
ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ

ἀρ. 1

ΒΙΚΕΝΤΙΟΣ ΔΑΜΟΔΟΣ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΟΝ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΜΠΟΜΠΟΥ-ΣΤΑΜΑΤΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ - ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2002

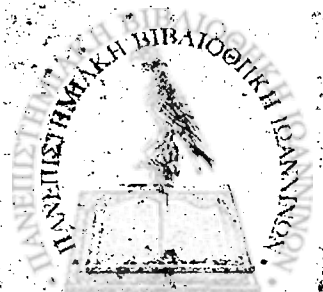
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000139662

199.495

DAM

Δ Ω Ρ Ε Α
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΒΙΚΕΝΤΙΟΣ ΔΑΜΟΔΟΣ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΟΝ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ

άρ. 1

ΒΙΚΕΝΤΙΟΣ ΔΑΜΟΔΟΣ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΟΝ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΜΠΟΜΠΟΥ – ΣΤΑΜΑΤΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ – ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2002

Δωδώνη – Παράρτημα 65
Κείμενα Νεοελλήνων Φιλοσόφων αρ. 1

© Πανεπιστήμιο Ίωαννίνων
Τομέας Φιλοσοφίας – Κέντρο Έρευνών Νεοελληνικής Φιλοσοφίας

Set: 960-233-127-5
ISBN: 960-233-128-3

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Ἀπὸ τῆ δεκαετία τοῦ 1980 ἡ Νεοελληνικὴ Φιλοσοφία καθιερώθηκε στὸν Τομέα Φιλοσοφίας τοῦ Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικῆς καὶ Ψυχολογίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων ὡς αὐτοτελὲς ἐρευνητικὸ καὶ διδακτικὸ ἀντικείμενο καὶ μέλη τοῦ Τομέα Φιλοσοφίας ἀφιέρωσαν ἐξειδικευμένες μελέτες καὶ ἐκτενεῖς μονογραφίες στὸ ἔργο πλειάδας Νεοελλήνων φιλοσόφων. Μέσα ἀπὸ ἀτομικὲς συμβολές (διδασκαλία-δημοσιεύσεις) καὶ συλλογικὲς προσπελάσεις (ἡμερίδες-συνέδρια) καταβλήθηκε προσπάθεια νὰ κατοπτευθεῖ τὸ πεδίο τῆς νεοελληνικῆς φιλοσοφικῆς παραγωγῆς, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰώνα ὡς σήμερα, στὸ πλαίσιο τῶν ἱστοριοκοινωνικῶν καὶ πολιτιστικῶν συμφραζομένων της. Ἡ ἔρευνα ἐπικεντρώθηκε στὴν ἀνίχνευση τῶν θεματικῶν συνιστωσῶν τῆς νεοελληνικῆς φιλοσοφίας καὶ στὸν ἐντοπισμὸ τῶν συναρτήσεων καὶ τῶν συναφειῶν της μὲ τὴν ἀρχαιοελληνικὴ, τὴ βυζαντινὴ καὶ ἰδιαίτερα τὴν εὐρωπαϊκὴ σκέψη, ἔτσι ὥστε νὰ ἀναδειχθεῖ μέσα ἀπὸ τίς πολυεπίπεδες προσεγγίσεις ἡ φυσιογνωμία της. "Ἐνας ἱκανὸς ἀριθμὸς διδακτορικῶν διατριβῶν ἦταν καὶ εἶναι προσανατολισμένους πρὸς τὴ διερεύνηση ὁμόλογων φιλοσοφικῶν προβλημάτων καὶ σημαντικὴ ἐργοβιογραφικὴ καὶ βιβλιογραφικὴ ὑποδομὴ γιὰ τὴ μελέτη τῆς συγκεκριμένης ἱστοριοφιλοσοφικῆς παραγωγῆς προσφέρουν τὰ δύο ἐρευνητικὰ Κέντρα τοῦ Τομέα μας: τὸ Κέντρο Τεκμηρίωσης καὶ Μελέτης τῆς Ἱστορίας τῶν Κοινωνικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἰδεῶν καὶ ἰδίως τὸ Κέντρο Ἐρευνῶν Νεοελληνικῆς Φιλοσοφίας.

Ἡ σειρά *Κείμενα Νεοελλήνων Φιλοσόφων* ἐντάσσεται στὴν προοπτικὴ τῆς ἀνάδειξης τοῦ ἱστοριοφιλοσοφικοῦ ὀρίζοντα τῆς συγκεκριμένης περιόδου, μὲ τὴν προσδοκία ὅτι οἱ ἔγκυρες ἐκδόσεις γνωστῶν καὶ ἄγνωστων χειρογράφων φιλοσοφικῶν ἔργων Νεοελλήνων φιλοσόφων καλύπτουν ἕνα οὐσιῶδες κενὸ στὴν οἰκεία ἔρευνα, ἀφοῦ γιὰ πρώτη φορὰ καθίστανται προσιτὲς στοὺς μελετητὲς, τοὺς φοιτητὲς καὶ τὸ εὐρὸ κοινὸ αὐτὲς οἱ πηγές. Ἡ

σύνθεση τῆς ἱστορίας τῆς Νεοελληνικῆς Φιλοσοφίας ἀποτελεῖ ἓνα ζητούμενο πού ἀρχίζει νά ἀποκτᾶ ἐπιστημονική ὑπόσταση καί ἡ οἰκείωση μέ τὸ ἔργο τῶν Νεοελλήνων στοχαστῶν θά μᾶς ἐπιτρέψει νά σταθμίσουμε μέ ἱστοριοφιλοσοφικά κριτήρια τίς ἐπιμέρους συμβολές τους. Ὡς ἀφετηρία τῆς σειρᾶς ἐπιλέχθηκε τὸ *Συνταγμάτιον τῆς Μεταφυσικῆς* τοῦ Βικεντίου Δαμοδοῦ (1700-1754) πού ἐπιμελήθηκε ἡ Βασιλικὴ Μπόμπου-Σταμάτη, ἡ ὁποία ἤδη ἀφιέρωσε στὸν Κεφαλλῆνα φιλόσοφο μία διεξοδική μονογραφία. Στὸ σημεῖο αὐτὸ θά πρέπει νά ὑπογραμμίσουμε ὅτι ἡ ὑλοποίηση τοῦ ἐκδοτικοῦ ἐγχειρήματος καθίσταται δυνατὴ χάρις στὴν ἀνιδιοτελὴ προσφορὰ τῶν Ἐπιμελητῶν τῶν κειμένων καί τὴν οἰκονομικὴ συνδρομὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων. Πρὸς ὅλους ἐκφράζουμε τίς θερμὲς μας εὐχαριστίες.

Καθηγητῆς
Παναγιώτης Χρ. Νουῦτσος

Ἐπίκουρος Καθηγητῆς
Κώστας Θ. Πέτσιος

Ὁμότιμος Καθηγητῆς
Νίκος Κ. Ψημμένος

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τὸ *Συνταγμάτιον τῆς Μεταφυσικῆς* τοῦ Βικεντίου Δαμοδοῦ ἐγκαινιάζει τὴ σειρά ἐκδόσεων ἀνέκδοτων ἔργων Νεοελλήνων φιλοσόφων, ἀπὸ τὸν Τομέα Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων. Ἀποδέχτηκα μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ τὴν πρόταση τοῦ φίλου καθηγητῆ Νίκου Κ. Ψημμένου νὰ ἀναλάβω τὴν ἔκδοση αὐτοῦ τοῦ ἔργου. Τὸ θεώρησα ξεχωριστὴ τιμὴ καὶ καλὴ τύχη καὶ θέλω νὰ τὸν εὐχαριστήσω καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ θέση. Ἐπίσης εὐχαριστῶ τὸν φίλο Κώστα Θ. Πέτσιο, ἐπίκουρο καθηγητῆ τῆς φιλοσοφίας τοῦ ἰδίου Πανεπιστημίου. Καὶ οἱ δύο ἐμόχθησαν μαζί μου, μὲ βοήθησαν καὶ μοῦ συμπαραστάθηκαν ἠθικὰ καὶ οὐσιαστικὰ στὴν πορεία αὐτῆς τῆς προσπάθειας. Τοὺς εὐχαριστῶ καὶ χαίρομαι μαζί τους τὸ ἀποτέλεσμα.

Θέλω νὰ εὐχαριστήσω ἐπίσης τὸν φίλο καθηγητῆ Παναγιώτη Χρ. Νούτσο γιὰ τὴ συνεργασία καὶ τὴν κυρία Χρυσούλα Ζήση ποὺ ἔγραψε τὸ κείμενο μὲ φροντίδα καὶ συνέβαλε στὴν προσπάθεια νὰ παρουσιάσουμε ὅσο γίνεται καλλίτερη αὐτὴν τὴν ἔκδοση.

Ἀθήνα, Μάρτιος 2001

Βασιλικὴ Μπόμπου - Σταμάτη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ δημοσίευση τοῦ ἔργου τοῦ Κεφαλονίτη φιλοσόφου Βικεντίου Δαμοδοῦ (1700-1754) *Συνταγμάτιον τῆς Μεταφυσικῆς* ἀποτελεῖ συμβολή στήν προσπάθεια ἔκδοσης τῶν φιλοσοφικῶν κειμένων τῆς ἐποχῆς τοῦ πρώιμου νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ, τὰ ὅποια κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος παραμένουν ἀνέκδοτα. Εἶναι ἄλλωστε γνωστό σέ πόσο περιορισμένες πηγές, καί σέ πολλές περιπτώσεις ὄχι τίς ἀξιολογότερες καί πλουσιότερες σέ πληροφορίες, στηρίχτηκαν ὅσοι ὡς σήμερα διατύπωσαν τίς σχετικές θεωρίες τους γιά τήν ἐποχή αὐτή.

Ὁ Δαμοδός, ἀπό τούς σημαντικότερους ἐκπροσώπους του, συγγράφει τὸ ἔργο του αὐτὸ κατὰ τίς πρώτες δεκαετίες τοῦ 18ου αἰ. σέ μιὰ πρώιμη ἐποχή, ἀρκετὰ προγενέστερη ἀπὸ ἐκείνη πού συνθέτουν τίς ἀντίστοιχες πραγματεῖες τους οἱ γνωστοὶ ἐκπρόσωποι τοῦ ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ. Προσφέρεται ἔτσι στοὺς μελετητές τῆς “ἀναβίωσης τοῦ νεοελληνικοῦ στοχασμοῦ” ἓνα κείμενο φιλοσοφικό, μιὰ ἰδιαίτερα σημαντικὴ καί ἀξιόλογη πηγή, ὅπως εἶναι τὸ *Συνταγμάτιον τῆς Μεταφυσικῆς* τοῦ Δαμοδοῦ, τὸ ὁποῖο ἀποκαλύπτει τὸν τρόπο τῆς σκέψης του, τὴ μέθοδο καί τίς πηγές τοῦ ἔργου του, καθὼς καί τὸν τρόπο πού δέχεται καί ἀφομοιώνει τίς νέες ιδέες. Πρόκειται γιά ἓνα ἔργο “*παραδοσιακῆς μεταφυσικῆς*”, πού ἀκολουθεῖ τὴν γνωστὴ διαίρεση Ὀντολογία-Πνευματολογία. Ἀπὸ τὴ μελέτη ὁμως τῶν κεφαλαίων, ὅπου ἐξετάζονται τὰ προβλήματα τῆς γνωσιοθεωρίας καί ψυχολογίας (Μέρος Δεύτερο: Πνευματολογία), ἴσως θὰ μπορούσαν νὰ προκύψουν “*σημαντικοὶ ἐρεθισμοὶ πρὸς τὴν κατεύθυνση*”¹ ὅτι καί στὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Δαμοδοῦ πού χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν γνωστὸ ἐκλεκτικισμό του, “*συναντᾶμε τίς πρώτες καταβολές συγκερασμοῦ τῆς παραδοσιακῆς καί νεωτερικῆς σκέψης καί στὸ ἐπίπεδο τῆς γνωσιοθεωρίας*”². Καί στὸ ἔργο του αὐτὸ ἀκολουθεῖ τὴν ἴδια γνωστὴ μεθόδου: παραθέτει πρῶτα τὴ “*γνώμη τῶν περιπατητικῶν*”, καί ὕστερα ἐκθέτει τίς “*γνώμες τῶν νεωτέρων*”, συνήθως τοῦ Καρτεσιῦ καί τῶν Καρτεσιανῶν. Ἐδῶ ἀναφέρει

1. Παναγιώτης Κονδύλης, “Ὁ Ἑλληνικὸς Διαφωτισμὸς καί ἡ ἔννοια τῆς μεταφυσικῆς”, *Φιλοσοφία* 10-11 (1980-81), σ. 428.

2. Νίκος Κ. Ψημμένος (Ἀνθολ. κεμ., εἰσαγ., σχόλ.), *Ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1821. Τόμος Β΄. Ἡ ἐπικράτηση τῆς νεωτερικῆς φιλοσοφίας. Μετακορυδαλικὴ περίοδος*, Ἀθήνα, 1989, σ. 18.

καί τῇ γνώμῃ τοῦ Μαλεμβραγχίου, τὴν ὁποία θεωρεῖ πιθανή ἀλλὰ ἐπιφυλάσσεται νὰ συμφωνήσῃ³. Ἡ δυνατότητα τῆς μελέτης τῶν θέσεων τοῦ Δαμοδοῦ πού προσφέρει ἡ ἔκδοσις αὐτοῦ τοῦ ἔργου του, ἐνισχύει, νομίζω, τὴν θέση πού ἔχει καὶ παλαιότερα διατυπωθεῖ, μολονότι στηρίζεται σὲ πολὺ πενήγρὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὸ ἔργο του, ὅτι ὁ Δαμοδὸς μὲ ἀποφασιστικὸ βῆμα πλησιάζει στὸν Διαφωτισμὸ καὶ “διαβαίνει τὸ κατώφλι του”.

Ὁ Δαμοδὸς ἔχει συγγράψῃ δύο πραγματεῖες μεταφυσικῆς: Τὴν ἐκτενέστερη μὲ τίτλο: *Μεταφυσικὴ ἢτοι πρώτη φιλοσοφία καὶ φυσικὴ θεολογία*, ἡ ὁποία μᾶς ἔχει παραδοθεῖ ἀπὸ 11 ὡς σήμερα γνωστὰ χειρόγραφα, καὶ τὸ *Συνταγμάτιον* πού παραδίδεται ἀπὸ 3 χειρόγραφα. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ συγγράμματα τοῦ Δαμοδοῦ, ὅπως ἄλλωστε καὶ τὰ ἐκτενέστερα καὶ σημαντικότερα ἔργα του, παραμένουν ἀνέκδοτα⁴.

Τὸ *Συνταγμάτιον* ἀποτελεῖ μιὰ ἐπιτομὴ τῆς μεγάλης *Μεταφυσικῆς*. Ἡ δομὴ τοῦ ἔργου εἶναι διαφορετικὴ καὶ ἔχουμε τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ συγγραφέας ἐπεξεργάστηκε τὸ *Συνταγμάτιον* καὶ κατέληξε σὲ μιὰ μορφή, περισσότερο συγκροτημένη, καὶ καλλίτερα διαρθρωμένη.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο τμήματα: Προηγεῖται τὸ θεωρητικὸ μέρος: Μέρους Α', Ὀντολογία (κεφ. 1-4) καὶ Μέρους Β', Πνευματολογία. I. Περὶ Θεοῦ, II. Περὶ Ἀγγέλων, III. Περὶ ψυχῆς⁵. Στὸ δεύτερο τμήμα ἐξετάζονται τὰ *Μεταφυσικὰ Ζη-*

3. Βλ. Μέρους δεύτερον, *Πνευματολογία*, τμήμα τρίτον: *Περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς...* Εἰς ποῖον τρόπον τὰ πράγματα εἶναι παρόντα εἰς τὸν νοῦν. Στὸ μεταγενέστερο ἔργο του, τῆ *Φυσιολογία*, ὁ Δαμοδὸς, στὸ Μέρους Τρίτον: *Φυσιολογία μερικὴ περὶ τοῦ ἐμφύχου σώματος*. Τμήμα ἕβδομον, *Περὶ τῆς ἀνθρωπίνης καὶ λογικῆς ψυχῆς*, κεφ. δ', *Περὶ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἢτοι περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς*, ἀφοῦ ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ σχετικὰ “μὲ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἡ ψυχὴ, ἴτι καὶ ὁ νοῦς, ἡ διάνοια νοεῖ”, σημειώνει, ὅτι “ἐκ τῆς μεγάλης τῶν φιλοσόφων διαφωνίας ἀρκετῶς συμπεραίνομεν ὅτι οὐδὲν δύναμεθα νοεῖν τὸν τρόπον τοῦ νοεῖν καθ' ὃν νοοῦμεν”, καὶ ἐκθέτει τὴν “γνώμην” τοῦ Καρτεσίου καὶ τοῦ Μαλεμβραγχίου. Τοῦ τελευταίου τῆ “γνώμη” ἀναφέρει ἀναλυτικὰ ἀλλὰ δὲν συμφωνεῖ: “αὕτη ἐστὶν ἡ διδασκαλία τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρός ἣτις ἐμοὶ οὐκ ἀρέσκει” (γιατὶ δὲν δέχεται ὁ Δαμοδὸς τὴν διαφορὰ μεταξὺ ἰδέας καὶ ἐπιλήψεως). Ἀναφέρει παρακάτω τὴν “γνώμην” τοῦ A. Arnauld καὶ τοῦ J.B. Duhamel καὶ θὰ συμφωνήσῃ μὲ τὸν τελευταῖο: “ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι οὐκ ἔχομεν χρειαὴν πρὸς τὸ νοεῖν ἐτέρου εἶδους ἢ εἰκόνας (τὴν ἰδέαν καλοῦσιν ὑλικὴν) εἰ μὴ μόνως τῆς ἐπιλήψεως, ἢτοι γνώσεως δι' ἧς ἀμέσως ὁ νοῦς ὁρᾷ τὰ ἀντικείμενα. Οὕτω φρονεῖ καὶ ὁ Δουάμελ ἐν τῇ τρίτῃ πραγματεῖᾳ τῆς *μεταφυσικῆς*. Ζητήματι τετάρτῳ διὸ ἔστω σὺν αὐτῷ”. Βλ. Β. Μπόμπου - Σταμάτη, *Ὁ Βοσένιος Δαμοδὸς*. Βιογραφία - Ἐργογραφία 1700-1754, Ἀθήνα, Μ.Ι.Ε.Τ., σσ. 267-269.

4. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ Τμήμα πρῶτον, Μέρους Β', *Πνευματολογία*. Τμήμα τρίτον: *Περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς*, καὶ ἀπὸ τὸ Τμήμα δεύτερον, *Μεταφυσικὰ Ζητήματα*. Ζήτημα ἕνατον καὶ δέκατον, ἔχουν δημοσιευθεῖ ἀπὸ τὸν Νίκο Κ. Ψημμένο, *Ἡ Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1821*, Τόμος Β', σσ. 87-104.

5. Ἡ διαίρεσις αὕτη δὲν συμπίπτει μὲ τὴν διαίρεσιν τοῦ γνωστοῦ ἔργου τοῦ Christian Wolff, *Metaphysicae Opus*, πού ἀκολουθοῦν οἱ Ἰωσήπος Μοισιόδαξ καὶ Ἀθανάσιος Ψαλίδας καὶ γνωρίζει καλὰ ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης. Βλ. Παναγιώτης Νούτσος, “Ἰωσήπος Μοισιόδαξ, ὀρισμὸς

τήματα τὰ ὁποῖα προστίθενται εἰς τὴν μεταφυσικὴν εἰς ἀκριβεστέραν ταύτης ἀνάκρισιν. [Προτάσσεται σύντομο Προοίμιον καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἐξέταση τῶν Ζητημάτων πού ἀντιστοιχοῦν στὰ δύο μέρη τῆς θεωρίας: Ὀντολογία (Ζήτημα 1-16) καὶ Πνευματολογία (Ζήτημα 1-10)].

Καὶ αὐτὸ τὸ ἔργο τοῦ Δαμοδοῦ εἶναι ἔργο διδακτικόν, ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ τὸ Προοίμιον τῶν μεταφυσικῶν ζητημάτων. Ἀπευθύνεται στοὺς “φιλομαθεστάτους μαθητάς” του καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐξηγήσει τοὺς λόγους πού τὸν ὀδήγησαν στὴν ἀπόφαση νὰ ἀκολουθήσει καὶ στὸ Συνταγμάτιον τὸ σχῆμα τῆς Λογικῆς (Λογικὴ ἐλάσσων: θεωρία, Λογικὴ μείζων: ζητήματα) καταλλήγει: “[...] ἐξήγησα κατὰ συντομίαν τὴν θεωρίαν [...] ἐσύλλεξα ὀπισθεν τὰ μεταφυσικὰ ζητήματα μὲ τὰ ὁποῖα ἀνακρίνεται καὶ ἐξετάζεται τὸ ἴδιον ἀντικείμενον τῆς μεγάλης τούτης ἐπιστήμης [...] ἄλλο δὲν χρειάζεται τώρα παρὰ κόπος καὶ σπουδὴ διὰ νὰ καταλάβῃς τελείως, καθὼς ἐγὼ ἀπ’ ἀρχῆς ἔλαβα τὴν ἐπιθυμίαν, ὅταν ἐσύνθεσα τὴν μεταφυσικὴν”.

Τὸ Συνταγμάτιον τῆς Μεταφυσικῆς ἔχει τὴν ἀκόλουθη μορφή:

Προτάσσονται Προλεγόμενα. Ἀναφέρεται στὸ ὄνομα καὶ τὸ γνωστικὸ ἀντικείμενο τῆς μεταφυσικῆς: “Δύο εἶναι τούτης τὰ μέρη (τῆς μεταφυσικῆς): τὸ πρῶτον λέγεται Ὀντολογία, διατὶ ἐξηγᾷ τὴν φύσιν τοῦ ὄντος κοινῶς θεωρουμένην καὶ τούτου τὰ ἰδιώματα νοερίως ἀφηρημένα ἀπὸ κάθε ὑλικὸν καὶ σωματικὸν ὑποκείμενον. Τὸ δεύτερον ἐξηγᾷ τὴν φύσιν τῶν κατὰ φύσιν αὔλων πραγμάτων, ἧγουν τῶν πνευμάτων καὶ λέγεται Πνευματολογία· ὡσὰν θεωρεῖ τὸν Θεόν, τοὺς ἀγγέλους καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν καθὸ δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν μὲ τὸν φυσικὸν λόγον τοῦ νοός πρὸς διαφορὰν τῆς θεολογίας, ἢ ὁποῖα θεωρεῖ τὸν Θεὸν ὄχι μὲ τὸ φῶς τῆς φύσεως ἀλλὰ μὲ τὸ φῶς τῆς χάριτος, ἧγουν τῆς θείας ἀποκαλύψεως”. Παρακάτω δίνει καὶ τὸν ὀρισμὸ τῆς μεταφυσικῆς: “Ἡ μεταφυσικὴ λοιπὸν ὀρίζεται σοφία καὶ ἐπιστήμη θεωρητικὴ, ἢ ὁποῖα στοχάζεται καὶ ἐξηγᾷ τὸ ὄν κοινῶς θεωρούμενον καὶ τὰ ἰδιώματα αὐτοῦ, ὁμοίως τὰς αὔλους καὶ πνευματικὰς οὐσίας, καθὼς φυσικῶς δίχως θείαν φανέρωσιν δύναται νὰ τὰ καταλάβῃ”. Ἐξηγεῖ τοὺς λόγους πού στηρίζουν τὴ θέσιν ὅτι ἡ μεταφυσικὴ εἶναι ἐπιστήμη θεωρητικὴ καὶ ἀναφέρεται στὴ σχέση λογικῆς - μεταφυσικῆς.

Τὸ Μέρος πρῶτον, ἢ Ὀντολογία, ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα κεφάλαια:

- α) Τί ἐστὶ τὸ ὄν ποσαπλοῦν καὶ τί ἐστὶ τρόπος τοῦ ὄντος.
- β) Περὶ τῶν κατηγορουμένων προσηκόντων τῷ ὄντι καὶ τῷ τρόπῳ τοῦ ὄντος.
- γ) Περὶ τῶν κατηγορουμένων προσηκόντων μόνῳ τῷ ὄντι καὶ τῇ οὐσίᾳ.

καὶ διαίρεση τῆς Μεταφυσικῆς”, Δωδώνη 12 (1982), σσ. 195-193· τοῦ ἴδιου, “Ἐνα μαθηματάριο “Μεταφυσικῆς” τοῦ Ἀθανασίου Ψαλίδα”, Ὁ Ἑρμηνεύτης 18 (1986) σσ. 93-104. Ἄλλωστε δὲν ἔχω ὡς τώρα ἐπισημάνει στὸ ἔργο τοῦ Δαμοδοῦ ἀναφορὰ στὸν Chr. Wolff.

δ) Περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν τε καὶ ἀξιωματικῶν, ὅπου γίνονται ἀπὸ τὰς ἰδέας τοῦ ὄντος, τοῦ τρόπου αὐτοῦ.

Ἀξίζει νὰ σημειώσουμε τὴ θέση τοῦ Δαμοδοῦ στὸ πρόβλημα τῆς ὑπαρξῆς τῶν καθόλου. Ἀπορρίπτει τὴ γνώμη τῶν σκωτιστῶν: ὅτι “ὑπάρχει πραγματικῶς τὸ καθόλου ἔξω τῆς διανοίας”, καὶ τῶν θωμιστῶν: ὅτι “ὑπάρχει νοερῶς ἐν τῇ διανοίᾳ” καὶ διατυπώνει τὴ δική του ἄποψη: (τὸ καθόλου) “ἄλλο δὲν εἶναι παρά μία ἰδέα καὶ ἐπίληψις νοερά, ἢ ὅποια δὲν δύναται νὰ εἶναι εἰς πολλὰ ὑποκείμενα ἀλλὰ δύναται νὰ παραστήσῃ καὶ νὰ εἰκονίσῃ πολλὰ πράγματα, ὡσάν μία νοερά εἰκόνα [...] καὶ ἔτσι ἢ νοερά τούτη ἐπίληψις εἶναι καθόλου ἐν τῷ εἰκονίζεῖν μόνον ὅχι ἐν τῷ εἶναι καὶ ὑπάρχειν ἀπλῶς, ὡς λέγουσιν οἱ περιπατητικοί”⁶.

Τὸ Μέρος δεύτερον τῆς Μεταφυσικῆς ἤτοι Πνευματολογία ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία Τμήματα. Τὸ Τμήμα Α' (Περὶ τοῦ Θεοῦ), κεφ. 1-7. Τὸ Τμήμα Β' (Περὶ τῶν Ἀγγέλων), κεφ. 1-2, καὶ τὸ Τμήμα Γ' (Περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς), κεφ. 1-3.

Ἀπὸ τὸ Τμήμα Γ', κεφ. 6', Περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου νοός καὶ τῶν ἰδεῶν τῆς ψυχῆς, ἐπισημαίνω τὰ ἀκόλουθα χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ποῦ ἀποκαλύπτουν τὴ μέθοδο καὶ τὶς ἀπόψεις του:

“Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἔχει δύο δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἐξαιρέτως θεωροῦμεν, τὴν διάνοιαν, ὅπου καὶ νοῦς λέγεται καὶ τὴν θέλησιν, ὅπου βούλησις ὀνομάζεται. Τούτας τὰς δύο δυνάμεις πραγματικῶς διηρημένους θέλουσιν οἱ θωμισταὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴν. Ὅμως οἱ ἄλλοι φιλόσοφοι λέγουσι πῶς διαφοῦνται μόνον νοερῶς καὶ ἡ γνώμη τούτη εἶναι ἀληθινή” [πβ. καὶ Φυσιολογία, ὁ.π., σ. 64 16]. Παρακάτω: “Ἀμφισβητοῦσιν οἱ φιλόσοφοι πῶς γεννᾶται ἢ ἐπίληψις εἰς τὸν νοῦν, ἤγουν πῶς γίνεται ἡ νόησις τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τοῦτο εἶναι δύο γνώμαις, μία τῶν περιπατητικῶν καὶ ἄλλη τῶν νεωτέρων καρτεσιανῶν. Ἐκθέτει καὶ τὶς δύο γνώμας καὶ καταλήγει: Ἀπὸ τὰς δύο τούτας γνώμας κατὰ τὸ παρόν, ἐγὼ δὲν βεβαιῶνω καὶ δὲν ὁμολογῶ μήτε τὴν μίαν, μήτε τὴν ἄλλην, ὅμως σοῦ φανερώνω τὰ δικαιώματα τῶν καρτεσιανῶν ἐναντίον τῶν περιπατητικῶν”.

Στὴν ἐρώτηση: “εἰς ποῖον τρόπον τὰ πράγματα εἶναι παρόντα εἰς τὸν νοῦν”; ἀναφέρει τὴ γνώμη τῶν καρτεσιανῶν, οἱ ὅποιοι “ἔδειξαν κοινῶς πῶς ἡ νόησις γίνεται εἰς τὸν

6. Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποῦ ὁ Δαμοδὸς ἔχει ἐκφράσει αὐτὲς τὶς θέσεις περὶ τῶν καθόλου. Στὴν ἀνέκδοτη Λογικὴ Μείζονα, Προοιμιακὰ Ζητήματα, Ζήτημα Ε' γράφει: (τὸ καθόλου) “εἶναι ἰδέα ἐνική ὑπάρχουσα ἐν τῷ νῷ, ἣτις ὑπάρχειν ἐν πολλοῖς οὐ δύναται, δύναται δὲ εἰκονίζεῖν πολλά. Σαφέστερα καὶ κατηγορηματικὰ θὰ διατυπώσῃ τὴ γνώμη του στὴ Φυσιολογία: “τὰ κοινὰ νοοῦνται κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ νοός, καθ' ὅσον ὁ νοῦς ἐκθύνει τὸ ἐνικὸν ἀντικείμενον ἐκ τῶν ἐνικῶν αὐτοῦ περιστατικῶν δι' ἃν ἦν διορισμένον”. Βλ. Φυσιολογία, Θεσσαλονίκη, Πανεπιστημιακὴ Βιβλιοθήκη, χφ. 52, σ. 6486).

νοῦν διὰ μέσου τινῶν ἐμφύτων καὶ ἐπεισάκτων ἰδεῶν, μὰ δὲν ἐφανέρωσαν τὸν τρόπον εἰς τὸν ὁποῖον τὰ πράγματα εἶναι παρόντα εἰς τὸν νοῦν. Μὰ ἓνας ἀγχινοῦστατος φιλόσοφος ὀνόματι Νικόλαος Μαλημπράμχνας (sic) ἀπὸ τὴν περίφημον πόλιν τῶν Παρισίων τῆς Γαλίας (sic), ἐξήγησε τὸν τρόπον τῆς παρουσίας τούτης τῶν πραγμάτων εἰς τὸν νοῦν. Καὶ ἀγκαλιὰ καὶ ὅσα ἔγραφεν εἰς τέτοιαν ὑπόθεσιν δὲν εἶναι βέβαια, ὅμως ἔχουσι μεγάλην πιθανότητα καὶ εἶναι ἄξια νὰ τὰ ἀντιγράψωμεν”.

Στὸ θέμα: περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἰδεῶν καὶ ἐννοιῶν τῶν πραγμάτων, ἐλέγχει τὴ γνώμη τῶν περιπατητικῶν ὅτι “κάθε νοερά ἰδέα καὶ ἐννοια ἢ ἐπίληψις ἔχει ἀρχὴν τὰς αἰσθήσεις, διατὶ ἔχουσιν ὡς ἀξίωμα τὴν ρῆσιν τοῦ Ἀριστοτέλους, δηλαδὴ οὐδὲν ὑπάρχει ἐν τῷ νῷ ὅπου νὰ μὴν προϋπῆρχεν εἰς τὴν αἴσθησιν, ὅμως κακῶς νοοῦσι τὸν φιλόσοφον, διατὶ ἐκεῖνος ὁμιλεῖ διὰ τὰς ἐπεισάκτους ἰδέας ὄχι διὰ τὰς ἐμφύτους.

Ἀπὸ τὰ Ζητήματα μεταφυσικὰ ἀξίζει νὰ ἐπιστημάνουμε μερικὲς χαρακτηριστικὲς παρατηρήσεις του, πὺ ἀποκαλύπτουν τὸν ἐκλεκτικὸ χαρακτῆρα τῆς φιλοσοφίας του”:

Στὸ Μέρος Α΄, Ὀντολογία, Ζήτημα ζ΄, ὅπου γίνεται λόγος περὶ τῶν μεταφυσικῶν βαθμῶν ἐν τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ καὶ πῶς διακρίνονται, διαφωνεῖ μὲ τοὺς περιπατητικούς, θωμιστὰς καὶ σκωτιστὰς καὶ συμφωνεῖ μὲ τοὺς ὀνομιναλίους, ὅπως ὀνομάζει τοὺς ὀνοματοκρατικούς: “ἡμεῖς λέγομεν ὅτι οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ οἱ ἀπλῶς πνευματικοὶ ἢ σωματικοὶ ἐν τῷ ἰδίῳ ὑποκειμένῳ μὲ τὸ ὁποῖον ταυτίζονται, μόνον διακρίνονται τῇ νοερᾷ ἐλάττονι διακρίσει, ὡς λέγουσιν οἱ ὀνομιναλῖοι, ἤγουν διακρίνονται τῇ εἰδικῇ διακρίσει ἐκ μέρους τῆς διανοίας, ὄχι ἐκ μέρους τοῦ ἀντικειμένου καθάπερ δοξάζουσιν οἱ θωμισταί”.

Στὸ Μέρος Β΄, Πνευματολογία, Ζήτημα θ΄, Πότερον ἢ ἰδέαις γεννῶνται εἰς τὴν διανοίαν ἢ ἔχουσι τὸ εἶναι ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις; ὁ Δαμοδὸς θὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴν καρτεσιανὴ θεωρίαν. Ἀφοῦ ἀναφέρει τίς γνώμες τῶν σκωτιστῶν καὶ τῶν θωμιστῶν μὲ τοὺς ὁποίους διαφωνεῖ, διατυπώνει τὴν γνώμη του: “ἡμεῖς εἰς τὴν μεταφυσικὴν ἐδείξαμεν πῶς ἡ διανοια εἶναι παθητικὴ καὶ πῶς λαμβάνει παρὰ τοῦ Θεοῦ τὰς ἰδέας τῶν πραγμάτων ἀμέσως καὶ ἐμμέσως. Διὰ τοῦτο εἰς ἀντίρρησιν τῶν περιπατητικῶν λέγομεν, δίδονται ἔμφυτοι ἰδέαι εἰς τὸν νοῦν, ἢ ὁποῖαι δὲν διαβαίνουσιν ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις. ὅθεν ἢ ἰδέαις δὲν γεννῶνται φυσικῶς ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις ἀλλὰ διαθετικῶς. Ἦγουν ἢ αἰσθησῶν δὲν εἶναι φυσικὸν καὶ ποιητικὸν αἴτιον τῶν ἰδεῶν ἀλλ’ αἴτιον κατ’ εὐκαιρίαν καὶ διάθεσιν, εἰς ὅσον δίδουσιν ἀφορμὴν νὰ γεννηθοῦν εἰς τὸν νοῦν”. (Μὲ τὸ ἴδιον θέμα θὰ ἀσχοληθῆι καὶ στὴ Φυσιολογία του, ἔργο μεταγενέστερο: Μέρος Γ΄, Φυσιολογία Μερικὴ, Περὶ τοῦ ἐμφύχου σώματος, Τμήμα ζ΄, Περὶ τῆς ἀνθρωπίνου καὶ λογικῆς ψυχῆς. Ἐκεῖ ἀναφέρει τίς γνώμες τοῦ N. Malebranche, τοῦ A. Arnauld καὶ τοῦ J.B. Duhamel. Θὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴν γνώμη τοῦ Duhamel).

Τὸ κείμενον ἐκδίδεται κριτικὰ ἀπὸ δύο χειρόγραφα: Τὸ χειρόγραφο Ἁγίου Ὁρους,

Μονῆς Βατοπεδίου ἀρ. 465⁷ καὶ τὸ χειρόγραφο Μετοχίου Παναγίου Τάφου Κωνσταντινουπόλεως ἀρ. 364⁸. Τὸ τρίτο χειρόγραφο ποὺ παραδίδει τὸ *Συνταγματίον*, Βουκουρεστίου, Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας 93(344)⁹ δὲν τὸ ἔχω στὴ διάθεσή μου. Στὴν ἴδια Βιβλιοθήκη διασώζεται καὶ ἓνα ἄλλο χειρόγραφο [ἀρ. 92 (61)], ποὺ παραδίδει τὸ *Συνταγματίον* σὲ μετάφραση στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ἀπὸ τὸν Ἀθηναῖο διδάσκαλο Σαμουὴλ Γεωργιάδη. Μὲ τὸ χειρόγραφο αὐτὸ καὶ τὴ μετάφραση τοῦ Σαμουὴλ ἔχω ἀσχοληθεῖ σὲ ἄλλη μου ἐργασία¹⁰. Ἀπὸ τὸν Πρόλογο τοῦ διδασκάλου Σαμουὴλ προκύπτει ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Δαμοδοῦ ἦταν εὐρύτερα γνωστὸ καὶ ἐκεῖνος εἶχε κάμει πολλές προσπάθειες γιὰ νὰ τὸ ἀποκτήσει. Ἄλλωστε εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀκόμη ὡς τὴν ἐποχὴ ποὺ γράφει ὁ Σαμουὴλ (1787), τὰ Ἰπομνήματα τοῦ Κορυδαλέα, τὸ ἔργο τοῦ Βούλγαρη Στοιχειᾶ μεταφυσικῆς καὶ οἱ μεταφράσεις του τῶν ἔργων τοῦ A. Genovesi, τοῦ J.B. Duhamel καὶ τοῦ G. J. Graavesande, καθὼς καὶ οἱ μεταφράσεις τοῦ ἔργου τοῦ F.C. Baumeister ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς διδασκάλους τῶν σχολῶν τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τοῦ Ἰασίου, κυκλοφοροῦν ἀκόμη σὲ χειρόγραφα.

Τὸ βασικὸ χειρόγραφο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐκδίδω τὸ ἔργο, εἶναι τὸ χειρόγραφο τῆς Μονῆς Βατοπεδίου 465. Στὸ κριτικὸ ὑπόμνημα, [ὅπου τὰ χειρόγραφα ἀναφέρονται μὲ τὰ στοιχεῖα: Β (Βατοπεδίου) καὶ Μ (ΜΠΤ)], ἐπισημαίνονται οἱ διαφορὲς ποὺ προέκυψαν ἀπὸ τὴν παραβολὴ μὲ τὸ χειρόγραφο ΜΠΤ 364. Ἐπεμβαίνω στὴ στίξη, ὅταν αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο, διορθῶν καὶ τὰ ὀρθογραφικὰ λάθη καὶ τὸ δηλώνω στὸ κριτικὸ ὑπόμνημα. Δηλώνω ἐπίσης τὴν ἀλλαγὴ τοῦ φύλλου recto καὶ verso τοῦ χφ. Βατοπεδίου καὶ ἀριθμῶ τοὺς στίχους τοῦ τυπωμένου κειμένου ἀνὰ πέντε, κατὰ σελίδα.

7. Βλ. Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, *Κατάλογος τῶν ἐν ἱερᾷ μονῇ Βατοπεδίου ἀποκεκμημένων κωδίκων*, Κανταβριγία-Παρίσι, 1924, σ. 93: Χφ ἀρ. 465. Χαρτ., 17x12, αἰ. ιη', φ. 122. 2, φ. 73α: *Συνταγματίον τῆς μεταφυσικῆς ὑπὸ Δαμοδοῦ*. Φ. 1226: "Ῥήτωρ Δαμοδὸς ἐν πολλοῖς μόνος πέλει/οὐ ἦδε κυροῖ συντελὴς βίβλος πόνος. Οὕτως ἐντινι ἀντύτῳ ἀπογράφῳ τελέως σκυληκοβρώτῳ εὐρῶν ἀντίγραφα Ν.Μ.Ι.Β." Τὸ χειρόγραφο εἶναι γραμμένο ὀλόκληρο ἀπὸ τὸ ἴδιο ἔμπειρο χέρι, χωρὶς λάθη.

8. Βλ. Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 4, Πετρούπολη, 1899 (Ἀνωστατικὴ ἐκδοσις: Βρυξέλλες, 1963). Χειρόγραφα Μετοχίου Παναγίου Τάφου Κωνσταντινουπόλεως: Χφ ἀρ. 364, Χαρτ. 0.19X135, φφ. 162. 1· [Βικεντίου Δαμοδοῦ] *Συνταγματίον τῆς μεταφυσικῆς*, φ. 1-69· 2. *Ζητήματα μεταφυσικά...* παρὰ Βικεντίου Δαμοδοῦ, φ. 70-162. Τὸ χειρόγραφο εἶναι ἄριστα διατηρημένον, δερματόδετο, γραμμένο ὀλόκληρο ἀπὸ τὸν ἴδιον ἔμπειρο βιβλιογράφον, χωρὶς λάθη. Ἔχει ἐρυθρόμαυρο ἐπίτιτλο στὸ φ. 1 καὶ ὁ τίτλος τοῦ πρώτου μέρους εἶναι γραμμένος μὲ κόκκινον μελάνιν.

9. Βλ. C. Litzica, *Biblioteca Academiei Române, Catalogul manuscrisurilor grecești*, Bucarest, 1909.

10. Βλ. Βασιλικὴ Μπόμπου Σταμάτη, "Ἐνας πρόλογος τοῦ Σαμουὴλ Γεωργιάδη (1787). Τῷ ἀναγινώσκοντι Σαμουὴλ Ἀθηναῖος χαιρεῖν". *Ὁ Ἑραριστῆς (Μνήμη Λεωνόρου Βρανούση)* 34-35 (1997), σσ. 72-94.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Descartes René: *Oeuvres de Descartes*, publiées par Charles Adam-Paul Tannery, Nouvelle Présentation, en co-édition avec Le Centre National de la Recherche Scientifique, I-XI, Paris, 1964 - 1974.

PG: *Patrologia Graeca*. Έκδ. J.-P. Migne.

PL: *Patrologia Latina*. Έκδ. J.-P. Migne.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ	<i>vii</i>
ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	<i>ix</i>
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	<i>xi</i>
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	<i>xvii</i>
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΟΝ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ	<i>1</i>
<i>Τί είναι ἡ μεταφυσική καὶ τί θεωρεῖ;</i>	<i>1</i>
I. ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ: ΟΝΤΟΛΟΓΙΑ	<i>3</i>
Κεφ. α', <i>Τί ἐστὶν τὸ ὄν, ποσαπλοῦν καὶ τί ἐστὶ τρόπος τοῦ ὄντος</i>	<i>3</i>
Κεφ. β', <i>Περὶ τῶν κατηγορουμένων προσηκόντων τῷ ὄντι καὶ</i> <i>τῷ τρόπῳ τοῦ ὄντος</i>	<i>8</i>
Κεφ. γ', <i>Περὶ τῶν κατηγορουμένων προσηκόντων μόνῳ τῷ ὄντι καὶ τῇ οὐσίᾳ.</i>	<i>15</i>
Κεφ. δ', <i>Περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν τε καὶ ἀξιωμαίων, ὅπου γίνονται</i> <i>ἀπὸ τὰς ἰδέας τοῦ ὄντος, τοῦ τρόπου αὐτοῦ καὶ τῶν</i> <i>κατηγορουμένων, ἤτοι ἰδιωμάτων αὐτοῦ</i>	<i>20</i>
II. ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ ἩΤΟΙ:	
ΠΝΕΥΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	<i>21</i>
Τμῆμα Α' [Περὶ Θεοῦ]	<i>22</i>
Κεφ. α', <i>Τί ἐστὶν ὁ Θεὸς καὶ πῶς φανεροῦται ἡ αὐτοῦ ὕπαρξις.</i>	<i>22</i>
Κεφ. β', <i>Περὶ τῶν κατηγορουμένων ἤτοι φυσικῶν τοῦ Θεοῦ ἰδιωμάτων</i> <i>καὶ ἐξόχως περὶ τῆς ἀπειρίας καὶ ἀιδιότητος.</i>	<i>23</i>
Κεφ. γ', <i>Ὅτι ὁ θεὸς εἶναι ἀπέραντος.</i>	<i>28</i>
Κεφ. δ', <i>Περὶ τῆς προγνώσεως, βουλήσεως, παντοδυναμίας, ἐλευθερίας</i> <i>τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων αὐτοῦ βουλῶν.</i>	<i>29</i>
Κεφ. ε', <i>Περὶ Θεοῦ ὡς πλάστου θεωρουμένου.</i>	<i>35</i>
Κεφ. στ', <i>Περὶ τῆς συντηρήσεως καὶ προνοίας τοῦ Θεοῦ</i>	<i>35</i>
Κεφ. ζ', <i>Περὶ τῆς κινήσεως καὶ συνδρομῆς τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ κτίσματα</i> ...	<i>39</i>

Τμήμα Β, [Περὶ τῶν Ἀγγέλων]	41
Κεφ. α', Περὶ τῶν Ἀγγέλων.	41
Κεφ. β', Διάφορα ζητήματα περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀποκρίσεις εἰς αὐτὰ . .	41
Τμήμα Γ' Περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.	44
Κεφ. α', Τί εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή.	44
Κεφ. β', Περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς καὶ τῶν ἰδεῶν τῆς ψυχῆς.	44
Κεφ. γ', Περὶ τῆς θελήσεως καὶ ἐλευθερίας τῆς ψυχῆς.	49
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΑ	50
Ζητήματα ἐκ τοῦ πρώτου μέρους τῆς μεταφυσικῆς, δηλαδή ἐκ τῆς ὄντολογίας	50
Ζήτημα α', Πότερον ὑπάρχει τὸ ἀδύνατον, ἤτοι τὸ νοερὸν ὄν ἐν τῇ διανοίᾳ;	50
Ζήτημα β', Πότερον τὸ ὄν συνωνύμως κατηγορεῖται περὶ τοῦ πραγματικῆς καὶ νοεροῦ ὄντος ἢ οὐ;	52
Ζήτημα γ', Πότερον τὸ ὄν εἶναι συνώνυμον λεγόμενον περὶ οὐσίας καὶ συμβεβηκότος ἢ οὐ;	54
Ζήτημα δ', Πότερον τὸ ὄν συνωνύμως λέγεται περὶ Θεοῦ καὶ κτίσματος ἢ οὐ;	56
Ζήτημα ε', Πότερον τὸ ὄν ἀφαιρεῖται νοερῶς ἐκ τῶν αὐτοῦ διαφορῶν ἢ οὐ;	57
Ζήτημα στ', Πότερον ἡ διαφοραὶς τοῦ ὄντος ἀφαιροῦνται νοερῶς ἐκ τοῦ ὄντος ἢ οὐ;	60
Ζήτημα ζ', Πότερον οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ ἐν τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ μεταξὺ ἀλλήλων διακρίνονται, καὶ κατὰ ποιὸν εἶδος διακρίσεως διαίρουνται;	61
Ζήτημα η', Πότερον ἡ οὐσία καὶ ἡ ὑπαρξις διακρίνονται πραγματικῶς ἐν τοῖς κτιστοῖς ἢ οὐ;	69
Ζήτημα θ', Πότερον ὁ ἀριθμητικὸς πολυπλασιασμὸς λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ὕλην σημειωμένην μὲ διωρισμένην ποσότητα ἢ οὐ;	72
Ζήτημα ι', Πότερον ἡ ὑπερφυσικὴ δύναμις διακρίνεται πραγματικῶς ἐκ τῆς φυσικῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων ἢ οὐ;	74
Ζήτημα ια', Πότερον ἡ ὑπόστασις εἶναι ὄντοτης προστιθεμένη εἰς τὴν φύσιν ἢ οὐ;	75
Ζήτημα ιβ', Πότερον τὸ τελικὸν αἷτιον εἶναι ἀληθινὸν αἷτιον καὶ πᾶς	

κινεῖ τὸ ποιητικόν; ἢ οὐ;	78
Ζήτημα ιγ', Πότερον ὅλα τὰ πράγματα πράττουσι διὰ κάποιον τέλος ἢ οὐ;	79
Ζήτημα ιδ', Πότερον ἓνας ἢμπορεῖ νὰ προβάλλῃ τοῦ ἑαυτοῦ του πολλά ἔσχατα τέλη ἢ οὐ;	81
Ζήτημα ιε', Πότερον ὁ Θεὸς εἶναι τὸ αᾶ ποιητικὸν αἷτιον, καὶ ἐδύνετο νὰ πλάσῃ ἀπ' αἰῶνος, δηλαδὴ αἰδίως, τὸν κόσμον ἢ οὐ;	81
Ζήτημα ιστ', Πότερον ἡ πράξις καὶ ἐνέργεια εἶναι ὄντοτης διηρημένη ἀπὸ τὸ ἐνεργὸν καὶ ποιητικὸν αἷτιον ἢ οὐ;	83
Ζήτημα ιζ', Πότερον τὸ σωματικὸν ποιητικὸν αἷτιον πράττει εἰς διάστασιν ἢ οὐ;	85
Ζητήματα ἐκ τοῦ 6 ^{ου} μέρους τῆς μεταφυσικῆς, δηλαδὴ ἐκ τῆς πνευματολογίας	86
Ζήτημα α', Πότερον ἡ γνῶσις καὶ ἰδέα τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς εἶναι ἔμφυτος καὶ φυσικὴ ἢ ἐπίσακος καὶ εἰσχεκρυμμένη;	86
Ζήτημα β', Πότερον δύναται νὰ κτισθῇ πράγμα ἀπεράντως τέλειον κατηγορηματικῶς ἢ οὐ;	88
Ζήτημα γ', Πότερον δύναται νὰ δοθῇ πλήθος, μέγεθος ἢ ποιότης ἀπέραντος κατηγορηματικὸς ἢ οὐ;	89
Ζήτημα δ', Πότερον τὸ κτίσμα κατὰ θεϊαν χάριν δύναται νὰ κτίσῃ ἄλλο κτίσμα ἢ οὐ;	90
Ζήτημα ε', Πότερον ἡ εὐθεῖα συντήρησις εἶναι ἐνέργεια τῆς κτίσεως διηρημένη ἢ οὐ;	92
Ζήτημα στ', Πότερον τὰ κτίσματα ὅλα ἔχουσι χρεῖαν ἀπὸ τὴν συντήρησιν τοῦ Θεοῦ ἢ οὐ;	93
Ζήτημα ζ', Πότερον ὁ Θεὸς διορίζει καὶ πῶς διορίζει τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ ἔργα αὐτῆς;	94
Ζήτημα η', Πότερον ὁ Θεὸς συντρέχει εἰς ὅλα τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου ἢ οὐ;	106
Ζήτημα θ', Πότερον ἡ ἰδέαις γεννῶνται εἰς τὴν διάνοιαν ἢ ἔχουσι τὸ εἶναι ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις;	108
Ζήτημα ι', Πότερον αἱ ψυχικαὶ ἔξεις εἶναι ὄντοτητες ἢ ποιότητες διηρημένα ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἢ οὐ;	111

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Τί εἶναι ἡ μεταφυσική καὶ τί θεωρεῖ;

Τῆς ἐπιστήμης τούτης τὸ ὄνομα, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς μεταφυσικὴν ὀνομάζομεν, δὲν εὑρέθη ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλην ἢ ἀπὸ τινος ἄλλου παλαιὸν φιλόσοφον, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὰς καὶ ἐξηγητὰς τοῦ ἰδίου Ἀριστοτέλους, δηλαδὴ πρῶτοι ἔδωσαν τὴν ἐπωνυμίαν Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεύς, καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος. Ἐπειδὴ ὄντας τόσους χρόνους χαίμενα τοῦ Ἀριστοτέλους τὰ φιλοσοφικὰ βιβλία, εὑρέθησαν ὕστερα καὶ ἐδόθησαν νὰ τὰ διατάξῃ κατὰ τὰς ὑποθέσεις ἑνὸς γραμματικοῦ εἰς τὴν Ρώμην ὀνομαζομένου Τυραννίου· τοῦτος, ὅσα βιβλία δὲν ἦτον ἴδια τῆς λογικῆς καὶ φυσικῆς, τὰ ἐπρόσθεσεν εἰς τὴν φυσικὴν· ὅθεν διὰ τοῦτο ὀνομάσθησαν μεταφυσικά, ἤγουν μετὰ τὴν φυσικὴν· ἀλλὰ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν ἡ μεταφυσική δὲν σημαίνει τοῦτο, ἀλλὰ θέλει νὰ εἰπῇ ἐπιστήμην ὅπου θεωρεῖ πράγματα ὑπὲρ τὴν φύσιν τῶν σωματικῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα δηλαδὴ εἶναι πνευματικὰ καὶ χωρισμένα ἀπὸ κάθε ὕλην αἰσθητήν·

σημείωσαι δὲ ὅτι τὰ πράγματα εἰς δύο τρόπους εἶναι χωρισμένα ἀπὸ τὴν ὕλην: ἢ κατὰ φύσιν, καθὼς εἶναι τὰ αὔλα ὅλα καὶ ἀσώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀσώματα, ὡσάν ὁ Θεός, οἱ ἄγγελοι καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ἢ κατὰ ἀφαίρεσιν νοερῶς, τουτέστι κατὰ νοερὰν ἔννοιαν, ὅτε δηλαδὴ ὁ νοῦς θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα κοινῶς ἐν ἑαυτῷ ἔξω τῶν ὑποκειμένων, στοχαζόμενος μόνος τὰ οὐσιώδη κατηγορούμενα, εἰς τὴν ὁποίαν συνίσταται τὸ ἴδιον πρᾶγμα.

Κατὰ τὸν ἀμφοτέρων τρόπον τὰ πράγματα χωρισμένα ἀπὸ τὴν ὕλην θεωροῦνται ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴν· ἐπειδὴ δύο εἶναι τούτης τὰ μέρη: τὸ πρῶτον λέγεται ὄντολογία, διατὶ ἐξηγεῖ τὴν φύσιν τοῦ ὄντος κοινῶς θεωρουμένην, καὶ τούτου τὰ ἰδιώματα νοερῶς ἀφηρημένα ἀπὸ κάθε ὑλικὸν καὶ σωματικὸν ὑποκείμενον· τὸ δεύτερον ἐξηγᾷ τὴν φύσιν τῶν κατὰ φύσιν αὔλων πραγμάτων, ἤγουν τῶν πνευμάτων καὶ λέγεται πνευματολογία: ὡσάν θεωρεῖ τὸν Θεόν, τοὺς ἀγγέλους καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν καθὼς δυνάμεθα νὰ τὰ νοήσωμεν μὲ τὸν φυσικὸν λόγον τοῦ νοός, πρὸς διαφορὰν τῆς θεολογίας, ἢ ὁποῖα θεωρεῖ τὸν Θεὸν ὅχι μὲ τὸ φῶς

1 τῆς φύσεως, ἀλλὰ μὲ τὸ φῶς τῆς χάριτος, ἤγουν διὰ μέσου τῆς θείας ἀποκαλύψεως.

Ἡ μεταφυσικὴ λοιπὸν ὀρίζεται σοφία καὶ ἐπιστήμη θεωρητικὴ, ἣ ὅποια στοχάζεται καὶ ἐξηγᾷ τὸ ὄν κοινῶς θεωρούμενον καὶ τὰ ἰδιώματα αὐτοῦ· ὁμοίως τὰς ἡ αὐλούς καὶ πνευματικὰς οὐσίας, καθὸ φυσικῶς δί-
 φ. 1v χως θεϊαν φανέρωσιν δύναται νὰ τὰ καταλάβῃ. λέγεται σοφία, ἤγουν γνῶσις ὑψηλὴ καὶ κοινὴ, θεωροῦσα δηλαδὴ πράγματα κοινὰ καὶ ἐξαιρέτα διὰ μέσου τῶν γενικωτάτων ἀρχῶν· θεωρεῖ οὖν τὸ ὄν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἄλλο πρᾶγμα πλέα γενικὸν καὶ κοινὸν καὶ τὸν Θεόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον
 10 δὲν εἶναι ἄλλο ἐξαιρετώτερον καὶ ὑψηλότερον· λέγεται ἐπιστήμη, ἤγουν γνῶσις ἀσφαλῆς καὶ φανερά, διατὶ ὅσα διδάσκει περὶ τοῦ ὄντος καὶ τῶν πνευμάτων εἶναι φανερά καὶ βέβαια καὶ ἀμετάτρεπτα· λέγεται θεωρη-
 15 στικὴ διατὶ μόνον ἐξετάζει τὴν φύσιν καὶ τὰ ἰδιώματα τοῦ ὄντος καὶ τῶν πνευμάτων καὶ δὲν διδάσκει νὰ πράξωμεν κανένα ἔργον. Τούτῃ ἡ ἐπι-
 20 στήμη ὀνομάζεται ἀκόμη φυσικὴ θεολογία, διατὶ θεωρεῖ τὸν Θεόν μὲ τὸν φυσικὸν λόγον τοῦ νοός· ἃς εἰποῦμεν καὶ πρώτη φιλοσοφία, διατὶ θεωρεῖ τὰς πρώτας ἰδέας καὶ ἐννοίας τῶν πραγμάτων καὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς ἀπὸ τὰς ὁποίας κάθε ἄλλη ἐπιστήμη λαμβάνει τὰς μερικὰς αὐτῆς ἀρχὰς.

20 Ἐκ τῶν λεγομένων φαίνεται ἡ συνάφεια καὶ ἔνωσις ὅπου ἔχουσι με-
 25 ταξύ τους ἡ λογικὴ καὶ μεταφυσικὴ, εἰς τρόπον ὅπου τὸ πρῶτον μέρος τῆς λογικῆς φαίνεται νὰ μὴν διαφέρει ἀπὸ τὸ πρῶτον τῆς μεταφυσικῆς, ἐπειδὴ καὶ οἱ δύο ἐπιστήμαις θεωροῦσι τὰς ἐπιλήψεις τοῦ νοός καὶ ἰδέας καὶ τὰς πρώτας ἐννοίας τῶν πραγμάτων· σφάλλουσιν οὖν ὅσοι διδάσκου-
 25 σι πρῶτα τὴν φυσικὴν ἔπειτα ἀπὸ τὴν λογικὴν, ἔτσι καὶ δὲν φυλάττου-
 30 σι τὴν τάξιν ὅπου ζητᾷ ἡ ἔνωσις τῶν ἐπιστημῶν.

Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται ἀκόμη, ὅτι τὸ ὑλικὸν ὑποκειμένον τῆς μεταφυσικῆς εἶναι τὸ ὄν κοινῶς θεωρούμενον καὶ τὰ πνεύματα· τὸ εἰδικὸν καὶ κατὰ μορφήν εἶναι καθὸ τοῦτα νοοῦνται φυσικῶς διὰ τοῦ
 30 ἐμφύτου λόγου τοῦ νοός, παρὰ πᾶσαν θεϊαν ἀποκάλυψιν, ὥστε ὅπου εἰς δύο μέρη διαιροῦμεν τὴν μεταφυσικὴν· εἰς τὸ πρῶτον λέγομεν περὶ τοῦ ὄντος, εἰς τὸ δεύτερον περὶ τῶν πνευμάτων.

Μέρος α^ο τῆς μεταφυσικῆς: Ὄντολογία.

Τοῦ πρώτου μέρους τῆς μεταφυσικῆς τέσσερα εἶναι τὰ κεφάλαια· εἰς τὸ α^ο λέγομεν τί εἶναι τὸ ὄν κοινῶς καὶ ὁ τρόπος αὐτοῦ· εἰς τὸ β^ο λέγομεν περὶ τῶν κατηγορουμένων προσηκόντων τῷ ὄντι καὶ τῷ τρόπῳ αὐτοῦ·
 5 εἰς τὸ γ^ο λέγομεν περὶ τῶν κατηγορουμένων προσηκόντων μόνῳ τῷ ὄντι· εἰς τὸ δ^ο λέγομεν περὶ τῶν πρώτων ἐννοιῶν, ἀρχῶν τε καὶ ἀξιωμαίων, τὰ ὅποια γίνονται ἐκ τῶν πρώτων ἰδεῶν καὶ ἐπιλήψεων τοῦ ὄντος καὶ τῶν τούτου κατηγορουμένων.

Κεφ. α^ο. Τί ἐστὶ τὸ ὄν, ποσαπλοῦν καὶ τί ἐστὶ τρόπος τοῦ ὄντος;

10 Εἰς δύο τρόπους θεωρεῖται τὸ ὄν, ἢ καθῶς εἶναι μετοχὴ τοῦ ρήματος εἰμί, εἶ, ἐστίν, ἢ καθῶς ἐστὶν ὄνομα· μετοχικῶς λαμβανόμενον τὸ ὄν σημαίνει τὴν ὑπαρξιν ἢ τῶν πραγμάτων, εἰς ὅσον τὰ πράγματα ὑπάρχουσιν εἰς τὴν φύσιν τῶν ὄντων. Ὡσάν, ἐγὼ εἰμί ὢν, σημαίνει ἐγὼ ὑπάρχω· κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὸ ὄν ὡς μετοχὴ τοῦ οὐσιαστικοῦ ρήματος
 15 ἀπλώνεται καὶ εἰς τὴν οὐσίαν καὶ εἰς τὰ συμβεβηκότα, διατὶ ὑπάρχει καὶ ἡ οὐσία, καὶ τὸ συμβεβηκός· τὸ ὄν πάλιν καθῶς εἶναι ὄνομα, ὀρίζεται τὸ καθ' αὐτὸ ὑπάρχον ἢ δυνάμενον ὑπάρχειν ἔξω φυσικοῦ ὑποκειμένου· ὅθεν ὄν, οὐσία καὶ πρᾶγμα μέσου σημασίαν ἔχουσιν. Ἐτὶ ὁ Θεὸς εἶναι ὄν, διατὶ ὑπάρχει ἔξω φυσικοῦ ὑποκειμένου, ὁ ἀντίχριστος εἶναι ὄν, διατὶ
 20 δύναται ὑπάρχειν καθ' ἑαυτὸν, ἔξω ὑποκειμένου· ὀρίζεται καὶ εἰς ἄλλον τρόπον· ὄν ἐστὶ τὸ δυνάμενον ὑπάρχειν, ἡγουν τὸ δυνάμενον ἔχειν καθ' ἑαυτὸ τὴν ὑπαρξιν, πρὸς διαφορὰν τῶν ἀδυνάτων· τρόπος τοῦ ὄντος εἶναι τὸ συμβεβηκός, τὸ ὅποῖον δὲν λέγεται πρᾶγμα καὶ ὄν, ἀλλὰ διάθεσις καὶ τρόπος τοῦ πράγματος καὶ τοῦ ὄντος, ὁ ὅποιος καθ' ἑαυτὸν δὲν ἔχει
 25 ὑπαρξιν ἀλλ' ἐν φυσικῷ ὑποκειμένῳ ὑπάρχει. Διαφέρει τὸ ὄν, ἀπὸ τὸν τρόπον αὐτοῦ εἰς ὅσον τὸ ὄν νοεῖται δίχως ἀναφορὰν πρὸς τί ὑποκείμενον φυσικὸν ἀλλ' ὁ τρόπος νοεῖται μὲ σχέσιν πρὸς φυσικὸν ὑποκείμενον, ὡσάν ἡ λευκότης ἀναφέρεται εἰς ὑποκείμενον, εἰς τὸ ὅποῖον ἔχει τὴν ὑπαρξιν. Σημείωσαι οὖν ὅτι ἀνάμεσα τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μηδενός, εἶναι
 30 μέσον ὁ τρόπος τοῦ ὄντος, ἡγουν τὸ συμβεβηκός, τὸ ὅποῖον δὲν εἶναι οὔτε ὄν, οὔτε μηδέν, ἀλλὰ διάθεσις τοῦ ὄντος.

5 μόνῳ διαγράφει Μ ἢ 17 καθ' ἑαυτό Μ

1 Κατὰ τὸν δεύτερον τοῦτον τρόπον θεωρεῖ τὸ ὄν ἢ μεταφυσική, καθὼς
σημαίνει οὐσίαν καὶ πρᾶγμα κοινῶς, μὴ θεωροῦσα τὰ λογικὰ ὑποκείμενα εἰς
τὰ ὅποια εὐρίσκεται ἡ ἔννοια τοῦ ὄντος· λόγου χάριν· ὁ Πέτρος εἶναι λογικὸν
ὑποκείμενον τοῦ ὄντος, διατὶ περὶ τοῦ Πέτρου κατηγορεῖται τὸ ὄν. Ἡ με-
5 ταφυσική δὲν θεωρεῖ τὸν Πέτρον, ὅπου εἶναι τὸ μερικόν, ἀλλὰ τὴν ἔννοιαν
τοῦ ὄντος ὡς νοερῶς ἐκ τοῦ Πέτρου ἀφηρημένην, καὶ διὰ τοῦτο εἴπαμεν
πῶς ἡ μεταφυσική θεωρεῖ τὰ νοερά πρᾶγματα καὶ ὕλης ἀμέτοχα. Ἐπειδὴ
ὁ Πέτρος ἔχει ὕλην, μὰ ἡ νοερά ἔννοια τοῦ ὄντος, ὅπου εἶναι εἰς τὸν Πέτρον,
δὲν ἔχει ὕλην καὶ δὲν λέγεται τι ὑλικὸν ἀλλὰ τι νοερὸν καὶ πνευματικόν.
10 Πᾶν γὰρ νοητικὸν λέγεται πνευματικόν.

Διαφρεῖται τὸ ὄν κατὰ τὸν διάφορον τρόπον τῆς ὑπάρξεως ὅπου δύνα-
ται νὰ ἔχῃ. Ὅθεν ἄλλο εἶναι πνευματικόν, ἄλλο νοερὸν, ἐπειδὴ ἄλλα
πρᾶγματα ὑπάρχουσιν εἰς τὴν φύσιν ἔξω τοῦ νοός, ὡσάν ὁ ἄνθρωπος,
καὶ λέγονται ὄντα πραγματικά. ἄλλα ὑπάρχουσιν εἰς τὸν στοχασμὸν τοῦ
15 νοός, ὡσάν πᾶσα νοερά ἔννοια καὶ λέγονται νοερά ὄντα. Ἡ μεταφυσική
θεωρεῖ τὸ πραγματικὸν ὄν, ὅπου εἶναι κυρίως ὄν.

Τὸ πραγματικὸν τοῦτο ὄν διαφρεῖται εἰς πνεῦμα καὶ σῶμα. Τὸ πνεῦμα
εἶναι ἄκτιστον, ὡσάν ὁ Θεός, ἢ κτιστόν, ὡσάν ὁ ἄγγελος καὶ ἡ ἀνθρωπί-
νη ψυχή. Τὸ σῶμα ἢ εἶναι ἄψυχον, ὡσάν τὰ στοιχεῖα, ἢ ἐμφυχον. Καὶ
20 πάλιν ἄλλο ἐμφυχον αἰσθητικόν, ἄλλο ἀναίσθητον. Ἀναίσθητον ὡσάν ἢ
φ.2v τὸ δένδρον, αἰσθητικὸν ὡσάν τὸ ζῶον, τὸ ὅποιον ἄλλο εἶναι λογικόν, ὡσάν
ὁ ἄνθρωπος, ἄλλο ἄλογον, ὡσάν τὸ θηρίον. Ὡσαύτως τρία εἶναι τὰ γένη
τῶν ὄντων· ἄλλα ἀπλῶς πνευματικά, πάσης ὕλης ἀμέτοχα, ὡσάν ὁ
Θεός καὶ ὁ Ἄγγελος, ἄλλα ἀπλῶς σωματικά, ὡσάν ὁ οὐρανὸς ἢ γῆ καὶ
25 τὰ ἄλλα ὑλικά, ἄλλα μεμιγμένα, ὡσάν οἱ ἄνθρωποι, ὅπου μετέχουσι
καὶ ἀπὸ τὴν αἴθρον καὶ ὑλικὴν φύσιν. Σημειώσαι ὅτι ὁ Θεός εἶναι ὄν ἐξ
αὐτοῦ καὶ καθ' αὐτὸν διότι δὲν ἔχει τὸ εἶναι ἐκ τινος ἑτέρου, ὅθεν λέγε-
ται ὄν κατ' οὐσίαν καὶ κυρίως ὄν, τὰ ἐπιλοιπα λέγονται ὄντα κατὰ μέθε-
ξιν, διότι δὲν ὑπάρχουσι ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ λαμβάνουσι τὴν
30 ὑπαρξιν.

Διαφρεῖται πάλιν τὸ ὄν εἰς ἀναγκαῖον καὶ ἐνδεχόμενον. Τὸ ἀναγκαῖον
ἄλλο εἶναι ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν ἀναγκαῖον, τὸ ὅποιον δηλαδὴ δὲν ἠμπορεῖ
μήτε ἐξ αὐτοῦ, μήτε ἀπὸ ἄλλον τινα νὰ χάσῃ τὴν ὑπαρξιν. Τοιοῦτος
εἶναι μόνος ὁ Θεός. Ἄλλο εἶναι ἔσωθεν μόνον ἀναγκαῖον, ὅπου φυσικά
35 δὲν δύναται νὰ χάσῃ τὴν ὑπαρξιν καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ κτιστὰ ποιήματα,
τὰ ὅποια δὲν λέγονται ἔξωθεν ἀναγκαῖα, διατὶ κρέμεται ἡ ὑπαρξίς αὐτῶν

1 ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ἐνδεχόμενον εἶναι ἐκεῖνο ὅπου φυσικά δὲν ἔχει παντοτινήν ὑπαρξιν, ὡσάν ὁ κόσμος.

Διαιρεῖται πάλιν τὸ νοερὸν ὃν εἰς πεποιημένον, εἰς καθ' ὑποκείμενον καὶ εἰς καθ' ἀντικείμενον. Πρῶτον ἐστὶν ἐκεῖνο ὅπου ἐνεργεῖ ἡ ψυχὴ φυσικῶς, ὡσάν πᾶσα ἐνέργεια τῆς θελήσεως· δεύτερον εἶναι τὸ ὑπάρχον ἐν τῇ διανοίᾳ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ, ὡσάν πᾶσα νοερὰ οὐσία· τρίτον ἐστὶ τὸ μόνον ὑπάρχον ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ μὴ δυνάμενον ὑπάρχειν ἔξω τοῦ νοῦς καὶ καλεῖται ἀπλῶς τῆς διανοίας ὄν, ὡσάν τραγέλαφος, σύνθετον δηλαδὴ ἀπὸ δύο ἐναντίας φύσεις, τοῦ τράγου καὶ ἐλάφου, καὶ τοῦτο λέγεται παρὰ τῶν περιπατητικῶν ὄν νοερὸν γνωστόν. Ἄλλ' ἀληθῶς ὁ νοῦς δὲν γνωρίζει τὸ ἀδύνατον, καθὼς λέγουσιν οἱ περιπατητικοί, διατὶ δύο ἐναντίας φύσεις δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὰς ἐνώσῃ εἰς ἓν πρᾶγμα καὶ νὰ κάμῃ μίαν ἐπίληψιν ἢ ἰδέαν, ὅθεν τὸ ἀδύνατον γνωρίζεται μόνο ἀποφατικῶς καὶ διαιρετικῶς, ὄχι καταφατικῶς καὶ συλλεκτικῶς. Λόγου χάριν, 20 ὁμοῦ ἢ ἐπίληψις τοῦ τράγου καὶ ἐλάφου δὲν σμίγονται εἰς τὸν νοῦν, ἀλλ' ὁ νοῦς νοεῖ χωρισμένα τὸν τράγον καὶ ἐλαφον καὶ τὴν ἀντιμάχησιν τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον λέγεται γνωστόν τὸ ἀδύνατον. Ὅμως ζητεῖται πότερον εἶναι γνωστόν τὸ ὄν κατὰ τὴν γνώμην τῶν περιπατητικῶν, ἢ γουν ἂν ὑπάρχει τὸ μεταφυσικὸν ὄν καὶ τὸ ἀδύνατον.

Ἐδῶ ζητοῦσιν οἱ φιλόσοφοι, ἀνίσως καὶ τὸ ὄν εἶναι συνώνυμον λεγόμενον περὶ οὐσίας καὶ συμβεβηκότος. Εἰς τοῦτο λέγομεν ὅτι δὲν εἶναι, διατὶ κυρίως ἡ οὐσία εἶναι ὄν ὅπου ἔχει καθ' ἑαυτὴν ὑπαρξιν, ἀλλὰ τὸ συμβεβηκὸς εἶναι τρόπος τοῦ ὄντος ὑπάρχον ἐν τῇ οὐσίᾳ. Ὅθεν μὴν 35 ὄντας ὁ αὐτὸς λόγος τοῦ ὄντος ἐν τῇ οὐσίᾳ καὶ συμβεβηκότη, τὸ ὄν δὲν εἶναι συνώνυμον ἐν αὐτοῖς. ||

φ. 31 Ζητοῦσι 6^ο ἂν εἶναι συνώνυμον τὸ ὄν λεγόμενον περὶ τοῦ πραγματικοῦ καὶ νοεροῦ. Καὶ λέγομεν ὅτι δὲν εἶναι ἐπειδὴ αἱ νοεραὶ ἔννοιαι κατὰ ἀναλογίαν λέγονται ὄντα, μὴ ὑπάρχοντα φυσικῶς, καθὼς ὑπάρχει τὸ 40 ἀληθινὸν ὄν.

Πρῶτον ζητεῖται ἂν εἶναι συνώνυμον τὸ ὄν λεγόμενον περὶ Θεοῦ καὶ κτίσματος. Καταφάσκουσιν οἱ σκωτισταὶ λέγοντες ὅτι τὸ ὄν συνωνύμως κατηγορεῖται περὶ Θεοῦ καὶ κτίσματος, ἐπειδὴ τόσοσ ὁ Θεὸς ὑπάρχει καθ' ἑαυτόν, ὡσάν καὶ τὸ κτίσμα. Ἀποφάσκουσιν οἱ θωμισταὶ καὶ

3 καὶ εἰς καθ' ὑποκείμενον M || 4 καθ' ἀντικείμενον B || 21 τοῦ τράγου καὶ ἐλάφου B || 34 συμβεβηκός B

1 σχεδὸν οἱ νεώτεροι λέγοντες ὅτι εἶναι ἀνάλογον μόνον, διατί ὁ Θεὸς εἶναι τὸ ἴδιον ὃν κατὰ φύσιν ὑπάρχον ἐξ αὐτοῦ, μὰ τὸ κτίσμα εἶναι ὃν κατὰ μέθεξιν, ὅπου κρέμεται ἀπὸ τὸν Θεόν, ὥστε ὅπου τὸ ὃν κατὰ διάφορον τρόπον λέγεται περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κτίσματος.

5 Ὅθεν παρὰ τῶν Πατέρων ὁ Θεὸς λέγεται ὑπερούσιος, δηλαδὴ ἐπάνω ἀπὸ πᾶσαν οὐσίαν.

Λοιπὸν ὅλα τὰ πραγματικὰ ὄντα ὡς ἄνωθεν διηρημένα ἔχουσι τὰ οὐσιώδη αὐτῶν κατηγορούμενα καὶ φυσικὰ ιδιώματα, δίχως τὰ ὅποια οὔτε ὄνονται νὰ εἶναι, οὔτε νὰ νοηθῶν, ὡσάν: τὸ εἶδος, τὸ γένος καὶ ἡ
10 διαφορὰ. Λόγου χάριν: ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα, οὐσία καὶ ὄν, τὰ ὅποια εἶναι γενικὰ κατηγορούμενα: ὁμοίως, εἶναι παντέλειος, ἤγουν δικαιοτάτος, παντοδύναμος, πάνσοφος, τὰ ὅποια εἶναι τῆς διαφορᾶς κατηγορούμενα.

Τὰ φυσικὰ καὶ οὐσιώδη τοῦτα κατηγορούμενα καὶ ιδιώματα λέγονται παρὰ τῶν σχολαστικῶν, βαθμοὶ μεταφυσικοί. Βαθμοί, διατί ἄλλα κατηγορούμενα εἶναι ἀνώτερα, ἤγουν γενικώτερα καὶ ἄλλα κατώτερα. ἤγουν
15 μερικά, ὅπου περιέχονται εἰς τὰ κοινὰ καὶ γενικὰ: ὡσάν, τὸ ὄν προσήκει καὶ λέγεται διὰ περισσότερα πράγματα, παρὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ σῶμα περιέχεται εἰς τὸ ὄν. καθὼς εἰς τὸ σῶμα περιέχεται τὸ μέταλλον καὶ τὸ ξύλον. Ὅθεν διὰ τῶν βαθμῶν τούτων ἀναβαίνομεν ἀπὸ τὸ εἰδικώτατον
20 εἶδος εἰς τὸ γενικότατον γένος καὶ πάλιν καταβαίνομεν ἀπὸ τὸ γενικότατον γένος εἰς τὸ ἔσχατον εἶδος, καθὼς φαίνεται εἰς τὸ δένδρον τοῦ Πορφυρίου. Λέγονται μεταφυσικά, διατί τὰ κατηγορούμενα τοῦτα θεωροῦνται νοερῶς ἀφρημένα καὶ χωρισμένα ἀπὸ κάθε ὑποκείμενον καί, ὡς εἶπαμεν, κάθε πρᾶγμα ὅπου ἢ κατὰ φύσιν εἶναι αἴδιον ἢ κατ' ἔννοιαν
25 χωρίζεται ἀπὸ τὴν ὕλην κοινῶς θεωρούμενον, λέγεται μεταφυσικόν.

Ἐρωτοῦσιν ἐδῶ οἱ περιπατητικοὶ ἀνίσως καὶ οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ διαιροῦνται ἀπὸ τὸ ὑποκείμενον περὶ τοῦ ὁποίου λέγονται καὶ πάλιν ἄν διαιροῦνται ἀνάμεσόν τους. Περὶ τῆς διαίρεσεως, ἤγουν διακρίσεως λέγομεν εἰς ἄλλον τόπον, καὶ διὰ τῶρα φθάνει νὰ ἡξεύρησ, ὅτι ἐκεῖνα διαιροῦνται, τὰ ὅποια δὲν εἶναι ἓνα πρᾶγμα.
30

Ἀποκρινόμεθα, ὅτι οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ τῶν πραγμάτων ἀπλῶς πνευματικῶν ἢ ἀπλῶς σωματικῶν, πραγματικῶς δὲν διαιροῦνται οὔτε
φ.3v ἀπὸ τὸ ὑποκείμενον εἰς ἢ τὸ ὁποῖον εἶναι, οὔτε ἀνάμεσόν τους. Λόγου χάριν εἰς τὸν Θεόν ἢ θεότης, ἢ σοφία, ἢ παντοδυναμία καὶ τὰ ἄλλα θεῖα
35 ιδιώματα δὲν διαιροῦνται ἀπὸ τὸν ἴδιον Θεόν ὡς πράγματα διάφορα, ἀλλ' εἶναι ἐν πρᾶγμα ἀχώριστον. Ὅμοίως εἰς τὸ ξύλον ἢ ὄνότης τοῦ ξύλου καὶ τὰ ἄλλα οὐσιώδη κατηγορούμενα δὲν διαιροῦνται πραγματικῶς.

1 Λέγομεν δεύτερον ὅτι εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁποῦ κατὰ μέρος εἶναι πνευματικός καὶ κατὰ μέρος σωματικός, οἱ σωματικοὶ βαθμοὶ πραγματικῶς διαιροῦνται ἀπὸ τῶν πνευματικῶν βαθμῶν, ἐπειδὴ τὸ σῶμα διαιρεῖται πραγματικῶς ἀπὸ τὸ πνεῦμα, ὅθεν καὶ τὰ ἰδιώματα τοῦ σώματος
 5 πραγματικῶς διαιροῦνται ἐκ τῶν ἰδιωμάτων τοῦ πνεύματος. Ἐτζι, τὸ ζῶον εἰς τὸν ἄνθρωπον πραγματικῶς διαιρεῖται ἀπὸ τὸ λογικόν, διατὶ τὸ ζῶον εἶναι βαθμὸς σωματικός, τὸ λογικόν βαθμὸς πνευματικός· λόγου χάριν, ὅλος ὁ ἄνθρωπος λέγεται λογικός καὶ λέγεται ζῶον, διατὶ ἡ ὀνομασία, ἤγουν ἡ προσηγορία προσήκει ὅλη τῇ ὑποστάσει, ἀλλὰ τὸ σῶμα δὲν
 15 εἶναι λογικόν, μήτε ἡ ψυχὴ ζῶον. Οἱ περιπατητικοὶ λέγουσιν, ὅτι τὸ ζῶον καὶ τὸ λογικόν δὲν διαιροῦνται πραγματικῶς, ἀλλ' οἱ μὲν θωμισταὶ νοερῶς κατὰ τὸ ἀντικείμενον, οἱ δὲ σκοτισταὶ εἰδικῶς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν τοῖς κατωτέρω.

Σημεῖωσαι ὅμως, ὅτι, ἂν εἶναι κανένα κατηγορούμενον, ὁποῦ νὰ περιέχη τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα, τοῦτο δὲν διαιρεῖται ἐκ τοῦ ὅλου, ἤγουν ὁμοῦ ἐκ τοῦ σώματος καὶ πνεύματος, ὡσάν, ἡ ἀνθρωπότης, ὁποῦ εἶναι ὁμοῦ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, δὲν διαιρεῖται ἐκ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος, διατὶ περιέχει καὶ τὰ δύο.

Συμπέρανον οὖν, ὅτι, ὅτε λέγωμεν τὸν Θεόν ὄν παντέλειον, τὸ γένος καὶ ἡ διαφορὰ εἰς τὸν ὀρισμὸν τοῦτον δὲν διαιροῦνται πραγματικῶς, ἀλλ' εἶναι ἓνα πρᾶγμα θεωρούμενον μὲ διάφορον στοχασμὸν καὶ ἀναφοράν.
 25 Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἢ θεωρεῖται ὡς ὄν καὶ ἔτζι συνωνύμως ἢ ἀναλόγως ὁμοιάζει μὲ τὰ ἄλλα ὄντα ὁποῦ ἐποίησεν ἢ ὡς παντέλειον, καὶ ἔτζι διαφέρει ἀπὸ κάθε κτίσμα. Ὅθεν ἡ σύνθεσις τούτη ἐκ γένους καὶ διαφορᾶς εἶναι
 30 μεταφυσικὴ καὶ γίνεται ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρωπίνου νοός, ὁποῦ πρέπει νὰ στοχάζεται τὰ πράγματα εἰς διαφόρους τρόπους καὶ ἀναφοράς, διὰ νὰ τὰ νοήσῃ εὐκολώτερον, μὴν ἠμπορώντας εὐθέως νὰ τὰ καταλάβῃ μὲ μίαν μόνην ἐπίληψιν. Τούτη οὖν ἡ μεταφυσικὴ σύνθεσις εὐρίσκειται εἰς τὸν Θεόν, καὶ δὲν εἶναι ἄτοπον, ἀλλὰ φυσικὴ σύνθεσις, μὲ τὴν
 35 ὁποῖαν ἐνοῦνται ὁμοῦ πράγματα διαφορετικά, εἰς τὸν Θεὸν δὲν εἶναι, ὄντας ὁ Θεὸς ὄν ἀπλούστατον.

Ἀπὸ τοῦτα ἀκολουθεῖ νὰ λύσωμεν καὶ τὴν ἄλλην ἀπορίαν, ὁποῦ
 φ. 4r ἔχουσιν οἱ θωμισταὶ καὶ σκωτισταὶ, ζητοῦντες ἂν ὑπάρχουσι φύσεις κοιναί, ἤγουν ἂν ὑπάρχη τὸ καθόλου. Οἱ σκωτισταὶ λέγουσιν, ὅτι τὸ καθόλου ὑπάρχει πραγματικῶς ἔξω τῆς διανοίας, οἱ θωμισταὶ λέγουσιν, ὅτι
 40 ὑπάρχει νοερῶς ἐν τῇ διανοίᾳ.

Λέγομεν οὖν α^ο ὅτι δὲν ὑπάρχει πραγματικῶς καμία φύσις κοινή, ὁποῦ νὰ δύνηται ἡ αὐτὴ νὰ εὐρίσκειται εἰς πολλὰ ὑποκείμενα καὶ νὰ κα-

1 τηγορεῖται περὶ αὐτῶν, ὡς λέγουσιν οἱ σκωτισταί· ἐπειδὴ τὸ ζῶον λόγου χάριν εἰς τὸν Πέτρον δὲν διαφείται ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Πέτρου καὶ τὸ ζῶον εἰς τὸν Παῦλον δὲν διαφείται ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Παύλου, ὅθεν δὲν ὑπάρχει τὸ αὐτὸ ζῶον πραγματικῶς εἰς τὸν Πέτρον καὶ Παῦλον.

5 Λέγομεν δεύτερον, ὅτι μήτε νοερῶς δὲν ὑπάρχει μία κοινὴ φύσις δυναμένη εἶναι ἐν πολλοῖς, ὡς λέγουσιν οἱ θωμισταί. Ἐπειδὴ τὸ ζῶον λόγου χάριν νοερῶς θεωρούμενον, καθὼς ὑπάρχει εἰς τὸν νοῦν, ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ μία ἰδέα καὶ ἐπιληψις νοερά, ἢ ὅποια δὲν δύναται νὰ εἶναι εἰς πολλὰ ὑποκείμενα, ἀλλὰ δύναται νὰ παραστήσῃ καὶ νὰ εἰκονίσῃ πολλὰ
10 πράγματα, ὡσὰν μιὰ νοερά εἰκόνα. Ὅθεν ὅτε λέγωμεν, πῶς ὁ Πέτρος καὶ Ἰωάννης εἶναι τοῦ αὐτοῦ εἶδους, δὲν νοοῦμεν ὅτι ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀδιαίρετον ἀνθρωπότητα, ἀλλ' ὅτι ἔχουσι ὁμοίαν ἀνθρωπότητα, μὲ τὴν ὅποιαν παρασταίνονται ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν νοεράν ἐπιληψιν καὶ ἰδέαν. Καὶ ἔτσι ἡ νοερά τούτη ἐπιληψις εἶναι καθόλου ἐν τῷ εἰκονίζειν μόνον, ὅχι ἐν τῷ εἶναι καὶ ὑπάρχειν ἀπλῶς, ὡς λέγουσιν οἱ περιπατητικοί.
15

Καὶ ταῦτα περὶ τῶν οὐσιωδῶν κατηγορουμένων προσηκόντων τῷ ὄντι καὶ τῷ τρόπῳ αὐτοῦ, ἡγουν τῇ οὐσίᾳ καὶ τῷ συμβεβηκότι. Ἐπειδὴ κάθε συμβεβηκὸς ἢ πνευματικὸν ἢ σωματικὸν ἔχει γένος, εἶδος καὶ διαφοράν, ὅπου εἶναι τὰ οὐσιώδη καὶ φυσικὰ κατηγορούμενα καὶ ἰδιώματα,
20 ὡσὰν ἡ στρογγυλότης λέγεται ποιότης, ὅπου εἶναι γένος, λέγεται σωματικὴ, ὅπου εἶναι διαφορά.

Κεφ. 6^ο. Περί τῶν κατηγορουμένων προσηκόντων τῷ ὄντι καὶ τῷ τρόπῳ τοῦ ὄντος

Τὰ κατηγορούμενα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια κατηγοροῦνται διὰ τὸ ὄν καὶ τὸν
25 τρόπον τοῦ ὄντος, λέγονται διαβατικά, ὅτι διαβαίνουσι πάσας τὰς κατηγορίας καὶ δὲν περιέχονται μᾶλλον εἰς μίαν ἢ εἰς ἄλλην κατηγορίαν. Ἐξεναντίας τὰ οὐσιώδη κατηγορούμενα κάθε μερικῆς οὐσίας, ἡγουν τὸ γένος αὐτῆς, τὸ εἶδος καὶ ἡ διαφορὰ δὲν εὐγένουσιν ἔξω ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τῆς οὐσίας· ὡσαύτως τὰ οὐσιώδη κατηγορούμενα ἐκάστου συμβεβηκότος δὲν εὐγένουσιν ἔξω τῆς κατηγορίας τοῦ συμβεβηκότος ἐκεῖνου.
30

Τὸ ὄνομα αὖν τῆς οὐσίας, κοινῶς θεωρούμενον, εἶναι κατηγορούμενον διαβατικόν, διατὶ προσήκει καὶ τῷ ὄντι καὶ τῷ συμβεβηκότι, ἐπειδὴ λέγομεν ἡ οὐσία

3 ἀλλ' ὅτι.... ἀνθρωπότητα παραλείπει Β || 13 παραστίνονται || 25 τρόπου Μ
32 λέγομεν οὐσία Μ

φ.4v του ὄντος καὶ τοῦ συμβεβηκότος,|| καὶ ἐδῶ οὐσία σημαίνει τὸ εἶναι καὶ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ὅχι τὴν καθαυτὴ ὑπαρξίν· ὁμοίως τὸ ὄνομα τῆς ὑπάρξεως, τοῦ γένους, εἶδους καὶ διαφορᾶς εἶναι διαβατικὸν διατὶ προσήκει καὶ τῷ ὄντι καὶ τῷ τρόπῳ αὐτοῦ.

5 Ἡ οὖν οὐσία ἐδῶ σημαίνει τὴν φύσιν καὶ τὸ εἶναι τοῦ πράγματος καὶ ὀρίζεται ἐκεῖνο διὰ τοῦ ὁποῖου ἀποκρινόμεθα ἐρωτηθέντες: τί ἐστὶ τὸ πρᾶγμα. Ὡσάν ἂν ἐρωτηθῶ, τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ἀποκρίνομαι: ζῶον λογικόν. Τὸ λογικὸν ζῶον οὖν εἶναι ἡ οὐσία καὶ ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου.

10 Ἐπαρξίς εἶναι ἐκείνη διὰ τῆς ὁποίας τὸ πρᾶγμα ὑπάρχει ἔξω τοῦ μηδενός. Ὡσάν ὁ ἀντίχριστος δὲν ἔχει ὑπαρξίν, διατὶ δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν φύσιν τῶν ὄντων. Καὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ ὑπαρξίς ἀναφέρεται εἰς τὴν ὄντοτητα, ἡ ὁποία εἶναι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα.

15 Τὰ τρία τοῦτα: οὐσία, ὑπαρξίς καὶ ὄντοτης εἶναι ἓνα πρᾶγμα κατὰ διάφορον τρόπον θεωρούμενον· ὡσάν, τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Πέτρου εἶναι ἡ αὐτοῦ ὄντοτης καὶ οὐσία καὶ πάλιν καθὸ ὑπάρχουσιν εἶναι ἡ ὑπαρξίς ἐκεῖνου. Ὅμοίως ἡ ἐνότης καθ' ἣν ὁ Πέτρος εἶναι εἰς ἄνθρωπος δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα καθ' ὃ ὑπάρχει εἶναι ἐν καὶ ἐνικόν.

20 Ταῦτα πάλιν διαφέρουσιν, εἰς ὅσον ἡ οὐσία τοῦ πράγματος ἐστὶν ἐκεῖνο, δίχως τὸ ὁποῖον τὸ πρᾶγμα δὲν νοεῖται καὶ δὲν ὑπάρχει. Ὅθεν ὅσον διαμένει τὸ πρᾶγμα, ἡ οὐσία λέγεται ἀμετάτρεπτος, μὰ ἡ ὄντοτης διαφέρει καμμίαν φοράν, ἥγουν ἀλλοιοῦται καὶ διαμένει ἡ αὐτὴ, ὡσάν, ὅτε φθείρεται ὁ καρπός, διαμένει ὅλη ἡ ὄντοτης τοῦ καρποῦ, διατὶ δὲν στρέφεται εἰς τὸ μηδὲν ὁ καρπός, ἀγκαλὰ καὶ ἐφθάρθη, ἀλλὰ δὲν διαμένει ἡ οὐσία, διατὶ ἔλαβεν ἄλλο εἶδος καὶ ἄλλην μορφήν.

25 Ὅθεν ἂν ἡ ὑπαρξίς νοηθῆ σχετικῶς πρὸς τὴν οὐσίαν, δὲν διαμένει ὅταν ἀλλάξη τοῦ πράγματος ἡ οὐσία· μὰ ἂν νοηθῆ σχετικῶς πρὸς τὴν ὄντοτητα φυσικῶς πάντα διαμένει, διατὶ ἡ ὄντοτης τοῦ πράγματος φυσικῶς δὲν χάνεται, ὡσάν τὸ ξύλον καίεται καὶ μεταβάλλεται εἰς καπνόν, μὰ δὲν γυρίζει εἰς τὸ οὐδέν, ὅθεν πάντοτε διαμένει ἡ ὄντοτης τοῦ ξύλου.

30 Ζητοῦσιν οἱ περιπατητικοί, ἀνίσως καὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ ὑπαρξίς διαφοῦνται ἀλλήλων. Οἱ θωμισταὶ λέγουσιν ὅτι εἰς τὸν Θεὸν ἡ οὐσία καὶ ἡ ὑπαρξίς δὲν διαφοῦνται πραγματικῶς, ἀλλὰ νοερῶς, εἰς δὲ τὸ κτίσμα πραγματικῶς. Ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι διαφοῦνται νοερῶς ἀκόμη εἰς τὸ κτίσμα· διατὶ εἰς τὸν Πέτρον λόγου χάριν ἡ οὐσία εἶναι τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Πέτρου, καὶ πά-

1 λιν ἡ ὑπαρξίς τοῦ Πέτρου εἶναι τὸ αὐτὸ σῶμα καὶ ἡ αὐτὴ ψυχὴ καθὼς
 ὑπάρχουσιν, ὅθεν διαφέρουσι μόνον κατὰ διάφορον στοχασμὸν.

Ζητοῦσι πάλι, πῶς γίνεται ἐνικὸν τὸ πρᾶγμα. Οἱ θαμισταὶ λέγουσι
 φ. 5r διὰ τῆς ὕλης, καθ' ἣν πολυπλασιάζονται τῷ ἀριθμῷ τὰ ὑποκείμενα,
 ἐπειδὴ κατ' αὐτοὺς τὰ ἀμέτοχα ἢ ὕλης δὲν πολυπλασιάζονται τῷ ἀριθ-
 μῷ ἀλλὰ τῷ εἶδει. Ὅθεν λέγουσι πῶς κάθε ἄγγελος ὅπου εἶναι αὐλὸς
 διαφέρει τῷ εἶδει ἀπὸ τοὺς λοιποὺς καὶ δὲν ἔμπορεῖ ὁ Θεὸς νὰ κάμῃ δύο
 ἀγγέλους τοῦ αὐτοῦ εἶδους. Ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ἡ ὑπαρξίς κάνει ἐνικὸν
 τὸ πρᾶγμα, ὄχι ἡ ὕλη, καὶ διὰ τοῦτο πᾶσα ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ εἶναι ἐνικὴ
 10 καθὼς ὑπάρχει καὶ ὅλες εἶναι ἐνὸς εἶδους, ἀγκαλιὰ καὶ αὐλές.

Ἡ οὐσία πάλιν καὶ ἡ ὑπαρξίς εἶναι ὡς δύνამις καὶ ἐνέργεια, ἧγουν
 ἐντελέχεια. Ὄνόματι δυνάμεως ἐδῶ δὲν ἐννοοῦμεν τοῦ ἐνεργεῖν τὴν ἐπι-
 τηδειότητα ἀλλὰ τοῦ πάσχειν, ἧγουν τοῦ δέχεσθαι. Ὅθεν, ὅτι τελει-
 οῦται ἀπὸ ἄλλο ἢ ἀληθῶς ἢ κατὰ νοερὸν λόγον, λέγεται ἐν δυνάμει πρὸς
 15 ἐκεῖνο, ὡσάν, ἡ οὐσία εἶναι ἐν δυνάμει σχετικῶς πρὸς τὴν ὑπαρξίν, τὸ
 γένος πρὸς τὴν διαφορὰν, ἡ ὕλη πρὸς τὸ εἶδος, διατὶ ἡ οὐσία τελειοῦται,
 ἧγουν διορίζεται διὰ τῆς ὑπάρξεως, ἡ ὕλη διὰ τῆς μορφῆς καὶ τὸ γένος
 διὰ τῆς διαφορᾶς. Ἐνέργεια εἶναι δι' ἧς τελειοῦται καὶ διορίζεται ἡ δύν-
 αμις καὶ τὸ πρᾶγμα, ὡσάν, ἡ ὑπαρξίς εἶναι ἐνέργεια τῆς οὐσίας, ἡ διαφορὰ
 20 τοῦ γένους. Διαφείνεται ἡ ἐνέργεια εἰς φυσικὴν καὶ μεταφυσικὴν. Μετα-
 φυσικὴ εἶναι ἡ ὀνομάζουσα τὸ ὑποκείμενον, καὶ μὴ οὔσα αὐτοῦ διηρημέ-
 νη, ὡσάν, ἡ ἀνθρωπότης ὀνομάζει τὸν ἀνθρώπον καὶ δὲν εἶναι τί διηρη-
 μένον τοῦ ἀνθρώπου. Φυσικὴ εἶναι ἡ ὅποια προσθέτει εἰς τὸ ὑποκείμενον
 τί πραγματικὸν πρᾶγμα, ὡσάν ἡ ἔννοια εἰς τὸν νοῦν. Ἡ ἐνέργεια πάλιν
 25 ἄλλη λέγεται πρώτη ἐνέργεια, ἄλλη δευτέρα. Πρώτη εἶναι ἡ δύνამις
 τοῦ ἐνεργεῖν ἢ πάσχειν. Δευτέρα εἶναι ἡ αὐτὴ πράξις ἢ διάθεσις τοῦ
 πράγματος, ὡσάν τὸ θέλημα καὶ ἡ νόησις.

Τὰ κατηγορούμενα τοῦτα προσήκουσι τῷ ὄντι καὶ τῷ τρόπῳ τοῦ
 ὄντος, ἔξω ἀπὸ τὴν ὄντοτητα ἢ ὅποια προσήκει μᾶλλον τῷ ὄντι. Ἀλλὰ
 30 πλὴν τούτων τῶν κατηγορουμένων ὅπου ἐξηγήσαμεν εἶναι καὶ ἄλλα
 κοινὰ τῷ ὄντι καὶ τῷ τρόπῳ αὐτοῦ, ἧγουν ἐνότης, ἀλήθεια, τὸ καλόν, ἡ
 διαμόνη, τάξις, ἀναφορά, ἀναλογία, ἀντίθεσις καὶ ὅμοια.

Ἡ ἐνότης καθὼ διαφέρει ἀπὸ τὸ ἐναῖον καὶ ἐνικόν, εἶναι δι' ἧς τὸ πρᾶγμα
 ἐν ἑαυτῷ λέγεται ἀδιαίρετον εἰς ἄλλο ὅμοιον καὶ διηρημένον ἀπὸ κάθε ἄλλο.

35 Τῆς ἐνότητος ἐναντία εἶναι ἡ διάκρισις, διὰ τῆς ὁποίας τὰ πράγματα

- 1 διαιροῦνται ἀλλήλων καὶ διακρίνονται καὶ ὀρίζεται ἄρνησις τῆς ταυτότη-
τος. Σημειώται ὅτι κυρίως ἡ διάκρισις διαφέρει ἀπὸ τὴν διαίρεσιν, διατί
ὅλα τὰ διηρημένα καὶ χωρισμένα εἶναι διακεκριμένα, μὰ τὰ διακεκριμέ-
να δὲν εἶναι διηρημένα. Ὡσάν ὁ δάκτυλος δὲν εἶναι διηρημένος ἀπὸ τὸ χέ-
5 ρι μὰ διακεκριμένος. Ὅμοίως, ἄλλο εἶναι διηρημένον καὶ ἄλλο διάφορον.
Διηρημένα λέγονται τὰ χωρισμένα, διάφορα τὰ ἔχοντα ἀνόμοιον οὐσίαν.
Ἡ διάκρισις ἄλλη εἶναι πραγματική, ἄλλη νοερά, ὅπου κατ' ἐπίνοιαν
φ.5v λέγεται. Πραγματικὴ διάκρισις εἶναι ἐκεῖνη μὲ τὴν ὁποίαν ἀληθῶς ἔξω
τοῦ νοὸς διακρίνονται τὰ πράγματα καὶ διαιρεῖται εἰς μείζονα καὶ ἐλάττω-
10 να. Πραγματικὴ μείζων εἶναι, ὅταν ἀπὸ δύο ὄντα τὸ ἓνα δὲν εἶναι τὸ
ἄλλο πραγματικῶς, ὡσάν, ὁ Πέτρος διακρίνεται ἀπὸ τὸν Παῦλον μείζο-
νι πραγματικῆ διακρίσει. Ἐλάττων διάκρισις, ὅπου καὶ τροπικὴ λέγε-
ται, εἶναι ἐκεῖνη, μὲ τὴν ὁποίαν διαιρεῖται τὸ ὄν ἐκ τοῦ τρόπου αὐτοῦ,
ὡσάν, ὁ αἰθίωψ ἐκ τῆς μελανότητος.
- 15 Σημεῖον τῆς πραγματικῆς διακρίσεως ἐν τοῖς κτίσμασιν εἶναι τοῦτο:
ὅταν ἓνα πρᾶγμα τελείως νοεῖται δίχως ἑτέρου τινὸς τὴν ταυτότητα, δι-
αιρεῖται πραγματικῶς ἀπὸ ἐκεῖνο.
- Διάκρισις νοερά εἶναι ἐκεῖνη ὅπου γίνεται ἀπὸ τὸν νοῦν εἰς τὰ πράγ-
ματα, ἡγουν ὅταν τὰ πράγματα μὴν ὄντας διακεκριμένα ἔξω τῆς διανοί-
20 ας, διακρίνωνται εἰς τὴν διάνοιαν. Ἡ νοερά διάκρισις εἶναι διττή, ἄλλη
μείζων καὶ ἄλλη ἐλάττων. Μείζων νοερά διάκρισις εἶναι, ὅταν ὁ νοῦς τὸ
αὐτὸ πρᾶγμα κατ' ἰσοδυναμίαν πολυπλάσιον διακρίνει εἰς διαφόρους
ἐννοίας παντελῶς διακεκριμένως, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ μία ἐννοια δὲν περιέ-
χεται εἰς τὴν ἄλλην. Ὡσάν: νοοῦμεν τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ λόγου
25 χάριν, μὴ νοοῦντες τὴν σοφίαν, ἀγκαλὰ καὶ ἡ σοφία νὰ ταυτίζεται, καὶ νὰ
εἶναι ἓνα πρᾶγμα ἀχώριστον μὲ τὴν δικαιοσύνην. Τούτη ἡ διάκρισις λέ-
γεται ἐσωτερικὴ κατὰ τὸ ἀντικείμενον, διότι νοερῶς χωρίζει τοῦ νοὸς τὸ
ἀντικείμενον εἰς διαφόρους μερικὰς ἐννοίας. Διὰ νὰ καταλάβῃς τοῦτο,
σημειώσαι, ὅτι τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἰσοδυναμεῖ καὶ ἀνταποκρίνεται
30 πολλοῖς διηρημένοις πράγμασιν, ἐπειδὴ ἐν ἑαυτῷ τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο πε-
ριέχει ἡνωμένα πολλὰ ἰδιώματα, τὰ ὅποια εὐρίσκονται χωρισμένα εἰς
ἄλλα διηρημένα πράγματα, ἡγουν εἰς τοὺς ἀγγέλους, ἀνθρώπους, ζῶα,
φυτὰ καὶ ὅμοια. Ὅθεν ἀγκαλὰ λόγου χάριν ἡ οὐσία τοῦ Πέτρου εἶναι
μία, ὅμως ἰσοδυναμεῖ διαφόροις πράγμασι καὶ τούτη ἡ ἰσοδυναμία δίδει
35 αἰτίαν τοῦ νοὸς νὰ νοήσῃ τὸ ἓνα ἰδιώμα τοῦ Πέτρου δίχως τὸ ἄλλο,

- 1 ἀγκαλά και νά είναι και τὰ δύο ταυτιζόμενα και ἀχώριστα. Τὴν διάκρι-
σιν τούτην κρατοῦσιν οἱ θωμισταί, λέγοντες πὺς διὰ μέσου τούτης διαι-
ροῦνται τὰ οὐσιώδη κατηγορούμενα τῶν πράγματων, ἤγουν οἱ μεταφυ-
σικοὶ βαθμοὶ καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κτίσματος.
- 5 Διάκρισις νοερά ἐλάττων εἶναι ἐκεῖνη μὲ τὴν ὁποίαν ὁ νοῦς τὸ αὐτὸ
πρᾶγμα διακρίνει εἰς διαφόρους ἐννοίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας φανερά ἢ μία δὲν πε-
ριέχεται εἰς τὴν ἄλλην, ἀλλὰ περιέχεται συνεπτυγμένως. Ὅθεν ἡ διάκρισις
εἶναι ἐκ μέρους τῆς διανοίας ὅπου φανερώνει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κατὰ μίαν
ἐννοίαν και κατὰ τὴν ἀναφορὰ τῶν ἀποτελεσμάτων, μὰ δὲν εἶναι ἐκ μέρους
φ. 6γ τοῦ πράγματος και ἀντικειμένου καθὼς εἶναι ἡ νοερά μείζων. Λόγου χά-
ριν, ὅτε νοοῦμεν τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, οἱ θωμισταί λέγουσι πὺς δὲν νοῦται
ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, μήτε τὰ ἄλλα ἰδιώματα τῆς σοφίας ἀχώριστα,
ἀλλὰ ἡ σοφία μόνη εἶναι τῆς νοήσεως τὸ ἀντικείμενον και τούτη λέγεται
μείζων νοερά διάκρισις. Οἱ ἄλλοι περιπατητικοί, ἔξω τῶν σκωτιστῶν, λέ-
15 γουσι πάλιν, ὅτι νοοῦντες ἡμεῖς τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, νοοῦμεν ὡς ἀντικεί-
μενον τῆς διανοίας ὄλον τὸν Θεόν και ὄλα τὰ ἰδιώματα, διατὶ ταυτιζόνται και
εἶναι ἀχώριστα τῆς σοφίας, ἀλλὰ κατὰ ἀναφορὰν και σχέσιν πρὸς τὴν
γνώσιν τῶν πραγμάτων ὅπου ἔχει ὁ Θεός. Ὅθεν συνεπτυγμένως εἰς τὴν
σοφίαν περιέχεται κάθε ἄλλο ἰδίωμα τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τούτην τὴν διάκρισιν
20 λέγουσιν οἱ ἄλλοι περιπατητικοὶ πὺς διακρίνονται οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοί,
ἀλλ' οὐ τῶν θωμιστῶν και σκωτιστῶν.
- Εἶναι τρίτον γένος διακρίσεως, τὸ ὁποῖον εὔρεν ὁ Σκῶτος, και λέγεται
διάκρισις εἰδικὴ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος, ἡ ὁποία δὲν γίνεται ἀνά-
μεσα δύο ὄντα ἢ ἀνάμεσα τὸ ὄν και τὸν τρόπον τοῦ ὄντος, ἀλλ' ἀνάμε-
25 σα τὰ οὐσιώδη ἰδιώματα και τελειότητας τοῦ ὄντος, ὡσάν ἀνάμεσα τὴν
θεῖαν δικαιοσύνην και σοφίαν, εἰς ὅσον παρά πᾶσαν νοεράν ἐννοίαν και
πραγματικῶς τὸ ἓνα ἰδίωμα δὲν εἶναι τὸ ἄλλο, μήτε ἡ ἐννοία τῆς σοφίας
εἶναι ἡ ἐννοία τῆς δικαιοσύνης, ἀγκαλά και ἡ σοφία και ἡ ἐννοία νά εἶναι
ἓνα ἀχώριστον πρᾶγμα· εἰς τοῦτον τὸν τρόπον λέγουσιν οἱ σκωτισταί
30 ὅτι διακρίνονται οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοί. Ὅθεν ἡ διάκρισις τούτη διαφέρει
ἀπὸ τὴν πραγματικὴν και νοεράν, ἐπειδὴ δὲν γίνεται ἀνάμεσα δύο ὄντα
και πράγματα, μήτε διὰ μέσου τῆς διανοίας, ἀλλὰ γίνεται ἀνάμεσα
οὐσιώδη ἰδιώματα τοῦ αὐτοῦ ὄντος δίχως νοεράν ἐννοίαν.
- Τὴν διάκρισιν τούτην ἀπορρίπτουσι κοινῶς πάντες οἱ ἄλλοι φιλόσοφοι

1 λέγοντες, ὅτι δὲν εἶναι ἀναγκαῖα, ἐπειδὴ οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ τῶν ἀπλῶς πνευματικῶν ἢ ἀπλῶς σωματικῶν πραγμάτων διακρίνονται νοερῶς μόνον ἢ τῇ νοερᾷ μείζονι ἢ τῇ νοερᾷ ἐλάττονι διακρίσει, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐκλεξε τὴν πιθανότεραν.

5 Ἀλήθεια μεταφυσική τοῦ ὄντος εἶναι ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας τὸ πρᾶγμα ἔχει ὅλα τὰ ἰδιώματα, ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ νὰ εἶναι ἀληθινόν εἰς τὸ εἶδος του. Ὡσάν, τὸ χρυσάφι εἶναι ἀληθινόν, διατὶ ἔχει τὰ ἰδιώματα ὅπου κάνουνσι τὸ χρυσάφι.

10 Τὸ καλὸν εἶναι ἡ τελειότης τοῦ ὄντος καὶ τοῦ τρόπου αὐτοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ πρᾶγμα εἰς τὸ γένος του εἶναι καλόν, ὅτι ἢ εἶναι ὁ Θεὸς ἢ πρᾶγμα ὑπάρχον κατὰ μέθεξιν τῆς ὑπάρξεως παρὰ τοῦ Θεοῦ. Τὸ καλὸν τοῦτο διαφέρει ἐκ τῆς ἠθικῆς ἀγαθότητος, ἢ ὁποία κάνει ἀγαθὸν καὶ ἐνάρετον τὸν ἄνθρωπον. ||

φ.6v 15 Διαμονὴ εἶναι ἐκείνη μὲ τὴν ὁποίαν τὸ ὄν καὶ ὁ τρόπος τοῦ ὄντος διαμένουσι κατὰ τὴν ὑπαρξιν. Ὅτε ἡ διαμονὴ δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος καὶ εἶναι ὅλη ὁμοῦ, λέγεται αἰδιότης, ὅταν ἔχη ἀρχὴν χρονικὴν, λέγεται χρόνος.

20 Τάξις εἶναι μὲ τὴν ὁποίαν ἄλλα πρᾶγματα νοοῦνται πρῶτα, ἄλλα δευτέρα, ἄλλα πρότερα, ἄλλα παρεπόμενα. Κατὰ τοὺς φιλοσόφους ἓνα πρᾶγμα λέγεται πρῶτον ἀπὸ ἄλλο εἰς πέντε τρόπους. α": κατὰ χρόνον, ὡσάν ὁ Ἀδάμ ἦτον πρῶτος ἀπὸ τὸν Ἄβελ. β": κατὰ φύσιν, ὅτε συμπεραίνεται ἀπὸ ἄλλο, ὡσάν, τὸ γένος εἶναι πρότερον ἀπὸ τὸ εἶδος, διατὶ ἀπὸ τὸ εἶδος συμπεραίνεται τὸ γένος λόγου χάριν ἐστὶν ἄνθρωπος, ἄρα ἐστὶ ζῶον. γ": κατὰ θέσιν, ὡσάν εἰς τὸν ρητορικὸν λόγον πρῶτον εἶναι τὸ προοίμιον, δευτέρα ἡ διήγησις. δ": κατ' ἀξίαν, ὡσάν ὁ ἡγεμὼν εἶναι πρῶτος ἀπὸ τὸν στρατιώτην. ε": κατ' αἰτίαν καὶ ἀρχὴν. Ὅθεν ὁ ἥλιος εἶναι πρῶτος ἀπὸ τὸ φῶς.

30 Ἄναφορὰ ἢ σχέσις εἶναι μὲ τὴν ὁποίαν ἓνα πρᾶγμα ἀναφέρεται εἰς ἄλλο, ὡσάν, πατὴρ καὶ υἱός. Τούτη ἄλλη εἶναι οὐσιώδης, ἄλλη ἐνδεχομένη. Οὐσιώδης εἶναι δίχως τὴν ὁποίαν τὸ πρᾶγμα δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι, ὡσάν, ἡ ἀναφορὰ τοῦ κτίσματος πρὸς τὸν Θεόν, ἐπειδὴ τὸ κτίσμα κατὰ φύσιν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν πλάστην. Ὅμοίως, ὁ τρόπος τοῦ ὄντος οὐσιωδῶς ἀναφέρεται πρὸς τὸ ὄν, ἐν ᾧ ὑπάρχει. Ἐνδεχομένη ἀναφορὰ εἶναι ἐκείνη ὅπου συμβαίνει διὰ κανένα συμβεβηκός, δίχως τὸ ὅποῖον τὸ πρᾶγμα δύναται νὰ εἶναι, ὡσάν ἡ ἀναφορὰ τοῦ Θεοῦ ὡς κτίστου πρὸς τὸ κτίσμα, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι Θεὸς καὶ δίχως τὸ κτίσμα. Εἰς τὴν ἀναφορὰν

10 εἶναι Θεὸς Μ

1 τούτην τρία θεωροῦμεν: α': τὸ ὑποκείμενον ὅπου ἀναφέρεται, β': τὸ
 ἄκρον πρὸς ὃ ἀναφέρεται τὸ ὑποκείμενον. γ': ἡ βάσις, ἧγουν τὸ αἴτιον
 καὶ ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον τὸ ὑποκείμενον ἀναφέρεται πρὸς τὸ ἄκρον,
 ὡσάν, ὁ Θεὸς ἀναφέρεται πρὸς τὸ κτίσμα διὰ τὴν κτίσιν, ὁ Θεὸς εἶναι τὸ
 5 ὑποκείμενον, τὸ κτίσμα εἶναι τὸ ἄκρον, ἡ κτίσις τὸ αἴτιον καὶ βάσις, διὰ
 τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἀναφέρεται πρὸς τὸ κτίσμα. Καθὼς βλέπεις ἡ ἀνα-
 φορά τούτη εἶναι ἐνδεχομένη, διατὶ ὁ Θεὸς ἀναγκαίως δὲν ἐπλασε τὰ κτί-
 σματα.

10 Σημειῶσαι ὅτι τὰ ἀναφορικὰ καὶ σχετικὰ ὀνόματα λέγονται ὁμοῦ τῇ
 φύσει καὶ τῇ γνώσει, διατὶ ἀντιστρόφως τὸ ἓνα συμπεραίνεται ἀπὸ τὸ
 ἄλλο καὶ γνωρίζοντες τὸ ἓνα γνωρίζομεν καὶ τὸ ἄλλο, ὡσάν, ἂν εἶναι
 πατὴρ ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι καὶ υἱὸς καὶ πάλιν ἂν εἶναι υἱὸς, ἀκολουθεῖ νὰ
 εἶναι πατὴρ.

15 Κατὰ τοὺς περιπατητικούς ἡ ἐνδεχομένη ἀναφορά λέγεται κατηγορι-
 κή, ὅπου διορίζεται εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ πρόστι καὶ ἡ οὐσιώδης λέγε-
 ται διαβατική, ὅπου ὑπερβαίνει τὰς κατηγορίας. ||

φ. 7r Ζητοῦσιν ἐδῶ ἂν ὑπάρχη πραγματικῶς ἢ νοερῶς ἡ ἀναφορά. Λέγο-
 20 μεν, ὅτι ἄλλη εἶναι ἀναφορά κατὰ τὸ ἀντικείμενον καὶ ἄλλη κατὰ μορ-
 φήν. Ἡ κατὰ μορφήν ἀναφορά εἶναι ἡ σύγκρισις ὅπου κάνει ὁ νοῦς ἀνά-
 μεσα δύο πράγματα καὶ τούτη εἶναι νοερά. Κατὰ τὸ ἀντικείμενον ἀνα-
 φορά εἶναι τὰ πράγματα ὅπου ἀλλήλως συγκρίνονται, ὅθεν εἶναι πραγ-
 ματική, ὡσάν, ὁ πατὴρ πραγματικῶς ἀναφέρεται πρὸς τὸν υἱὸν καὶ ἔχει
 συνάφειαν πρὸς ἐκεῖνον. Τούτη οὖν ἡ πραγματικὴ ἀναφορά δὲν εἶναι, ὡς
 25 λέγουσιν οἱ σκωτισταὶ μορφή καὶ ὄντοτης διηρημένη ἐκ τῆς βάσεως
 καθὼς ἡ βάσις ἀναφέρεται εἰς τὸ ἄκρον, ἀλλ' εἶναι ἡ αὐτὴ βάσις ἀναφε-
 ρομένη πρὸς τὸ ἄκρον. Λόγου χάριν: ἡ σχέσις τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν
 εἶναι ἡ γέννησις τοῦ πατρὸς, ὅπου ἀποβλέπει τὸν υἱὸν ὡς γεννημένον.

30 Σημειῶσαι ὅτι λαμβάνει τὸ εἶδος ἡ ἀναφορά ἀπὸ τὴν βάσιν καὶ ἄκρον
 λόγου χάριν ἡ ἀναφορά τῆς ὁμοιότητος ἀνάμεσα δύο ἀνθρώπων, εἶναι
 τοῦ αὐτοῦ εἶδους μὲ τὴν ἀναφορὰν τῆς ὁμοιότητος ἀνάμεσα δύο λέοντας,
 διατὶ ἀμφοτέροθεν εἶναι ἡ αὐτὴ βάσις καὶ τὸ αὐτὸ ἄκρον εἰδικῶς, ἧγουν
 κατὰ τὸν λόγον καὶ ἔννοιαν τῆς βάσεως καὶ τοῦ ἄκρου.

35 Ἀπὸ τὴν ἀναφορὰν καὶ σύγκρισιν ὅπου ἔχουσι τὰ πράγματα γεννᾶται
 ἡ ἀναλογία τῶν πραγμάτων, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἰσότης τῶν συγκρίσεων καὶ
 σχέσεων καὶ τούτην θεωρεῖ ἡ γεωμετρία.

1 ταύτην M || 6 παραλείπει βλέπεις M || 11 ὡσάν νὰ M

1 Ἀντίθεσις εἶναι ἀντιμαχία δύο πραγμάτων, καθ' ἣν δύο ἀντιλέγουσι
 μέ ἕνα ἴδιον τρόπον. Τῆς ἀντιθέσεως εἶναι τέσσαρα τὰ εἶδη: ἀναφορικά,
 στερητικά, ἐναντία καὶ ἀντικείμενα. Ἀναφορικά εἶναι τὰ ἔχοντα σχέσιν,
 ὡσάν, πατήρ καὶ υἱός. Στερητικά εἶναι ἡ μορφή καὶ ἡ στέρησις αὐτῆς,
 5 ὡσάν, ὄρασις καὶ τυφλότης, ἡμέρα καὶ νύξ. Ὅρίζεται ἡ στέρησις ἀπου-
 σία μορφῆς ἐν ὑποκειμένῳ ἔχοντι ἐπιτηδειότητα πρὸς ἐκείνην. Ἡ ἄρνη-
 σις εἶναι ἀπουσία μορφῆς ἐν ὑποκειμένῳ μὴ ἔχοντι πρὸς ἐκείνην ἐπιτη-
 10 δειότητα, ὡσάν ἡ ἀπουσία τῆς ὄρασεως εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι στέρησις,
 διατὶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐπιτηδειότητα πρὸς αὐτήν, μὰ εἰς τὸν λίθον εἶναι
 ἄρνησις, διατὶ δὲν δύναται νὰ ἰδῇ ὁ λίθος. Ἐναντία εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα
 ὄντας ὑποκάτω εἰς τὸ αὐτὸ γένος, ἀλλήλων ἀντιμάχονται, ὡσάν,
 λευκὸν καὶ μέλαν. Ἀντικείμενα λέγονται, ὡσάν, ἄνθρωπος, οὐκ ἄνθρω-
 15 πος, ὁποῦ καὶ ἀντιφατικά ὀνομάζονται.

Πασῶν τῶν ἀντιθέσεων τῶν πραγμάτων μείζων εἶναι ἡ τῶν ἀντικει-
 20 μένων ἀντίθεσις, διατὶ τὰ ἀντικείμενα μῆτε εἶναι ὅμοια, ὡσάν τὰ ἀναφο-
 ρικά, μῆτε ἔχουσιν ἀναλογίαν τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου, ὡσάν τὰ στερη-
 τικά, μῆτε εἰσὶ τοῦ αὐτοῦ γένους, ὡσάν τὰ ἐναντία. Ὅθεν τὰ ἀντικεί-
 25 μενα δὲν ἔχουσιν ἐν μέσῳ τὸ τρίτον, ὡσάν τὸ ὄν καὶ τὸ οὐδέν, δὲν εἶναι
 ἀντικείμενα, διατὶ εἶναι μέσον ὁ τρόπος τοῦ ὄντος.

20 Κεφ. γ'. Περὶ τῶν κατηγορουμένων προσηκόντων μόνῳ τῷ ὄντι καὶ τῇ
 οὐσίᾳ. II

φ.7v Ἔως τῶρα ἐξηγήσαμεν τὰ κατηγορούμενα καὶ ἰδιώματα ποῦ εἶναι κοινὰ
 τῷ ὄντι καὶ τῷ τρόπῳ αὐτοῦ, τῶρα ἐξηγοῦμεν τὰ κατηγορούμενα ὅπου
 25 προσήκουσι μόνῳ τῷ ὄντι. Τὸ ὄν εἶναι τὸ καθ' αὐτὸ ὑπάρχον, ἐπειδὴ τὸ
 μὴ ὑπάρχον καθ' αὐτὸ λέγεται συμβεβηκός, τρόπος καὶ προσθήκη τοῦ
 ὄντος, τὸ ὁποῖον συμβεβηκός δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ἐνυπάρχει τῷ ὑποκει-
 μένῳ.

Τὸ ὄν οὖν καὶ ἡ οὐσία ἢ εἶναι μέρος ἐτέρου πράγματος, ὡσάν ἡ κε-
 30 φαλή καὶ τὰ ὅλα μέλη τοῦ σώματος ἢ εἶναι ὅλον τι πεπληρωμένον,
 ὡσάν ὁ Πέτρος. Τὸ πλήρωμα τοῦτο πάλιν ἢ εἶναι πλήρωμα τῆς οὐσίας
 καὶ φύσεως ἢ πλήρωμα τῆς ὑποστάσεως καὶ λέγεται ὑπόστασις.
 Ἄλλο οὖν εἶναι φύσις καὶ ἄλλο ὑπόστασις. Διατὶ φύσις εἶναι ἐκεῖνο, ὁποῦ
 ἀποκρινόμεθα τῷ ἐρωτῶντι, τί ἐστὶ τὸ πράγμα. Ὑπόστασις εἶναι πλή-
 35 ρωμα τῆς οὐσίας, ὁποῦ κάνει ἀκοινώνητον τὴν οὐσίαν ἑτέρα ὑπόστασις.

Ἦγουν ἡ ὑπόστασις συγκεκριμένως θεωρουμένη εἶναι ἀρχὴ ὁλόκληρος

1 πασῶν τῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς καὶ ἐνεργειῶν. Ὡσάν, ὁ Πέτρος εἶναι ὑπό-
 στασις, μὰ ὄχι τὸ σῶμα μόνον ἢ ἡ ψυχὴ, διατὶ ὅλος ὁ Πέτρος εἶναι ἡ
 ἀρχὴ τῶν ἐνεργειῶν ὅπου πράττει. Ἡ ὑπόστασις λοιπόν, ἂν εἶναι λογι-
 κή, λέγεται πρόσωπον ἢ ὀρίζεται φύσεως λογικῆς ἀδιαίρετος οὐσία. Διὰ
 5 τοῦτο λέγομεν Θεοῦ πρόσωπον, ἀγγέλου καὶ ἀνθρώπου πρόσωπον. Ση-
 μειῶσαι οὖν, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς ὑποστάσεως εἶναι γενικώτερον παρὰ τοῦ
 προσώπου, διατὶ τὸ δένδρον εἶναι ὑπόστασις, ὄχι πρόσωπον, ὅμως πολ-
 λαῖς φοραῖς λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ προσώπου.

Ἐπειδὴ οὖν τὸν πάλαι καιρὸν δὲν ἦτον καλὰ ἐξηγημένα τοῦτα: ἡ φύ-
 10 σις καὶ ἡ ὑπόστασις, ἔγιναν πολλαῖς αἴφρασις. Καὶ α" ἔτζι ἐπιχειρίζετο ὁ
 Σαβέλιος: ἡ φύσις καὶ τὸ πρόσωπον δὲν διακρίνονται. Ἀλλὰ μὴν μία φύ-
 σις εἶναι εἰς τὸν Θεόν, λοιπόν ἓνα πρόσωπον. β" ὁ Ἄρειος: ἀλλὰ μὴν
 τρία πρόσωπα εἶναι εἰς τὸν Θεόν, ἄρα τρεῖς φύσεις. γ" ὁ Νεστόριος: ἡ φύ-
 σις καὶ τὸ πρόσωπον εἶναι ἓνα πρᾶγμα. Ἀλλὰ μὴν εἰς τὸν Χριστὸν εἶναι
 15 δύο φύσεις, ἄρα δύο πρόσωπα. Ὁ Εὐτυχῆς πάλιν ἔλεγεν: ἀλλὰ μὴν ἓνα
 πρόσωπον εἶναι εἰς τὸν Χριστὸν, ἄρα μία φύσις. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα κα-
 θυπέβαλεν ἡ ἐκκλησία διδάσκουσα μίαν φύσιν καὶ τρία πρόσωπα εἰς τὸν
 Θεόν, δύο φύσεις καὶ ἓνα πρόσωπον εἰς τὸν Χριστόν.

Λοιπόν εἰς τὸν Θεὸν ἄλλο σημαίνει φύσις καὶ ἄλλο ἡ ὑπόστασις κατὰ
 20 τὸν λόγον καὶ σημασίαν. Ὁ Χριστὸς οὖν ἔλαβε τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ
 ὁποία ὑποστατικῶς ἐνώθη μὲ τὴν θεότητα καὶ ἀπὸ τὴν ὑποστατικὴν
 τούτην ἔνωσιν ἀκολουθεῖ ἡ κοινωνία τῶν ἰδιωμάτων τῆς ἀμφοτέρας φύ-
 σεως, τῆς θείας δηλαδὴ καὶ ἀνθρωπίνης. Ἡ κοινωνία τούτη κάνει καὶ
 ἀντιστρόφως λέγονται αἱ δύο φύσεις, ὡσάν, Θεὸς εἶναι ἄνθρωπος καὶ
 25 ἄνθρωπος εἶναι Θεός. Καὶ ὁμοίως τὰ ἰδιώματα τῆς θείας φύσεως λέγο-
 νται περὶ τῆς ἀνθρωπίνης καὶ τὰ ἰδιώματα τῆς ἀνθρωπίνης περὶ τῆς θεί-
 φ. 8γ. ας, ὡσάν, ὁ Χριστὸς εἶναι ἀθάνατος, ἢ ὁ Χριστὸς εἶναι θνητός. Ὅθεν ἢ
 ἐνεργεῖαι τοῦ Χριστοῦ λέγονται θεανδρικά, ἐπειδὴ γίνονται ἀπὸ τὸν
 θεῖον λόγον καὶ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ.

30 Μὴ λογιᾶσθις λοιπόν, πῶς ἡ ὑπόστασις εἶναι τί πραγματικῶς δηρημένον
 ἀπὸ τὴν φύσιν, καθὼς πολλοὶ φαύλως νομίζουσι, ἐπειδὴ εἰς τὸν Χριστόν
 εἶναι τελεία ἡ ἀνθρωπίνη φύσις κατὰ τὴν ὄντοτητα, μὰ δὲν ἔχει ἰδίαν ὑπό-
 στασιν, διατὶ εἶναι ἡνωμένη μὲ τὴν ὑπόστασιν τοῦ θεοῦ λόγου. Ὅθεν κάθε
 ὑπόστασις ὅπου εἶναι ἀρχὴ τῶν ἰδίων τῆς ἐνεργειῶν καὶ ἰδιωμάτων λέγεται
 35 ὄλον, ἐπειδὴ ὄλον εἶναι τὸ ὄν ἀρχὴ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ.

1 Τοῦτο ἄλλο εἶναι ἀπλοῦν, ὅπου δὲν ἔχει μέρη, ὡσάν ὁ Θεός καὶ οἱ ἄγγε-
λοι, ἄλλο μεριστόν, ὅπου ἔχει μέρη, ὡσάν τὸ σῶμα. Τὸ ὅλον ὅπου ἔχει μέ-
ρη λέγεται ἢ ὅλον δυνάμει ἢ ὅλον ἐνεργείᾳ. "Ὀλον δυνάμει λέγεται τὸ ἔχον
5 ἐφ' ἑαυτὸ τὰ μέρη αὐτοῦ, τὸ ὄν τὸ ἐστὶ πᾶν κοινόν καὶ καθόλου, ὡσάν, τὸ
γένος καὶ τὸ εἶδος, τούτων τὰ μέρη λέγονται ὑποτακτικά. "Ὀλον ἐνεργείᾳ
καὶ ἐνικόν εἶναι τὸ ἔχον τὰ μέρη ἐν ἑαυτῷ, τὰ ὅποια μέρη ἢ εἶναι οὐσιώδη ἢ
καθ' ὁλοκληρότητα. Οὐσιώδη εἶναι ἐκεῖνα δίχως τὰ ὅποια δὲν δύναται νὰ
εἶναι τὸ ὅλον, ὡσάν τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Καθ' ὁλοκλη-
10 ρότητα εἶναι δίχως τὰ ὅποια τὸ πρᾶγμα διαμένει κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ δὲν εἶναι
ὁλόκληρον, ὡσάν ἡ κεφαλὴ καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος.

Λοιπὸν τὸ ὅλον ἐνεργείᾳ, ἡγουν ἢ ἐνικὴ οὐσία, ὅχι μόνον καθ' αὐτὴν
ὑπάρχει, ἀλλὰ εἶναι καὶ ὑποκείμενον πάντων τῶν αὐτῆς συμβεβηκότων.

Τὸ δὲ ὑποκείμενον νοεῖται πολλαχῶς. α": λέγεται ὑποκείμενον τῆς
ἐνυπάρξεως, εἰς τὸ ὅποιον προσκαλεῖται καὶ ἐνυπάρχει τὸ συμβεβηκός.
15 β": λέγεται ὑποκείμενον τῆς προσηγορίας, τὸ ὅποιον δηλαδὴ προσαγο-
ρεύεται καὶ ὀνομάζεται ἀπὸ καμίαν μορφήν ἢ τελειότητα ἢ ἀπὸ καμίαν
ἐνεργείαν, ὡσάν, ὁ ἄνθρωπος, λέγεται φιλόσοφος, ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν, ὁ
τυφλὸς ἀπὸ τὴν τυφλότητα, ὅπου εἶναι ἔλλειψις εἰς αὐτόν, ὁ ἐνεργῶν
ἀπὸ τὴν ἐνεργείαν, ἐπειδὴ ἡ προσηγορία ἐστὶ τῶν ὑποστάσεων, ἀγκαλὰ
20 ἢ μορφή, ἢ ἡ ἐνεργεία ἢ ἡ ἔλλειψις, εὐρίσκεται εἰς ἓνα μέρος μόνον τῆς
ὑποστάσεως. Πολλαῖς φοραῖς ἡ προσηγορία λέγεται ἐξωτερικὴ, διατὶ τὸ
πρᾶγμα ὀνομάζεται ἀπὸ καμίαν ἐξωτερικὴν μορφήν· ὡσάν ὁ οὐρανὸς λέ-
γεται ὀρώμενος διὰ τῆς ὀράσεως, ὅπου εἶναι ἔξω τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὸν
βλέποντα γ": τὸ ὑποκείμενον εἶναι τῆς διαμορφώσεως, εἰς τὸ ὅποιον δη-
25 λαδὴ εὐρίσκεται καμία μορφή οὐσιώδης, διὰ τῆς ὁποίας μορφοῦται πρὸς
σύστασιν τινὸς ὅλου φυσικοῦ, ὡσάν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα εἶναι ὑποκείμε-
νον διαμορφώσεως τῆς ψυχῆς, μὲ τὴν ὁποίαν γίνεται ὁ ἄνθρωπος.

Περὶ πλέον ἐκ τῶν ὄντων ἄλλα εἶναι αἷτια, ἄλλα εἶναι ἀποτελέσμα-
τα. Ἡ αἷτια ὀρίζεται ἀρχὴ διδοῦσα τὸ εἶναι ἐτέρῳ πράγματι, ἡγουν
φ.8v ἐτέρῳ φύσει. "Ὅθεν ἡ ἀρχὴ εἶναι ἢ ὄνομα κοινόν, ἐπειδὴ πᾶσα αἷτια ἐστὶν
ἀρχὴ, μὰ δὲν εἶναι αἷτια πᾶσα ἀρχὴ, καὶ τοῦτο ἀληθεύει καὶ καθ' ἡμᾶς,
ὡσάν ἡ πρώτη στιγμὴ τῆς γραμμῆς εἶναι ἀρχὴ μὰ δὲν εἶναι αἷτια αὐτῆς·
ἐπροσθέσαμεν: διδοῦσα τὸ εἶναι ἐτέρῳ πράγματι, ἡγουν ἢ αἷτια δίδει τὸ
εἶναι ἄλλου πράγματος διηρημένου ἢ τῆ οὐσία, ἡγουν τῷ εἶδει, ἢ τῷ
35 ἀριθμῷ. Ὡσάν εἰς ἡμᾶς ὁ πατὴρ εἶναι αἷτια τοῦ υἱοῦ, ὁ ὁποῖος διαφεῖται
τῷ ἀριθμῷ ἀπὸ τὸν πατέρα, διατὶ ἡ φύσις τοῦ υἱοῦ, ἡγουν ἢ ἀνθρωπότης
διαφεῖται ἀπὸ τὴν φύσιν, ἡγουν ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ πατρός. Εἰς

1 τὴν τριάδα ὅμως κατὰ τοὺς λατίνους ὁ ἀναρχος πατήρ λέγεται ἀρχὴ μὰ
 ὄχι αἰτία τοῦ υἱοῦ, διατὶ ἡ αὐτὴ θεότης τοῦ πατρὸς εἶναι ἡ θεότης τοῦ
 υἱοῦ, καὶ ἀγκαλὰ ὁ υἱὸς λέγεται ἄλλος παρὰ πατρός, δὲν λέγεται ἄλλο,
 ἤγουν ἄλλη φύσις. Καθ' ἡμᾶς δὲ τοὺς Γραικοὺς ὁ πατήρ λέγεται αἰτία
 5 τοῦ υἱοῦ, διατὶ τὸ ὄνομα αἰτία, λαμβάνεται γενικώτερον εἰς τὴν ἡμετέ-
 ραν διάλεκτον καὶ σημαίνει ἀρχήν, ὄχι κυρίως αἰτίαν.

Τὰ εἶδη τῶν αἰτίων εἶναι τέσσερα, ἤγουν τελικὸν αἶτιον, ποιητικόν,
 ὑλικὸν καὶ εἰδικόν. Τελικὸν εἶναι τὸ τέλος διὰ τὸ ὅποιον γίνεται τὸ
 πρᾶγμα· ποιητικὸν εἶναι ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ὁποίαν γίνεται τὸ πρᾶγμα. Τὰ
 10 δύο τοῦτα αἰτία λέγονται ἐξωτερικά, διατὶ εἶναι ἐξωθεν ἀπὸ τὸ πρᾶγμα.
 Ὑλικὸν εἶναι ἡ ὕλη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν συνθέτεται τὸ πρᾶγμα. Εἰδικὸν εἶναι
 ἡ μορφή, διὰ τῆς ὁποίας εἰδοποιεῖται τὸ πρᾶγμα καὶ διορίζεται εἰς ἓνα
 εἶδος πραγμάτων, παραδείγματος χάριν, ὁ ἀρχιτέκτων λέγεται αἶτιον
 ποιητικὸν τοῦ οἴκου, διατὶ οἰκοδομεῖ τὸν οἶκον, ὁ μισθὸς ὅπου τὸν ἐπαρα-
 15 κίνησε νὰ κάμῃ τὴν οἰκοδομήν, λέγεται αἶτιον τελικὸν καὶ καλεῖται τέλος
 τοῦ ἐνεργοῦντος, ἡ κατοικία δὲ λέγεται τέλος τοῦ ἔργου, οἱ λίθοι καὶ τὰ
 ξύλα εἶναι τὸ ὑλικὸν αἶτιον, τέλος ἡ διάταξις τῶν λίθων καὶ τῶν ξύλων,
 ὅπου προξενεῖ τὴν μορφήν τοῦ οἴκου εἶναι τὸ εἰδικόν. Πρὸς τούτοις προσθέ-
 20 τούσι τινὲς καὶ τὸ πρωτότυπον αἶτιον, καθ' ὁμοίωσιν τοῦ ὁποίου γίνεται
 τὸ πρᾶγμα, ὡσάν, ἂν ὁ ἀρχιτέκτων εἶδεν ἄλλον οἶκον, καὶ οἰκοδομεῖ ἕτε-
 ρον καθ' ὁμοίωσιν ἐκείνου, ὁ πρῶτος οἶκος λέγεται αἶτιον πρωτότυπον.

Ἀπὸ τὰ τέσσερα τοῦτα εἶδη τῶν αἰτίων, κυρίως αἶτιον εἶναι τὸ ποιη-
 25 τικόν, ἐπειδὴ τὸ τελικὸν εἶναι τέλος ὅπου παρακινᾷ τὸ ποιητικὸν αἶτιον
 νὰ ἐνεργήσῃ, μὰ τοῦτο δὲν ἐνεργεῖ. Ὅμοίως τὸ ὑλικὸν καὶ εἰδικὸν εἶναι
 μᾶλλον μέρη τοῦ πράγματος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα συνθέτεται. Ὅθεν τὸ ποιη-
 τικὸν μόνον κυρίως εἶναι αἶτιον.

Τὸ ποιητικὸν τοῦτο αἶτιον εἶναι διάφορον. Ἄλλο λέγεται αἶτιον ποιη-
 30 τικὸν λογικὸν ἢ μεταφυσικόν, τὸ ὅποιον ἀγκαλὰ καὶ δὲν εἶναι ἀληθινὸν
 αἶτιον, ὅμως σχετικῶς πρὸς τὴν ἡμετέραν γνώσιν φαίνεται αἶτιον, ὡσάν
 ἡ ψυχὴ νοεῖται ὡς αἶτιον τῆς διανοίας καὶ θελήσεως, ἀγκαλὰ νὰ μὴν δι-
 φ. 9γ αἰρεῖται ἐξ αὐτῆς, ἔτσι αἱ προκειμέναι ἢ εἰς τὸν συλλογισμὸν λέγονται λο-
 γικὸν ἢ μεταφυσικὸν αἶτιον τῆς συνεπειᾶς, διατὶ ἡ συνέπεια γεννᾶται
 ἀπὸ τὰς προκειμένας καὶ περιέχεται εἰς ἐκείνας. Ἄλλο πάλιν εἶναι
 35 αἶτιον ἠθικὸν τὸ ὅποιον κυρίως καὶ φυσικῶς δὲν δίδει τὸ εἶναι τῷ πράγμα-
 τι ἀλλὰ κατὰ τὴν κοινήν γνώμην καὶ ὑπαρξιν θεωρεῖται ὡς αἶτιον, ὡσάν

7 ταῦτα αἰτία M ἢ 11 τὸ πρᾶγμα παραλείπει M

- 1 ὅποιος προστάξῃ καὶ συμβουλευσῇ τὸν φόνον, λέγεται αἴτιον τοῦ φόνου ἡθικόν. Τρίτον εἶδος τῶν ποιητικῶν αἰτίων εἶναι τὰ φυσικὰ αἴτια, τὰ ὅποια ἄλλα λέγονται κατ' εὐκαιρίαν καὶ ἄλλα κυρίως ποιητικά. Κατ' εὐκαιρίαν εἶναι, τὰ ὅποια δὲν ἐνεργοῦσι τὸ πρᾶγμα ἀλλὰ δίδουσιν εὐκαι-
 5 ρίαν καὶ ἐνεργεῖται τὸ πρᾶγμα. Ὡσάν ὅταν ἐπρόσταζεν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ καὶ ἐσταμάτησεν ὁ ἥλιος, ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἐστάθη ἢ εὐκαιρία τοῦ σταματισμοῦ, μὰ ὁ σταματισμὸς ἐγένη ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἔτι καὶ τὰ μυστήρια ἔχουσιν αἴτιον κατ' εὐκαιρίαν τοῦ ἱερέα, μὰ κυρίως ποιητικὸν τὸν Θεόν, ἐπειδὴ καθὼς θεωρεῖ ὁ θεῖος Χρυσόστομος εἰς τὴν 85 ὁμιλίαν
 10 εἰς τὸν Ματθαῖον, ὁ ἱερεὺς εἶναι ὑπηρέτης τῶν μυστηρίων. Αἴτιον κυρίως φυσικὸν εἶναι ἐκεῖνο ὅπου προξενεῖ τὸ ἔργον καὶ κάνει τὸ πρᾶγμα, καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους μόνος ὁ Θεὸς εἶναι τοιοῦτο αἴτιον, διατὶ λέγουσι πὼς κυρίως ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ ὅλα. Μὰ οἱ περιπατητικοὶ διαιροῦσι τὰ φυσικὰ αἴτια εἰς πρῶτον καὶ δεύτερον. Πρῶτον εἶναι ὁ Θεὸς ὅπου ἐνεργεῖ
 15 καὶ δὲν κρέμεται ἀπὸ ἄλλο πρᾶγμα νὰ ἐνεργήσῃ, δεύτερον εἶναι ὅλα τὰ κτιστὰ αἴτια, τὰ ὅποια κρέμονται ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅταν ἐνεργοῦν.

Ὡσαύτως τὸ δεύτερον αἴτιον ἄλλο εἶναι κοινόν, ἄλλο μερικόν. Κοινὸν εἶναι ἐκεῖνο ὅπου συντρέχει εἰς τὴν γένναν πολλῶν καὶ διαφόρων ἀποτελεσμάτων, ὡσάν ὁ ἥλιος, ὅπου γεννᾷ τόσα πράγματα. Τὸ αἴτιον τοῦτο λέγεται ὁμώνυμον, διατὶ γεννᾷ ἀποτελέσματα διαφόρων εἰδῶν. Μερικόν αἴτιον εἶναι ὅπου γεννᾷ ἑνὸς εἶδους μόνον ἀποτελέσματα, ὡσάν, ὁ ἄνθρωπος γεννᾷ ἄνθρωπον. Τοῦτο τὸ αἴτιον λέγεται συνώνυμον διατὶ εἶναι τοῦ αὐτοῦ εἶδους τὰ ἀποτελέσματα.

- Πάλιν ἄλλη εἶναι αἰτία ἀρχικὴ καὶ προκαταρκτικὴ, ἄλλη ὀργανικὴ.
 25 Ἀρχικὴ εἶναι ἐκεῖνη, ὅπου ἐνεργεῖ μὲ τὴν ἰδίαν τῆς δύναμιν καὶ ἐπιτηδειότητα, ὀργανικὴ εἶναι ἐκεῖνη τὴν ὅποιαν μεταχειρίζεται ὡς ὄργανον καὶ ἐργαλεῖον ἢ ἀρχικὴ αἰτία εἰς τὴν ἐνέργειαν.

- Ἡ ἀρχικὴ αἰτία, ἄλλη εἶναι καθ' αὐτὴν καὶ ἄλλη κατὰ συμβεβηκός. Πρώτη εἶναι ὅπου κατὰ φύσιν ἐδιωρίσθη διὰ νὰ προξενήσῃ κανένα ἀποτελέ-
 30 σμα, ὡσάν ὁ ἄνθρωπος καθ' αὐτὸν γεννᾷ ἄνθρωπον. Δευτέρα εἶναι ὅπου γεννᾷ κανένα ἀποτελέσμα ἔξω τοῦ σκοποῦ, ὡσάν ὅταν θέλοντας νὰ φονεύσῃ τινὰς ἕνα ζῶον, φονεύει ἕνα ἢ ἄνθρωπον. Ἡ κατὰ συμβεβηκός αἰτία
 φ.9v

6 Μαυῆ Β ἢ 28 κατ' αὐτὴν Μ

9 Ἰωάννης Χρυσόστομος Ὁμιλία εἰς τὸν Ματθαῖον, LXXXVII, PG. 58, 737.

1 λέγεται τύχη, ὅμως πρέπει νὰ ἡξεύρησ πῶς ὅλα τὰ πράγματα γίνονται μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ γίνονται ἀπὸ αἰτίας διορισμένας, μὰ ἐπειδὴ ἡ αἰτία τούταις δὲν μᾶς εἶναι γνωσταῖς, διὰ τοῦτο σχετικῶς πρὸς τὴν ἡμετέραν γνῶσιν λέγονται πράγματα ἀπὸ τὴν τύχην γενόμενα.

5 Κεφ. δ'. Περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν τε καὶ ἀξιωματίων, ὅπου γίνονται ἀπὸ τὰς ιδέας τοῦ ὄντος, τοῦ τρόπου αὐτοῦ καὶ τῶν κατηγορουμένων, ἤτοι ιδιωμάτων αὐτοῦ.

Ἐξηγήσαμεν τὸ ὄν καὶ τὸν τρόπον τοῦ ὄντος, τὰ κατηγορούμενα τὸσον κοινά, ὡσάν καὶ μερικὰ τοῦ ὄντος, ἀκολουθεῖ νὰ φανερώσωμεν τῶρα κάποιαι κοινὰς καὶ γενικὰς προτάσεις καὶ ἀξιώματα ἀπὸ τὰ ὅποια κρέμονται ἡ ἀρχές τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν.

10 Ἀρχὴ οὖν καὶ ἀξίωμα εἶναι γνῶμη καὶ πρότασις κοινή, φανερά, καὶ ἀσφαλής, ὡσάν, ἀδύνατον ἐστὶ νὰ ὑπάρχη ἓνα πρᾶγμα καὶ νὰ μὴν ὑπάρχη. Τόσο φανερά εἶναι ἡ ἀλήθεια τῆς προτάσεως τούτης ὅπου δὲν ἔμπορεῖ τινὰς νὰ ἀμφιβάλλῃ.

15 Ἐπειδὴ οὖν κάθε ἀξίωμα εἶναι φανερόν καὶ βέβαιον, ἄλλο δὲν εἶναι ὁ κανὼν τῆς ἀληθείας καὶ βεβαιότητος εἰς τὰς ἡμετέρας γνῶσεις, ἤτοι ἄλλο δὲν εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ κριτήριον κάθε βεβαίως γνῶσεως, παρὰ ἡ σαφήνεια καὶ καθαρότης τῶν νοερῶν ἐπιλήψεων καὶ ιδεῶν, ὡστε ὅπου ὅ,τι περιέχεται εἰς τὴν καθαρὰν ιδέαν τοῦ πράγματος, βεβαίως λέγεται περὶ τοῦ πράγματος ἐκεῖνου. Καθαρὰ ἐπιλήψις καὶ ιδέα τοῦ πράγματος, εἶναι ἡ ἔννοια ἐκεῖνη τοῦ πράγματος, μὲ τὴν ὁποῖαν φανερά καταλαμβάνομεν καὶ νοοῦμεν τὸ πρᾶγμα τί εἶναι, καὶ ποίας ιδιότητος ἔχει. Ὅθεν ὅταν δὲν νοοῦμεν καθαρὰ τὸ πρᾶγμα τότε εἶναι ἀσαφὴς ἡ ἐπιλήψις τοῦ πράγματος.

25 Εἶναι λοιπὸν πρῶτον ἀξίωμα καὶ πρῶτον τῆς ἀληθείας κριτήριον ἡ ἀρχὴ τούτη. Ὅ,τι περιέχεται εἰς τὴν καθαρὰν καὶ φανεράν ιδέαν καὶ ἐπιλήψιν ἑνὸς πράγματος, βεβαίως καὶ ἀσφαλῶς κατηγορεῖται περὶ ἐκεῖνου. Τοῦτο δείχνεται ἔτσι.

30 Πρῶτον ἀξίωμα καὶ πάσης γνῶσεως κριτήριον εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι φανερώτατον καὶ ἀληθέστατον καὶ κάθε ἄλλο δείχνεται ἀπ' αὐτό.

Ἀλλὰ μὴν ἡ ἀνωθεν ἀρχὴ εἶναι ἀληθεστάτη, καὶ φανερωτάτη, διατὶ πᾶσα φανέρωσις τῆς ἡμετέρας γνῶσεως κρέμεται ἀπὸ τὴν καθαρὰν ιδέαν τῶν πραγμάτων. Ἀκόμη ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν δείχνεται κάθε ἄλλο

1 ἀξίωμα ὡς δῆλον ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς, ἐπειδὴ τοῦτο τὸ ἀξίωμα, ἀδύνατον ἐστὶ νὰ εἶναι ἓνα πρᾶγμα καὶ νὰ μὴν εἶναι, ἀληθεύει διατὶ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ὑπάρξεως τοῦ πράγματος περιέχεται ἡ ἀντιλογία τοῦ μὴ ὑπάρχειν.

φ.10γ Ὅμοίως ἀληθεύει τοῦτο τῶν μαθηματικῶν II: πᾶν ὅλον ἐστὶ μείζων τῶν
5 μερῶν αὐτοῦ, διατὶ εἰς τὴν καθαρὰν ἰδέαν τοῦ ὅλου περιέχεται τὸ μέρος. Ὁσαύτως ἀληθεύει τοῦτο: τὰ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις θεραπεύονται, διατὶ εἰς τὴν καθαρὰν ἰδέαν ἐνὸς ἐναντίου περιέχεται ἡ δύναμις νὰ διώξῃ τὸ ἄλλο ἐναντίον. Ἄρα πρῶτον ἀξίωμα ἐστὶν ἡ ἔνθεν ἀρχή.

10 Δεύτερον ἀξίωμα: τὸ οὐδὲν δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι αἰτία τινός. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο εἶναι τόσον φανερόν, ὅπου δὲν ἔχει χρεῖαν ἀπὸ ἀπόδειξιν.

Τρίτον ἀξίωμα: πᾶσα τελειότης ὅπου εὐρίσκεται εἰς ἓνα πρᾶγμα, περιέχεται εἰς τὴν αἰτίαν του ἢ εἰδικῶς ἢ κατὰ δύναμιν ἢ ἐξαιρέτως. Εἰδικῶς λέγεται ἡ τελειότης, ὅταν εὐρίσκεται κατὰ τὸ εἶδος καὶ μορφήν ὅπου ἔχει. Κατὰ δύναμιν, εἰς ὅσον ἡ αἰτία ἔχει δύναμιν νὰ γεννήσῃ εἰς τὸ ἀποτέλεσμα
15 τὴν τελειότητα. Ἐξαιρέτως, ἡγουν ἡ τελειότης καὶ ἰδιότης τοῦ ἀποτελέσματος εὐρίσκεται εἰς τὴν αἰτίαν μὲ τρόπον ἐξαιρετώτερον καὶ ἐξοχώτερον.

Τέταρτον ἀξίωμα: τὸ σῶμα δὲν ἠμπορεῖ νὰ κινήσῃ ἄλλο σῶμα ἢ αὐτὸ νὰ κινήθῃ, ἂν πρῶτα δὲν λάβῃ κίνησιν ἀπὸ ἄλλην αἰτίαν, διατὶ τὸ σῶμα δὲν ἔχει κίνησιν ἐξ αὐτοῦ.

20 Ἀξίωμα πέμπτον: ὅ,τι νοοῦμεν μὲ καθαρὰν καὶ σαφῆ ἰδέαν λέγεται δυνατόν, διατὶ ὄντας ἡ νοερά ἐπίληψις τοῦ πράγματος εἰκῶν καὶ παράστασις αὐτοῦ, ἀνίσως καὶ ἡ ἰδέα τοῦ ὑποκειμένου συνάπτεται μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ κατηγορουμένου, πρέπει καὶ τὸ ὑποκείμενον νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ κατηγορούμενον.

Μέρος δεύτερον τῆς μεταφυσικῆς, ἥτοι πνευματολογία.

25 Τὸ δεύτερον μέρος τῆς μεταφυσικῆς λέγεται πνευματολογία, ἡγουν ἐπιστήμη ὅπου θεωρεῖ τὰ πνεύματα. Τὸ πνεῦμα οὖν ὀρίζεται, οὐσία νοητική. Λέγεται οὐσία, διατὶ καθ' αὐτὸ ὑπάρχει τὸ πνεῦμα ἔξω φυσικοῦ ὑποκειμένου, ὡσὰν τὰ σώματα. Λέγεται νοητική, ἡγουν ὅπου ἔχει διάνοιαν καὶ θέλησιν καὶ ἐπαναλαμβάνει τὰ πράγματα καὶ ἐνεργεῖ μὲ
30 ἐλευθερίαν καὶ εἰς τοῦτο διαφέρει τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἡ νόησις ἄλλου δὲν εὐρίσκεται παρὰ εἰς τὰ πνεύματα.

35 Τρία εἶναι λοιπὸν τὰ τμήματα τοῦ δευτέρου τούτου μέρους. Εἰς τὸ α^ο θεωρεῖ τὸν Θεὸν καθὼς νοεῖται διὰ τοῦ φυσικοῦ λόγου. Εἰς τὸ β^ο διαλέγεται περὶ τῶν ἀγγέλων. Εἰς τὸ γ^ο θεωρεῖ τὴν λογικὴν ψυχὴν. Ἐπειδὴ ἄλλα πνεύματα δὲν ὑπάρχουσιν, οὔτε ἠξεύρομεν νὰ εἶναι παρὰ Θεός,

1 ἄγγελοι καὶ ἀνθρώπινη ψυχὴ. Σημειῶσαι ὅτι εἰς τὸ πρῶτον τμήμα: περὶ
 Θεοῦ, σμίγομεν καὶ κάποια ὅπου ἤξεύρομεν μὲ τὸ μέσον τῆς θείας ἢ
 φ.10v ἀποκαλύψεως, διὰ περισσοτέραν νόησιν.

5 Τμήμα α". Κεφ. α". Τί εἶναι ὁ Θεὸς καὶ πῶς φανεροῦται ἡ αὐτοῦ
 ὑπαρξίς.

Κατὰ τὴν φυσικὴν ἔννοιαν, ὅπου ἔχομεν ὅλοι νοῶντας τὸν Θεόν, εἶναι ὁ
 Θεὸς οὐσία πνευματικὴ ἀπλουστάτη, ἐξ αὐτῆς ὑπάρχουσα, αἰδιος,
 ἄπειρος, παντοδύναμος, ἀπέραντος, τῶν πάντων δημιουργός, εἰς ἓνα
 10 λόγον, ὁ Θεὸς εἶναι ὃν παντέλειον, ἡγουν μία οὐσία, ὅπου ἔχει κάθε τε-
 λειότητα καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ εὑρεθῇ εἰς αὐτὴν κανένα ἐλάττωμα. Τὴν
 ἔννοιαν τούτην τοῦ Θεοῦ τὴν ἔχομεν φυσικῶς καὶ ἐμφύτως ἀπὸ τὸν ἴδιον
 Θεόν. ἀλλέως δὲν ἐγνωρίζαμεν φυσικὰ τὰ ἐδικὰ μας ἐλαττώματα, ἂν
 δὲν ἐστοχαζόμεθα τὰς θείας τελειότητας, ὅπου μᾶς λείπουν. Καὶ τὴν
 15 ἰδέαν τούτην τοῦ Θεοῦ δὲν τὴν ἐλάβαμεν μήτε ἐξ ἡμῶν, μήτε ἐκ τῶν
 γονέων ἡμῶν, μήτε ἐκ τῶν διδασκάλων, ἐπειδὴ ἡ ἄκρα τελειότης δὲν
 περιέχεται οὔτε εἰς ἡμᾶς, οὔτε εἰς τοὺς γονεῖς, οὔτε εἰς τοὺς διδασκά-
 λους ἡμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἀναγκαίως ἔπρεπε νὰ περιέχεται, ἂν ἀπ'
 αὐτοὺς ἐπροξενῆτο. Ὅθεν ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ φυσικὰ εἰς ἡμᾶς παρὰ τοῦ
 Θεοῦ γεννᾶται, ὁ ὁποῖος κάνει καὶ διαλάμπει ἡ γνῶσις του εἰς ἡμᾶς. Ἡ
 20 ὑπαρξίς τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ὁποίαν δείχνομεν πῶς ὑπάρχει ἐναντίον τῶν
 ἀθέων, περὶ τῶν ὁποίων εἶπεν ὁ προφήτης: "εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ
 αὐτοῦ, οὐκ ἔστι θεός", δείχνεται μὲ διάφορα ἐπιχειρήματα.

Πρῶτον ἐπιχείρημα

25 Ὅ,τι εἰς τὴν καθαρὰν καὶ φανεράν ἐπίληψιν καὶ ἰδέαν ἐνός πράγματος
 περιέχεται, βεβαίως λέγεται περὶ τοῦ πράγματος ἐκεῖνου. Τοῦτο εἶναι τὸ
 πρῶτον ἀξίωμα καὶ πάσης ἀληθείας κριτήριον, ὅπου δὲν ἔχει ἀμφιβολίαν.
 Ἀλλὰ μὴν ἡ ὑπαρξίς περιέχεται εἰς τὴν καθαρὰν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ
 τοῦ παντελείου ὄντος: ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ νοηθῇ παντέλειον ἓνα πρᾶγμα
 καὶ νὰ μὴν ὑπάρχει, ὡς δῆλον. Ἄρα ὑπάρχει ὁ Θεός.

30 Δεύτερον ἐπιχείρημα

Ἡ ὅλα τὰ ὄντα εἶναι ἐνδεχόμενα, ὅπου δύνονται δηλαδὴ νὰ ὑπάρχω-
 σι καὶ νὰ μὴν ὑπάρχωσι ἢ εἶναι καὶ ἓνα ἀναγκαῖον ὄν, ὅπου ἀναγκαίως

1 καὶ ἀκωλύτως ὑπάρχει. Ἄλλὰ μὴν ὅλα τὰ ὄντα δὲν ἠμποροῦν νὰ εἶναι ἐνδεχόμενα, ἐπειδὴ τοῦτα ἐξ αὐτῶν δὲν δύνονται νὰ λάβουν τὴν ὑπαρξίν ὄντας ἀτελῆ καὶ ἀδιάφορα εἰς τὴν ὑπαρξίν. Ἄρα ὑπάρχει ἀναγκαίως ἐν ὄν παντέλειον, ὅπου εἶναι ὁ Θεός.

Τρίτον ἐπιχείρημα

5 Ὁ κόσμος δὲν εἶναι αἰώνιος, μὰ ἐπλάσθη ἐν χρόνῳ, διατὶ ἂν εἶχε ἦτον αἰώνιος, ἦτον ἄκτιστος, λοιπὸν ἐκτίσθη ἀπὸ κανένα ὄν. Ἄλλὰ μὴν τὸ ὄν ὅπου ἔχει δύναμιν νὰ πλάσῃ ἀπὸ τὸ οὐδὲν ἓνα πρᾶγμα εἶναι παντέλειον, λοιπὸν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ τὸ ὄν ἐκεῖνο ὅπου ἔπλασε τὸν κόσμον καὶ τοῦτο φ.10r εἶναι ὁ Θεός. Τοῦτα τὰ ἐπιχειρήματα, ἀνάμεσα εἰς ἢ τόσα, φθάνουν νὰ φα- 10 νερώσουν φυσικά, δίχως θεῖαν ἀποκάλυψιν, τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπαρξίν.

Κεφ. 6^ο: Περὶ τῶν κατηγορουμένων, ἤτοι φυσικῶν τοῦ Θεοῦ ιδιωμάτων καὶ ἐξόχως περὶ τῆς ἀπειρίας καὶ αἰδιότητος.

Ἐπειδὴ ὁ Θεός εἶναι εἰς εἰς τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ τριαδικὸς κατὰ τὰς θείας ὑποστάσεις, καθὼς δογματίζει ἡ ἐκκλησία, πρέπει νὰ διαιρέσωμεν 15 τὰ κατηγορούμενα καὶ ιδιώματα, ὅπου προσήκουσιν ἰδίως ἐκάστη τῶν ὑποστάσεων, τὰ ὅποια λέγονται ιδιώματα προσωπικὰ καὶ ὑποστατικὰ καὶ ἐκεῖνα τὰ ὅποια προσήκουσι πᾶσι τοῖς θείοις προσώποις καὶ οὐσιώδη καὶ φυσικὰ ἴδια τῆς θεότητος, διατὶ περιέχονται εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς θεϊκῆς οὐσίας. Λοιπὸν ὄντας ὁ Θεός ὄν παντέλειον, νοεῖται ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀναγ- 20 καίως ὑπάρχων καὶ ἐδόθεν συνάγονται τὰ ἄλλα ιδιώματα. Ἡ οὐσιώδης διαφορὰ μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Θεός διαφέρει ἀπὸ τὰ ἄλλα ὄντα, εἶναι ἡ ἄκρα τελειότης εἰς αὐτόν, εἰς τὴν ὁποίαν τελειότητα περιέχονται τὰ θεῖα ιδιώ- 25 ματα, ἐπειδὴ ὅ,τι λέγομεν περὶ Θεοῦ λέγομεν περὶ αὐτοῦ, διατὶ εἶναι παντέλειος. Λοιπὸν σφάλλουσιν οἱ σχολαστικοὶ λέγοντες ὅτι ἡ οὐσιώδης διαφορὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀναγκαίως ὑπάρχον, ἐπειδὴ τοῦτα τὰ κατηγορούμενα δὲν φανερώουσι τελείως τὴν θεῖαν φύσιν, καθὼς δυνάμεθα νοεῖν. Εἶναι οὖν ἡ οὐσιώδης διαφορὰ τοῦ Θεοῦ ἡ ἄκρα 30 τελειότης εἰς αὐτόν, τὸ ὁποῖον δείχεται ἔτσι: οὐσιώδης καὶ εἰδικὴ δια- φορὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνη, ὅπου μόνη φανερώνει τὴν καθαρὰν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν καὶ γινῶσιν καὶ διαιρεῖ τὸν Θεὸν ἀπὸ κάθε ἄλλο πρᾶγμα, εἰς τρό- πον ὅπου εἰς ἐκείνην περιέχονται ὅλα τὰ ιδιώματα τῆς θείας φύσεως. Ἄλλὰ μὴν μόνη ἡ ἄκρα τελειότης φανερώνει τὴν ιδέαν καὶ γινῶσιν τοῦ

1 Θεοῦ καὶ διαίρει τὸν Θεὸν ἀπὸ κάθε ἄλλο πρᾶγμα, εἰς τρόπον ὅπου εἰς
τὴν ἄκραν τελειότητα περιέχονται τὰ ἄλλα θεῖα ἰδιώματα· ἐπειδὴ ὅταν
ὀνομάζωμεν τὸν Θεὸν ὃν παντέλειον, ἀληθῶς γνωρίζομεν πῶς εἶναι ὃν ἐξ
5 αὐτοῦ, ὃν ἀναγκαῖον, πάντοπον, πανάγαθον, αἰώνιον, παντοῦναμον καὶ
ἀπέραντον, μὰ ὅταν λέγομεν μόνον, ὁ Θεὸς εἶναι ὃν ἐξ αὐτοῦ, ὃν γινώ-
σκονται ἔτι εὐκόλα τὰ ἄλλα ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ, ἅρα ἡ ἄκρα τελειότης
εἶναι ἡ οὐσιώδης διαφορὰ τοῦ Θεοῦ.

Σημειώσις: Ἐκείνα ὅπου εἰς τὸν Θεὸν λέγονται τελειότητες, ὡσάν,
σοφία, δικαιοσύνη, παντοῦναμία καὶ ὅμοια λέγονται καλύτερα κατηγο-
10 ρούμενα καὶ ἰδιώματα, ἐπειδὴ τελειότης θέλει νὰ εἴπῃ, καὶ εἶναι ἐκείνη,
μὲ τὴν ὁποίαν ἓνα πρᾶγμα εἶναι ὅσον πεπληρωμένον καὶ τελειωμένον,
ὅπου δὲν ἔχει χρείαν διὰ καμίαν προσθήκην, ὅθεν ὅλα τὰ ἰδιώματα εἰς τὸν
Θεὸν εἶναι μία τελειότης.

Ἄμας καθένα ἰδιώμα κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν θεολόγων, λέγεται
φ.11v τελειότης, ἢ ἐπειδὴ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ὄντας ἀδύναμος καὶ στενός εἰς
τὴν κατάληψιν, δὲν ἔμπορεῖ μὲ μίαν ἔννοιαν καὶ θεωρίαν νὰ καταλάβῃ
τὴν ἀπέραντον καὶ ἀπλουστάτην τελειότητα τοῦ Θεοῦ, ἤγουν τὸν σύλ-
λογον ὅλον τῶν θεῖων ἰδιωμάτων καὶ διὰ τοῦτο διαίρει τὰ ἰδιώματα
τοῦτα ὡσάν εἰς τόσα μέρη, θεωρώντας τα εἰς διαφόρους τρόπους καὶ μὲ
20 διάφορον στοχασμόν, μάλιστα διὰ τὰ διάφορα ἀποτελέσματα, ὅπου γίνονται
ἀπὸ τὸν Θεόν. Ὅθεν θεωρεῖ ὁ νοῦς τὸν Θεὸν τῶρα ὡς σοφόν, τῶρα ὡς
δίκαιον, τῶρα ὡς εὐσπλαχνον ἀγκαλὰ καὶ τὰ ἰδιώματα τοῦτα εἰς τὸν
Θεὸν δὲν διαφοῦνται, ὡσάν συμβεβηκότα ἢ ποιότητες ἐπίκτητοι τῆς θεί-
ας οὐσίας.

25 Διαφεῖται ἡ τελειότης εἰς τελειότητα ἀπλῶς καὶ εἰς τελειότητα κατὰ
τι. Ἀπλῶς τελειότης εἶναι ἐκείνη ὅπου δὲν ἔχει συμμέμον κανένα ἐλάτ-
τωμα, οὔτε ἐναντιότητα μὲ ἄλλην τελειότητα μείζονα ἢ ἐλάττωμα,
ὡσάν ἡ θεία σοφία, δικαιοσύνη κλπ. Τελειότης κατὰ τι εἶναι ἡ ἔχουσα
ἐλάττωμα ἢ ἐναντιότητα μὲ ἄλλην μείζονα τελειότητα, ὡσάν ὁ συλλο-
30 γισμὸς εἰς τὸν ἀνθρώπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐξετάζει τὰ πράγματα ἀπὸ τὸ
γνωστὸν εἰς τὸ ἄγνωστον, ἔχει ἐλάττωμα καὶ ἐναντιότητα τῆς ἄκρας
κατανόησεως τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς νοεῖ ὅλα ὁμοῦ τὰ πράγ-
ματα μὲ ἓνα στοχασμόν. Ὁμοίως, ἢ σωματικαῖς τελειότητες, ὡσάν ἡ
θερμότης εἰς τὸ πῦρ, ἢ λευκότης εἰς τὸν κίρκνον, λέγονται κατὰ τι τελειό-
35 τῆς, διατὶ ἐναντιώνονται μὲ ἄλλας τελειότητας μεγαλυτέρας, ὅπου

1 εἶναι ἢ πνευματικαῖς, τὸ αῖ γένος τῶν τελειοτήτων εὐρίσκεται εἰς τὸν
 Θεὸν εἰδικῶς, τὸ ἄλλο γένος τῶν κατὰ τι τελειοτήτων εὐρίσκεται ἐξαι-
 5 ρέτως καὶ κατὰ δύναμιν, καθὼς ἐξηγήσαμεν εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ τῶν
 ἀξιωμαίων. Σημεῖωσαι καὶ τοῦτο: ὅτι κατὰ τοὺς σχολαστικούς θεολό-
 10 γους, τὰ προσωπικὰ ἰδιώματα, ὡσάν, πατρότης, υἰότης, λέγονται προ-
 σωπικαὶ καὶ ὑποστατικαὶ τελειότητες, ἢ ὁποῖαις ἔχουσιν ἐναντιότητα
 καὶ πρὸς ἴσον τελειότητα, ὄχι πρὸς ἐλάττονα, ἐπειδὴ ἢ υἰότης δὲν εἶναι
 ἐλάττων τῆς πατρότητος ἄλλα ἴση.

Πρότασις πρώτη: εἷς εἶναι ὁ Θεός.

10 Ἀπόδειξις: Ὁ Θεὸς εἶναι ὄν παντέλειον, ἀλλὰ μὴν τοῦτο εἶναι ἓν,
 ἐπειδὴ ὄντας παντέλειον πρέπει νὰ ὑπερβαίῃ ὅλα τὰ ἄλλα καὶ νὰ ἐξου-
 σιάζῃ κάθε ἄλλο ὡς δῆλον. Ὡσαύτως, ἂν ἦτον περισσότεροι ἀπὸ ἓνας Θε-
 15 ὁς, ἀναγκαίως ὁ ἓνας ἐδιάφερον ἀπὸ τὸν ἄλλον, ὅθεν εἰς τὸν ἓνα ἦτον ἰδιώ-
 ματα, ὅπου δὲν εἶχεν ὁ ἄλλος καὶ ἔτσι κανεὶς δὲν εἶχεν ὅλας τὰς τελειότη-
 20 τας, διατὶ ὅ,τι εἶχεν ὁ ἓνας ἔλειπε τοῦ ἄλλου. Ἄρα εἷς εἶναι ὁ Θεός.

Σημεῖωσις: Ἡ μονὰς καὶ ἐνότης τῆς θείας φύσεως δὲν ἀποκλείει τὴν
 φ.12γ τριάδα τῶν ὑποστάσεων, τοῦ πατρὸς δηλαδὴ, ἢ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος.
 Ὁ πατὴρ δὲν εἶναι ἀπὸ κανένα πρόσωπον θεῖον, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ
 λέγεται ἀγέννητος καὶ ἄναρχος, διατὶ οὔτε γεννᾶται, οὔτε λαμβάνει τὸ εἶναι,
 20 ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ δίχως ἀρχὴν ἔχει τὴν ὑπαρξιν. Ὁ υἱὸς εἶναι παρὰ τοῦ πατρὸς
 μόνου ὡς ἀπ' ἀρχῆς καὶ αἰτίας, οὐ ποιηθεὶς ἀλλὰ γεννητός, εἰς ὅσον ὁ πατὴρ
 γνωρίζοντας τὴν θεῖαν του οὐσίαν γεννᾷ τὸν ἐνδιάθετον λόγον καὶ τὴν αὐτοῦ
 εἰκόνα καὶ τοῦτος ὁ λόγος καὶ εἰκὼν ὄντας ὑποστατικὴ, εἶναι ὁ υἱὸς τὸ δεύ-
 25 τερον πρόσωπον. Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι ὁμοίως παρὰ τοῦ πατρὸς μόνου
 ὡς ἀπ' ἀρχῆς καὶ αἰτίας οὔτε ποιηθέν, οὔτε γεννητόν, ἀλλ' ἐκπορευτόν,
 εἰς ὅσον ἔχει τὴν ὑπαρξιν ἀπὸ τὸν πατέρα κατ' ἄλλον τρόπον παρὰ ὁ υἱός.
 Ἐπειδὴ κατὰ τὸν Χρυσορρήμονα, εἰσήγαγεν ἢ γραφὴ τῆς ἐκπορεύσεως τὸ
 ὄνομα, ἵνα παρέλθῃ τῆς γεννήσεως καὶ νὰ μὴν νοήσωμεν υἱὸν τὸ πνεῦμα.
 Κατὰ τὸν Αὐγουστῖνον, τὸ πνεῦμα εἶναι ὁ ἔρωσ καὶ ἀγάπη τοῦ πατρὸς πρὸς
 30 τὸν υἱόν. Ὅθεν ψάλλει ἡ ἐκκλησία μας, "ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ
 ἐν υἱῷ ἀναπαυόμενον".

Λοιπὸν κατὰ τὴν θεολογίαν εἶναι μία φύσις καὶ οὐσία, δύο πρόοδοι,
 τρεῖς ὑποστάσεις καὶ πρόσωπα, τέσσερες σχέσεις καὶ πέντε διαγνώσεις.
 Πρῶτον μὲν οὖν μία εἶναι ἢ φύσις καὶ ἢ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἡγουν μία ἀδι-

29 Αὐγουστίνος, *De Trinitate*, XV, XIII. PL 42. 31. Πεντηκοστάριον χαρμόσυνον, Ἀθήνα, Ἐκδόση Ἀποστολικῆς Διακονίας Ἑλλάδος, σ. 499. Δοξαστικὸν Ἐσπερινοῦ τῆς Πεντηκοστῆς. Ποίημα Λέοντος Δεσπότου.

- 1 αίρετος θεότης, διατι ἡ αὐτὴ θεότης τοῦ πατρὸς εἶναι τῷ ἀριθμῷ ἢ αὐτῇ τοῦ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος θεότης ὡς ἐδείξαμεν. β^ο: εἶναι δύο πρόοδοι, ἡγουν δύο ἀρχόμενα πρόσωπα, μία πρόοδος καὶ λέγεται γέννησις, μετὴν ὅποιαν ὁ υἱὸς γεννᾶται παρὰ πατρός διὰ τῆς νοήσεως τοῦ πατρὸς,
- 5 ἐπειδὴ τοῦ πατρὸς ἡ νόησις ὑπάρχουσα ὑποστατικὴ λέγεται υἱός. Ἄλλη πρόοδος καὶ ὀνομάζεται ἐκπόρευσις, ἥτοι νεῦσις, ποθινή, μετὴν ὅποιαν τὸ πνεῦμα ὡς ἔρως προέρχεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ διαμένει εἰς τὸν υἱὸν οὐσιωδῶς καὶ ἀδιαφρέτως κατὰ φύσιν. Ὅθεν ἐκπόρευσις σημαίνει ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεως. γ^ο τρεῖς εἶναι αἱ θεῖαι ὑποστάσεις, πατήρ, υἱὸς καὶ πνεῦμα ἅγιον. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου, ἐπιστολῇ α' , κεφ. ε' , εἰς τὴν μονάδα τούτην τῆς φύσεως καὶ τριάδα τῶν ὑποστάσεων εὐρίσκεται ἡ περιχόρησις, μετὴν ὅποιαν ὁ πατήρ εἶναι καὶ κατοικεῖ εἰς τὸν υἱόν, ὁ υἱὸς εἰς τὸν πατέρα, τὸ πνεῦμα ἐν ἀμφοτέροις, καὶ ἀντιστρόφως ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς εἰς τὸ πνεῦμα. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν
- 10 τοῦ Ἰωάννου, κεφ. δ' ὅτι "ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοὶ ἐστὶ". Τὰ θεῖα τούτα πρόσωπα πέμπονται καὶ ἀποστέλλονται ἀλλήλων εἰς τὸν κόσμον, διατι πέμψις καὶ ἀποστολὴ θέλει νὰ εἴπῃ εὐδοκία καὶ θέλησις τοῦ πέμποντος κατὰ τὸν Θεολόγον εἰς τὸν λόγον τῶν γενεθλίων καὶ ἐπιφανίων τοῦ Χριστοῦ: "τὴν εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς ἀποστολὴν εἶναι νόμισον". Ὅθεν ὅτε λέγεται πῶς ὁ υἱὸς πέμπει τὸ πνεῦμα, δὲν θέλει νὰ εἴπῃ, πῶς ἐκπορεύει αὐτὸ καὶ τοῦ δίδει τὴν ὑπαρξιν, ὡς κακῶς δογματίζουσιν οἱ λατίνοι, ἀλλὰ θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ υἱὸς θέλει καὶ εὐχαριστεῖται νὰ ἔλθῃ εἰς τοὺς ἀποστόλους ἢ χάρις τοῦ παναγίου πνεύματος. Ἄλλο πρᾶγμα λοιπὸν ἢ ἐκπόρευσις καὶ ἄλλο ἢ πέμψις. Ἐκεῖνη αἰδῖος, δίχως
- 15 φ.12^v ἀρχὴν χρόνου, ἢ τούτη χρονικὴ, ὅπου ἀρχίνισεν ἓνα καιρὸν καὶ δὲν ἦτον πάντα αἰδῖως. δ^ο: τέσσαρες εἶναι ἡ σχέσεις εἰς τὸν Θεόν, ἡγουν πατρότης, ὅπου εἶναι ἡ σχέσις καὶ ἀναφορὰ τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν, υἰότης, σχέσις τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα, προβολή, ἡγουν πνεῦσις ἐνεργητικὴ, ὅπου εἶναι σχέσις τοῦ πατρὸς πρὸς τὸ πνεῦμα, ἐπειδὴ ὁ πατήρ ἐκπορεύει καὶ προβάλλει τὸ πνεῦμα ὡς προβολεύς, ὄχι ὡς πατήρ, καὶ πνεῦσις παθητικὴ ἡγουν σχέσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸν πατέρα, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἐκπορεύεται. ε^ο: πέντε εἶναι ἡ διάγνωσαι εἰς τὸν Θεόν, μετὰ ταῖς ὅποιαις δηλαδὴ τὸ ἓνα θεῖον πρόσωπον διακρίνεται ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἡγουν ἢ τέσσαρες σχέσεις καὶ ἡ ἀγεννησία τοῦ πατρὸς. Λοιπὸν, ὄνομα, ἰδιώμα καὶ κα-

26 ὅπου εἶναι σχέσις M

10 A', Ἰωάνν. ε' 7. 15 A', Ἰωάνν. δ' 15

- 1 τηγορούμενον φυσικόν και οὐσιῶδες εἰς τὸν Θεὸν εἶναι ἐκεῖνο ὅπου εἶναι κοινὸν τοῖς τρισὶ θείοις προσώποις, ὡς ἴδιον τῆς θεότητος, ὡσάν ἡ δημιουργικὴ δύναμις, ἡ σοφία και ὅμοια. Διακριτικὸν ὄνομα, ἰδίωμα και κατηγορούμενον, ἤγουν διάγνωσις, ὅπου και γνώρισμα λέγεται, εἶναι ἐκεῖνο,
- 5 τὸ ὁποῖον φανερώνει και διακρίνει τὸ ἓνα πρόσωπον ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὡσάν, γεννητός, γεννήτωρ, ἐκπορευτός, προβολεύς. Ὅνομα ὑποστατικὸν και προσωπικὸν εἶναι τὸ σημαῖνον ἓνα θεῖον πρόσωπον, ὡσάν, πατήρ, υἱός και πνεῦμα ἅγιον. Ὅμοίως ἐνέργεια φυσικὴ και οὐσιώδης εἶναι ἡ κοινὴ πάση τῇ τριάδι, ὡσάν ἡ πλάσις τοῦ κόσμου. Ἐνέργεια διακριτικὴ εἶναι ἡ προσήκουσα ἐνὶ μόνῳ θείῳ προσώπῳ, ὡσάν, τὸ γεννᾶν τὸ ἐκπορεύειν, τὰ ὁποῖα ἴδια εἶναι τοῦ πατρὸς μόνου. Ὡσαύτως ἄλλη εἶναι σοφία φυσικὴ, ὅπου προσήκει ὅλη τῇ τριάδι, ἄλλη διακριτικὴ και γεννητὴ, ὅπου εἶναι ὁ υἱός, ἄλλη ἀγάπη φυσικὴ, με τὴν ὁποῖαν ἀμοιβαίως ἀγαπῶνται τὰ θεῖα πρόσωπα, ἄλλη διακριτικὴ και ὑποστατικὴ, ὅπου εἶναι τὸ ἅγιον πνεῦμα.
- 10
- 15 Εἶναι και κάποια ἄλλα κατηγορούμενα κοινὰ εἰς τὴν τριάδα, τὰ ὁποῖα, κατὰ τοὺς θεολόγους, λέγονται διὰ ἓνα πρόσωπον ὡς ἴδια· ὡσάν ἡ παντοδυναμία λέγεται διὰ τὸν πατέρα, ἀγκαλὰ νὰ εἶναι κοινὴ και τοῦ υἱοῦ και τοῦ πνεύματος. Ὅμοίως, ἡ σοφία λέγεται διὰ τὸν υἱόν, ἡ ἀγαθότης διὰ τὸ πνεῦμα.
- 20 Πρότασις δευτέρα: ὁ Θεὸς εἶναι ἀπλούστατος, πνεῦμα, ἀμετάτρεπτος, πανάγαθος, δίκαιος, εὐσπλαχνος, πάνσοφος κλπ.
- Ἀπόδειξις: Ὁ Θεὸς εἶναι ὄν παντέλειον, ὡς δῆλον, ἀλλὰ μὴν τὸ παντέλειον ὄν εἶναι ἀπλούστατον πνεῦμα, ἀμετάτρεπτον, πανάγαθον κλπ., διατὶ τὸ παντέλειον ὄν δὲν συντίθεται ἀπὸ διάφορα μέρη, ἐπειδὴ τὰ μέρη
- 25 κατ' ἴδιαν δὲν εἶναι τέλεια, ἀλλὰ τὸ ἓνα τελειοῖ τὸ ἄλλο, ὅθεν τὸ παντέλειον ὄν εἶχε μέρη ἀτελῆ, ὅπου εἶναι ἀδύνατον. β: εἶναι πνεῦμα και ὄχι σῶμα διατὶ τὸ σῶμα εἶναι ἀτελές ὡς δῆλον, μὴν ἔχοντας οὔτε νοῦν οὔτε θέλησιν. γ: εἶναι ἀμετάτρεπτον, πανάγαθον, δίκαιον, εὐσπλαχνον και
- φ.13γ πάνσοφον II, διατὶ τοῦτα ὅλα εἶναι χάριτες και τελειότητες. Ἄρα ὁ Θεὸς
- 30 εἶναι ἀπλούστατος, πνεῦμα και ὅμοια.
- Σημείωσις: εἰς τὸν Θεὸν οὐν δὲν εὐρίσκεται καμία σύνθεσις φυσικὴ, ὅπου νὰ ἔχη πολλὰ μέρη διηρημένα. Εὐρίσκεται μόνον ἡ μεταφυσικὴ σύνθεσις, με τὴν ὁποῖαν ὁ νοῦς διὰ τὴν στενήν του κατάληψιν νοεῖ τὸν Θεὸν και τὰς θείας τελειότητας κατὰ διάφορον στοχασμὸν και ἡ σύνθεσις
- 35 τούτη εἶναι νοερά εἰς τὴν ἡμετέραν διάνοιαν, ὄχι εἰς τὸν Θεόν, ὅπου καθ' αὐτὸν μένει ἀπλούστατος.

- 1 Πρότασις γ': ὁ Θεὸς εἶναι ἄπειρος καὶ αἰδιός.
- Ἄπόδειξις: Ὁ Θεὸς εἶναι ὄν παντέλειον. Ἄλλὰ μὴν τοῦτο τὸ ὄν εἶναι ἄπειρον καὶ αἰδιόν, ἤγουν αἰώνιον, ἤγουν πρέπει νὰ εἶναι παρὸν εἰς κάθε τόπον διὰ τὴν ἀπειρίαν του, καὶ εἰς κάθε καιρὸν διὰ τὴν αἰδιότητά του. Σημειώται, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι εἰς κάθε τόπον, διατὶ ἀπλώνεται εἰς 5 τόπον, ὡσὰν τὰ σώματα ὅπου ἔχουσι ἔκτασιν καὶ ἀπλώνονται ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκονται. Ἄλλ' ὁ Θεὸς εἶναι εἰς κάθε τόπον εἰς ὅσον νοεῖ καὶ θελεῖ πανταχοῦ καὶ ὅλα λέγονται ἐν χειρὶ Θεοῦ, διατὶ κρέμονται ἀπ' αὐτόν. Εἶναι οὖν πανταχοῦ ὁ Θεὸς ὡς αἷτιον τῶν πάντων κατὰ παντοδυναμίαν, κατ' 10 οὐσίαν καὶ παρουσίαν. Κατὰ παντοδυναμίαν λέγεται πανταχοῦ παρών, διατὶ ὅλα ἐξουσιάζονται ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ ὁλοῦθεν ἠμπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ ὁ Θεὸς εἰς κάθε τόπον. Κατὰ παρουσίαν εἶναι πανταχοῦ, διατὶ ὅλα εἶναι γνωστὰ εἰς τὸν Θεόν ὅθεν γένουν. Κατ' οὐσίαν εἶναι πανταχοῦ διατὶ ὁ Θεὸς δίδει τὸ εἶναι ὄλων τῶν πραγμάτων καὶ ἐνήργησεν ὅλα. Ἐπειδὴ 15 ἦτον κάποιοι αἰρετικοὶ ὅπου ἔλεγον πὺς ὁ Θεὸς ἔπλασεν ἓνα πρᾶγμα καὶ διὰ μέσου ἐκείνου ἔπλασε τὰ ἄλλα. Ὡσαύτως εἶναι αἰώνιος ὁ Θεός, διατὶ δὲν ἔλαβεν ἀρχήν, οὔτε ἔχει νὰ λάβῃ τέλος, μὴν ὄντας παντέλειον ἐκεῖνο ὅπου κρέμαται ἀπὸ ἄλλο ἢ ὅπου ἔχει νὰ τελειώσῃ μίαν φοράν. Ἄρα ὁ Θεὸς εἶναι ἄπειρος καὶ αἰδιός.
- 20 Ὅρίζεται ἡ αἰδιότης, ἀτελευτήτου ζωῆς ὄλη ὁμοῦ καὶ τελεία κτῆσις. Λέγεται ζωῆς κτῆσις, διατὶ προσήκει τῷ ζῶντι Θεῷ μόνῳ, τοῦ ὁποίου δὲν τελειώνει ποτὲ ἡ ζωή, ἤγουν δὲν ἔλαβεν ἀρχήν καὶ δὲν ἔχει οὔτε τέλος. Λέγεται ὄλη ὁμοῦ καὶ τελεία, ὅχι κατὰ διαδοχήν, διατὶ εἰς τὴν αἰδιότητα δὲν εἶναι τί ἀπερασμένον ἢ μέλλον, ἀλλ' ὅλα παρόντα.
- 25 Κεφ. γ': ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀπέραντος
- Ἀπέραντον λέγεται ἐκεῖνο, ὅπου δὲν διορίζεται εἰς ἄκρα καὶ ὄρους, ἤγουν ὅπου κατὰ τὸ εἶδος του εἶναι ἄκρον καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ προσθήκην. Ἦγουν ἐκεῖνη ἡ σοφία καὶ δύναμις λέγεται ἀπέραντος, ὅπου εἶναι ἄκρα καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ αὐξησιν, οὔτε δύνεται νὰ τὴν ὑπερβάλῃ ἄλλη 30 σοφία καὶ δύναμις. Ἐτζὶ ὁ Θεὸς λέγεται ὄν ἀπέραντον κατὰ τὰς τελειότητας, διατὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ ἢ ἄλλην τελειότητα περισσότερην ἀπὸ ἐκεῖναις ὅπου ἔχει. Τοῦτο δὲ τὸ ἀπέραντον εἰς δύο τρόπους θεωρεῖται ἀπὸ 30 φ.13 v τοὺς σχολαστικούς, ἤγουν ἀπέραντον ἐνεργεία καὶ κατηγορηματικῶς,

1 ὅπου κυρίως εἶναι ἀπέραντον καὶ ἄλλο ἀπέραντον δυνάμει καὶ συγκατη-
 γορηματικῶς. Κατηγορηματικὸν ἀπέραντον εἶναι τὸ καθ' αὐτὸ λεγόμε-
 νον περὶ τοῦ ὑποκειμένου, ἄνευ προσθήκης. Ὡσὰν ὁ Θεὸς ἐστὶν ἀπέρα-
 ντος· συγκατηγορηματικὸν εἶναι τὸ λεγόμενον μετὰ τινος προσθήκης.
 5 Ὡσὰν ἡ ἀνθρωπίνη σοφία δὲν λέγεται ἀπλῶς ἀπέραντος, ἀλλὰ μετὰ
 τῆς προσθήκης τούτης, κατὰ τὴν αὔξησιν. Ἦγουν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ
 εὐρεθῆ σοφία ἀνθρώπου, ὅπου νὰ μὴν ἠμπορῆ νὰ λάβῃ αὔξησιν ἀπέραν-
 τον, δίχως ποτὲ νὰ φθάσῃ εἰς ἄκρον.

Ἀπὸ τοῦτα συμπεραίνομεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀπέραντος ἐνεργείᾳ καὶ
 10 κατηγορηματικῶς, διατὶ ἔχει ἀπεράντους τὰς φυσικὰς αὐτοῦ τελειότη-
 τας, ἀλλέως ἂν ἐδύνετο νὰ λάβῃ ἄλλην περισσότερην τελειότητα, δὲν
 ἦτο παντέλειος ὡς δῆλον.

Συμπεραίνομεν β'': ὅτι κανένα πρᾶγμα κτιστὸν δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι
 ἀπέραντον κατηγορηματικῶς, ἐπειδὴ τοῦ Θεοῦ οἱ χάριτες δὲν τελειώ-
 15 νουσι ποτὲ καὶ ἂν ἓνα κτίσμα λάβῃ ὅσον πλῆθος θέλει χαρίτων, πάντα ὁ
 Θεὸς ἠμπορεῖ νὰ ταῖς αὐξήσῃ.

Κεφ. δ': περὶ τῆς προγνώσεως, βουλήσεως, παντοδυναμίας, ἐλευθερίας
 τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων αὐτοῦ βουλῶν.

Τὰ κατηγορούμενα ὅπου ἕως τώρα εἰς τὸν Θεὸν ἐξηγήσαμεν, λέγονται
 20 ἀπολελυμένα, διατὶ δὲν ἔχουσι καμίαν σχέσιν εἰς τὰ κτίσματα. Τώρα
 ἀρχινοῦμεν νὰ ἐξηγήσωμεν ἐκεῖνα ὅπου ἀναφέρονται εἰς κάποιον τρόπον
 πρὸς τὴν κτίσιν.

Γνώσις Θεοῦ

Ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκείνη μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς γνωρίζει τὸν
 25 ἑαυτὸν του καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα. Τοῦτα τὰ ἄλλα πράγματα εἰς
 δύο τρόπους γνωρίζει ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἡ θεωρεῖ μόνον τὴν οὐσίαν τῶν
 πραγμάτων καὶ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους ἠμποροῦν νὰ γένουν ἢ
 στοχάζεται τὴν ὑπαρξιν τῶν ἰδίων πραγμάτων. Τὴν οὐσίαν τῶν πραγ-
 μάτων θεωρεῖ ὁ Θεὸς εἰς τὰς ἰδέας καὶ ἐπιλήψεις ὅπου ἔχει διὰ κάθε
 30 πρᾶγμα. Τὴν ὑπαρξιν θεωρεῖ εἰς τὰς θείας του βουλὰς, ἧγουν ἀποφάσεις,
 ἐπειδὴ τὰ πράγματα ὑπάρχουσι, διατὶ ἀποφάσισεν ὁ Θεὸς νὰ ἔχουν
 ὑπαρξιν. Ἡ ἐπιλήψις καὶ ἰδέα ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς γνωρίζει τῶν
 πραγμάτων τὴν οὐσίαν μόνην, λέγεται γνώσις ἀπλῆς νοήσεως καὶ κα-
 λεῖται γνώσις πρακτικῆ, διατὶ προπορεύεται τῆς θείας ἀποφάσεως καὶ

- 1 βουλῆς, μέ τήν ὁποίαν ἀποφασίζει νά κτίσῃ τὰ πράγματα ὁ Θεός. Μά ὅταν ἀποφάσισεν ὁ Θεός νά πλάσῃ κάποια πράγματα ἀπό ἐκεῖνα ὅπου ἐγνώριζεν, τότε θεωρεῖ τήν ὑπαρξίν αὐτῶν εἰς τὰς θείας του ἀποφάσεις. Καί τούτῃ ἡ γνῶσις λέγεται γνῶσις θεωρίας καί ὁράσεως καί εἶναι πρα-
- φ.14Γ κτική καί θεωρητική. Πρακτική διαλλτί ἀποβλέπει εἰς τήν ποιήσιν τῶν πραγμάτων, θεωρητική, διατί θεωρεῖ τὰ πράγματα ὡς παρά Θεοῦ γεγόμενα καί ὑπάρχοντα. Τώρα λοιπόν μέ εὐκολίαν συμφωνοῦσι τὰ ρητὰ τῶν πατέρων, ὅπου φαίνονται ἐναντία. Ὡσάν, Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης ἄκρος τῶν λατίνων θεολόγος λέγει, ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ εἶναι αἰτία
- 10 τῶν πραγμάτων. Τὸ ρητόν τοῦτο νοεῖται διὰ τήν πρακτικὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ὁμοῦ μέ τήν θείαν ἀπόφασιν ποιεῖ τὰ πράγματα, μὰ δὲν νοεῖται διὰ τήν θεωρητικὴν. Ὁμοίως φησὶν ὁ Αὐγουστίνος, βιβλ. 15. Περὶ Τριάδος, κεφ. 13: ὅτι ὅλα τὰ κτίσματα ὑπάρχουσι διατί τὰ γνωρίζει ὁ Θεός, μὰ ὄχι διατί ὑπάρχουσι τὰ γνωρίζει ὁ Θεός. Νοεῖται διὰ τήν
- 15 πρακτικὴν γνῶσιν μέ τήν ὁποίαν ὁ Θεός κάνει τὰ πράγματα. Ὅταν πάλιν ὁ αὐτὸς Αὐγουστίνος εἰς τὴν 53^η πραγματείαν εἰς τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἀριθμῶ 4, λέγῃ, ὅτι ὁ Κύριος ἐπροεῖπε τὴν ἀπιστίαν τοῦ Ἰούδα, μὰ δὲν τὴν ἔχαμεν. Ὁμοίως ὁ Ἀριγένης κεφ^η. ἡ ἐπιστολῇ πρὸς Ρωμαίους λέγει, ὅτι τὰ μέλλοντα δὲν γίνονται διατί τὰ γνωρίζει ὁ Θεός, ἀλλὰ ὁ Θεός τὰ γνωρίζει διατί εἶναι μέλλοντα, καθὼς τὸ μαρτυρεῖ καί ὁ θεῖος Ἱερώνυμος εἰς τὸ εἰκοστὸν ἔκτον κεφάλαιον τοῦ Ἠσαΐου. Τοῦτα νοοῦνται διὰ τὴν θεωρητικὴν γνῶσιν, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἡμετέραν διάνοιαν νοεῖται ὡς ὕστερα ἀπὸ τὰ προγενωσκόμενα πράγματα.
- 20 Ἐρωτήσεις: τί λέγομεν περὶ τῶν ἐλευθέρων βουλημάτων καὶ πράξεων τοῦ ἀνθρώπου, πῶς τάχα γνωρίζει τούτας ὁ Θεός; Ἀποκρινόμεθα.
- 25

1 κτίση M

8 Θ. Ἀκιν., *Contra Gent.* 1, 49. *De Verit. qu.* 2, art. 5. *Summa Theol.* 1, qu. 14, art. 11.

12 Αὐγουστ., *De Trinit.* 15, 13. PL 42: "universas autem creaturas suas et spirituales et corporales non quia sunt, ideo novit, sed ideo sunt, quia novit". 18 Ὀριγ., Ἐκ τῶν ἐξηγητικῶν εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν Παύλου, βιβλ. I, PG 14, 842: "Οὐ νομιστέον τοίνυν αἰτίαν τῶν ἐσομένων τὴν πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ εἶναι, ἀλλ' ἐπὶ ἐμῶν γενέσθαι κατ' ἰδίαν ὁρμᾶς τοῦ ποιούντος, διὰ τοῦτο πρόγνω". 21 Βλ. Ἱερών., *Commenti. in Jerem.* 26: "Οὐδ' αἶρει, λέγει, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου ἢ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρόγνωσις τῶν γινομένων, καθ' ὅσον πράττει ὁ ἀνθρώπος, διότι προορᾷ ὁ Θεός, ἀλλὰ προορᾷ τοῦτο ὁ Θεός, διότι θὰ πράξῃ ὁ ἀνθρώπος".

1 ὅτι τὰς ἐλευθέρας πράξεις τοῦ ἀνθρώπου τὰς ὑπερφυσικάς, ἤγουν ἐκεί-
 νας ὅπου ἔξ αὐτοῦ δὲν κάνει ὁ ἄνθρωπος, δίχως τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ,
 γνωρίζει ὁ Θεὸς εἰς τὰς θείας του προσδιορίζουσας ἀποφάσεις, καθὼς ἐν
 5 τοῖς κατωτέρω θέλει δεῖξομεν. Μὰ τὰς ἐλευθέρας πράξεις, τὰς φυσικάς,
 ὅπου μὲ ταῖς φυσικαῖς δύναμεις ἤμπορεῖ νὰ κάμη ὁ ἄνθρωπος, γνωρίζει
 ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἐλεύθερον διορισμὸν καὶ ἀπόφασιν τῆς ἀνθρωπίνης θελήσε-
 ως καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀσκηώνει τὸ ἐλεύθερον τῆς θελήσεως ὁ Θεός.

Ἐπειδὴ οὖν ὁ Θεὸς δὲν πράττει ἀναγκαίως ἀλλὰ μὲ ἐλευθερίαν τὰ
 πράγματα, ἀκολουθεῖ, ὅσα ὑπάρχουσι νὰ εἶναι ἐνδεχόμενα καὶ ὁμοίως
 10 ὅλα τὰ μέλλοντα νὰ εἶναι ἐνδεχόμενα, ὄχι ἀναγκαίως μέλλοντα. Ὅμως
 τὰ ἐνδεχόμενα μέλλοντα, ἀλλὰ εἶναι ἀκωλύτως καὶ ἀπλῶς μέλλοντα,
 ὡσὰν ἡ μέλλουσα κρίσις, ἀλλὰ εἶναι καθ' ὑπόθεσιν μέλλοντα, ὅπου κρέ-
 μονται ἀπὸ κάποιαν ὑπόθεσιν νὰ γένουν ἢ νὰ μὴ γένουν. Καὶ ἡ ὑπόθεσις
 15 τούτη ἢ εἶναι ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅπου ὅταν
 θέλῃ μεταλάττη τὴν τάξιν τῶν φυσικῶν αἰτίων. Εἶναι οὖν βέβαιον, ὅτι
 τὰ ἀπλῶς μέλλοντα γνωρίζει ὁ Θεὸς εἰς τὴν γνῶσιν καλουμένην θεω-
 ρίας, ἀλλὰ πῶς νὰ γνωρίζῃ τὰ καθ' ὑπόθεσιν μέλλοντα δὲν συμφω-
 φ.14 v νοῦσιν οἱ θεολόγοι, ἢ ἐπειδὴ οἱ θωμισταὶ εὔρισκον γ' εἶδος γνώσεως διά-
 φορον ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῆς νοήσεως καὶ θεωρίας καὶ τὴν ὀνομάζουσι
 20 γνῶσιν μέσσην δι' ἧς γνωρίζονται τὰ ἐν ὑποθέσει μέλλοντα. Οἱ ἄλλοι θε-
 ολόγοι πάλιν ἀποβάλλουσι τὴν τρίτην τούτην γνῶσιν, ὡς ἄχρηστον,
 διατὶ τῶν ἐν ὑποθέσει μελλόντων ἡ πρόγνωσις ἀνάγεται ἢ εἰς τὴν τῆς
 νοήσεως γνῶσιν ἢ εἰς τὴν τῆς θεωρίας, ἐπειδὴ τὰ ἐν ὑποθέσει μέλλοντα,
 τῶν ὁποίων ἡ ὑπόθεσις κρέμεται ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, ὅπου ὅταν
 25 θέλῃ ἀλλάξῃ τὴν τάξιν τῶν φυσικῶν αἰτίων, γνωρίζει ὁ Θεὸς εἰς τοὺς
 φυσικοὺς νόμους ὅπου ἐδιώρισεν ὁ Θεὸς εἰς τὰ πράγματα, μὲ τὴν γνῶσιν
 τῆς θεωρίας, ὅταν δηλαδὴ δὲν μεταλλάξῃ ὑπερφυσικῶς τὴν φυσικὴν τά-
 ξιν τῶν πραγμάτων. Λόγου χάριν, ὁ Θεὸς ἐπρόβλεπε τὸν θάνατον τοῦ
 Ἐζεκίου εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ σώματος ὅπου εἶχε, καὶ ἔτσι ἐπρόβλεπεν
 30 ἓνα μέλλον ὑποθετικὸν ὅπου δὲν εἶχεν νὰ γένη τὸ ὁποῖον εἶχε γένη, ἂν δὲν
 εἶχεν ἀποφασίσει ὁ Θεὸς νὰ ἀλλάξῃ τοὺς νόμους τῆς φύσεως. Ὅμοίως
 τὸν χαλασμὸν τῶν Νινεβητῶν ἐπρόβλεπεν ὁ Θεὸς μὲ τὴν γνῶσιν τῆς
 θεωρίας εἰς τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν, ἀνίσως καὶ ὁ ἴδιος δὲν εἶχεν ἀποφασίσει
 νὰ τοὺς σύρῃ εἰς μετάνοιαν.

1 Πρότασις: Ὁ Θεὸς γινώσκει καὶ προβλέπει ὅλα.

Ἀπόδειξις

Ἐκεῖνος ὅπου ἔχει καὶ θεωρεῖ ὡς παρόντα ὅσα ἔγιναν, ὅσα γίνονται
καὶ ὅσα μέλλουν νὰ γένουν, τοῦτος βέβαια ὅλα τὰ μέλλοντα προγινώ-
5 σκει, ὡς δῆλον. Ἀλλὰ μὴν ὁ Θεὸς ἔχει παρόντα ὅσα ἔγιναν, γίνονται ἢ
ἔχουν νὰ γένουν, διατὶ τούτῃ εἶναι μία τελειότης καὶ διατὶ ὅλα κρέμονται
ἀπὸ τὸν Θεόν, ἄρα ὅλα τὰ μέλλοντα προβλέπει ὁ Θεός. Ἀλλ' εἰπῆς, ἂν
ὁ Θεὸς προβλέπῃ ὅλα τὰ μέλλοντα δὲν διαμένῃ εἰς ἡμᾶς ἢ ἐλευθερία
τῶν πράξεων, διατὶ ὅλα γίνονται ἀναγκαιῶς, ὡσάν ὅπου βεβαίως καὶ
10 ἀσφαλῶς γίνονται καθὼς προβλέπει ὁ Θεός.

Ἀποκρίνομαι, ὅτι εἶναι ψευδές, διατὶ ἀγκαλὰ καὶ ὁ Θεὸς προβλέπει τὰ
μέλλοντα, ὅμως δὲν γίνονται ἀναγκαιῶς, ἀλλὰ μὲ ἐλευθερίαν τῆς
ἀνθρωπίνης θελήσεως. ἔστοντας καὶ τοῦτα κρέμονται ἀπὸ τὸν διορισμὸν
τῆς αὐτῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως. Ὅθεν καθὼς ἡ ἐνθύμησις δὲν ἀναγκά-
15 ζει τὰ ἀπερασμένα, ἔτζι μῆτε ἡ πρόγνωσις δὲν ἀναγκάζει τὰ μέλλοντα.
Πρὸς ἐκεῖνο ὅπου λέγουσιν, ὅτι βεβαίως καὶ ἀσφαλῶς γίνεται ὅ,τι ὁ Θεὸς
προβλέπει, ὁμολογοῦμεν αὐτὸ ὡς ἀληθές. Μὰ σημείωσαι, ὅτι ἄλλο εἶναι
νὰ γένη ἓνα πρᾶγμα ἀναγκαιῶς καὶ ἄλλο βεβαίως. Ἀναγκαιῶς μέλλον
λέγεται ἐκεῖνο ὅπου δὲν ἔμπορεῖ νὰ μὴ γένη, βεβαίως μέλλον λέγεται
φ.15γ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀληθῶς ἔχει νὰ γένη, ἀγκαλὰ ἔμπορεῖ νὰ μὴ ἢ γένη.
Ὅθεν δὲν εἶναι ἀναγκαιῶς μέλλον τὸ βεβαίως μέλλον. Λοιπὸν διὰ νὰ
λύσης κάθε ἀπορίαν ἤξευρε, ὅτι ἡ πρόγνωσις τοῦ Θεοῦ κρέμεται ἀπὸ τὸν
διορισμὸν τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως, ὄχι ὡς ἐξ αἰτίας ἀλλ' ὡς ἐξ ἀντι-
κειμένου, διατὶ εἶναι ἀντικείμενον τῆς θείας προγνώσεως ὁ διορισμὸς τῆς
25 θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Βούλησις τοῦ Θεοῦ

Βούλησις τοῦ Θεοῦ, ἡγουν θέλησις, εἶναι ἐκεῖνη μὲ τὴν ὁποίαν θέλει ὁ
Θεὸς καθὼς καὶ ἡμεῖς θέλομεν. Τούτῃ εἶναι μία εἰς τὸν Θεόν, ὅμως, διὰ
τὴν στενοχωρίαν τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως, θεωρεῖται κατὰ διάφορον
30 τρόπον καὶ διαφεῖται πολλαχῶς· α" διαφεῖται εἰς θέλησιν κοινὴν καὶ ἰδίαν,
κοινὴ εἶναι ἐκεῖνη μὲ τὴν ὁποίαν ἐδιώρισεν ὁ Θεὸς μίαν κοινὴν τάξιν εἰς τὰ
πράγματα, ἢ ὁποῖα τάξις πάντα φυλάττεται, ἀνίσως καὶ δὲν ἐμποδίσουν
τὸ ἀποτέλεσμα κάποιαις μερικαῖς αἰτίαις. Ὡσάν, ὁ Θεὸς ἔπλασεν ὅλους
τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὸν παράδεισον καὶ θέλει μὲ τὴν κοινὴν θέλησιν ὅλοι

14 θελήσεως παραλείπει M II 18 τὸ βεβαίως μέλλον παραλείπει M

1 νὰ σωθοῦσι, μὰ ἡ κακία πολλῶν δὲν ἀφήνει νὰ πληρωθῇ τελείως ἡ θεία θέλησις. Θέλησις ἰδία καὶ μερικὴ εἶναι μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς θέλει καὶ ἀποφασίζει κανένα διωρισμένον πράγμα. Καὶ τούτῃ πάλιν διαιρεῖται εἰς θέλησιν ἀρεσκείας καὶ θέλησιν σημείου. Ἀρεσκείας θέλησις εἶναι μὲ τὴν
5 ὁποίαν ἀρέσκει τοῦ Θεοῦ νὰ γένη ἓνα πράγμα καὶ θέλει νὰ γένη, ὡσὰν κατὰ τούτῃ τὴν θέλησιν ἐπλάσθη ὁ κόσμος. Θέλησις τοῦ σημείου εἶναι ἐξωτερικὸν σημεῖον, μὲ τὸ ὁποῖον φανερώνει πὺς θέλει ἓνα πράγμα, ὡσὰν ἡ ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ, μὲ ταῖς ὁποῖαις προστάζει ἓνα πράγμα.

Κατὰ τὸν Δαμασκηὸν Ἰωάννην, βιβλίῳ β' τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, κεφ'. κθ': ἡ κοινὴ θέλησις λέγεται προηγουμένη καὶ ἡ ἰδία ἐπομένη. Ἡ κοινὴ οὖν καὶ προηγουμένη θέλησις δὲν πληροῦται πάντα διατὶ ἐμποδίζεται ἀπὸ κάποιαις περιστάσαις, μὰ ἡ μερικὴ καὶ ἐπομένη θέλησις πάντοτε πληροῦται. Ὅθεν κατὰ τοὺς θεολόγους καὶ Θωμᾶν τὸν Ἀκινάτην προηγουμένη θέλησις εἶναι, ὅταν ὁ Θεὸς θέλῃ ἓνα πράγμα, θεωρῶντας το δίχως τὰς
15 περιστάσεις ὅπου ἡμπορεῖ νὰ ἔχῃ. Καὶ διὰ τοῦτο θεωρῶντας τοὺς ἀνθρώπους ὅλους ὡς πλάσματά του, δίχως τὴν περίστασιν τῆς ἀμαρτίας, θέλει ὅλοι νὰ σωθοῦσι. Θέλησις ἐπομένη εἶναι ὅταν ὁ Θεὸς θεωρῶντας ἓνα πράγμα μὲ ὅλα του τὰ περιστατικά θέλει νὰ γένη, ὡσὰν, θέλει τὸν ἀμαρτωλὸν τὸν ἀμετανόητον νὰ κολασθῇ. Ἡ προηγουμένη θέλησις λέγεται καὶ
20 πρώτη θέλησις κατὰ τὸν Χρυσόστομον, ὁμιλία α' εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Ἐφεσίους, ἡ ἐπομένη καλεῖται δευτέρα. Ἀπὸ τὴν διαίρεσιν τούτῃ τῆς θείας θελήσεως, ἡ ὁποία δὲν λαμβάνεται ἀπὸ τὸν Θεὸν (ὅπου εἶναι ἀπλούστατος) ἀλλ' ἀπὸ τὰ πράγματα καὶ στενὴν τοῦ νοός μας κατάληψιν, ἐξηγοῦνται κάποια ρητὰ τῆς γραφῆς ὅπου φαίνονται ἐνάντια. Λόγου χάριν λέγει
φ.15 v ὁ προφήτης, ψαλμῶ ριγ', "πάντα, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησε". Ἡ καὶ ὁ ἀπόστολος, πρώτη πρὸς Τιμόθεον κεφ' β' : "πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι", καὶ ὅμως πολλοὶ δὲν σώζονται, μᾶλλον κολάζονται. Νοοῦνται οὖν τὰ ρητὰ τούτα εἰς τοῦτον τὸν τρόπον, ὅσα ἠθέλησεν ὁ Θεὸς μὲ θέλησιν ἰδίαν καὶ ἐπομένην ἐποίησε, μὰ ὅχι ὅσα ἠθέλησε μὲ θέλησιν προηγουμένην καὶ κοινήν.
30 Ὁμοίως ὁ Θεὸς ὡς πλάστης θέλει τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων μὲ τὴν πρώτην καὶ προηγουμένην θέλησιν, μὰ κριτῆς μὲ τὴν ἐπομένην θέλησιν, δὲν θέλει νὰ σωθοῦσιν ὅλοι.

28 σώνονται M

9 Ἰωάννης Δαμασκηὸς, *Περὶ Ὄρθοδόξου πίστεως*, II, κθ', PG 94, 969 | 20 Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ὅμιλία Α' εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Ἐφεσίους, PG 62, 13 | 25 Ψαλμ. ριγ', 11. 25 Τιμοθ. Α', 6' 4.

1

Παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ καὶ ἐλευθερία

Ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ δύναμις ἐκείνη μὲ τὴν ὁποίαν κάνει ὁ Θεὸς ὅ,τι εἶναι δυνατόν, ἤγουν ὅ,τι δὲν ἀντιλέγει νὰ γένη. Ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ λοιπὸν δὲν ἀπλώνεται εἰς τὰ ἀδύνατα, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνα μόνον ὅπου ἤμποροῦν νὰ γένουν, ὡσάν τὸν τραγέλαφον δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὸν κάμη ὁ Θεὸς καὶ τοῦτο δὲν σημαίνει ἀδυναμίαν εἰς τὸν πλάστην, ἀλλ' ἀντιλογίαν εἰς τὸ πρᾶγμα.

Ἐλεύθερος λέγεται ὁποῖος δὲν ἔχει ἀνάγκη οὔτε ἐσωτερικὴν, οὔτε ἐξωτερικὴν. Ὁ Θεὸς οὖν εἶναι ἐλεύθερος, διατὶ δὲν ἔχει καμίαν ἀνάγκην. Καὶ πρῶτον δὲν ἔχει τὴν ἐξωτερικὴν, ὅπου λέγεται βία, διατὶ τινὰς δὲν ἤμπορεῖ νὰ διάσῃ τὸν Θεὸν νὰ κάμη ἐκεῖνο ὅπου δὲν θέλει. Δεύτερον δὲν ἔχει τὴν ἐσωτερικὴν, ὅπου λέγεται ἀνάγκη τῆς φύσεως, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ὅσα ἔπλασε τὰ ἔπλασε μὲ τὴν ἐλευθερίαν, ὅπου ἤμπορε νὰ μὴν τὰ πλάσῃ, ἂν εἶχε θελήσει.

20

Σημεῖωσαι, ὅτι ὄυο λογιῶν ἐνέργειαι εἶναι εἰς τὸν Θεὸν κατὰ τοὺς θεολόγους, ἄλλη ἐνέργεια διαμένουσα, ἄλλη ἐνέργεια διαβαίνουσα. Ἡ πρώτη λέγεται κατὰ τὰ ἔσω, ἡ ἄλλη κατὰ τὰ ἔξω. Ἐνέργεια διαμένουσα εἶναι ἡ μὴ ἀναφερομένη εἰς ἐξωτερικὸν ἀντικείμενον, ὡσάν ἡ γνῶσις τοῦ πατρὸς καὶ ἡ ἀγάπη, μὲ τὴν ὁποίαν ἤγουν μὲ τὴν γνῶσιν γενῶ τὸν υἱὸν καὶ μὲ τὴν ἀγάπην ἐκπορεύει τὸ πνεῦμα. Ἡ ἐσωτερικαῖς τούταις ἐνέργειαι δὲν ἔχουσι τὴν ἐξωτερικὴν ἀνάγκην, μὰ ἔχουσι τὴν ἐσωτερικὴν διατὶ ὁ Θεὸς δὲν ἤμπορεῖ νὰ μὴν γκυρίσῃ τὴν θεῖαν του οὐσίαν καὶ νὰ μὴν ἀγαπήσῃ τὸν ἑαυτὸν του. Ἐνέργεια διαβαίνουσα καὶ ἐξωτερικὴ εἶναι ἐκείνη, ὅπου ἀναφέρεται εἰς ἐξωτερικὸν ἀντικείμενον, ὡσάν, ἡ κτίσις, τούτη εἶναι ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε ἀνάγκην.

30

Βουλαι τοῦ Θεοῦ

Διὰ βουλὰς τοῦ Θεοῦ νοοῦμεν τὰς θείας ἐκεῖνας ἀποφάσεις, μὲ τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἀπ' αἰῶνας ἀποφάσισε νὰ κάμη ἢ νὰ ἀφήσῃ, νὰ γένη ἓνα πρᾶγμα. Ὅθεν ὁ Θεὸς κάνει ὅσα εἶναι καλὰ καὶ ἀγαθὰ πρᾶγματα, ὅσα εἶναι κακὰ δὲν κάνει ἀλλὰ συγχωρεῖ νὰ γένουν, διατὶ δὲν ἐμποδίζει νὰ μὴν γένουν. Καὶ τοῦτο δὲν βλάβει τὴν θεῖαν ἀγαθότητα, ἔστωντας καὶ τὸ πρῶτον αἴτιον πάντων ἢ δίχως τὸ ὁποῖον δὲν γίνεται τίποτες, πρέπει νὰ συντρέχη εἰς τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου, διὰ νὰ φυλάξῃ τὴν ἐλευθερίαν του.

35

φ.16γ

1 Κεφ. ε": Περὶ Θεοῦ ὡς πλάστου θεωρουμένου.

Ἡ πρώτη ἐνέργεια, ὅπου θεωροῦμεν εἰς τὸν Θεὸν ὡς αἷτιον τῶν πραγμά-
των εἶναι ἢ κτίσις καὶ πλάσις, ἢ ὅποια ὀρίζεται παραγωγή τοῦ πράγματος
ἐκ τοῦ μηδενός, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς παρήγαγεν ὅλα ἐκ τοῦ μηδενός, δίχως ὕλην
5 προητοιμασμένην. Ὅθεν τούτη εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ ἀπὸ
τὴν ποίησιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸ οὐδὲν κάνει τὸ πράγμα, μὰ ὁ
ἄνθρωπος ποιεῖ τὸ πρᾶγμα ἀπὸ ὕλην προητοιμασμένην. Τούτην τὴν θαυ-
μάσιον κτίσιν τοῦ δημιουργοῦ τῶν ἀπάντων δὲν ἐδυνήθησαν νὰ νοήσουν
μήτε ὁ Πλάτων, μήτε ὁ Ἀριστοτέλης, μήτε τινὰς ἄλλος τῶν παλαιῶν φι-
10 λосоφῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγον οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι, ἐκ τοῦ μηδενός οὐδὲν
γίνεται. Ὅμως ὁ κόσμος ἐπλάσθη ἐκ τοῦ μηδενός.

Πρότασις: Μόνος ὁ Θεὸς εἶναι ἄκτιστος, αἰδῖος καὶ ἐξ αὐτοῦ, τὰ δὲ
ἄλλα ἐπίλοιπα ἀναγκαίως παρὰ Θεοῦ εἶναι.

Ἐκεῖνο τὸ ὄν μόνον εἶναι ἄκτιστον καὶ αἰώνιον καὶ ἐξ αὐτοῦ, ὅπου
15 εἶναι παντέλειον, ὅπου ἀναγκαίως ὑπάρχει καὶ εἶναι ὄν κατ' οὐσίαν,
ἀλλὰ μὴν τοῦτος εἶναι μόνος ὁ Θεός, ὡς ἐδείξαμεν ἄνωθεν. Λοιπὸν μόνος
ὁ Θεὸς εἶναι ἄκτιστος καὶ αἰώνιος.

Ζητεῖται ἐδῶ, ἂν ὁ Θεὸς ἐδύνετο νὰ κτίσῃ αἰωνίως τὸν κόσμον, ἤγουν
ἂν ἐδύνετο νὰ εἶναι ὁ κόσμος ἀφ' οὗ ἦτον ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς, ἀπ' αἰῶνας.
20 Ὁμολογοῦσιν οἱ θωμισταὶ καὶ ἀρνοῦνται πάντες οἱ ἄλλοι, μεθ' ὧν καὶ
ἡμεῖς. Ἐπειδὴ ἡ κτίσις ὑποθέτει πρῶτα τὸν κτίσιν, λοιπὸν πρέπει νὰ προ-
ὑπάρχη ὁ Θεὸς τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου. Πάλιν ἡ κτίσις εἶναι ἀπὸ τὸ
οὐδὲν, λοιπὸν ἀρχινᾷ ἐν χρόνῳ, διατὶ μίαν φοράν τὸ κτιστὸν δὲν ἦτον καὶ
δὲν ὑπῆρχεν. Λέγουσιν οἱ θωμισταὶ, ἂν ὁ ἥλιος ἦτον αἰώνιος αἰωνίως ἤθελε
25 γενᾶ τὸ φῶς. Λοιπὸν ἂν εἶχε θελήσῃ καὶ ὁ Θεός, ἔπλαττε αἰωνίως τὸν κό-
σμον. Ἀποκρίνομαι, ὅτι ὁ ἥλιος δὲν διαφεῖται ἀπὸ τὸ φῶς, διατὶ τὸ φῶς
εἶναι οὐσία τοῦ ἡλίου, μὰ ὁ κόσμος διαφεῖται ἀπὸ τὸν Θεόν, ὄντας ἄλλη
οὐσία ὁ κόσμος καὶ ἄλλη ὁ Θεός, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὀφελεῖ ἡ ὁμοίωσις.

Κεφ. στ": Περὶ τῆς συντηρήσεως καὶ προνοίας τοῦ Θεοῦ.

30 Ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν ἐξ ἀρχῆς ἔπλασε τὸν κόσμον, λέ-
γεται κτίσις, πλάσις καὶ ποίησις. Ἡ διαμονὴ τῆς ἐνεργείας τούτης λέγε-
ται συντήρησις καὶ διαφύλαξις, μὲ τὴν ὁποίαν φυλάττει ὁ Θεὸς τὸν κό-
φ.16 v σμον καὶ διαμένει καὶ εἰς τὸ Ἰ εἶναι. Ὅθεν ὀρίζεται ἡ συντήρησις: συ-

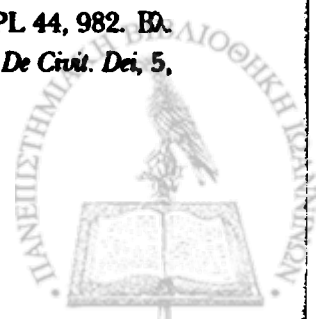
1 νεχῆς καὶ παντοτινὴ κτίσις τοῦ πράγματος. Λοιπὸν ἡ ἐνέργεια τῆς κτίσεως δὲν διαφεύεται, παρὰ νοερώς ἀπὸ τὴν συντήρησιν, ἐπειδὴ τὰ πράγματα διαφυλάττονται, ὅσον διαμένουσι τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ.

5 Ζητεῖται ἐδῶ, ἂν τὰ κτίσματα χρειάζωνται τὴν συντήρησιν τοῦ Θεοῦ. Λέγομεν, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα τοῦ Θεοῦ ἡ συντήρησις, ἐπειδὴ κτίσματα καθ' αὐτὰ δὲν ἔμπορουν νὰ διαφυλάξουν τὴν ὑπαρξίν τους, ἔσονται καὶ κρέμονται ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἔλαβαν τὸ εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ ταῦτα περὶ τῆς συντηρήσεως.

10 Ὅριζεται ἡ θεία πρόνοια: αἰδιος διάταξις τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν κάθε πρᾶγμα ἀνάγεται εἰς κάποιον ἴδιον μερικὸν σκοπὸν καὶ τέλος, καὶ ὅλα ὁμοῦ τὰ πράγματα ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεόν, ὡς εἰς κοινὸν σκοπὸν καὶ τέλος τῶν πάντων. Ὅλων τῶν πραγμάτων λοιπὸν τὸ τέλος εἶναι ὁ Θεός, μὰ εἰς τέτοιον τέλος δὲν ἔμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ φθάσῃ μὲ ταῖς φυσικαῖς δύναμεις, διατὶ ἡ ἀπόλαυσις τοῦ Θεοῦ ὄντας τέλος ὑπερφυσικόν,
15 δὲν ἔμπορεῖ νὰ τύχῃ παρὰ μὲ ἓνα μέσον ὑπερφυσικόν. Ὅθεν ὅλοι ἔχομεν χρείαν ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, καὶ ὅσοι ἀπολαμβάνουν τὴν σωτηρίαν λέγονται προορισμένοι, ὅσοι δὲν τὴν ἀπολαμβάνουν λέγονται ἀποδοκιμασμένοι. Προορισμὸς κοινὸς εἶναι κάθε διορισμὸς τοῦ Θεοῦ, ὅπου ἀποφάσισε νὰ κάμῃ ἓνα πρᾶγμα. Μερικῶς ὅμως ὁ
20 προορισμὸς εἶναι ἐναντίος τῆς ἀποδοκιμάσεως καὶ καλεῖται ἐκλογή καὶ ὀρίζεται παρὰ τῶν θεολόγων: θεία ἐκλογή οὐσίας πνευματικῆς πρὸς δόξαν, διὰ μέσον τῆς χάριτος. Ὁ ὀρισμὸς τοῦτος προσήκει τοῖς ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. Ὅθεν θεωρώντας ὁ θεῖος Αὐγουστῖνος τὸν προορισμὸν τῶν ἀνθρώπων, μόνον ἔτσι ὀρίζει αὐτόν, βιβλίῳ περὶ διαμονῆς κεφ. ιδ':
25 προορισμὸς τῶν ἀγίων εἶναι πρόγνωσις καὶ προετομασία τῶν ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ, μὲ τὰ ὁποῖα βεβαίως σώζονται, ὅσοι σώζονται. Λέγεται πρόγνωσις καὶ τινὲς νοοῦσι τὴν πρόγνωσιν τῆς νοήσεως, μὲ τὴν ὁποίαν κοινῶς ὁ Θεὸς εἶδεν ὅλα τὰ μέσα μὲ τὰ ὁποῖα ἔμπορουσι νὰ σωθῶν οἱ ἄνθρωποι πρὶν νὰ τοὺς δώσῃ τὴν βοήθειαν ὅπου ἤθελε τοῦ ἀρέσῃ. Καὶ
30 διὰ τοῦτο, ἐπρόσθεσεν ὁ Αὐγουστῖνος, λέγουσι, προετομασία τῶν ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ, ἤγουν ἡ προετομασία τούτη εἶναι μία ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπόφασις, μὲ τὴν ὁποίαν δίδει τὰ μέσα ἐκεῖνα ὅπου ὀφελουσι

29 ἤθελε τοῦ Μ

30 Αὐγουστῖνος, *Liber de praedestinatione sanctorum*, cap. XIV, 31, PL 44, 982. Ἐκ τοῦ ἰδίου *Liber de praedestinatione e gratiae*, cap. XIV, 16, PL 45, 1675. *De Civit. Dei*, 5, 10, 2, PL 41 καὶ *De lib. arb.* II, 4 καὶ III, 5, PL 44, 882-883.

1 διὰ τὴν σωτηρίαν. Ἄλλοι πάλιν νοοῦσι τὴν πρόγνωσιν τῆς θεωρίας, ἢ
 ὅποια εἶναι ἠνωμένη μετὰ τὴν θεϊαν βουλήν καὶ ἀπόφασιν. Διατὶ λέγουσιν,
 εἶναι πρόγνωσις τῶν ἀγαθῶν, ἤγουν χαρίτων, μετὰ ταῖς ὁποῖαις ὁ Θεὸς
 5 ἀποφάσισε νὰ ἐλευθερώσῃ ἐκείνους ὅπου ἐλευθερώνονται, νὰ σώσῃ ἐκεί-
 νους ὅπου σώζονται. Ὁ προορισμὸς οὖν ἀποβλέπει τὴν αἰώνιον δόξαν
 φ.17Γ τοῦ ἀνθρώπου, ὅμως ἀποβλέπει ἀκόμη τὴν χάριν, ὅπου εἶναι ἢ τὸ μέσον
 τῆς σωτηρίας.

Ἐπειὴ οὖν γεννᾶται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἁμαρτίαν, δὲν τοῦ πρέπει οὔτε
 ἡ δόξα οὔτε ἡ χάρις ὡς ἀνάξιος ὅπου εἶναι. Ὅθεν δὲν προορίζεται εἰς τὴν δό-
 10 ξαν ἀπὸ τὴν πρόγνωσιν τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἔργων, ἤγουν δὲν προορίζει ὁ Θεὸς
 τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν δόξαν, διατὶ προβλέπει τὰ ἀγαθὰ ἔργα ὅπου ἔχει νὰ
 πράξῃ ὁ ἄνθρωπος, ὄντας τοῦτα ἀνάξια τῆς θεϊας δόξης, ἀλλὰ τὸν προορίζει
 ὡς πανάγαθος καὶ ἐλεήμων ὅπου εἶναι δι' ἄκραν τοῦ ἀγαθότητα. Καὶ τοῦτο
 φαίνεται εἰς πολλοὺς τόπους μαρτυρημένον ἀπὸ τὸν Παῦλον, ὡς ἐν εἰς τὴν
 15 ἐπιστολὴν πρὸς Τίτον κεφ' γ' "οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνη ὧν ἐποιήσα-
 μεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς". Ἀνίσως λοιπὸν δὲν
 ἐσωθήκαμεν διὰ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης ὅπου ἐπράξαμεν, ἀλλὰ διὰ τὴν
 εὐσπλαχνίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ προορισμὸς δὲν εἶναι μετὰ τὴν πρόγνωσιν τῶν
 ἔργων. Καὶ εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολὴν κεφ' θ' λέγει. "μήπω γὰρ
 20 γεννηθέντων μηδὲ πράξαντων τί ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἵνα ἢ κατ' ἐκλογὴν τοῦ
 Θεοῦ πρόθεσις μένη, οὐκ ἐξ ἔργων ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος, ἐρρέθη αὐτῇ
 ὅτι ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι, καθὼς γέγραπται: τὸν Ἰακώβ ἠγάπη-
 σα, τὸν δὲ Ἰσαὺ ἐμίσησα". Τοῦτον τὸν τρόπον ἐξηγεῖ ὁ Αὐγουστίνος εἰς τὸ
 ἐγχειρίδιον περὶ πίστεως, ἀγάπης, ἐλπίδος κεφ' η' ὅπου ἂν ὁ ἀπόστολος
 25 ἤθελε νὰ νοήσῃ τὰ ἀγαθὰ ἔργα ἢ κακὰ ὅπου εἶχε νὰ πράξῃ ὁ ἕνας καὶ ὁ
 ἄλλος, τὰ ὅποια ἐπρόβλεπεν ὁ Θεός, δὲν εἶχε εἶπῃ "οὐκ ἐξ ἔργων", μὰ εἶχεν
 εἶπῃ, "ἐκ τῶν μελλόντων ἔργων". Τὸ ἴδιον λέγει ὁ αὐτὸς ἅγιος εἰς τὸ β'
 βιβλίον, ἐναντίον ὄνο ἐπιστολῶν τῶν Πελαγιανῶν κεφ' ζ'. Μὰ δίχως ἄλλας
 μαρτυρίας, διὰ νὰ καταλάβωμεν πῶς ἡ ἀγάπη τοῦ Ἰακώβ ἦτον χάρισμα
 30 τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἦτο βραβεῖον τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἔργων, ὅπου εἶχε νὰ
 πράξῃ, ἅς στοχασθῶμεν τὰ ἐπιλοιπα λόγια τοῦ ἀποστόλου, ὅπου ἀκολου-
 θοῦσι: "Τί οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ; μὴ γένοιτο. τῷ γὰρ Μω-

8 τὸ πρέπει M ἢ 19 γνώσιν M ἢ 24 καὶ ἐλπίδος M ἢ 25-26 ἕνας ἄνθρωπος M

15 Τίτ. γ' 5 19 Πρὸς Ῥωμ. κεφ. θ' 11-14 24 Αὐγουστ., *Enchir. ad Laurent. sive de fide, spe et caritate*, PL 40, 231-290.

1 ἰσῆ, λέγει, ἐλέησω ὃν ἂν ἐλεῶ καὶ οὐκ εἰρήσω ὃν ἂν οὐκ εἰρώ". Καὶ τὰ ἀκό-
λουθα. Εἶναι καὶ ἄλλα ρητὰ διὰ τὸν προορισμὸν νὰ δεῖξωμεν πῶς εἶναι ἔργον
τῆς θείας εὐσπλαχνίας καὶ δὲν κρέμεται ἀπὸ τὴν πρόγνωσιν τῶν ἔργων
5 μας. Ὡσαύτ, εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Ἐφεσίους κεφ. α': "ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν
αὐτῷ προκαταβολῆς κόσμου εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατ' ἐνώπιον
αὐτοῦ, ἐν ἀγάπῃ", ὅπου δὲν λέγει, ὅτι ἐξελέξατο ἡμᾶς, ὅτι εἶναι ἁγίους προ-
εἶδεν, ἀλλ' ἐξελέξατο εἶναι ἁγίους. Τὸ ὅποιον συμπεραίνει τὸν προορισμὸν νὰ
μὴν κρέμεται ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου.

10 Τὸ μυστήριον τοῦτο τοῦ προορισμοῦ εἶναι ἀκατάληπτον, ὅμως δὲν
προξενᾷ καμίαν ἀπελπισίαν εἰς τὸν ἀνθρώπον, ἀγκαλιὰ καὶ νὰ μὴν κρέ-
μεται ἀπὸ τὰ ἔργα του. Διατί μ' ὅλον ὅπου ὁ ἀνθρώπος εἶναι προορισμέ-
νος, πρέπει ὅμως νὰ ἐπιχειρησθῇ ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέσα ὅπου εἶναι ἀναγκαῖα
διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς σωτηρίας, τὰ ὅποια μέσα εἶναι τὰ καλὰ ἔργα καὶ
κρέμονται ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου. ||

φ.17 ν Ἐναντία τοῦ προορισμοῦ εἶναι ἡ ἀποδοκιμασία, ἡ ὅποια ὀρίζεται: προ-
ετοιμασία τῆς αἰωνίου τιμωρίας διὰ τὰς ἁμαρτίας ὅπου ἐπροεἶδεν ὁ Θε-
ός. Ὅθεν μ' ὅλον ὅπου ὁ προορισμὸς δὲν κρέμεται ἀπὸ τὴν πρόγνωσιν
τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἡ ἀποδοκιμασία ὅμως γίνεται μὲ τὴν πρόγνωσιν
τῶν ἁμαρτιῶν, διατί ὁ προορισμὸς εἶναι ἔργον εὐσπλαχνίας καὶ ἡ ἀποδο-
20 κίμασία ἔργον τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ.

Διδάσκουσιν οἱ θωμισταί, ὅτι δίδεται κάποια ἀποδοκιμασία ἀποφατικῆ, δι-
χως πρόγνωσιν τῶν ἁμαρτιῶν, μὲ τὴν ὅποιαν δηλαδὴ ὁ Θεός, μὴ προβλέπο-
ντας οὔτε τὰ καλὰ οὔτε τὰ κακὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἠθέλησεν αἰδιάκ ἄλλους νὰ
ἐκλέξῃ εἰς τὴν δόξαν του καὶ ἄλλους νὰ μὴν ἐκλέξῃ. Τούτην τὴν ἀποδοκιμα-
25 σίαν ὀνομάζουσιν ἀποφατικὴν, διατί δὲν λέγουσιν, ὅτι ὁ Θεός βουλευτικῶς
ἐπλασε τινὰς ἀνθρώπους διὰ νὰ καλοσθοῦν, ἀλλὰ λέγουσιν ὅτι δὲν ἠθέλησεν
τινὰς εἰς τὴν δόξαν του, ἐπειδὴ δὲν τοῖς χρεωστῆ τὴν σωτηρίαν, τὴν ὁποί-
αν χαρίζει ὅπου θέλει. Τὴν γνώμην τούτην θεμελιώνουσιν εἰς τὸν λόγον τοῦ
διδασκάλου αὐτῶν Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς θεολογικῆς
30 συνόψεως, ζητήματι κγ' ἄρθρῳ γ' ὅπου λέγει (κενὸ, προφανῶς γὰρ νὰ προ-

9 τοῦτο B || 29 ἄρθρῳ γ' M || 29 Μετὰ τό: λέγει, δὲν ἔχει κενὸ τὸ M

4 Ἐφεσ. α' 4. 28 Θωμᾶς Ἀκινάτης, *Summa Theol.*, 1, qu. 23, art. 2.: "Si Deus aliquem hominem reprobat, oportet quod sic se habeat reprobatio ad reprobatos, sicut praedestinatio ad praedestinos; sed praedestinatio est causa salutis praedestinatorum, ergo reprobatio erit causa perditionis reproborum".

- 1 στεθεῖ τὸ λατινικὸ χωρίο τοῦ Ἀκινάτη) ἡγουν, διατὶ ἐτούτους ἐξελέξατο εἰς τὴν δόξαν του καὶ ἐκείνους ἀπεδοκίμασε; δὲν εἶναι ἄλλη ἀφορμὴ, παρὰ ἡ θεία θέλησις. Τὴν γνώμην τούτην τῶν θωμιστῶν ἀπορρίπτουσι κοινῶς πάντες οἱ ἄλλοι σχολαστικοὶ θεολόγοι, ὡς ἐναντίαν τοῦ Αὐγουστίνου καὶ τῆς γραφῆς.
- 5 **Κεφ. ζ':** Περί τῆς κινήσεως καὶ συνδρομῆς τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ κτίσματα.
- Ἐπειδὴ τὰ κτίσματα ἔχουσι χρεῖαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὴν βοήθειαν, διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὰ τέλη, ὅπου τοὺς εἶναι διωρισμένα, διὰ τοῦτο θεωροῦμεν τώρα τὴν κίνησιν καὶ συνδρομὴν τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν κινεῖ καὶ συντρέχει ὁ Θεὸς συνεργώντας μὲ τὰ κτίσματα.
- 10 **Κίνησις** ὅπου καὶ προδιορισμὸς λέγεται, εἶναι ἐκείνη, μὲ τὴν ὁποίαν μία αἰτία κινεῖ ἄλλην εἰς ἐνέργειαν καὶ προδιορίζει διὰ νὰ κάμῃ ἔργον. Ὁ προδιορισμὸς τοῦτος θεωρεῖται καθὼς προσήκει τοῖς πνεύμασι καὶ διαφεῖται εἰς κοινὸν καὶ μερικόν. Κοινὸς προδιορισμὸς εἶναι ἡ φυσικὴ ἐκείνη κλίσις, ὅπου ἀπ' ἀρχῆς ἔδοσεν εἰς τὰ πνεύματα ὁ Θεὸς νὰ ἐπιθυμοῦσι τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ φεύγουν τὸ κακόν. Λόγου χάριν: ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις ὅσον δύναται φεύγει τὴν δυστυχίαν καὶ ἐπιθυμεῖ τὴν εὐτυχίαν. Ἡ ὁρμὴ οὖν τούτη καὶ κλίσις λέγεται προδιορισμὸς καὶ κίνησις κοινή.
- 15 Προδιορισμὸς μερικὸς εἶναι, ὅταν τὸ πνεῦμα ἐγείρεται, κινεῖται καὶ προδιορίζεται εἰς κανένα μερικόν ἔργον, καὶ διαφεῖται εἰς προδιορισμὸν μερικόν φυσικὸν καὶ μερικόν ἠθικόν. Μερικὸς προδιορισμὸς φυσικὸς εἶναι ἐκεῖνος μὲ τὸν ὁποῖον τὸ πνεῦμα φυσικῶς κινεῖται καὶ διορίζεται εἰς ἓνα ἔργον μερικόν ἀπὸ τὸν Θεόν. Λόγου χάριν: ὁ Θεὸς γεννᾷ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἐπιθυμίαν τινὸς ἀγαθοῦ μερικοῦ καὶ τὸ μῖσος τινὸς κακοῦ μερικοῦ. Ἡ ἐνέργεια τούτη οὖν τοῦ Θεοῦ λέγεται φυσικὸς προ-
- 20 διορισμὸς. Προδιορισμὸς μερικὸς ἠθικὸς εἶναι μία κίνησις τῆς θελήσεως ἕξωθεν γινομένη, λόγου χάριν, προσκαλῶντας, ὑποσχόμενος, φοβερίζοντας ἢ εἰς ἄλλον ὅμοιον τρόπον. Εἰς τοῦτον τὸν τρόπον κινεῖ τοὺς ἀκροατὰς ὁ ρήτορας.
- 25 Συνδρομὴ εἶναι συνεργασία μιᾶς αἰτίας μὲ ἄλλην, διὰ νὰ ποιήσουν τὸ αὐτὸ ἔργον, ὡσάν, ὅταν δύο ἄνθρωποι βαστοῦσιν ἓνα λίθον μέγαν, καθ' ἓνας συντρέχει εἰς τὸ ἔργον ἐκεῖνο καὶ ἐργάζονται καὶ οἱ δύο τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Ὅμως ἡ συνδρομὴ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὀρίζεται βοήθεια ὅπου δίδει ὁ Θεὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ἐργάζεται ἓνα πρᾶγμα. Ἦγουν, ὁ
- 30

1 Θεός διαφυλάττει τὸν ἄνθρωπον, ὅταν ἐργάζεται, καὶ εἰς τοῦτον τὸν τρόπον συντρέχει εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων.

Τώρα οὖν ὅπου ἐξηγήσαμεν τοῦτα λέγομεν α': ὅτι ὁ Θεὸς κινεῖ μὲ τὸν κοινὸν προδιορισμὸν τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν, διατι ἡ κλίσις ἐκεῖνη ὅπου ἔχει
 5 ἡ θέλησις εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς εὐτυχίας καὶ φυγὴν τῆς συμφορᾶς, δὲν γεννᾶται ἀλλοῦθεν παρά ἀπὸ τὸν Θεόν, ὡς δῆλον, μὴν ἔχοντας τίποτες ἐξ αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος. Λέγομεν δεύτερον, ὅτι ὁ Θεὸς φυσικῶς μερικῶς κινεῖ τὴν θέλησιν εἰς τὰ ὑπερφυσικὰ ἔργα λόγου χάριν τῆς πίστεως, ἐλπίδος καὶ
 10 θεϊκῆς ἀγάπης, διατι ὁ Θεὸς δίδει τοῦ ἀνθρώπου τὴν θεϊαν χάριν, ἡ ὅποια προξενᾷ τὴν θέλησιν εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν εὐχαριστηθῆναι τὴν πράξῃ τὰ ὑπερφυσικὰ ἔργα καὶ τοῦτο θέλει τὴν εἰπῆ κίνησις φυσική, ἡ ὅποια δηλαδὴ κάνει τὸν ἄνθρωπον τὴν θέλη, ὅπου πρῶτα δὲν ἤθελε. Λέγομεν γ': ὅτι ὁ Θεὸς δὲν κινεῖ φυσικῶς μερικῶς τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ φυσικὰ ἔργα καλὰ καὶ κακὰ, ὡς καθὼς δογματίζουσιν οἱ θωμισταὶ ἐναντίον ὄλων τῶν ἄλλων φιλοσόφων.
 15 Καὶ τοῦτο δείχεται ἔτσι: ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις ἐξουσιάζει ὅλα τὰ φυσικὰ ἔργα ὅπου κρέμονται ἀπ' αὐτὴν καὶ δὲν χρειάζονται ὑπερφυσικὴν δύναμιν, λοιπὸν καθ' αὐτὴν κινεῖται ὅταν ἐργάζεται φυσικῶς καὶ δὲν κινεῖται φυσικῶς ἀπὸ τοῦ Θεόν. Δείχεται δεύτερον: ἀνίστως καὶ ὁ Θεὸς προδιορίζει φυσικῶς τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ κακὰ ἔργα, εἶναι αἰτία τῆς ἁμαρτίας, διατι ὁ Θεὸς κατὰ
 20 τούτην τὴν γνώμην κινεῖ τὴν θέλησιν τὴν θέλη, τὸ ἔργον τῆς ἁμαρτίας καὶ δίχως τὴν κίνησιν τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐκινεῖτο εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ μὴν τοῦτο εἶναι ἄτοπον. Ἄρα δὲν κινεῖ μὲ φυσικὸν μερικὸν προδιορισμὸν τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν ὁ Θεὸς εἰς τὰ φυσικὰ ἔργα, μάλιστα εἰς τὰ κακὰ.

25 Διὰ τὴν λύσουν κάθε ἀπορίαν οἱ θωμισταὶ θεωροῦσι διττῶς τὴν ἁμαρ-
 φ.18 v τίαν, ὑλικῶς καὶ ἢ εἰδικῶς, ἢ γυνοῦν ἢ θικῶς. Ἰλικὸν τῆς ἁμαρτίας εἶναι τὸ αὐτὸ ἔργον, φυσικῶς θεωρούμενον, δίχως τὴν παράβασιν τοῦ νόμου. Εἰδικὸν τῆς ἁμαρτίας εἶναι ἡ ἀναφορὰ ὅπου ἔχει τὸ ἔργον πρὸς τὸν θεῖον νόμον. Ὡσάν, τὸ ἔργον τοῦ φόνου εἶναι τὸ ὑλικόν, καθὼς τὸ ἔργον τοῦτο
 30 κωλύεται ἀπὸ τὸν θεῖον νόμον, λέγεται τὸ εἰδικόν τοῦ φόνου. Λοιπὸν κατὰ τοὺς θωμιστάς ὁ Θεὸς κινεῖ πρὸς τὸ ὑλικόν τῆς ἁμαρτίας, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι κακόν, μὰ δὲν κινεῖ πρὸς τὸν εἰδικόν, τὸ ὅποιον εἶναι ἡ ἁμαρτία.

Τούτη ἡ ἀπόκρισις δὲν ὠφελεῖ, διότι ἂν ὁ Θεὸς προδιορίζει τὴν θέλησιν καὶ τὴν κινεῖ τὴν κάμη τὸ ὑλικόν τῆς ἁμαρτίας, ἀναγκαίως τὴν κλίνει τὴν κάμη ὅ,τι εἶναι ἡνωμένον μὲ τὸ ἴδιον ὑλικόν τῆς ἁμαρτίας. Ἄλλὰ μὴν τὸ
 35 εἰδικόν τῆς ἁμαρτίας εἶναι ἡνωμένον μὲ τὸ ὑλικόν. Λόγου χάριν ἡ παράβασις τοῦ νόμου εἶναι ἡνωμένη μὲ τὸ ἔργον τοῦ φόνου, λοιπὸν ὁ Θεὸς προδιορίζει τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ ταῦτα περὶ Θεοῦ.

1 Τμημα 6^ο

Κεφ. α: Περὶ τῶν ἀγγέλων.

Ἀπὸ τὰ πνεύματα ὅπου ἔπλασεν ὁ Θεός, ἄλλα ὑπάρχουσι ἐξω ὑλικῶν
σωμάτων καὶ λέγονται ἄγγελοι, ἄλλα ὑπάρχουσι εἰς σώματα, τὰ ὅποια
5 ζωοποιῶσι καὶ κυβερνοῦσι καὶ λέγονται ψυχαὶ λογικαί.

Τὸ ὄνομα τοῦ ἀγγέλου σημαίνει μηνυτήν, διατὶ τῶν ἀγγέλων τὸ
ἔργον εἶναι νὰ εὐαγγελίζουσι τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ, ὡσάν, ὁ Γαβριήλ
ἐπέμφθη πρὸς τὴν παρθένον νὰ εὐαγγελίσῃ τὴν ἐνανθρώπισιν τοῦ Χρι-
στοῦ. Ὅριζεται οὖν ὁ ἄγγελος, πνεῦμα κτιστὸν καὶ ἐκ παντὸς σώματος
10 κεχωρισμένον. Λέγεται πνεῦμα, ἦγουν οὐσία νοερά ὅπου ἔχει νοῦν καὶ
θέλησιν. Λέγεται κτιστὸν πρὸς διαφορὰν τοῦ Θεοῦ ὅπου εἶναι πνεῦμα
ἄκτιστον. Λέγεται χωρισμένον ἐκ παντὸς σώματος, διατὶ δὲν εἶναι διω-
ρισμένον φυσικῶς πρὸς σύστασιν τινὸς πεπληρωμένης φύσεως, καθὼς ἡ
λογικὴ ψυχὴ εἶναι διορισμένη πρὸς σύστασιν τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας.

15 Τῶν ἀγγέλων τὰ τάγματα κατὰ τὸν θεῖον Διονύσιον εἶναι ἐννέα, εἰς τρεῖς
ἱεραρχίας. Ἡ πρώτη ἱεραρχία περιέχει τρεῖς τάξεις, τὰ σεραφεῖμ, χερουβεῖμ
καὶ τοὺς θρόνους. Ἡ δευτέρα ἄλλας τρεῖς, τὰς κυριότητας, τὰς δυνάμεις
καὶ ἐξουσίας, ἡ τρίτη περιέχει τὰς ἐπιλοίπους τρεῖς, τὰς ἀρχάς, ἀρχαγγέ-
λους καὶ τοὺς ἀγγέλους μερικῶς θεωρουμένους. Λέγονται σεραφεῖμ διὰ τὴν
20 θερμότητα τῆς ἀγάπης, χερουβεῖμ διὰ τὴν μεγάλην θεωρίαν, θρόνοι, διατὶ
εἰς αὐτοὺς κάθεται ἡ δικαιοσύνη, κυριότητες, διατὶ ἔχουσι ἐξουσίαν ἐπάνω
εἰς ἄλλους ἀγγέλους, δυνάμεις, διατὶ ἐνεργοῦσι θαυμαστὰ πράγματα, ἐξου-
σίαι, διατὶ ὑπερβαίνουσι εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἀρχαὶ διατὶ φυλάττουσι τὰ βασί-
λεια, ἀρχάγγελοι διατὶ εὐαγγελίζουσι τὰ ἐξαιρετώτερα πράγματα, ἄγγελοι
φ.19 διατὶ εὐαγγελίζουσι τὰ κατώτερα ἢ πράγματα.

Κεφ. β: Διάφορα ζητήματα περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀπόκρισις εἰς αὐτά.

Ζητοῦσι α^ο: ἂν ἡ ὕπαρξις τῶν ἀγγέλων εἶναι δόγμα πίστεως. Λέγομεν
ὅτι εἶναι, διατὶ περὶ τῶν ἀγγέλων ὁμιλεῖ ἡ θεία γραφή καὶ ὅποιος ἀρνηθῆ
τοὺς ἀγγέλους ἀρνεῖται τὰς γραφάς.

30 Ζητοῦσι β^ο: ἂν οἱ ἄγγελοι ἐπλάσθησαν πρὶν νὰ πλασθῆ ὁ αἰσθητὸς

28 ἂν ὕπαρξις M ἢ 31 ζητήματι 6^ο M

15 Ψ. Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, Περὶ Οὐρανίας ἱεραρχίας, κεφ. 7.

- 1 τοῦτος κόσμος. Ἀποκρίνεται ὁ Ἀκινάτης Θωμᾶς ἐν τῷ α' μέρει ζητή-
ματι ξβ', ἄρθρω γ': πῶς πιθανότερον εἶναι νὰ ἐπλάσθησαν οἱ ἄγγελοι ὁμοῦ
μέ τὸν κόσμον, ἀλλέως δὲν εἶχεν εἶπῃ ὁ Μωυσῆς: "ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ
5 Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν". "Ὅμως ὁ Ἰώβ πάλιν λέγει εἰς τὸ λη"
κεφ." πῶς οἱ ἄγγελοι ὑμνησαν τὸν Θεόν, ὅταν ἔκτισεν τὴν γῆν. "Ὅθεν
φαίνεται νὰ ἐπλάσθησαν πρῶτα.

- Ζητοῦσι γ^{ον}: ἂν εἶναι διάφορα εἶδη ἀγγέλων. Λέγομεν, ὅτι φαίνεται πι-
θανὸν κάθε τάξις ἀγγέλων νὰ διαφέρει τὸ εἶδος, ἀγκαλὰ οἱ θωμισταὶ κατὰ
τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀκινάτου μέρει πρῶτῳ ζητήματι ν' ἄρθρω δ', λέγου-
10 σιν, ὅτι ἕκαστος ἄγγελος τῷ εἶδι διαφέρει ἐκ τοῦ ἑτέρου, καὶ ὅτι εἶναι ἀδύ-
νατον ὑπάρχειν πολλοὺς ἀγγέλους ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος, διατὶ δὲν ἔχουσι
ὕλην, ὅπου εἶναι ἀρχή, ὡς λέγουσιν οἱ θωμισταί, τῆς ἀριθμητικῆς διαφορᾶς.

- Ζητοῦσι δ^{ον}: ἂν κάθε ἄνθρωπος ἔχη ἄγγελον φύλακα. Ἀποκρίνεται ὁ
θεῖος Ἱερώνυμος ὅτι ἔτζι εἶναι, καὶ φέρνει μαρτυρίαν τοῦ εὐαγγελίου.
15 Ματθαίου κεφ. ιη': "ὄρατε μὴ καταφρονήσετε ἐνός τῶν μικρῶν τούτων.
λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντός βλέπουσι τὸ
πρόσωπον τοῦ πατρός μου". Ἐκπαλαὶ πάλιν οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐπί-
στευον, ὅτι οἱ πιστοὶ εἶχον ἄγγελον φύλακα, καθὼς φαίνεται ἐκ τῶν ἀπο-
στολικῶν Πράξεων κεφ' ιδ' "οἱ δὲ ἔλεγον ὁ ἄγγελος αὐτοῦ ἐστὶ".

- 20 Ζητοῦσι ε^{ον} ἂν οἱ ἄγγελοι εἶναι εἰς τόπον. Ἀποκρίνομαι, ὅτι κυρίως τὰ
πνεύματα δὲν εἶναι εἰς τόπον, διατὶ τοῦτο εἶναι ἴδιον μόνον τῶν σωματίων.
"Ὅμως διὰ περισσοτέραν κατάληψιν διαφοῦσιν οἱ φιλόσοφοι δύο τρόπους τοῦ
εἶναι ἐν τόπῳ: περιγραφτικῶς καὶ διορισμένως. Περιγραφτικῶς ἐν τόπῳ
εἶναι τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κυκλοῦται τρυγύρωθεν ἀπὸ τὴν περιφέ-
25 ρειαν τοῦ ἀέρος ἢ ὕδατος καὶ τοῦ ὁποῖου τὸ ἓνα μέρος ἀνταποκρίνεται εἰς ἓνα
μέρος τόπου καὶ τὸ ἄλλο εἰς ἄλλο, ὡσάν τὸ ἡμέτερον σῶμα εἶναι εἰς τόπον
καὶ ὅθεν εἶναι ἡ κεφαλὴ δὲν εἶναι οἱ πόδες. Τοῦτος ὁ τρόπος εἶναι ἴδιος τῶν
σωμάτων. Διορισμένως ἐν τόπῳ εἶναι τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι
παρὸν εἰς ἓνα διορισμένον τόπον, μὰ εἰς τρόπον ὅπου δὲν περιγράφεται, μῆ-
φ. 19 ν τε κυκλοῦται ἀπὸ τόπον, ἤγουν ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τινός ἢ ἑτέρου σώμα-
τος. Εἰς τοῦτον τὸν τρόπον ὑπάρχουσιν ἐν τόπῳ τὰ πνεύματα, εἰς ὅσον δη-
λαδὴ ἐνεργοῦσι μᾶλλον εἰς ἓνα τόπον ἢ εἰς ἄλλον. Ἐτζι ὁ ἄγγελος Γαβριήλ

1 Θ. Ἀκιν., *Summa Theol.*, 1. qu 62, art. 3. Βλ. καὶ 1, qu 50, art. 4. 4. Παλαιὰ Δια-
θήκη. Ἰώβ, λη', 7: "καὶ πάντες οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ ἠλάλαζον" 14 Ἱερών. *Comment. in*
Evag. Math. PLXXV. 15 Ματθ. ιη' 10. 19 Πράξ. ιδ'.

1 ἦτον παρῶν εἰς τὴν οὐκίαν τῆς Θεοτόκου, μὰ δὲν ἦτον περικυκλωμένος ἀπὸ τὸν ἄερα τῆς οὐκίας ἐκείνης.

Ζητοῦσιν σ^{ον}: ἂν οἱ ἄγγελοι κινουῦνται ἀπὸ τόπον εἰς τόπον. Λέγομεν, ὅτι οἱ ἄγγελοι καθὼς εἶναι εἰς τὸν τόπον, ἔτσι κινουῦνται, ἤγουν ἤμποροῦσι μὲ
5 τὴν νόησιν τῶρα νὰ εἶναι παρόντες εἰς ἓνα τόπον, τῶρα εἰς ἄλλον.

Ζητοῦσιν ζ^{ον}: ἂν οἱ ἄγγελοι γνωρίζουσιν τὰ ὄρατὰ ὁμοῦ καὶ ἀόρατα πράγματα. Λέγουσιν οἱ θεολόγοι ὅτι εἶναι πιθανόν, νὰ ἔδωσεν ὁ Θεὸς τῶν ἀγγέλων πολλὰς γνώσεις φυσικὰς πραγμάτων καὶ ὄρατῶν καὶ ἀο-
ράτων, μὰ νὰ ἔλαβον πολλὰ περισσώτεραις οἱ δίκαιοι ἄγγελοι βλέποντες
10 καθ' ἐκάστην τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ εἰς τὸν Θεόν, ὡσὰν εἰς ἓνα φῶς ἢ εἰς ἓνα καθρέπτην βλέπουσιν ὅσα θέλει ὁ Θεὸς νὰ τοὺς ἀποκαλύψῃ, διὰ τοῦτο γνωρίζουσι τὰς χρείας ὅπου ἔχομεν καὶ ἀκούουσι τὰς προσευχὰς μας, ὅπου κάμνομεν εἰς αὐτούς καὶ γνωρίζουσι τὰ ἀγαθὰ ἔργα ὅπου πράττομεν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀρχαγγέλου Ῥαφαήλ
15 εἰς τὸ 16^{ον} κεφ.^{ον} τοῦ Τοβίου. Πρὸς τούτοις λέγουσιν οἱ θεολόγοι πάλιν, ὅτι οἱ κακοὶ ἄγγελοι δὲν ἔχουσι τὴν γνῶσιν εἰς τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ κατὰ στοχασμὸν συμπεραίνουσι καὶ πορεύονται ἀπὸ τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἄγνωστον, ὡς δῆλον ἀπὸ τὸ 8^{ον}: κεφ.^{ον} τοῦ Ματθαίου, ὅπου ἐπῆγεν ὁ διάβολος νὰ πειράξῃ τὸν Χριστὸν διὰ νὰ γνωρίσῃ ἀπὸ τὰς ἀποκρίσεις του ἂν εἶναι Θεός. Τὴν δύναμιν τοῦ συμπεραίνειν τὴν ἔχουσι καὶ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι.

Ζητοῦσιν η^{ον}: πῶς ὁμιλοῦσι μεταξὺ αὐτῶν οἱ ἄγγελοι. Λέγομεν ὅτι τὸ μῆλημα τῶν ἀγγέλων ἄλλο δὲν εἶναι, παρὰ ὅταν ὁ ἓνας ἄγγελος λόγου χάριν ἀναφέρῃ καὶ διορίζῃ εἰς τὸν ἄλλον τοὺς λογισμοὺς του. Ἐπειδὴ
25 καθὼς ὁ Θεὸς ἐδιώρισε νὰ φανερώνουνται τῶν ἀνθρώπων οἱ λογισμοὶ διὰ μέσου τῶν φωνῶν, ἔτσι ἐδιώρισε νὰ φανερώωνται τῶν ἀγγέλων οἱ λογισμοὶ διὰ τῆς θελήσεως αὐτῶν, μὲ τὴν ὁποῖαν θέλει ἓνας ἄγγελος νὰ εἶναι γνωστὸς τοῦ ἑτέρου ὁ λογισμὸς του.

Καὶ ταῦτα περὶ τῶν ἀγγέλων, ὅμως ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ ὅπου
30 ζητοῦσιν οἱ θεολόγοι, ὡσὰν ἂν ἡ ἄνω ἱεραρχίας πεφωτισμέναις ἀπὸ τὸν Θεὸν φατίζουσι τὰς κατωτέρας ἱεραρχίας καὶ ὅμοια, δὲν εἶναι τελειῶς γνωστὰ, καὶ ὅσα λέγουσιν εἶναι γνώμη καὶ ὄχι ἀλήθεια φανερά.

15 τοῦ βίου Β ἢ Τοβίου Μ

8 Παλαιὰ Διαθήκη, Τοβίτ 16' 1-11. 15. Ματθαῖος δ' 1-11.

1 Τμήμα τρίτον: Περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.
Κεφ. α': Τί εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή;

Ἐπειδὴ τὰ ἰδιώματα καὶ ἐνέργειαι τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἶναι ἢ νόησις
καὶ τὰ θελήματα, διὰ τοῦτο συμπεραίνομεν, πὺς ἡ ψυχή εἶναι πνεῦμα
5 καὶ νοητική. Ὅριζεται ὅθεν οὐσία νοερά καὶ πνευματική, κτιστή, διωρι-
σμένη εἰς μόρφωσιν σώματος ὀργανικοῦ. Λέγεται οὐσία νοερά καὶ πνευ-
ματική, διατι ἡ ψυχή νοεῖ καὶ θέλει, ὅπου εἶναι ἔργα τοῦ πνεύματος. Λέ-
φ.20γ γεται διορισμένη εἰς μόρφωσιν σώματος ὀργανικοῦ, ἢ διατι ἡ ψυχή, ἐδώ-
ρίσθη ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ εἶναι φυσική μορφή τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὸ
10 ὁποῖον εἰδοποιεῖ καὶ διορίζει εἰς ἓνα διωρισμένον εἶδος πραγμάτων, ὅπου
εἶναι τὸ ἀνθρώπινον εἶδος.

Ἡ ψυχή τούτη ἡ ἀνθρωπίνη εἶναι πραγματικῶς διηρημένη ἀπὸ τὸ
σῶμα, διατι δύναται νὰ ὑπάρχη χωρὶς τὸ σῶμα, ὄντας τοῦτο ἕλικόν καὶ
ἐκεῖνη αἴλος. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὸ 6^{ον} κεφ. ^{ον} τοῦ Ματ-
15 θαίου καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους τόπους ἀπὸ τοὺς ὁποῖους συνάγεται πὺς
εἶναι ἀθάνατος, ἡγουν πὺς ζῆ αἰωνίως.

Σημεῖωσαι ὅμως, πὺς ἡ ζωὴ τῶν πνευμάτων ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ
τὸ νοεῖν καὶ θέλειν καὶ ὅτε παύσθῃ ἓνα πνεῦμα νὰ νοῆῃ ἢ νὰ θέλῃ, δὲν ἔχει
πλέα ζωῆ.

20 Σημεῖωσαι καὶ τοῦτο, ὅτι κάθε πνεῦμα εἶναι ἀπλοῦν καὶ δὲν ἔχει μέρη,
διατι τὰ μέρη εἶναι ἰδιώμα τῆς ἐκτεταμένης οὐσίας, ἡ ὅποια εἶναι τὸ σῶμα
καὶ ἕλη, ἐπειδὴ ὅπου εἶναι ἔκτασις, ἐκεῖ εἶναι καὶ οὐσία σωματική, καὶ ἕλική.

Κεφ. 6^{ον}: Περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς καὶ τῶν ἰδεῶν τῆς ψυχῆς.

Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή ἔχει δύο δυνάμεις, τὰς ὁποῖας ἐξαρτέτως θεωροῦμεν.
25 τὴν διάνοιαν, ὅπου καὶ νοῦς λέγεται, καὶ τὴν θέλησιν, ὅπου καὶ βούλησις
ὀνομάζεται. Τούτας τὰς δύο δυνάμεις πραγματικῶς διηρημένας θέλουσιν αἱ
θαμιστά ἀπὸ τὴν ψυχῆν. Ὅμως αἱ ἄλλοι φιλόσοφοι λέγουσι, πὺς διαι-
ροῦνται μόνον νοεῶς καὶ ἡ γνώμη τούτη εἶναι ἀληθινή, ἐπειδὴ ἡ ἰδία ψυχή,
εἶναι ὅπου νοεῖ καὶ θέλει καὶ δὲν διαρεῖται εἰς μέρη, ὄντας ἀπλοῦν πνεῦμα.

30 Περὶ τῶν ἀμφοτέρων τούτων δυνάμεων λέγομεν κατ' ἰδίαν.

Νοῦς λοιπὸν εἶναι δύναμις τῆς ψυχῆς ὅπου ἐπιλαμβάνει καὶ νοεῖ ὅλα

17 ὅμως ἡ ζωὴ M

14 Ματθαῖος 2, 20.

- 1 τὰ ὄντα καὶ ὅλους τοὺς τρόπους τοῦ ὄντος.
Ἄμφισβητοῦσιν οἱ φιλόσοφοι πῶς γεννᾶται ἢ ἐπιλήψις εἰς τὸν νοῦν, ἤγουν πῶς γίνεται ἡ νόησις τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τοῦτο εἶναι δύο γνώμαις, μία τῶν περιπατητικῶν καὶ ἄλλη τῶν νεωτέρων, καρτεσιανῶν λεγομένων.
- 5 Λέγουσιν οὖν οἱ περιπατητικοὶ μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀριστοτέλους βιβλίῳ γ' περὶ ψυχῆς κεφ' ε' καὶ στ': ὅτι εἶναι ἄλλος νοῦς δραστικός καὶ ἐνεργητικός καὶ ἄλλος παθητικός. Νοῦς ἐνεργητικός εἶναι ὁ ἔχων δύναμιν νὰ κάμῃ τὴν ψυχὴν νὰ νοήσῃ τὰ πράγματα, κάνοντας ὁ ἴδιος τὰς ἐπιλήψεις καὶ ιδέας τῶν πραγμάτων ὅπου εἶναι εἰκόνας νοεραῖς τῶν αὐτῶν πραγμάτων. Τούταις αἱ νοεραῖς εἰκόνες λέγονται λόγος τοῦ νοός ἐνδιάθετος, τὸν ὅποιον φανερώνει ὁ προφορικός λόγος τῆς φωνῆς. Νοῦς παθητικός εἶναι ἐκεῖνος ὅπου δέχεται τὰς ιδέας καὶ ἐπιλήψεις γινομένας ἀπὸ τὸν ἐνεργητικὸν καὶ νοεῖ τὰ πράγματα. Ὁ νοῦς οὗτος ὁ ἐνεργητικός δὲν διαιρεῖται ἀπὸ τὸν παθητικόν. Διὰ νὰ καταλάβῃς τὴν διδασκαλίαν φ.20ν τούτῃν πρόσεχε: Ἢ διδάσκουσιν οἱ περιπατητικοί, ὅτι τὰ πράγματα ὅλα πέμπουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις τὰς αὐτῶν εἰκόνας, καθὼς φαίνονται εἰς τὸν καθρέπτην ἢ εἰκόνες τῶν πραγμάτων. Ἐπειτα διαβαίνουσι τούταις ἢ εἰκόνες εἰς τὴν φαντασίαν ὅπου εἶναι, ὡς λέγουσιν, αἰσθησις ἐσωτερική, καὶ ὄντας εἰκόνες ὑλικαῖς δὲν φθάνουσιν ἕως εἰς τὸν νοῦν. Ὅθεν εἶναι ἀναγκαῖον 20 ὁ νοῦς νὰ ζωγραφίσῃ, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτσι, ἄλλας εἰκόνας ὁμοίας μὲ ἐκεῖνας τῆς φαντασίας, τὰς ὁποίας ὕστερα θεωρώντας γινώσκει καὶ γνωρίζει τὰ πράγματα. Καθὼς οὖν κάνει καὶ ζωγραφίζει τὰς ιδέας, ἤγουν τὰς εἰκόνας τῶν πραγμάτων, ὁ νοῦς λέγεται ἐνεργητικός, καθὼς ἔπειτα δέχεται αὐτάς καὶ θεωρεῖ, λέγεται παθητικός. Ἡ ἴδιαις τούταις εἰκόνες καμωμένας ἀπὸ τὸν ἐνεργητικὸν νοῦν, εἶναι ὁ λόγος τοῦ νοός ὁ ἐνδιάθετος καὶ ἢ 25 κατὰ τὸ ἀντικείμενον ιδέα καὶ ἐπιλήψις, πρὸς διαφορὰν τῆς εἰδικῆς ιδέας, ὅπου εἶναι ἡ νόησις γενομένη ἀπὸ τὸν παθητικὸν νοῦν.
- Διδάσκουσι πάλιν οἱ καρτεσιανοὶ ὅτι ἀπὸ τὰς δύο δυνάμεις τῆς ψυχῆς, μόνη ἡ θέλησις εἶναι δραστικὴ καὶ ἐνεργητικὴ καὶ ὁ νοῦς εἶναι παθητικός, 30 διατί, λέγουσι, τὰ πράγματα καθ' αὐτὰ δὲν ἔχουσιν δύναμιν νὰ πέμψουν τὰς αὐτῶν εἰκόνας εἰς τὰς αἰσθήσεις. Ὅθεν ὁ νοῦς νοῶντας δέχεται, μὰ δὲν πράττει τὰς ἐπιλήψεις καὶ ιδέας τῶν πραγμάτων. Διαφοῦσι δὲ τὴν ιδέαν εἰς ἔμφυτον καὶ ἐπίσακτον. Ἐμφυτος ιδέα εἶναι ἐκεῖνη τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἡ ψυχὴ εὐθύς ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅταν ἐπλάσθη καὶ ἠνώθη μὲ τὸ 35 σῶμα. Ἐπίσακτος ιδέα εἶναι ἐκεῖνη ὅπου γίνεται εἰς ἡμᾶς μὲ τὸ μέσον

22 θεωροῦντας M ἢ 34 ἐπίσακτον B M ἢ 36 ἐπίσακτος B M

6 Ἀριστοτέλης, *Περὶ ψυχῆς*, III, 430a-430b 3-6 Βλ. καὶ III, κεφ. I, IV-VI.

- 1 τῶν αἰσθητικῶν πραγμάτων, κατὰ τούτην τὴν δόξαν λοιπὸν ὁ νοῦς δὲν πράττει τὰς ἰδέας, ἀλλ' ἐξωθεν δέχεται αὐτὰς ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ νοεῖ.
- Ἄπο τὰς δύο τούτας γνώμας κατὰ τὸ παρόν, ἐγὼ δὲν βεβαιῶνω καὶ δὲν ὁμολογῶ μήτε τὴν μίαν μήτε τὴν ἄλλην, ὅμως σοῦ φανερώνω
- 5 τὰ δικαιώματα τῶν καρτεσιανῶν ἐναντίον τῶν περιπατητικῶν. Δείχνουσιν οὖν πῶς ὁ νοῦς δὲν πράττει τὰς ἰδέας, τούτῳ τῷ ἐπιχειρήματι: νοῦς ἐνεργητικὸς εἶναι ἐκεῖνος ὅπου πράττει τὰς νοεράς εἰκόνας καὶ ἰδέας τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ μὴν δὲν ἔμπορεῖ τούτο νὰ γένῃ, διατὶ ὁ ἐνεργητικὸς νοῦς ἢ γνωρίζει τὰ πράγματα πρὶν νὰ πράξῃ τὰς εἰκόνας αὐτῶν
- 10 ἢ δὲν τὰ γνωρίζει. Ἄν τὰ γνωρίζῃ, ἤδη ἔγινε ἢ νόησις καὶ δὲν χρειάζεται ἢ ποιήσις τῶν ἰδεῶν. Ἄν δὲν τὰ γνωρίζῃ, πῶς λοιπὸν δύναται νὰ εἰκονίσῃ ἓνα ἄγνωστον πρᾶγμα; Ἄρα ὁ νοῦς δὲν πράττει τὰς ἰδέας. Ἐπεταί οὖν νὰ τὰς δέχεται ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ τούτο πάλιν δείχνεται ἔτσι: ὁ νοῦς ἢ λαμβάνει τὰς ἰδέας ἀπὸ τὸν Θεόν ἢ ἀπὸ τὰ πράγματα
- 20 ὅπου νοεῖ ἢ αὐτὸς πράττει αὐτὰς. Ἄλλὰ μὴν δὲν πράττει τὰς ἰδέας ὡς καθὼς ἐδειξάμεν, οὔτε τὰ πράγματα ἔχουσι δύναμιν νὰ πέμψουν εἰς τὰς αἰσθήσεις καὶ εἰς τὸν νοῦν τὰς αὐτῶν εἰκόνας, μήτε πῶς ἢ ἔμπορεῖ νὰ νοήσῃ τούτων τὴν ἐπιτηδειότητα, ὅπου φαντάζονται οἱ περιπατητικοὶ εἰς τὰ πράγματα, λοιπὸν ὁ νοῦς ἀπὸ τὸν Θεόν λαμβάνει τὰς ἰδέας τῶν πραγμάτων. Ἄλλὰ λέγεις, ἄρα ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς προξενᾷ τὰς κακὰς ἰδέας καὶ κακοὺς στοχασμούς.
- Ἄποκρίνομαι: ὅτι αἱ ἰδέαι καὶ ἐπιλήψεις τῶν κακῶν πραγμάτων, δὲν εἶναι κακαί, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἱεροκλήρυξ ὅπου διδάσκει τὴν φυγὴν τῆς πορνείας νοεῖ τὴν πορνείαν καὶ ὅμως δὲν ἀμαρτάνει. Κακὴ οὖν μόνη, εἶναι ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συγκατάθεσις τῆς θελήσεως, ἡ ὅποια ἀγαπᾷ, ἐπιθυμεῖ καὶ θέλει τὰ πράγματα ἐκεῖνα, ὅπου παρασταίνουσιν ἢ ἰδέαις εἰς τὸν νοῦν. Καθὼς βλέπεις οὖν ἡ ἐπιθυμία ἢ κακὴ εἶναι ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ὅχι ἀπὸ τὸν Θεόν.
- 35 **Σημείωσις**
Σημειῶσαι οὖν, ὅτι κατὰ τοὺς καρτεσιανοὺς κανένα πνεῦμα κτιστὸν δὲν πράττει τὰς αὐτοῦ νοήσεις, ἀλλὰ λαμβάνει αὐτὰς ἀπὸ τὸν Θεόν. Μόνος δὲ ὁ Θεὸς ἔχει ἐνεργητικὸν τὸν νοῦν, διατὶ δὲν φωτίζεται ἀπὸ τινα ἄλλον, ἀλλὰ φωτίζει πᾶσαν διάνοιαν καὶ κάθε νοῦν κτιστὸν. Ὡσαύτως, λόγος ἐνδιάθετος τοῦ νοῦς εἶναι ἢ ἰδέα καὶ εἰκὼν τοῦ πράγματος, τὴν ὅποιαν δὲν τὴν γεννᾷ ὁ νοῦς, ἀλλὰ τὴν λαμβάνει ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅθεν κάθε κτιστὸς νοῦς εἶναι παθητικὸς.
- 40

1 Εἰς ποῖον τρόπον τὰ πράγματα εἶναι παρόντα εἰς τὸν νοῦν;

Οἱ καρτεσιανοὶ ἔδειξαν κοινῶς, πῶς ἡ νόησις γίνεται εἰς τὸν νοῦν διὰ μέσου τῶν ἐμφύτων καὶ ἐπεισάκτων ἰδεῶν, μὰ δὲν ἐφανέρωσαν τὸν τρόπον εἰς τὸν ὁποῖον τὰ πράγματα εἶναι παρόντα εἰς τὸν νοῦν. Μὰ ἓνας ἀγχινούστατος φιλόσοφος ὀνόματι Νικόλαος Μαλημπράμχνας ἀπὸ τὴν περιφημον πόλιν τῶν Παρισίων τῆς Γαλίας ἐξήγησε τὸν τρόπον τῆς παρουσίας τούτης τῶν πραγμάτων εἰς τὸν νοῦν. Καὶ ἀγκαλὰ ὅσα ἔγραψεν εἰς τέτοιαν ὑπόθεσιν δὲν εἶναι βέβαια, ὅμως ἔχουσι μεγάλην πιθανότητα καὶ εἶναι ἄξια νὰ τὰ ἀντιγράψωμεν. Λοιπὸν εἰς τέσσερας τρόπους τὰ πράγματα νοοῦνται: α^ο τρόπος εἶναι, ὅταν τὸ πρᾶγμα θεωρεῖται καὶ νοῆται ἐν ἑαυτῷ. Καὶ ἔτζι ὁ Θεὸς μόνος γνωρίζεται ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, διατι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει εἰκόνα καὶ ὁμοίωμα ἀρκετὸν νὰ φανέρωσῃ τὸν Θεόν, μὰ ὁ Θεὸς ὄντας παρὼν εἰς τὸν νοῦν, φωτίζει τὸν νοῦν καὶ τὸν γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ἐπειδὴ ὁ φωτισμὸς τοῦτος δὲν εἶναι τέλειος καὶ καθαρὸς καθὼς εἶναι ἐκεῖνος ὅπου ἔχουσιν οἱ ἅγιοι εἰς τὸν παράδεισον, διὰ τοῦτο ὡς ἐν αἰνίγματι μόνον γνωρίζομεν τὸν Θεόν. β^ο εἶναι ὅταν δὲν γνωρίζωμεν τὸ πρᾶγμα ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ διὰ μέσου τῆς καθαρᾶς καὶ φανερᾶς ιδέας, ἡ ὁποία εἰκονίζει καὶ παρασταίνει τοῦ νοός τὸ πρᾶγμα καὶ τὰς ιδιότητας αὐτοῦ. ||

φ.21ν Παραδείματος χάριν: ὅταν ἐγὼ βλέπω τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας παρόντα ἔμπροσθέν μου, ἡ ὄρασις μου ἔχει παρὸν τὸ πρᾶγμα ὅπου βλέπω, μὰ ὅταν ἐγὼ βλέπω τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ὅπου παρασταίνει τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας ἡ ὄρασις δὲν ἔχει παρὸν τὸ πρᾶγμα τὸ εἰκονιζόμενον. Ὡστε ὅπου εἰς τὴν πρώτην ὄρασιν ὁ βασιλεὺς ὁράται ἐν ἑαυτῷ, δίχως παράστασιν εἰκόνας καὶ τοῦτο νόησε ἀναλόγως περὶ τῆς νοήσεως τοῦ πράγματος ἐν ἑαυτῷ. Μὰ εἰς τὴν δευτέραν ὄρασιν ὁ βασιλεὺς ὁράται ὄχι ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ διὰ τῆς εἰκόνας αὐτοῦ. Τοῦτο νόησον καὶ διὰ τὴν νόησιν διὰ μέσου τῆς καθαρᾶς ιδέας. γ^ο τρόπος εἶναι ἡ συνειδήσις, μὲ τὴν ὁποίαν ἠξεύρομεν καὶ καταλαμβάνομεν τὸν ἑαυτὸν μας, τὰς νοήσεις μας, τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ὡσὰν τὴν χαρὰν λύπη καὶ ὅμοια καὶ ὅλα τὰ αἰσθητικὰ πράγματα, μὰ δὲν ἠξεύρομεν τὴν διάθεσιν ὅπου πρέπει νὰ ἔχη ἡ ψυχὴ διὰ νὰ γνωρίσῃ τὰ πράγματα τοῦτα. Ὅθεν δὲν ἔχομεν καμμίαν καθαρὰν παράστασιν καὶ ιδέαν τῶν πραγμάτων τούτων, ἀλλὰ μίαν

1 εἰς τὸν νοῦν παραλείπει M || 9 τέσσαρους M || 21 παρόντα... ὅπου παρασταίνει τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας παραλείπει M || 25 καὶ περὶ M

5 N. Malebranche (1638-1715), *De la recherche de la verité*, Paris, 1674-1675.

1 συγκεχυμένην γινῶσιν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν συνειδήσιν, διατὶ ἡ ψυχὴ εἶναι συνειδούσα ἔσωθεν τῶν τοιούτων πραγμάτων. ὅς τρόπος εἶναι ὁ στοχασμός, μὲ τὸν ὁποῖον στοχαζόμεθα νὰ εἶναι τὸ πρᾶγμα καθὼς νοοῦμεν αὐτό, μὴν ἔχοντας τὴν ἰδέαν ἐκείνου, εἰς τοῦτον τὸν τρόπον καταλαμβάνομεν ἐκεῖνα ὅπου δὲν ἤξεύρομεν. Τούτοις προσθέτομεν καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς νοήσεως, ὅπου εἶναι ὑπερφυσικός, ἡγουν τὴν θείαν ἀποκάλυψιν, μὲ τὴν ὁποίαν νοοῦμεν τὴν πίστιν καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα δὲν καταλαμβάνομεν μὲ φυσικὴν ἰδέαν.

Ἐκ τούτου ἀκολουθεῖ νὰ εἰποῦμεν καὶ νὰ φανερώσωμεν τὴν ἀρχὴν τῶν ἰδεῶν καὶ ἐννοιῶν τῶν πραγμάτων. Κατὰ τοὺς περιπατητικούς κάθε νοερά ἰδέα καὶ ἐννοια ἢ ἐπιλήψις ἔχει ἀρχὴν τὰς αἰσθήσεις, διατὶ ἔχουσιν ὡς ἀξίωμα τὴν ρῆσιν τοῦ Ἀριστοτέλους, δηλαδή, οὐδὲν ὑπάρχει ἐν τῷ νοῖ, ὅπου νὰ μὴν προὔπῃρχεν εἰς τὴν αἴσθησιν. Ὅμως κακῶς νοοῦσι τὸν φιλόσοφον, διατὶ ἐκεῖνος ὁμιλεῖ διὰ τὰς ἐπεισάκτους ἰδέας, ὄχι διὰ τὰς ἐμφύτους. Κατὰ τοὺς καρτεσιανούς πάλιν πρώτη καὶ κυρία ἀρχὴ τῶν ἰδεῶν εἶναι ὁ Θεός. Ἐπειδὴ κάθε νοερά ἐννοια προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν, ἢ ἀμέσως δίχως καμίαν σωματικὴν κίνησιν, ἢ ἔμμεσως διὰ μέσου τῆς σωματικῆς κινήσεως, ὅπου γίνεται εἰς τὸ σῶμα. Λόγου χάριν: ὅταν ὀρῶ τὸν ἥλιον, τὸ ἀντικείμενον κινεῖ τὴν ὀρατικὴν δύναμιν καὶ ἡ κίνησις τούτη λέγεται σωματικὴ ἢ καὶ αἰσθητικὴ. Ὅθεν ζητώντας ἡ κίνησις τούτη τὴν νόησιν τοῦ ὀρῶντος τὸν ἥλιον, ὁ Θεός γεννᾷ τὴν ἰδέαν τοῦ ἡλίου εἰς τὸν νοῦν εἰς ἀπαίτησιν τῆς σωματικῆς ἐκείνης κινήσεως.

Περὶ τοῦ λόγου τοῦ νοός, μνήμη καὶ φαντασίας.

25 Λόγος τοῦ νοός ὄχι καθὼς σημαίνει τὸν ἐνδιάθετον λόγον ὅπου προτιήτερα ἐξηγήσαμεν, ἀλλὰ καθὼς ὀνομάζει λογικὸν τὸν ἄνθρωπον, εἶναι ἡ φυσικὴ ἐκείνη δύναμις, μὲ τὴν ὁποίαν συμπεραίνομεν ἢ ἓνα πρᾶγμα ἄγνωστον ἀπὸ ἄλλο γνωστόν. Ὡσὰν βλέποντες τινα θρηνοῦντα, τὸ ὁποῖον εἶναι φανερόν εἰς ἡμᾶς, συμπεραίνομεν ὅτι λυπεῖται, τὸ ὁποῖον ἦτον ἄγνωστον.

30 Ἡ μνήμη εἶναι δύναμις τῆς ψυχῆς, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ ψυχὴ ἐνθυμεῖται καὶ νοεῖ τὰ πράγματα, ὅπου προτιήτερα ἐγκώρισε.

Ἡ φαντασία εἶναι δύναμις τῆς ψυχῆς μὲ τὴν ὁποίαν ἡ ψυχὴ νοεῖ

10 τὴν ἰδέαν M

12 Ἀριστοτέλης Περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν 6, 445b 16-17.

- 1 πράγματα ὑλικά καὶ σωματικά, θεωρῶντας τὰ ὑποκάτω τῶν ὑλικῶν εἰκόνων. Ὡσάν ὅταν νοῶ τὸν ἥλιον μοῦ φαίνεται εἰς τὸν νοῦν ἢ εἰκόνα τοῦ ἡλίου. Ὅθεν ὅταν νοοῦμεν πράγματα νοερά ὅπου δὲν ἔχουσιν ὕλην, ἢ νόησις λέγεται καθαρὰ, μὰ ὅταν νοοῦμεν πράγματα ὑλικά, ἢ νόησις
- 5 λέγεται φάντασμα.

Κεφ. γ': Περί τῆς θελήσεως καὶ ἐλευθερίας τῆς ψυχῆς.

- Ἡ ἄλλη δύναμις τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ θέλησις, ἡ ὁποία ὀρίζεται δύναμις μὲ τὴν ὁποίαν ἡ ψυχή ἐπιθυμεῖ κοινῶς τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀποστρέφεται τὸ κακὸν κοινῶς. Τὴν θέλησιν τούτην μὴ νομίσῃς δηρημένην τῆς ψυχῆς, διατὶ ἡ ψυχή καθὼς
- 10 νοεῖ τὰ πράγματα λέγεται νοῦς, καθὼς θέλει, λέγεται θέλησις.

- Ἐλευθερία τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ αὐτὴ ψυχή, εἰς ὅσον δίχως ἀνάγκην καὶ βίαν ἐπιθυμεῖ τὸ ἀγαθὸν καὶ φεύγει τὸ κακόν. Ἡ ἀνάγκη εἶναι διττὴ, δηλαδὴ ἄλλη ἐξωτερικὴ, ὅπου λέγεται βία, ἄλλη ἐσωτερικὴ, ὅπου εἶναι μία φυσικὴ κλίσις πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ φυσικὴ ἀποστροφή πρὸς τὸ κακόν.
- 15 Ὅθεν εἶναι διττὴ καὶ ἡ ἐλευθερία, ἄλλη ἀπὸ τὴν βίαν καὶ ἄλλη ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἀνάγκην. Ἐλευθερία ἀπὸ τὴν βίαν μόνην εἶναι, ὅταν ἡ ψυχή ἐνεργεῖ δίχως νὰ τὴν βιάσῃ τινὰς ἐξωθεν: βίαν δὲ ὀνομάζω ἐκείνην ὅπου ἀναγκάζει τὸν ἄνθρωπον νὰ κάμῃ ἓνα πρᾶγμα δυναστικῶς δίχως νὰ ἔχη εὐχαρίστησιν. Ἐλευθερία ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἀνάγκην, ὅπου προαίρεσις
- 20 λέγεται, εἶναι ἐκείνη, ὅπου ἀποκλείει πᾶσαν βίαν ἐξωτερικὴν καὶ φυσικὴν κλίσιν. Ὅθεν ἡμεῖς δὲν εἴμεσθην ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἀνάγκην εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς εὐτυχίας μας, διατὶ εἶναι ἀδύνατον τινὰς νὰ μὴν ἐπιθυμήσῃ τὸ καλόν του. Μόνον εἰς τὰ μερικὰ ἀγαθὰ ἔχομεν τούτην τὴν ἐλευθερίαν, διατὶ λόγου χάριν τὰ πλούτη πολλοὶ τὰ ἐμίσησαν, ὅπου εἶναι
- 25 ἓνα μερικὸν καλόν. Ἐτὶ τὰς τιμὰς πολλοὶ τὰς ἐμίσησαν, διατὶ καὶ ἡ τιμὴ εἶναι μερικὸν καλόν. Λοιπὸν διὰ νὰ εἶναι τὸ ἔργον θεληματικὸν καὶ ἐλεύθερον φθάνει νὰ μὴ γίνεταί με βίαν μόνον.

- Τώρα ὅπου ἐξηγήσαμεν τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου ποία εἶναι, ἡμπορεῖς νὰ καταλάβῃς, ὅτι ἡ κρίσις τοῦ νοῦς δὲν εἶναι ἔργον τοῦ νοῦς ἀλλὰ
- 30 ἔργον τῆς θελήσεως. Διατὶ εἶναι κατάφασις τῆς ἀληθείας καὶ ἀπόφασις τοῦ ψευδούς, ὅπου θέλει νὰ εἰπῇ εἶναι συγκατάθεσις τῆς βουλήσεως
- φ.22 v ὅπου βεβαιώνει τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀντιγνώμειαν ἢ τῆς αὐτῆς βουλήσεως ὅπου ἀποστρέφεται τὸ ψεῦδος. Ὅθεν σφάλουσι οἱ περιπατητικοὶ λέγοντες πῶς εἶναι ἔργον τοῦ νοῦς.

- 35 Καὶ ταῦτα ἀρκοῦσι διὰ βραχέων περὶ τῆς μεταφυσικῆς.

Τέλος

1 Ζητήματα μεταφυσικά εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον, παρὰ Βικεντίου Δαμοδοῦ, τὰ ὅποια προστίθενται εἰς τὴν μεταφυσικὴν, εἰς ἀκριβεστέραν ταύτης ἀνάκρισιν. ||

φ. 23r

Προοίμιον

5 Ἡθέλησα νὰ ἀκολουθήσω τὴν μέθοδον τῆς λογικῆς εἰς τὴν παράδοσιν τῆς μεταφυσικῆς, φιλομαθέστατοι μαθηταί, ὅθεν, ἀφ' οὗ κατὰ συντομίαν ἐξήγησα τὴν θεωρίαν, τὴν φύσιν δηλαδὴ καὶ τὰ ἰδιώματα τῆς μεταφυσικῆς, ἤγουν τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς, ὅπου εἶναι τὸ ὄν καὶ τὰ νοητὰ ὄντα, ἐσύλλεξα ὀπισθεν τὰ μεταφυσικὰ ζητήματα, μὲ τὰ ὅποια ἀνακρίνεται καὶ ἐξετάζεται τὸ ἴδιον ἀντικείμενον τῆς μεγάλης τούτης ἐπιστήμης. Τούτα τὰ ζητήματα τὰ ἐδιάταξα εἰς δύο μέρη, εἰς τὸ πρῶτον ἐσυνάθροισα τὰ ζητήματα, ὅπου γίνονται εἰς τὸ α' μέρος τῆς μεταφυσικῆς καὶ εἰς τὸ ἄλλο ἔβαλα τὰ ἄλλα ὅπου ἀναφέρονται εἰς τὴν πνευματολογία. Ἄλλο δὲν χρειάζεται τώρα παρὰ κόπος καὶ σπουδὴ διὰ νὰ τὰ καταλάβετε τελείως, καθὼς ἐγὼ ἀπ' ἀρχῆς ἔλαβα τὴν ἐπιθυμίαν, ὅταν ἐσύνθεσα τὴν μεταφυσικὴν.

10

15

Ζητήματα ἐκ τοῦ πρώτου μέρους τῆς μεταφυσικῆς, δηλαδὴ ἐκ τῆς ὄντολογίας

Ζήτημα α': Πότερον ὑπάρχει τὸ ἀδύνατον, ἤτοι τὸ νοερὸν ὄν ἐν τῇ διανοίᾳ;

20 Ζήτημα μέγα γίνεται ἀναμεταξὺ τῶν περιπατητικῶν, ἀνίσως καὶ δίδεται τὸ ὄν τοῦ λόγου, ἢ τὸ νοερὸν ὄν, ἢ τὸ ἀδύνατον, ὅχι ἀληθῶς ἐξω τῆς διανοίας, ἀλλ' εἰς τὸν νοῦν, ἤγουν ἀνίσως καὶ ὁ νοῦς ἠμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ εἰς μίαν ἰδέαν καὶ ἀντικείμενον ἓνα πρᾶγμα ἀδύνατον εἰς τρόπον ὅπου νὰ σμίξῃ ὁμοῦ δύο ἀντιφατικὰς φύσεις. Σχεδὸν ὅλοι οἱ περιπατητικοὶ λέγουσιν, ὅτι τὸ ἀδύνατον γίνεται γνωστὸν κατ' ἔνωσιν δύο φύσεων ἀντιφατικῶν, ἀλλ' οἱ νεώτεροι ἀπορρίπτουσι τούτην τὴν γνώμην, καθὼς εἶδαμεν εἰς τὴν μεταφυσικὴν. Τούτην τὴν δόξαν κρατοῦμεν καὶ ἡμεῖς. Ὅθεν ἄς εἶναι ἡ πρότασις αὕτη.

25

30 Πρότασις: Δὲν ἠμπορεῖ νὰ δοθῇ μία ἰδέα καὶ ἐπιληψις, ὅπου νὰ παραστήσῃ δύο ἐναντίας φύσεις ὁμοῦ εἰς τὸν νοῦν. Ὅθεν ὁ νοῦς δὲν γνωρίζει τὰ ἀδύνατα ὄντα.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Διὰ νὰ δοθῇ ἡ ἐπιληψις καὶ γνῶσις

- 1 τοῦ ἀδύνατου, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐνωθοῦν εἰς μίαν ἰδέαν, ἂν δύο ὀλοτε-
 λειῖς ἐπιλήψεις πραγμάτων ἐναντίων, εἰς τρόπον ὅπου ἡ αὐτὴ ἰδέα νὰ
 παραστήσῃ τελείως τὸ α: καὶ β: τὰ ὁποῖα ἀντιμάχονται ἢ λόγου χάριν,
 νὰ παραστήσῃ ὅλον τὸν ἄνθρωπον καὶ ὅλον τὸν ἵππον εἰς τι μεμιγμένον.
- 5 Ἄλλὰ μὴν τέτοια ἰδέα καὶ ἐπιλήψεις εἶναι ἀδύνατος, λοιπὸν δὲν ἤμπορεῖ
 ὁ νοῦς νὰ γνωρίσῃ τὰ ἀδύνατα ὄντα. Ἡ μείζων εἶναι ἡ αὐτὴ διδασκαλία
 τῶν ἀντιπάλων περιπατητικῶν· δείχεται ἡ ἐλάττων. Καθὼς ἀναφέρε-
 ται τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸ πρᾶγμα, ἔτσι ἀναφέρεται ἡ εἰκὼν ἐνὸς πράγμα-
 τος πρὸς τὴν εἰκόνα ἐτέρου πράγματος, καθὼς ἐξηγήσαμεν εἰς τὴν λο-
 γικήν. Ἦγουν ἂν δύο πράγματα ὁμοιάζουσιν, ὅμοιοι εἶναι καὶ τούτων αἱ
 φ. 23v εἰκόνες καὶ πάλιν ἂν τὰ πράγματα ἢ διαφέρουσι διαφέρουσι καὶ ἡ εἰκόνες
 τῶν πραγμάτων. Ἄλλὰ μὴν εἰς τὸ ἀδύνατον ὑποτίθενται ἀσυνάρμοστα
 τὰ πράγματα, ἤγουν δὲν ἤμποροῦν ἡ δύο φύσεις ἐναντίαι ἀληθῶς νὰ
 ἐνωθοῦσι, λοιπὸν εἶναι μάταιον, ὅτι ἐνοῦνται ἢ δύο ἰδέαις τῶν ἐναντίων
 15 φύσεων, ἢ ὁποῖαις εἶναι αὐτῶν ἢ εἰκόνας. Ἡ μείζων εἶναι σαφῆς ἀπὸ
 τὴν λογικήν καὶ ἀπὸ τὴν δοκιμήν. Ἡ ἐλάττων ὁμοίως παρὰ πᾶσιν ὁμο-
 λογεῖται, διατὶ ἂν ἀληθῶς ἐδύνητο νὰ ἐνωθῆ ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ
 τοῦ ἵππου, ὁ ἵππᾶνθρωπος δὲν ἐλέγετο ἀδύνατος. Ἡ συνέπεια ὀρθῶς
 ἀκολουθεῖ καὶ περισσότερο βεβαιοῦται, διὰ τοῦτο τὸ πρῶτον δὲν σμίγει
 20 κατὰ τὴν ταυτότητα μὲ τὸ β" ἐν τῷ ὑπάρχειν, διατὶ τὸ ἴδιον α" ἦτον
 πρῶτον καθ' ὑπόθεσιν, καὶ πάλιν δὲν ἦτον α" διατὶ ἦτον δεύτερον τὸ
 ὁποῖον ἐναντιοῦται μὲ τὸ α". Ἄλλὰ μὴν ἂν ἴσως καὶ τὸ α" ἐταυτίζετο μὲ
 τὸ β" ἐν τῷ εἰκονίζειν, ἡ αὐτὴ κατ' ἀριθμὸν ἰδέα εἰκονίζε τὸ α" καὶ δὲν
 εἰκονίζεν αὐτό, διατὶ εἰκονίζε τὸ β" τοῦ ὁποῖου ἡ εἰκὼν ἀντιμάχεται μὲ
 25 τὴν εἰκόνα τοῦ α". Λοιπὸν ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνωθῆ τὸ α" μὲ τὸ β"
 κατὰ τὸ ὑπάρχειν, εἶναι καὶ ὁμοίως ἀδύνατον νὰ ἐνωθοῦν κατὰ τὸ εἰκονί-
 ζειν. Ὅθεν δὲν ὑπάρχει ἰδέα ὅπου νὰ παρασταίη ἡνωμένα δύο ἀδύνατα
 πράγματα.
- Βεβαιοῦται β" ἡ πρότασις μὲ τὸ ἀνίκητον τοῦτο ἐπιχείρημα: ὅταν ὁ
 30 νοῦς συνάπτῃ τὸ α" μὲ τὸ ἐνάντιον β" ἢ νοεῖ τὸ ἀληθινὸν α" τὸ ὁποῖον
 ἀντιμάχεται μὲ τὸ β" ἢ νοεῖ ἄλλο πρῶτον πεπλασμένον διαφοροτικὸν
 ἀπὸ τὸ ἀληθινὸν α", ἂν εἶναι τὸ πρῶτον τοῦτο δὲν ἀληθεύει, διατὶ τὸ
 ἀληθινὸν δὲν εἶναι β" ἂν εἶναι τὸ δεύτερον, λοιπὸν δὲν γνωρίζει ὁ νοῦς τὸ
 ἀδύνατον, διατὶ ἡ ἀντιμάχεια εἶναι μόνον μεταξύ τοῦ α" καὶ τοῦ β" ἀλη-
 35 θινῶν, μὰ τὸ πεπλασμένον α" δὲν ἀντιμάχεται μὲ τὸ δεύτερον.

11 καὶ ἡ εἰκόνες M ἢ 14 ἐνωθῶσι M ἢ 35 μὲ τὸ πεπλασμένον M

1 Προτείνουνσιν οἱ περιπατητικοί: ὅταν ἀρνήσῃαι τὸ ἀδύνατον, νοεῖς τὸ
 ἀδύνατον, ἀλλέως ἀσκέπτως ἀρνεῖσαι ἐκεῖνο ὅπου δὲν ἐννοεῖς. Ἀποκρί-
 νομαι: διαιρῶ τὴν πρότασιν: ὅταν ἀρνοῦμαι τὸ ἀδύνατον νοῶ αὐτό, διαι-
 ρητικῶς καὶ ἀποφατικῶς, ὁμολογῶ, συλλεκτικῶς καὶ καταφατικῶς,
 5 ἀπόφημι. "Ὅταν λόγου χάριν ἀρνοῦμαι τὸν ἵπποκένταυρον ἢ τὸν ἵππᾶν-
 θρωπον, νοῶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ἵππον διηρημένως, καὶ τὴν ἀντιμα-
 χεῖαν τῆς ἐνώσεως τοῦ ἵππου καὶ τοῦ ταύρου, τοῦ ἵππου καὶ τοῦ
 ἀνθρώπου. "Ὅθεν μόνον ἀποφατικῶς νοῶ τὸ ἀδύνατον, μὰ δὲν νοῶ μίαν
 10 ἰδέαν περιέχουσαν εἰς ἐν δύο ἐνάντια ἀντικείμενα, ὅπου λέγονται ἵπποκέ-
 νταυρος καὶ ἵππᾶνθρωπος! "Ὅρα τὴν πλατυτέραν λύσιν καὶ τὴν ἀπόκρι-
 σιν τῶν ἄλλων ἐνστάσεων εἰς τὴν λογικὴν, εἰς τὸ κεφ" εἰς τὸ ὅποιον πα-
 ραδίδοται ὁ κανὼν τοῦ δυνατοῦ καὶ ἀδυνατοῦ πράγματος.

Σημείωσις

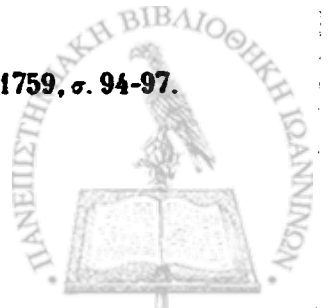
Ἐκ τούτου συμπεράνον, πόσον εἶναι μάταιον καὶ ψευδές τὸ ἄλλο ζή-
 15 τημα τῶν περιπατητικῶν, ὅταν ζητοῦσιν, ἂν ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄγγελος νο-
 οῦσι τὸ ἀδύνατον. Ἐπειδὴ ἂν ἢ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν γινώσκει τὰ ἀδύ-
 νατα τοῦτα ὄντα, πόσον μᾶλλον δὲν γινώσκουσιν ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄγγελος,
 20 ὅπου ἔχουσιν τελειότερον νοῦν.

Ζήτημα 6^ο: Πότερον τὸ ὄν συνωνύμως κατηγορεῖται περὶ τοῦ πραγμα-
 20 τικοῦ καὶ νοεροῦ ὄντος ἢ οὐ;

Ἐπειδὴ τὸ ὄν, ὡς καθὼς ἐδιαφέραμεν εἰς τὴν μεταφυσικὴν, λέγεται
 περὶ πολλῶν, διὰ τοῦτο ζητεῖται ἂν λέγεται συνωνύμως περὶ αὐτῶν ἢ
 ἀναλόγως, ἂν εἶναι δηλαδὴ γένος κυρίως, ὅπου διαφερεῖται εἰς εἶδη. Καὶ
 πρῶτον μὲν ζητεῖται ἂν εἶναι τὸ ὄν συνώνυμον σχετικῶς πρὸς τὸ πραγ-
 25 ματικόν, τὸ ὑπάρχον δηλαδὴ ἀληθῶς ἐξω τοῦ νοός καὶ πρὸς τὸ νοερὸν τὸ
 ὑπάρχον εἰς τὴν διάνοιαν. Οἱ περιπατητικοὶ λέγουσιν, ὅτι συνωνύμως
 κατηγορεῖται τὸ ὄν περὶ τοῦ νοεροῦ καὶ πραγματικοῦ, ἡμεῖς δὲ λέγομεν,
 ὅτι δὲν εἶναι συνώνυμον.

Πρότασις: Τὸ ὄν δὲν εἶναι συνώνυμον σχετικῶς πρὸς τὸ πραγμα-
 30 τικὸν καὶ νοερὸν.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Συνώνυμον ὄνομα, καθὼς ὄρισα-
 μεν εἰς τὴν λογικὴν, εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον φυλάττει εἰς πολλὰ τὴν
 αὐτὴν ὀνομασίαν καὶ τὸν αὐτὸν λόγον, ὅπου σημαίνει τὸ ὄνομα. Ἀλλὰ

- 1 μὴν τὸ ὄν γενικῶς θεωρούμενον δὲν σημαίνει τὸν αὐτὸν λόγον εἰς τὸ πραγματικὸν καὶ νοερὸν, ἐπειδὴ τὸ πραγματικὸν ὄν ἀληθῶς λέγεται ὄν καὶ εἶναι τὸ μὴ ἀντιλέγον ὑπάρχειν. Τὸ δὲ νοερὸν δὲν εἶναι κυρίως ὄν, ἀλλ' ἔργον ἢ πάθος τοῦ νοός, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει ὑπαρξιν πραγματικὴν.
- 5 Λοιπὸν τὸ ὄν δὲν εἶναι συνώνυμον σχετικῶς πρὸς τὸ πραγματικὸν καὶ νοερὸν.

Προτείνουσι α'': ὄν λέγεται τὸ δυνάμενον ὑπάρχειν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ νοερά ὄντα δύνονται ὑπάρχειν ἐν τῇ διανοίᾳ ὡς δῆλον. Λοιπὸν ὁμοίως λέγονται ὄντα τὰ πραγματικὰ καὶ νοερά.

- 10 Ἀποκρίνομαι, ὁμολογήσας τὴν μείζονα καὶ τὴν ἐλάττονα, ἀρνοῦμαι τὴν συνέπειαν. Ἐπειδὴ τὸ ὄν ἀληθινὰ εἶναι τὸ δυνάμενον ὑπάρχειν ἀπλῶς, τοῦτέστιν ἐκεῖνο ὁποῦ δύναται νὰ ἔχη φυσικὴν τὴν ὑπαρξιν, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὴν γνώμην τῶν ἰδίων περιπατητικῶν, οἱ ὁποῖοι λέγοντες, ὅτι τὸ ἀδύνατον ὑπάρχει εἰς τὸν νοῦν, δὲν τὸ ὀνομάζουσιν ὄμως ὄν, ἀλλὰ τὸ καλοῦσιν ἐναντίον τοῦ ὄντος. Μὰ τὰ νοερά ὄντα δὲν ὑπάρχουσιν ἀπλῶς ἀλλ' ἐν τῇ διανοίᾳ, τὸ ὁποῖον σημαίνει πῶς δὲν ἔχουσι φυσικὴν ὑπαρξιν ἀναγκαίαν πρὸς τὴν σύστασιν τοῦ ὄντος. Διὰ τοῦτο δὲν συμπεραίνει τὸ ἐπιχείρημα.
- 15

- φ. 24v Προτείνουσι β'': ὅ,τι δὲν εἶναι ἀδύνατον, εἶναι ὄν κυρίως, διατὶ τὸ δυνάμενον ὑπάρχειν ἢ καλεῖται ὄν. Ἀλλὰ μὴν τὰ νοερά ὄντα τὰ πεποιημένα καὶ τὰ καθ' ὑποκείμενον δὲν εἶναι ἀδύνατα, ὡσάν, τὰ ἔργα τῆς θελήσεως, ἢ ἀγάπη, τὸ μῖσος, τὰ πάθη τῆς διανοίας, ἡγουν τῶν πραγμάτων αἱ γνώσεις. Λοιπὸν τοῦτα εἶναι ἀληθινὰ ὄντα, ὅθεν συνωνύμως λέγεται περὶ αὐτῶν τὸ ὄν.

- 25 Ἀποκρίνομαι, ὁμολογῶ τὴν μείζονα καὶ διαιρῶ τὴν ἐλάττονα, τὰ νοερά ὄντα δὲν εἶναι ἀδύνατα πραγματικῶς, ἀρνοῦμαι τὴν ἐλάττονα, δὲν εἶναι ἀδύνατα νοερῶς, ὁμολογῶ τὴν ἐλάττονα καὶ ἀρνοῦμαι τὸ συμπέρασμα. Ὡς καθὼς ἓνα πρᾶγμα δὲν λέγεται δυνατόν ἢ ἀδύνατον σχετικῶς πρὸς τὸν νοῦν ἀλλὰ σχετικῶς πρὸς τὴν φυσικὴν ὑπαρξιν, ὁποῦ δύναται νὰ λάβῃ ἢ νὰ μὴ λάβῃ, ἔτσι, κυρίως ὄντα λέγονται, ὅσα δὲν εἶναι κυρίως ἀδύνατα, ὅσα δηλαδὴ δύνονται νὰ λάβουν πραγματικὴν ὑπαρξιν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἔργα τοῦ νοός κυρίως δὲν ὑπάρχουσιν ἔξω τοῦ νοός ὡς ὀντότητες, διὰ τοῦτο εἶναι κυρίως ἀδύνατα, ἡγουν πραγματικῶς καὶ οὕτως δὲν λέγονται κυρίως ὄντα, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης νοερά.
- 30

1 Ζήτημα γ': Πότερον τὸ ὄν εἶναι συνώνυμον λεγόμενον περὶ οὐσίας καὶ συμβεβηκός ἢ οὐ;

Καθ' ἡμᾶς, ὄν καὶ οὐσία καὶ πρᾶγμα ἐν σημαίνουσιν, ἤγουν τὸ καθ' αὐτὸ ὑπάρχειν δυνάμενον ἢ τὸ ἀπλῶς ὑπάρχειν δυνάμενον, τὸ δὲ συμβεβηκός λέγεται προσθήκη καὶ τρόπος τοῦ ὄντος, ἤγουν τὸ μὴ ὑπάρχειν κυρίως ὡς ὄντοτος ἀλλ' ὡς πάθος τῆς οὐσίας. Οἱ περιπατητικοὶ ὅμως λέγουσιν, ὅτι τὸ ὄν εἶναι γένος καὶ συνωνύμως κατηγορεῖται περὶ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ συμβεβηκός. Ἔστω τοίνυν κατὰ τῆς γνώμης ταύτης.

10 Πρότασις: Τὸ ὄν γενικῶς θεωρούμενον δὲν εἶναι συνώνυμον περὶ οὐσίας καὶ συμβεβηκός.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Τὸ ὄν δὲν φυλάττει τὸν αὐτὸν τῆς σημασίας λόγον λεγόμενον περὶ οὐσίας καὶ συμβεβηκός. Λοιπὸν δὲν εἶναι συνώνυμον οὔτε γένος, ὅταν κατηγορεῖται περὶ αὐτῶν. Βεβαιοῦται τὸ προηγούμενον: ὄν εἶναι τὸ ἀπλῶς ὑπάρχειν δυνάμενον καὶ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὴν ὑπαρξιν ὡς τί ποιηθὲν ἢ γεννηθὲν, ἀλλὰ μὴν τὸ συμβεβηκός δὲν εἶναι τοιοῦτον, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει καθ' αὐτὸ ὡς τι πρᾶγμα, ἀλλ' ἐν τῷ ὄντι ὡς ἐκείνου προσθήκη, καθάπερ φησὶ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης βιβλίῳ τρίτῳ τῶν μεταφυσικῶν κφ' ι': Λοιπὸν τὸ ὄν γενικῶς θεωρούμενον δὲν εἶναι συνώνυμον περὶ οὐσίας καὶ συμβεβηκός.

20 Λύσις τῶν ἐνστάσεων

Προτείνουσι α': τὸ ἔχον τὸ αὐτὸ ὄνομα καὶ τὴν αὐτὴν σημασίαν ἐν τῇ οὐσίᾳ καὶ συμβεβηκότητι εἶναι συνώνυμον εἰς αὐτά, ἀλλὰ μὴν τὸ ὄν ἔχει τὸ αὐτὸ ὄνομα καὶ τὴν αὐτὴν σημασίαν εἰς τὴν οὐσίαν καὶ συμβεβηκός. φ.25ν Λοιπὸν τὸ ὄν εἶναι συνώνυμον περὶ οὐσίας καὶ συμβεβηκός. II Βεβαι- 25 οῦται ἢ ἐλάττων: ἂν τὸ ὄν δὲν φυλάτῃ τὴν αὐτὴν σημασίαν εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τὸ συμβεβηκός, τοῦτο προέρχεται, διατὶ ἡ οὐσία εἶναι ὄν εὐγενέστερον, ἀλλὰ μὴν ἡ ἀφορμὴ αὕτη δὲν ἰσχύει, διατὶ ἡ εὐγένεια γεννᾶται ἀπὸ τὴν διαφορὰν τοῦ ὄντος, ὅχι ἀπὸ τὸ ὄν. Λοιπὸν εἶναι ἀληθινὴ ἢ ἐλάττων.

30 Ἀποκρίνομαι: ἀρνοῦμαι τὴν ἐλάττονα, διατὶ ὁ λόγος τοῦ ὄντος δὲν προσήκει ἐξ ἴσου τῇ οὐσίᾳ καὶ τῷ συμβεβηκότητι, ἐπειδὴ ἡ οὐσία κυρίως εἶναι ὄν, ὅπου ἔχει ἐν ἑαυτῇ τὴν ὑπαρξιν, ἀλλὰ τὸ συμβεβηκός δὲν ὑπάρχει κυρίως καὶ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐνυπάρχει τῇ οὐσίᾳ ὡς αὐτῆς προσθήκη. Ὅθεν κατὰ τινα ἀναλογίαν λέγεται ὄν, ὅ,τι δύναται ὑπάρχειν ἐν τῷ ὄντι,

1 ἀλλὰ δὲν δύναται κυρίως ὑπάρχειν τουτέστι καθ' αὐτό. Πρὸς τὴν βεβαί-
ωσιν τῆς ἐλάττονος ἀρνοῦμαι τὴν μείζονα, ἐπειδὴ δὲν λέγομεν ἡμεῖς ὅτι
τὸ ὄν δὲν εἶναι συνώνυμον περὶ οὐσίας καὶ συμβεβηκός, διατὶ οὐσία
εἶναι ὄν εὐγενέστερον, ἀλλὰ διατὶ συμβεβηκός κυρίως δὲν εἶναι ἀπλῶς
5 ὄν, ἀλλὰ τοῦ ὄντος προσθήκη.

Προτείνουσι β^α: τὸ συμβεβηκός ἢ εἶναι ὄν ἢ οὐδέν, ἀλλὰ μὴν δὲν εἶναι
οὐδὲν ἄρα εἶναι ὄν, καὶ συνωνύμως περὶ αὐτοῦ γίνεται ἡ κατηγορία τοῦ
ὄντος. Βεβαιοῦται ἢ μείζων: μεταξύ τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μηδενός ἕτερον
οὐ μεσάζει. Λοιπὸν τὸ συμβεβηκός ἢ εἶναι ὄν ἢ οὐδέν. Βεβαιοῦται τὸ
10 προηγούμενον: μεταξύ τῶν ἀντιφατικῶν οὐδὲν μεσάζει, ἀλλὰ μὴν τὸ ὄν
καὶ τὸ οὐδέν εἶναι ἀντιφατικά. Λοιπὸν ἀληθές τὸ προηγούμενον.

Ἀποκρίνομαι: ἀρνοῦμαι τὴν μείζονα, ἐπειδὴ τὸ συμβεβηκός δὲν εἶναι
μήτε ὄν μήτε οὐδέν, ἀλλὰ προσθήκη καὶ τρόπος τοῦ ὄντος. Πρὸς τὴν
βεβαίωσιν τῆς μείζονος ἀρνοῦμαι τὸ προηγούμενον, ἐπειδὴ μεταξύ τοῦ
15 ὄντος καὶ μὴ ὄντος οὐδὲν μεσάζει, ἀλλὰ μεταξύ τοῦ ὄντος καὶ μηδενός
μεσάζει ὁ τρόπος τοῦ ὄντος. Πρὸς τὴν βεβαίωσιν ἀρνοῦμαι τὴν ἐλάττο-
να, ἐπειδὴ ἀντιφατικά εἶναι ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ ἓνα ἀρνεῖται ὅ,τι κα-
ταφάσκει μόνον τὸ ἄλλο. Ἀλλὰ μὴν τὸ οὐδέν δὲν ἀρνεῖται μόνον ὅ,τι
καταφάσκει τὸ ὄν, ἀλλ' ἀρνεῖται ἀκόμη τὸν τρόπον τοῦ ὄντος. Λοιπὸν τὸ
20 ὄν καὶ τὸ οὐδέν δὲν εἶναι ἀντιφατικά.

Προτείνουσι γ^α: τὰ συμβεβηκότα ἔχουσι τὴν ἰδίαν ὄντοτητα διηρημέ-
νην ἀπὸ τὴν οὐσίαν, ὡς φαίνεται εἰς τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας, εἰς
τὸ ὅποῖον τὰ συμβεβηκότα ὑπάρχουσιν ἔξω τοῦ ὑποκειμένου. Λοιπὸν
εἶναι ἀληθινὰ ὄντα.

25 Ἀποκρίνομαι: διαίρω τὸ προηγούμενον: τὰ συμβεβηκότα ἔχουσι τὴν
ἰδίαν ὄντοτητα διηρημένην ἀπὸ τὴν οὐσίαν, ἧγουν τροπικὴν ὄντοτητα,
ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὸ ὑποκείμενον ὡς προσθήκην αὐτοῦ, ὁμολογῶ,
ἔχουσιν ἰδίαν ὄντοτητα ὡς ὄν κυρίως ἄνευ σχέσεως πρὸς τὸ ὑποκείμε-
νον, ἀρνοῦμαι τὸ προηγούμενον. Ἀληθῶς εἰς τὸ μυστήριον τῆς εὐχαρι-
30 στίας ὑπάρχουσι τὰ εἶδη καὶ τὰ συμβεβηκότα τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου
φ.25v δίχως ἢ τὸ ὑποκείμενον, ὅπου ἐμεταβλήθη εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ,
ἀλλὰ δὲν εἶναι κυρίως ὄντα ἢ οὐσίαι, ἀλλ' εἶναι προσθήκαι καὶ τρόποι τῆς
οὐσίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ὅπου ἔχουσιν ἀναφορὰν πρὸς τὸ ὑποκεί-
μενον. Ἀλλὰ περὶ τούτων εἰς τὴν μεταφυσικὴν εἶπαμεν.

1 Ζήτημα δ': Πότερον τὸ ὄν συνωνύμως λέγεται περὶ Θεοῦ καὶ κτίσματος ἢ οὐ;

Τῶν σκωτιστῶν καὶ πολλῶν ἄλλων περιπατητικῶν ἡ γνώμη εἶναι ὅτι τὸ ὄν κατηγορεῖται συνωνύμως περὶ Θεοῦ καὶ κτίσματος, ἐξ ἐναντίας οἱ
5 θωμισταὶ καὶ νεώτεροι διδάσκουσιν, ὅτι τὸ ὄν ἀναλόγως μόνον κατηγορεῖται περὶ τούτων, ὄχι συνωνύμως. Ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι τὸ ὄν γενικῶς θεωρούμενον εἶναι συνώνυμον λεγόμενον περὶ Θεοῦ καὶ κτίσματος, ὅταν θεωροῦμεν αὐτὸ νοερῶς ἀφηρημένον ἐκ τῶν αὐτοῦ διαφορῶν. Ὅθεν ἔστω μετὰ τῶν σκωτιστῶν.

15 Πρότασις: Τὸ ὄν γενικῶς θεωρούμενον εἶναι συνώνυμον περὶ Θεοῦ καὶ κτίσματος.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Τὸ δυνάμενον ὑπάρχειν καθ' αὐτό, κοινῶς θεωρούμενον, δὲν φανερώνει διαφορὰν μετὰ τοῦ κτιστοῦ καὶ ἀκτιστοῦ, λοιπὸν τὸ ὄν εἶναι συνώνυμον περὶ Θεοῦ καὶ κτίσματος. Βε-
20 βαιοῦται τὸ προηγούμενον, ἐπειδὴ καθὸ τὸ δυνάμενον καθ' αὐτό ὑπάρχειν ἀφαιρεῖται ἀπὸ κάθε διαφορὰν καὶ τρόπον ὑπάρξεως, ἐξ ἴσου παρασταίνει ὅλα τὰ καθ' αὐτὰ ὑπάρχοντα, ὥσπερ τὸ ζῶον καθὸ ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ αἰσθάνεσθαι ἀφαιρούμενον ἐκ τοῦ τρόπου τῶν αἰσθημάτων, ἐξ ἴσου παρασταίνει τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον ζῶον. Λοιπὸν τὸ δυνάμενον ὑπάρ-
25 χειν καθ' αὐτό κοινῶς θεωρούμενον δὲν φανερώνει διαφορὰν μετὰ τοῦ κτιστοῦ καὶ ἀκτιστοῦ.

Λύσις τῶν ἐνστάσεων.

Προτείνουσι α': εἰς τὸν Θεόν τὸ ὄν εἶναι ἀπλῶς, δίχως συστολῆν καὶ δίχως προσθήκην, κατὰ πᾶσαν τὴν αὐτοῦ πληρότητα, ὅθεν ὁ Μωϋσῆς
30 εἶπε διὰ τὸν Θεόν: "Ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με", ἀλλ' εἰς τὰ κτίσματα εἶναι κατὰ τι μετὰ τινος προσθήκης καὶ συστολῆς, ἀλλὰ μὴν ὁ λόγος ὅπου εἶναι εἰς ἓνα ἄκρον ἀπλῶς καὶ εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον κατὰ τι, δὲν λέγεται συνωνύμως. Λοιπὸν τὸ ὄν δὲν εἶναι συνώνυμον περὶ Θεοῦ καὶ κτίσματος. Ἀποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὴν μείζονα, ἐπειδὴ τὸ ὄν ἀπλῶς λέγεται
35 περὶ Θεοῦ καὶ κτίσματος. Πρὸς τὴν βεβαίωσιν εἶπέ, ὅτι τὸ ὄν καθὸ σημαίνει πᾶσαν τελειότητα προκειμένῳ τῷ Θεῷ καὶ τότε δὲν θεωρεῖται γενικῶς ὡς ἀφηρημένον, καθὸ γίνεται τὸ ζήτημα. Ὅταν οὖν παρὰ τῆς γραφῆς καὶ τῶν πατέρων λέγεται ὅτι ὁ Θεὸς μόνος εἶναι ὄν, τότε τὸ ὄν δὲν λαμβάνεται ὡς τί καθ' αὐτὸ ὑπάρχον, ἀλλ' ὡς ὑπάρχον αὐτεξου-

24 τὴν αὐτοῦ τελειότητα M || 30 ἐπεσταλκέ με B

30 Παλαιὰ Διαθήκη, Ἔξοδος Γ'. 14

1 σίως, ἄνευ ὑποταγῆς καὶ αἰωνίως, κατὰ σχέσιν τοῦ ὁποίου τὰ ἄλλα
 ὄντα, μᾶλλον δὲ εἶναι ὄντα. Ἐπειδὴ οὖν μόνος ὁ Θεὸς αἰωνίως ὑπάρχει
 καὶ οὐδαμῶς δύναται νὰ λείψῃ ἢ αὐτοῦ ὑπαρξίς, τὰ δὲ ἄλλα ὑπάρχουσι
 φ. 26 γ ἐν χρόνῳ καὶ δὲν εἶναι ἀνελλιπῆς ἢ ἢ ὑπαρξίς αὐτῶν, διὰ τοῦτο δὲν
 5 λέγονται ὄντα.

Προτείνουσι β^ο: περισσοτέραν ἀνομοιότητα ἔχουσι ὁ Θεὸς καὶ τὸ κτί-
 σμα παρὰ ἢ οὐσία καὶ τὸ συμβεβηκός, ἀλλὰ μὴν τὸ ὄν δὲν εἶναι συνώνυ-
 μον περὶ οὐσίας καὶ συμβεβηκός, ἄρα ἐκ τοῦ ἰσχυρωτέρου τὸ ὄν δὲν
 εἶναι συνώνυμον περὶ Θεοῦ καὶ κτίσματος.

10 Ἐποκρίνομαι: διαιρῶ τὴν μείζονα! περισσοτέραν ἀνομοιότητα ἔχουσι
 ὁ Θεὸς καὶ τὸ κτίσμα παρὰ ἢ οὐσία καὶ τὸ συμβεβηκός κατὰ τὸν λόγον
 τοῦ ὄντος, ἀρνοῦμαι, κατὰ τὰς ἄλλας διαφορὰς δίδωμι τὴν μείζονα, ὁμο-
 λογῶ. Λοιπὸν κατὰ τὸν λόγον καὶ σημασίαν τοῦ ὄντος περισσότερον
 ὁμοιάζουσι ὁ Θεὸς καὶ τὸ κτίσμα, παρὰ τὸ συμβεβηκός καὶ ἢ οὐσία,
 15 διατὶ τὸ συμβεβηκός δὲν εἶναι ὄν κυρίως. Ὅθεν ἀγκαλὰ τὸ ὄν εἶναι συ-
 νώνυμον περὶ Θεοῦ καὶ κτίσματος δὲν εἶναι περὶ οὐσίας καὶ συμβεβηκό-
 τος.

Προτείνουσι γ^ο: τὸ κτίσμα κατὰ τὸν λόγον τοῦ ὄντος κρέμεται ἀπὸ
 τὸν Θεόν, καὶ ὁ Θεὸς δὲν κρέμεται κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, ἄρα ὁ λόγος
 20 τοῦ ὄντος διαφέρει εἰς τὸν Θεόν καὶ εἰς τὸ κτίσμα.

Ἐποκρίνομαι: διαιρῶ τὸ προηγούμενον κατὰ τὸ α^ο μέρος: τὸ κτίσμα
 κρέμεται ἀπὸ τὸν Θεόν κατὰ τὸν λόγον τοῦ ὄντος, εἰδικῶς ἀρνοῦμαι,
 πραγματικῶς ὁμολογῶ. Ἦγουν τὸ ὄν εἰς τὸ κτίσμα πραγματικῶς θεω-
 ρούμενον, ὅπου εἶναι τὸ ἴδιον κτίσμα, κρέμεται ἀπὸ τὸν Θεόν, μὰ εἰδικῶς
 25 θεωρούμενον, καθὸ ἀφαιρεῖται ἐκ τοῦ κτιστοῦ καὶ ἀκτιστοῦ νοερῶς, οὔτε
 ἐξ αὐτοῦ εἶναι, οὔτε ἐξ ἑτέρου.

Ζήτημα ε^ο: Πότερον τὸ ὄν ἀφαιρεῖται νοερῶς ἐκ τῶν αὐτοῦ διαφορῶν ἢ
 οὔ;

30 Τὸ ὄν εἶναι πρᾶγμα κοινόν, ὅπου διαιρεῖται εἰς διάφορα εἶδη καὶ συστέλλε-
 ται πρὸς αὐτὰ διὰ τῶν διαφορῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας καθίστανται τὰ εἶδη,
 ὡς καθὼς τὸ ζῶον ὄντας γένος συστέλλεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, λέοντα
 καὶ ἵππον, διὰ τὰς διαφορὰς τοῦ λογικοῦ, βρυχητικοῦ καὶ χρεμετιστικοῦ.
 Κατὰ τοὺς περιπατητικούς τέσσαρες εἶναι ἢ ἀρχικαῖς τοῦ ὄντος διαφο-

1 ραῖς, τὰς ὁποίας μὲ βάρβαρον φωνὴν ὀνομάζουσιν: καθαυτότης, ἐνετερό-
της, ἀφετερότης, αὐτοῦπαρξίς. Ἡ καθαυτότης σημαίνει τὸ ὄν ὅπου κα-
θαυτὸ ὑπάρχει, ἔξω φυσικοῦ ὑποκειμένου, ἡγουν τὰς οὐσίας, ἢ ἐτερότης
5 σημαίνει τὸ ὄν ὅπου ὑπάρχει ἐν ἐτέρῳ, δηλαδὴ ἐν ὑποκειμένῳ ἡγουν τὰ
συμβεβηκότα, ἢ ἐξετερότης σημαίνει τὸ ὄν τὸ κτιστόν, τὸ ὁποῖον λαμ-
βάνει τὴν ὑπαρξίν ἐξ ἐτέρου, ἡγουν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἢ αὐτοῦπαρξίς σημαί-
νει τὸ ὄν ὅπου ἐξ αὐτοῦ ἔχει τὸ εἶναι καὶ δὲν κρέμεται ἐξ ἐτέρου τινός,
ὡσάν ὁ Θεός. Ἡμεῖς ἐδειξάμεν ὅτι τὰ συμβεβηκότα δὲν εἶναι κυρίως
10 ὄντα, διὰ τοῦτο κρατοῦμεν μόνον τὰς δύο διαφορὰς: τὴν ἐξετερότητα καὶ
αὐτοῦπαρξίν, ἐπειδὴ ὅλα τὰ ὄντα καθ' αὐτὰ ἔχουν τὴν ὑπαρξίν. Ἐξω
ἀπὸ τὰς πρώτας ταύτας διαφορὰς εἶναι καὶ ἄλλαι, ὡσάν ἀπὸ τὰ ὄντα
φ.26 v ἄλλα εἶναι λογικά, ἄλλα ἄλογα, ἄλλα αἰσθητά, ἄλλα ἀναίσθητα ἢ ἄλλα
φωτεινὰ ἄλλα σκοτεινὰ.

Ζητοῦσιν οὖν οἱ φιλόσοφοι ἂν ἴσως καὶ νοερῶς τὸ ὄν ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὰς
15 διαφορὰς αὐτοῦ, ἡγουν ἀνίσως καὶ ὁ λόγος τοῦ ὄντος νοερῶς θεωρούμε-
νος διακρίνεται ἀπὸ τὸν λόγον καὶ σημασίαν τῶν διαφορῶν νοερῶς θεω-
ρουμένων, μὲ τὰς ὁποίας διαφορὰς ταυτίζεται. Ἀφαίρεσις νοερά, ὡς
εἶπαμεν εἰς τὴν λογικὴν, εἶναι νόησις ἐνός, μὴ νοουμένου τοῦ ἐτέρου, ἢ
ἀφαίρεσις νοερά εἶναι, δι' ἧς νοοῦμεν ἓνα πρᾶγμα κατὰ σχέσιν τινῶν
20 ἀποτελεσμάτων, κατὰ τὰ ὁποῖα ἀποτελέσματα δὲν νοοῦμεν ἄλλο
πρᾶγμα ἀχώριστον ἀπὸ τὸ πρῶτον, ὡσάν, ἢ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ ἢ
εὐσπλαχνία ταυτίζονται πραγματικῶς, νοερῶς δὲ καὶ εἰδικῶς διαφέρου-
σι, διατὶ ἢ δικαιοσύνη νοεῖται καθὸ ὁ Θεός ἀναφέρεται πρὸς τὴν ἐκδίκησιν
τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἢ εὐσπλαχνία δὲν νοεῖται κατὰ τὴν αὐτὴν σχέσιν,
25 ἀλλὰ καθὸ ἀναφέρεται πρὸς τὴν συμπάθειαν τῶν ἁμαρτωλῶν. Τοῦτο
εἶναι λοιπὸν τὸ ζήτημα, ἂν τὸ ὄν νοεῖται νοερῶς καὶ εἰδικῶς, ὄχι πραγμα-
τικῶς, κατ' ἄλλην θεωρίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν νοοῦνται αἱ διαφοραὶ
αὐτοῦ.

Ἔθεν ἄς εἶναι ἢ Πρότασις: Τὸ ὄν νοερῶς ἀφαιρεῖται ἐκ τῶν αὐτοῦ
30 διαφορῶν.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ἀφαίρεσις νοερά τοῦ ὄντος ἐκ τῶν
αὐτοῦ διαφορῶν θέλει νὰ εἴπῃ νόησις τοῦ λόγου καὶ σημασίας τοῦ ὄντος
ἄνευ τῆς νοήσεως τοῦ λόγου καὶ σημασίας τῶν διαφορῶν, κατὰ τὰς
ὁποίας τὸ ὄν διαφεῖται καὶ συστέλλεται ὡς δῆλον. Ἀλλὰ μὴν νοεῖται ὁ
35 λόγος τοῦ ὄντος, μὴ νοουμένου τοῦ λόγου τῶν διαφορῶν αὐτοῦ. Λοιπὸν

- 1 τὸ ὄν νοερῶς ἀφαιρεῖται ἐκ τῶν αὐτοῦ διαφορῶν βεβαιοῦται ἢ ἐλάττων, ὅταν νοῶ τὸ ὄν ὁ λόγος αὐτοῦ σημαίνει τὸ δυνάμενον ὑπάρχειν καθ' αὐτό, καὶ δὲν σημαίνει μήτε τὸν λόγον τοῦ κτιστοῦ ἢ ἀκτίστου, τοῦ αἰσθητοῦ ἢ ἀναισθητοῦ, ὅπου εἶναι αἱ διαφοραὶ τοῦ ὄντος, ὡς καθὼς τὸ
- 5 ζῶον ἀφαιρεῖται ἐκ τοῦ λογικοῦ καὶ ἀλόγου, διατὶ τὸ ζῶον κοινῶς ὡς ἀρχὴ τοῦ αἰσθάνεσθαι δὲν σημαίνει μήτε τὴν ἀρχὴν τοῦ συλλογίζεσθαι, μήτε τὴν στέρησιν τῆς δυνάμεως ταύτης. Λοιπὸν ὁ λόγος τοῦ ὄντος νοεῖται μὴ νοουμένου τοῦ λόγου τῶν διαφορῶν αὐτοῦ.

Λύσις τῶν ἐνστάσεων.

- 10 Προτείνουσιν α'': ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἀφαιρεῖται ἐκ τοῦ ζώου, διότι ὁ ἄνθρωπος περιέχει ἐν ἑαυτῷ τὸ ζῶον. Ἀλλὰ μὴν πᾶσα διαφορὰ τοῦ ὄντος περιέχει τὸ ὄν. Λοιπὸν τὸ ὄν δὲν ἀφαιρεῖται ἐκ τῶν αὐτοῦ διαφορῶν. Βεβαιοῦται ἢ ἐλάττων: τὸ κτιστὸν λόγου χάριν καὶ τὸ ἀκτιστον ὅπου εἶναι διαφοραὶ τοῦ ὄντος περιέχουσι τὸ ὄν, διατὶ εἶναι ὄν, ὡς δῆλον,
- 15 λοιπὸν ἀληθῆς ἢ ἐλάττων.

- Ἀποκρίνομαι, διαιρῶ τὴν μείζονα κατὰ τὸ δεύτερον μέρος: διότι ὁ ἄνθρωπος περιέχει ἐν ἑαυτῷ τὸ ζῶον πραγματικῶς, καὶ εἰδικῶς ὁμολογῶ, διότι περιέχει τὸ ζῶον πραγματικῶς μόνον, ἀρνοῦμαι. Ὁμοίως διαιρῶ τὴν ἐλάττονα: πᾶσα διαφορὰ τοῦ ὄντος περιέχει τὸ ὄν πραγματικῶς, ὁμολογῶ, εἰδικῶς, ἀρνοῦμαι αὐτὴν καὶ τὸ συμπέρασμα. Διττῶς
- 20 φ.27γ ἐν περιέχεται ἐν ἑτέρῳ, πραγματικῶς καὶ εἰδικῶς. Πραγματικῶς, ὅταν τὰ δύο ἐκεῖνα εἶναι ἀδιαίρετα καὶ ἐν πρᾶγμα, ὡσὰν τὸ κτιστὸν, λόγου χάριν, ὅπου εἶναι διαφορὰ τοῦ ὄντος, πραγματικῶς περιέχει τὸ ὄν, διατὶ ἔξω τοῦ νοός εἶναι τὸ ἴδιον ὄν καὶ δὲν διαιρεῖται ἀπ' αὐτό, εἰδικῶς
- 25 ἤτοι νοερῶς, τότε περιέχεται τὸ ἓνα εἰς τὸ ἄλλο, ὅταν ὁ λόγος καὶ ἡ σημασία τοῦ ἐνός ἐξηγεῖται μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ἐτέρου, ὡσὰν τὸ ζῶον εἰδικῶς περιέχεται εἰς τὸν λόγον καὶ ἔννοιαν τοῦ ἀνθρώπου, ὅθεν δὲν ἠμπορεῖς νὰ νοήσης ἄνθρωπον μὴ νοώντας τὸ ζῶον, μὰ ἀντιστρόφως διατὶ ἡ ἔννοια τοῦ ζώου δὲν ἐξηγεῖται μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνθρώπου, νοεῖται τὸ ζῶον δίχως τὸν ἄνθρωπον.
- 25

- Προτείνουσι β'': τὸ ὄν ταυτίζεται μὲ τὰς διαφορὰς αὐτοῦ, λοιπὸν δὲν ἀφαιρεῖται ἀπ' αὐτῶν. Βεβαιοῦται τὸ συμπέρασμα: ἀνίσως καὶ τὸ ὄν ταυτίζεται μὲ τὰς διαφορὰς αὐτοῦ ἔχει μίαν ἔννοιαν ὁμοῦ μὲ τὰς διαφορὰς, ἀλλέως οὐ ταυτίζονται κατὰ τὸν κανόνα τῆς λογικῆς περὶ διαιρετοῦ καὶ ἀδιαίρετου. Ἄρα οὐκ ἀφαιρεῖται τὸ ὄν ἐκ τῶν αὐτοῦ διαφορῶν.
- 30

30 τὸν ἄνθρωπον: μετὰ τὸ δίχως παραλείπει Μ

1 Ἐποκρίνομαι: ὁμολογῶ τὸ προηγούμενον καὶ ἀρνοῦμαι τὴν συνέπει-
αν. Πρὸς τὴν βεβαίωσιν αὐτῆς, διαφῶ τὸ προηγούμενον: ἂν τὸ ὄν ταυ-
τίζεται μὲ τὰς διαφορὰς αὐτοῦ ἔχει μόνον ἔννοιαν σὺν αὐταῖς, ὀλικὴν καὶ
πραγματικὴν, ὁμολογῶ καὶ μερικὴν καὶ εἰδικὴν, ἀρνοῦμαι αὐτὸ καὶ τὸ
5 συμπέρασμα. Λοιπὸν ὅσα ταυτίζονται ἔχουσι μίαν ἔννοιαν ὀλικὴν καὶ
πραγματικὴν, ἤγουν ἡ ἔννοια ἡ ὀλικὴ ὅπου ἐξηγεῖ ὅλο τὸ πρᾶγμα εἶναι
μία, ὡσάν ἡ ὀλόκληρος ἔννοια τοῦ ἵππου, ὅπου φανερώνει ὅλην τὴν ση-
μασίαν αὐτοῦ εἶναι μία, δηλαδὴ τὸ χρεμετιστικόν. Μὰ ὅσα ταυτίζονται
10 πάλιν ἔχουσιν διαφόρους μερικὰς ἐννοίας νοερῶς διηρημένας, ὡσάν τὸ
ζῶον εἰς τὸν ἵππον ἀγκαλὰ ταυτίζεται μὲ τὸ χρεμετιστικόν, μερικῶς καὶ
νοερῶς θεωρούμενον, ἀλλέως ὅπου εἶναι τὸ ζῶον ἦτον καὶ τὸ χρεμετι-
στικόν. Πρὸς τὸν κανόνα τῆς λογικῆς, εἰπέ ὅτι ὀμιλεῖ περὶ τῶν ἐχόντων
τὰς ὀλικὰς καὶ ἀδιαιρέτους ἐννοίας, πᾶς οὐ διαφοῦνται.

15 Ζήτημα ζ': Πότερον ἡ διαφορὰς τοῦ ὄντος ἀφαιροῦνται νοερῶς ἐκ τοῦ
ὄντος ἢ οὐ;

20 Τὸ ζήτημα τοῦτο ἔχει ὁμοιότητα μὲ τὸ ἄνω εἰρημένον. Ζητεῖται οὖν ἂν
ἴσως καὶ καθὼς τὸ ὄν ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὰς αὐτοῦ διαφορὰς, ἔτι καὶ τοῦ
ὄντος ἢ διαφορὰς ἀφαιροῦνται ἀπὸ τὸ ὄν. Ἡμεῖς καταφάσκομεν τὴν
ἀφαίρεσιν τούτων νοερῶς, εἰς ὅσον δηλαδὴ νοοῦνται οἱ λόγοι τῶν δια-
φορῶν τοῦ ὄντος, μὴ νοουμένου τοῦ λόγου τοῦ ἰδίου ὄντος.

25 Πρώτασις: ἡ διαφορὰς τοῦ ὄντος ἀφαιροῦνται νοερῶς ἐκ τοῦ ὄντος.
Ἐπίδειξις τῆς προτάσεως: Ἐκεῖνος ὁ λόγος ἀφαιρεῖται νοερῶς,
φ.27v ἦτοι εἰδικῶς ἐξ ἐτέρου λόγου, ὁ ὁποῖος φανεροῦται καὶ ἐξηγεῖται ἢ κατὰ
σχέσιν ἀποτελεσμάτων, κατὰ τὰ ὅποια δὲν φανεροῦται ὁ ἄλλος λόγος.

25 Ἡγουν ἐκεῖνος ὁ λόγος ἀφαιρεῖται εἰδικῶς ἐκ τοῦ ἐτέρου, ὁ ὁποῖος εἰς
τὴν συστατικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν δὲν περιλαμβάνει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἄλλου,
ὡς δῆλον, ἀλλὰ μὴν ὁ λόγος καὶ ἡ σημασία τῶν διαφορῶν τοῦ ὄντος φα-
νεροῦται καὶ ἐξηγεῖται κατὰ σχέσιν ἀποτελεσμάτων, κατὰ τὰ ὅποια δὲν
ἐξηγεῖται ὁ λόγος τοῦ ὄντος. Λοιπὸν ἡ διαφορὰς τοῦ ὄντος ἀφαιροῦνται
30 νοερῶς ἐκ τοῦ ὄντος. Βεβαιοῦται ἡ ἐλάττων. Τὰ ἀποτελέσματα κατὰ
τὰ ὅποια ἐξηγεῖται καὶ νοεῖται τὸ ὄν εἶναι τὸ δυνάμενον ὑπάρχειν καθ'
αὐτό. Τὰ ἀποτελέσματα πάλιν, κατὰ τὰ ὅποια νοεῖται ἡ διαφορὰ τοῦ
ὄντος, ἡ ἐξωτερότης δηλαδὴ, εἶναι λαμβάνειν ἐτέροθεν τὸ εἶναι καὶ ἡ ἄλλη

11 δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, ὅπου ἔχει τὸ χρεμετιστικόν νοερῶς καὶ μερικῶς θεωρού-
μενον. μετὰ τὸ θεωρούμενον M

1 διαφορά αὐτοῦπαρξίς, ἔχειν ἐξ αὐτοῦ τὸ εἶναι, τὰ ὅποια ἀποτελέσματα διαφέρουσι, διατι ὁ νοῦν τὸ δυνάμενον ὑπάρχειν μόνον, δὲν ἐνόησεν ἂν εἶναι αὐτοῦπαρκτον ἢ ἂν ἔχη τὴν ὑπαρξίν ἀπὸ ἄλλον. Λοιπὸν ἀληθῆς ἢ ἐλάττων.

5 Λύσις τῶν ἐνστάσεων

Πᾶσα διαφορά τοῦ ὄντος οὐ διαφεῖται ἐκ τοῦ ὄντος. Λοιπὸν δὲν ἀφαιρεῖται ἐξ αὐτοῦ. Βεβαιῶνται τὸ συμπέρασμα. Πᾶσα ἀφαίρεσις ἐνὸς ἐξ ἑτέρου ἐστὶ διαίρεσις ἀλλὰ μὴν ἐκ τῶν ὁμολογουμένων ἢ διαφορά τοῦ ὄντος οὐ διαφεῖται ἐκ τοῦ ὄντος, λοιπὸν δὲν ἀφαιρεῖται ἐξ αὐτοῦ. Βεβαι-
10 οῦται ἢ μείζων, πᾶν πολυπλασιάζον τὰ πράγματα διαφεῖ αὐτά. Ἀλλὰ μὴν ἢ ἀφαίρεσις ἐστὶ πολυπλασιασμὸς τῶν ἄκρων, εἰς τὰ ὅποια εὐρίσκεται, λοιπὸν εἶναι διαίρεσις.

Ἀποκρίνομαι, δεξάμενος τὸ προηγούμενον ἀρνοῦμαι τὸ συμπέρασμα. Πρὸς τὴν βεβαίωσιν αὐτοῦ ἀρνοῦμαι τὴν μείζονα, πρὸς αὐτῆς πάλιν τὴν
15 βεβαίωσιν διαφῶ τὴν μείζονα: πᾶν πολυπλασιάζον τὰ πράγματα διαφεῖ αὐτά, τὸ πολυπλασιάζον πραγματικῶς ὁμολογῶ, τὸ πολυπλασιάζον νοερῶς ἀρνοῦμαι. Πρὸς τὴν ἐλάττονα: ἢ ἀφαίρεσις ἐστὶ πολυπλασιασμὸς νοερῶς, ὁμολογῶ, πραγματικῶς, ἀρνοῦμαι αὐτήν καὶ τὸ συμπέρασμα. Κάθε πρᾶγμα λοιπὸν ὅπου προξενεῖ πραγματικὸν πολυπλασιασμόν, ἐκεῖνο διαφεῖ, ὡσάν ἢ πρῶν ὅπου χωρίζει τὸ δεύτερον, ἢ ἀφαίρεσις ὅμως πολυπλασιάζει νοερῶς εἰς ὅσον κάνει νὰ νοήσωμεν κατὰ διάφορον ἔννοι-
20 αν τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα.

Προτείνουσι β^ο: ὁ λόγος τοῦ ὄντος εἰκονίζεται εἰς κάθε ἀντικείμενον τοῦ νοός. Λοιπὸν δὲν ἀφαιρεῖται ἢ διαφορά τοῦ ὄντος ἀπὸ τὸ ὄν, διατι
25 εὐρίσκεται εἰς αὐτὴν ὁ λόγος τοῦ ὄντος.

Ἀποκρίνομαι: διαφῶ τὸ προηγούμενον ὁ λόγος τοῦ ὄντος εἰκονίζεται εἰς κάθε ἀντικείμενον τοῦ νοός πραγματικῶς, ὁμολογῶ, εἰδικῶς ἀρνοῦμαι. Ἦγουν ὅ,τι πρᾶγμα νοήσῃ ὁ νοῦς ἀληθῶς εἶναι ὄν, ὅταν καθ' αὐτὸ ὑπάρχη, μὰ εἰς τὴν νοερὰν ἔννοιαν κάθε πράγματος δὲν φανεροῦται
30 ἢ νοερὰ καὶ συστατικὴ ἔννοια τοῦ ὄντος.

Ζήτημα ζ^ο: Πότερον οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ ἐν τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ με-
ταξὺ ἀλλήλων διακρίνονται, καὶ κατὰ ποῖον εἶδος διακρίσεως δια-
ροῦνται;||

φ.28v Βαθμοὺς μεταφυσικοὺς ὀνομάσαμεν τὰ οὐσιώδη κατηγορούμενα, τὰ
35 ὅποια εὐρίσκονται εἰς τὸ πρᾶγμα. Ὡσάν εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸ ζῶον, τὸ

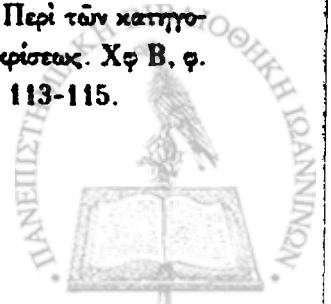
1 λογικόν, τὸ ὄν, τὸ γελαστικόν καὶ ὁμοία. Τοῦτοι οἱ βαθμοὶ ἄλλοι εἶναι
 ἀπλῶς πνευματικοὶ ἢ ἀπλῶς σωματικοὶ καὶ ἄλλοι μεμιγμένοι ἀπὸ τῶν
 σωματικῶν καὶ πνευματικῶν, καθὼς σαφέστερα ἐξηγήσαμεν εἰς τὴν
 5 μεταφυσικὴν. Ζητεῖται οὖν παρὰ τῶν σχολαστικῶν, ἀνίσως καὶ διακρίνο-
 νται, ἤγουν διαφοῦνται οἱ βαθμοὶ τοῦτοι ἀλλήλων εἰς τὸ αὐτὸ ὑποκειμέ-
 νον, λόγου χάριν ἂν διακρίνεται τὸ ζῶον ἀπὸ τὸ λογικόν εἰς τὸν ἴδιον
 ἄνθρωπον. Οἱ σκωτισταὶ λέγουσιν, ὅτι ὅλοι οἱ βαθμοὶ ἀδιαφόρους διακρίνον-
 10 ται ἀλλήλων τῇ εἰδικῇ διακρίσει ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος. Οἱ θω-
 μισταὶ ἐξ ἐναντίας λέγουσιν, ὅτι διακρίνονται μόνον τῇ νοεῶν μείζονι δια-
 κρίσει. Λόγου χάριν, κατὰ τοὺς σκωτιστάς, ἄνευ νοεῶν νοήσεως, ἢ
 ἔννοια τοῦ ζώου ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δὲν εἶναι ἢ ἔννοια τοῦ λογικοῦ, ἀγκαλιὰ
 καὶ τὸ ζῶον νὰ ταυτίζεται μὲ τὸ λογικόν. Κατὰ δὲ τοὺς θωμιστάς, δύ-
 νηται ὁ νοῦς ὀλοτελῶς νοεῖν τὸ ζῶον, μὴ νοῶν τὸ λογικόν, ἀλλ' ἢ ἔννοια
 15 τοῦ ζώου ἔξω τῆς διανοίας δὲν διαφέρει ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ λογικοῦ. Ὅρα
 τὰ περὶ διακρίσεως ἐν τῇ λογικῇ καὶ μεταφυσικῇ. Ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι οἱ
 μεταφυσικοὶ βαθμοὶ οἱ ἀπλῶς πνευματικοὶ ἢ σωματικοὶ ἐν τῷ ἰδίῳ ὑπο-
 κειμένῳ μὲ τὸ ὁποῖον ταυτίζονται, μόνον διακρίνονται τῇ νοεῶν ἐλάττονι
 διακρίσει, ὡς λέγουσιν οἱ ὀνομηγάλιοι, ἤγουν διακρίνονται τῇ εἰδικῇ διακρί-
 20 σει ἐκ μέρους τῆς διανοίας, ὄχι ἐκ μέρους τοῦ ἀντικειμένου καθάπερ δο-
 ξάζουσι οἱ θωμισταί. 6^ο λέγομεν, ὅτι τὸ ζῶον καὶ τὸ λογικόν εἰς τὸν
 ἄνθρωπον διακρίνονται πραγματικῶς, ἐπειδὴ εἶναι βαθμοὶ μεμιγμένοι ἐκ
 σωματικοῦ καὶ πνευματικοῦ. Τούτῃ ἢ γνάμη εἶναι ἐναντία ὅλων τῶν
 περιπατητικῶν.

Πρότασις α': Οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ τῶν πραγμάτων ἀπλῶς
 25 πνευματικῶν ἢ ἀπλῶς σωματικῶν, δὲν διακρίνονται ἐν τῷ αὐτῷ ὑποκει-
 μένῳ εἰδικῶς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ἀνίσως καὶ οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ
 ἀπλῶς πνευματικοὶ ἢ ἀπλῶς σωματικοὶ, ὅπου ταυτίζονται εἰς τὸ ἴδιον
 ὑποκειμένον, ἐδέχοντο τὴν εἰδικὴν διάκρισιν ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγμα-
 30 τος, καθὼς λέγουσιν οἱ σκωτισταί, ἀναγκαίως εἶχον διάκρισιν πραγματι-
 κήν. Ἀλλὰ μὴν κατὰ τοὺς ἀντιπάλους οἱ βαθμοὶ τοῦτοι δὲν διακρίνονται
 πραγματικῶς. Λοιπὸν οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ τῶν πραγμάτων ἀπλῶς

29 διάκρισιν πνευματικὴν M

15 Βικ. Δαμοδός, Συνταγματίον μεταφυσικῆς. Μέρος Α', κεφ. 6', Περί τῶν κατηγο-
 ρουμένων προσηκόντων τῷ ὄντι καὶ τῷ τρόπῳ τοῦ ὄντος, ὅπου διακρίσεως. Χφ Β, φ.
 4. Ἐπίτομος Λογική, Βενετία, 1759, κεφ. Η', Περί διακρίσεως, σ. 113-115.

- 1 πνευματικῶν ἢ ἀπλῶς σωματικῶν δὲν διακρίνονται τῇ διαιρέσει τῶν
σκωτιστῶν. Ἡ ἐλάττων εἶναι παρά πᾶσιν ὁμολογουμένη, διότι ὅλοι οἱ
βαθμοὶ πραγματικῶς ἔξω τοῦ νοῦς εἰσὶν ἐν πρᾶγμα καὶ μία ὄντοτης. Δεί-
χνεται τῆς μείζοντος ἢ ἀκολουθία, τὴν ὁποίαν ἀρνοῦνται οἱ σκωτισταί:
5 ἐκεῖνα τὰ ἄκρα πραγματικῶς διακρίνονται ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ ἓνα εἶναι ἔξω
τῆς οὐσίας τοῦ ἐτέρου καὶ ἀπλῶς ἀποφάσκεται περὶ τούτου, ὡς δῆλον,
φ.28ν ἀλλὰ μὴν κατὰ τὴν ἢ εἰδικὴν διάκρισιν ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος, ὁ
ἓνας βαθμὸς ὅλως εἶναι ἔξω τῆς οὐσίας τοῦ ἄλλου καὶ ἀπλῶς ἀποφάσκε-
ται περὶ αὐτοῦ. Λοιπὸν ἀληθεύει ἡ ἀκολουθία τῆς μείζονος. Βεβαιοῦται ἡ
10 ἐλάττων. Κατὰ τοὺς σκωτιστάς ἡ ἔννοια τοῦ ζῶου, ἡ ὀλόκληρος ἄνευ
τινὸς στοχασμοῦ, δὲν εἶναι ἡ ἔννοια καὶ οὐσία τοῦ λογικοῦ, ἐπειδὴ καὶ
τοῦτο σημαίνει ἡ εἰδικὴ διάκρισις αὐτῶν. Λοιπὸν μὲ ὅλην τὴν πραγμα-
τικὴν ταυτότητα, ὅπου κατὰ τοὺς σκωτιστάς ἔχουσιν τὸ ζῶον καὶ τὸ
λογικόν, τὸ ἓνα δὲν περιέχεται εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ἄλλου καὶ ἀποφάσκε-
ται περὶ αὐτοῦ. Ὅθεν εἶναι πρᾶγμα ἀκατάληπτον δύο ἄκρα νὰ εἶναι ἓνα
15 πρᾶγμα καὶ ἡ οὐσία τοῦ ἑνὸς ὅλως νὰ διαφέρῃ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἄλλου.

Λύσις τῶν ἐνστάσεων

- Προτείνουσι α'': ἐν τῷ ἀγγέλῳ Μιχαήλ, ἡ ἰδέα τῆς ἀγγελικῆς οὐσίας
δὲν περιλαμβάνει τὴν ἰδέαν τοῦ προσώπου τοῦ Μιχαήλ, ὡς δῆλον, ἀλλέ-
20 ως ὅπου ἦτον ἡ ἀγγελικὴ οὐσία ἦτον καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Μιχαήλ.
Λοιπὸν εἰδικῶς διακρίνονται οἱ βαθμοὶ τῆς ἀγγελικῆς οὐσίας καὶ τοῦ ἀτό-
μου τοῦ Μιχαήλ εἰς τὸ ἴδιον ὑποκείμενον.

- Ἀποκρίνομαι, διαιρῶ τὸ προηγούμενον: ἐν τῷ ἀγγέλῳ Μιχαήλ ἡ ἰδέα
τῆς ἀγγελικῆς οὐσίας δὲν περιλαμβάνει τὴν ἰδέαν τοῦ προσώπου τοῦ
25 Μιχαήλ, ἡ μερικὴ ἰδέα τῆς ἀγγελικῆς οὐσίας ὁμολογῶ, ἡ ὀλικὴ ἰδέα,
ἀρνοῦμαι τὸ προηγούμενον καὶ τὸ συμπέρασμα. Ἄνίσως καὶ νοήσης τε-
λείως καὶ ὀλοκλήρως τὴν ἀγγελικὴν οὐσίαν τοῦ Μιχαήλ, ἀναγκαίως
ἐνόησας τὸν Μιχαήλ, ὅπου δὲν διαιρεῖται ἐκ τῆς ἀγγελικῆς οὐσίας, μὰ
ὅταν λέγωμεν πῶς εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀγγελικῆς φύσεως δὲν περιέχεται ἡ
30 ἰδέα τοῦ Μιχαήλ, τότε δὲν λαμβάνομεν καὶ δὲν νοοῦμεν τὴν ἀγγελικὴν
οὐσίαν καθὼς εἶναι εἰς τὸν Μιχαήλ, ἀλλὰ κοινῶς, ὡς ἀφηρημένην ἐκ τῆς
ἄλλης μερικῆς ἰδέας τοῦ προσώπου ἐκεῖνου.

Προτείνουσι β'': ὁ ἄγγελος Μιχαήλ κατὰ τὴν ἀγγελικὴν φύσιν ἔξω
τοῦ νοῦς ἀληθῶς εἶναι ὅμοιος τῷ Ραφαήλ, καὶ κατὰ τὰ προσωπικὰ ἰδιώ-

3 ὅλως εἶναι ἔξω M || 6 περὶ αὐτοῦ M || 8 εἶναι ὅλως ἔξω M || 11 καὶ ἡ οὐσία M ||
19-20 ἀλλ' ἔως ὅπου M || 31 ὡς ἀφηρημένης M

1 ματα ἀληθῶς διαφέρει ἀπὸ τὸν ἴδιον Ραφαήλ. Λοιπὸν ἡ ἀγγελικὴ οὐσία καὶ τὰ προσωπικὰ ἰδιώματα τοῦ Μιχαήλ διακρίνονται ἔξω τοῦ νοός τῆ εἰδικῆ διακρίσει.

Ἐπομένως ἀποκρίνομαι α': ὅτι ἂν ἦτον ἀσυλλόγιστον τὸ ἐπιχειρήμα, ἠκολούθει
 5 τοῦτο τὸ συμπέρασμα: λοιπὸν ἡ ἀγγελικὴ φύσις καὶ τὰ προσωπικὰ ἰδιώματα τοῦ Μιχαήλ διακρίνονται πραγματικῶς. Ἀποκρίνομαι β': ἀρνοῦμαι τὸ προηγούμενον, ἐπειδὴ ἀληθῶς, πραγματικῶς καὶ ἔξω τοῦ νοός τὴν ἴδιαν ὁμοιότητα ἢ ἀνομοιότητα ὅπου ἔχει ὁ Μιχαήλ μετὰ τὴν ἀγγελικὴν οὐσίαν ἔχει καὶ μετὰ τὰ προσωπικὰ ἰδιώματα καὶ ἐκεῖνη ὅπου
 10 ἔχει μετὰ τὰ προσωπικὰ ἰδιώματα ἔχει καὶ μετὰ τὴν ἀγγελικὴν φύσιν. Ἦγουν ὁ Μιχαήλ, καθὼς πραγματικῶς εἶναι ὁμοιος μετὰ τὸν Ραφαήλ διὰ τῆς ἀγγελικῆς φύσεως, ἔτσι εἶναι ὁμοιος καὶ διὰ τῶν ὑποστατικῶν ἰδιωμάτων καὶ ὡς καθὼς ἢ πραγματικῶς διαφέρει ἀπὸ τὸν Ραφαήλ διὰ τῶν
 φ. 29r προσωπικῶν ἰδιωμάτων, ἔτσι διαφέρει καὶ διὰ τῆς ἀγγελικῆς φύσεως, διατὶ τὰ προσωπικὰ ἰδιώματα τοῦ Μιχαήλ καὶ ἡ ἀγγελικὴ φύσις πραγματικῶς εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό. Λέγομεν ὅμως, ὅτι ὁ Μιχαήλ διὰ τῆς ἀγγελικῆς φύσεως εἶναι ὁμοιος μετὰ τὸν Ραφαήλ καὶ εἶναι ἀνόμιος διὰ τῶν προσωπικῶν ἰδιωμάτων, τὰ ὅποια νοοῦνται κατ' ἐπίνοιαν νοεράν καὶ σημαίνουσιν ὅτι ὁ Μιχαήλ νοούμενος κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ ἀγγέλου κοινῶν μετὰ τὸν Ραφαήλ ὅπου εἶναι ἄγγελος, νοούμενος δὲ κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν προσωπικῶν ἰδιωμάτων διαφέρει ἀπὸ τὸν Ραφαήλ, ὅπου δὲν ἔχει τὰ ἰδιώματα ἐκεῖνα.

Προτείνουσι γ': τὸ προσωπικὸν ἰδίωμα ἐν τῷ Μιχαήλ διορίζει τὴν ἀγγελικὴν οὐσίαν μᾶλλον εἰς ἓνα ἄτομον ἢ εἰς ἄλλο. Καὶ πάλιν τὸ προσωπικὸν ἰδίωμα προσθέτει τί τῇ ἀγγελικῇ οὐσίᾳ. Λοιπὸν ἐπειδὴ οὐ διακρίνονται πραγματικῶς, διακρίνονται εἰδικῶς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος.

Ἀποκρίνεται εἰς τοῦτα καὶ ὅμοια ἐπιχειρήματα ὁ Ἀκινάτης Θωμᾶς
 30 μέρει α', ζητήματι ιε': ἄρθρῳ β': ὅτι δηλαδὴ εἰς τὰ αἶψα (τὸ ἴδιον νόησον καὶ εἰς τὰ ἀπλῶς σωματικά) πράγματα τὸ ὀρισθὲν καὶ τὸ ὀρίζον δὲν εἶναι ἕτερον καὶ ἕτερον, ἀλλ' ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πραγματικῶς καὶ ἔξω τοῦ νοός, ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο κατ' ἐπίνοιαν. Ὅταν εἶπα ἐγώ, τὸ ἴδιον νόησον καὶ εἰς τὰ ἀπλῶς σωματικά, τοῦτο τὸ εἶπα διὰ τὰ μεταφυσικὰ κατηγορήματα, ὅχι διὰ τὰ φυσικά, ἐπεὶ ἡ μορφή λόγου χάριν, ὅπου εἶναι ὀρίζον, ἀληθῶς
 35 διαφεῖται ἐκ τῆς ὕλης, ὅπου εἶναι τὸ ὀρισθὲν. Ἐν μορφῇ οὖν τὸ προσω-

1 πικόν ἰδίωμα τοῦ Μιχαήλ διορίζει τὴν ἀγγελικὴν οὐσίαν εἰς ἓν ἄτομον καὶ προσθέτει τί τῇ ἀγγελικῇ οὐσίᾳ, νοερῶς ὁμολογῶ, πραγματικῶς ἀρνοῦμαι. Ἦγουν κατὰ τὴν ἡμετέραν θεωρίαν τὰ προσωπικὰ ἰδιώματα ὀρίζουσι καὶ ἡ ἀγγελικὴ οὐσία διορίζεται.

5 Προτείνουσι δ'': ἐκεῖνα διακρίνονται ἔξω τοῦ νοός, περὶ τῶν ὁποίων ἀληθεύουσι οὐκ ἀντιφατικά, ἐπειδὴ τὰ ἀντιφατικά δὲν ἀληθεύουσι περὶ τοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ περὶ τῶν μεταφυσικῶν βαθμῶν ἀληθεύουσι τὰ ἀντιφατικά. Λοιπὸν διακρίνονται ἔξω τοῦ νοός εἰδικῶς. Βεβαιοῦται ἡ ἐλάττων. Τὸ ὄν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ ἀνθρωπότης εἶναι βαθμοὶ μεταφυσικοὶ καὶ
10 περὶ τῆς ἀνθρωπότητος λέγεται τὸ λογικὸν ζῶον, τὸ ὁποῖον δὲν λέγεται περὶ τοῦ ὄντος, ἐπειδὴ ὁ λίθος ἐστὶν ὄν, μὰ δὲν ἀληθεύει, ἄρα ἐστὶ ζῶον λογικόν. Λοιπὸν εἶναι ἀληθῆς ἡ ἐλάττων.

Ἀποκρίνομαι: ἀρνοῦμαι τὴν μείζονα, πρὸς τῆς ὁποίας τὴν βεβαίωσιν
15 διαιρῶ, τὰ ἀντιφατικά δὲν ἀληθεύουσι διὰ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα θεωρούμενον κατὰ τὴν αὐτὴν σχέσιν ὁμολογῶ, θεωρούμενον κατὰ διάφορον σχέσιν, ἀρνοῦμαι. Λοιπὸν ἓνα ἀχώριστον πράγμα κατὰ διάφορον θεωρίαν δέχεται τὰ ἀντιφατικά ὡσάν, ἡ ἢ αὐτὴ στιγμὴ λέγεται ἀρχὴ καὶ
φ.29ν τέλος τῆς γραμμῆς κατὰ διάφορον σχέσιν, οὕτω οὖν καὶ οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ δέχονται τὰ ἀντιφατικά καὶ διακρίνονται μόνον νοερῶς.

20 Προτείνουσι ε'': τὰ ἔχοντα διαφοροὺς ὀρισμοὺς ἀληθῶς διαφέρουσι. Ἄλλὰ μὴν οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ ἔχουσι διαφοροὺς ὀρισμοὺς, λοιπὸν ἀληθῶς ἔξω τοῦ νοός διαφέρουσι καὶ διακρίνονται, σαφῆς ἡ ἐλάττων, ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἄλλως ὀρίζεται καὶ ἄλλως ἡ εὐσπαλχνία.

Ἀποκρίνομαι: διαιρῶ τὴν μείζονα, τὰ ἔχοντα διαφοροὺς ὀρισμοὺς
25 ἀληθῶς διαφέρουσιν ἔξω τοῦ νοός ἢ κατ' ἐπίνοιαν, ὁμολογῶ, πάντοτε ἔξω τοῦ νοός, ἀρνοῦμαι. Δὲν εἶναι ἀναγκαῖον ὅσα ἔχουσι διαφοροὺς ὀρισμοὺς πάντοτε νὰ διακρίνονται κατὰ τὸ ἀντικείμενο ἔξω τοῦ νοός. Ὅθεν ὅταν δύο ἄκρα ἔχουσι διαφοροὺς, τελείους καὶ ὀλικοὺς ὀρισμοὺς, τότε πραγματικῶς διαφέρουσι καὶ διακρίνονται, μὰ ὅταν ἔχουσιν ἀτελεῖς καὶ
30 μερικοὺς ὀρισμοὺς, τότε κατ' ἐπίνοιαν μόνον διακρίνονται, ἐπειδὴ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα δέχεται διάφορον μερικὸν ὀρισμὸν κατὰ τὴν διάφορον θεωρίαν.

Προτείνουσιν ζ'': ἐκεῖνα διακρίνονται ἔξω τοῦ νοός, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ
35 ἓνα ἔξω τοῦ νοός δὲν εἶναι τὸ ἄλλο. Ἄλλὰ ἀπὸ τοὺς μεταφυσικοὺς βαθμοὺς ὁ ἓνας ἔξω τοῦ νοός δὲν εἶναι ὁ ἄλλος, λοιπὸν διακρίνονται ἔξω τοῦ

30 διακρίνονται τοῦ νοός M

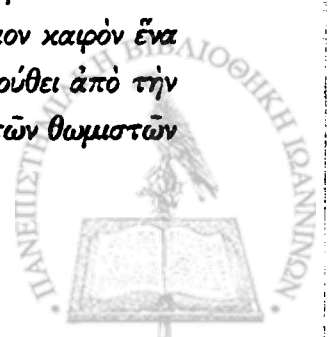

1 νοός εἰδικῶς. Σαφῆς ἢ μείζων. Δείχεται ἢ ἐλάττων, ἢ θεία δικαιοσύνη
 λόγου χάριν δὲν εἶναι ἔξω τοῦ νοός ἢ θεία εὐσπλαχνία. λοιπὸν ἀληθῆς ἢ
 ἐλάττων. Βεβαιούται τὸ προηγούμενον: ἢ θεία δικαιοσύνη δὲν εἶναι ἔξω
 5 τοῦ νοός ὅ,τι ἐξ αὐτῆς ἀποκλείει, ἀλλὰ ἀποκλείει τὴν εὐσπλαχνίαν, ὡς
 δῆλον λοιπὸν ἢ θεία δικαιοσύνη δὲν εἶναι ἢ θεία εὐσπλαχνία.

Ἄποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὴν ἐλάττονα, πρὸς τῆς ὁποίας τὴν βεβαίω-
 σιν ἀρνοῦμαι τὸ προηγούμενον, πρὸς τούτου δὲ τὴν βεβαίωσιν διαίρω τὴν
 μείζονα: ἢ θεία δικαιοσύνη δὲν εἶναι ἔξω τοῦ νοός ὅ,τι ἀποκλείει ἐξ αὐτῆς
 κατὰ τὸ ἀντικείμενον ὁμολογῶ, ὅ,τι ἀποκλείει κατὰ τῆς διανοίας τὸν
 10 στοχασμόν, ἀρνοῦμαι. Ὁμοίως διαίρω τὴν ἐλάττονα ἢ θεία δικαιοσύνη
 ἀποκλείει τὴν εὐσπλαχνίαν κατὰ τὸ ἀντικείμενον, ἀρνοῦμαι, κατὰ τὸ
 στοχασμόν τῆς διανοίας, ὁμολογῶ, καὶ ἀρνοῦμαι τὴν συνέπειαν, εἰς δύο
 τρόπους ἓνα ἄκρον, ἤγουν ἓνας ὅρος ἀποκλείει τὸν ἄλλον, ἢ κατὰ τὸ
 ἀντικείμενον ἢ κατὰ τὸν στοχασμόν καὶ θεωρίαν τοῦ νοός, ἀποκλείει
 15 κατὰ τὸ ἀντικείμενον, ὅταν εἶναι ἀντικείμενον κεχωρισμένον ἀπὸ τὸ ἄλλο
 ἄκρον, ὡσάν ἢ ψυχὴ ἀποκλείει τὸ σῶμα εἰς ὅσον ὅταν νοοῦμεν τὴν ψυ-
 χήν, αὐτὴ μόνη εἶναι τοῦ νοός ἀντικείμενον καὶ δὲν εἶναι τὸ σῶμα, ἀπο-
 κλείει κατὰ τὸν στοχασμόν μόνον, ὅταν τὰ δύο ἄκρα εἶναι τὸ αὐτὸ ἀντι-
 κείμενον τῆς διανοίας, μὰ θεωροῦνται κατὰ τὴν σχέσιν τοῦ ἑνός, ὡσάν
 ὅταν νοῶ τὴν θείαν δικαιοσύνην διὰ τὸ ταυτὸν νοῶ ὁμοῦ καὶ τὴν θείαν ἢ
 20 εὐσπλαχνίαν κατὰ μόνον τὰ ἀποτελέσματα τῆς δικαιοσύνης. Διὰ τοῦτο
 οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ δὲν διακρίνονται ἔξω τοῦ νοός ὡς ἀντικείμενα δια-
 φορετικά, ἀλλ' εἰς τὴν διάνοιαν, εἰς ὅσον ὁ νοός θεωρεῖ τὸ ἴδιον ἀχώριστον
 ἀντικείμενον κατὰ διάφορον στοχασμόν.

25 Πρότασις 6^α: Οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ ἀπλῶς σωματικοὶ ἢ ἀπλῶς
 πνευματικοὶ δὲν διακρίνονται τῇ διακρίσει τῶν θωμιστῶν.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ἡ διάκρισις τῶν θωμιστῶν λεγο-
 μένη νοερά μείζων εἶναι ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ ἀχώρι-
 στον πρᾶγμα νοεῖται κατὰ διάφορον ὀλικὴν ἔννοιαν, εἰς τρόπον ὅπου εἰς
 30 τὴν ἔννοιαν τοῦ ἑνός ἄκρου δὲν γίνεται ἀντικείμενον τὸ ἄλλο ἄκρον. Λό-
 γου χάριν, ὅταν νοῶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, μόνη ἢ δικαιοσύνη εἶναι
 τῆς διανοίας τὸ ἀντικείμενον, καὶ δὲν νοεῖται οὐδαμῶς ἢ θεία εὐσπλαχνία,
 μόλον ὅπου ταυτίζεται μὲ τὴν δικαιοσύνην. Ἄλλὰ μὴν εἶναι ἀδύνατον νὰ
 δοθῇ τέτοια διάκρισις. Λοιπὸν οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ ἀπλῶς σωματικοὶ ἢ
 35 ἀπλῶς πνευματικοὶ δὲν διακρίνονται τῇ διακρίσει τῶν θωμιστῶν. Δεί-
 χεται ἢ ἐλάττων: εἶναι ἀδύνατον νὰ νοήσωμεν εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν ἓνα
 πρᾶγμα καὶ νὰ μὴ νοήσωμεν αὐτό, ἀλλὰ μὴν τοῦτο ἠκολούθει ἀπὸ τὴν
 διάκρισιν τῶν θωμιστῶν. Λοιπὸν εἶναι ἀδύνατον νὰ δοθῇ τῶν θωμιστῶν

1 ἡ διάκρισις. Δείχεται ἡ ἐλάττων: ἀνίσως λόγου χάριν καὶ νοοῦμεν τὴν
 θεϊαν δικαιοσύνην, δίχως νὰ εἶναι ἀντικείμενον τοῦ νοός ἡ θεία εὐσπλα-
 χνία, ὅπου ταυτίζεται μὲ τὴν δικαιοσύνην, νοοῦμεν, ἤγουν ἐπιλαμβάνο-
 5 μεν ὡς ἀντικείμενον τὴν θεϊαν δικαιοσύνην καθ' ὑπόθεσιν, καὶ δὲν ἐπι-
 λαμβάνομεν τὴν αὐτὴν δικαιοσύνην, διατὶ δὲν ἐπιλαμβάνομεν τὴν θεϊαν
 εὐσπλαχνίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν χωρίζεται ἡ δικαιοσύνη, ὅθεν τὸ ἴδιον
 πρᾶγμα εἶναι ἀντικείμενον τῆς δικαιοσύνης καὶ δὲν εἶναι, λοιπὸν ἀληθῆς ἡ
 ἐλάττων.

10 Πρότασις γ': Οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ ἀπλῶς σωματικοὶ ἢ ἀπλῶς
 πνευματικοὶ διακρίνονται τῇ ἐλάττονι νοεῤῥᾱ.

Ἐπίδειξις τῆς προτάσεως: Ἐκεῖνα διακρίνονται τῇ ἐλάττονι
 κατ' ἐπίνοιαν διακρίσει, τὰ ὁποῖα νοοῦνται κατ' ἀδιάφορον θεωρίαν δίχως
 νὰ εἰσάγουν εἰς τὸν νοῦν διαφορὰν ἀντικειμένου, ὡς δῆλον. Ἀλλὰ μὴν οἱ
 μεταφυσικοὶ βαθμοὶ ἀπλῶς σωματικοὶ ἢ ἀπλῶς πνευματικοὶ νοοῦνται
 15 κατὰ διάφορον θεωρίαν, δίχως νὰ χωρίζουν τὸ ἀντικείμενον τοῦ νοός.
 Λοιπὸν οἱ μεταφυσικοὶ βαθμοὶ διακρίνονται τῇ ἐλάττονι κατ' ἐπίνοιαν δια-
 κρίσει. Δείχεται ἡ ἐλάττων. Ὅταν λόγου χάριν νοοῦμεν τὴν δικαιοσύ-
 νην τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία πραγματικῶς εἶναι ἓνα ἀχώριστον πρᾶγμα μὲ τὴν
 εὐσπλαχνίαν, ἀντικείμενον τῆς διανοίας εἶναι ὅλος ὁ Θεὸς ὡς ἀχώριστος
 20 τῆς δικαιοσύνης καὶ εὐσπλαχνίας, ἀλλὰ νοοῦμενος μόνον κατὰ τὴν σχέ-
 σιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς δικαιοσύνης, ἀλλέως ἂν δὲν εἶναι ἀντικεί-
 μενον τῆς διανοίας ὁμοῦ μὲ τὴν δικαιοσύνην ἢ εὐσπλαχνία, πῶς εἶναι
 ἀχώριστος ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην; λοιπὸν εἶναι ἀληθῆς. ||

φ.30 ν Πρότασις δ': Οἱ σωματικοὶ βαθμοὶ πραγματικῶς διακρίνονται ἀπὸ τῶν
 25 πνευματικῶν. Λόγου χάριν τὸ ζῶον πραγματικῶς διακρίνεται ἀπὸ τὸ λο-
 γικὸν εἰς τὸν ἴδιον ἄνθρωπον.

Ἐπίδειξις τῆς προτάσεως: Πραγματικῶς διακρίνονται τὰ ὄντα
 ἀληθῶς πράγματα διαφορετικὰ κατὰ τὴν φύσιν. Ἀλλὰ μὴν οἱ σωματικοὶ
 βαθμοὶ, ἤγουν τὸ ζῶον εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι πρᾶγμα διαφορετικὸν ἀπὸ
 30 τὸ λογικόν, ὅπου εἶναι πνευματικὸς βαθμὸς. Λοιπὸν οἱ σωματικοὶ βαθμοὶ
 πραγματικῶς διακρίνονται ἐκ τῶν πνευματικῶν, ἤγουν τὸ ζῶον ἀπὸ τὸ
 λογικόν. Δείχεται ἡ ἐλάττων: τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα διαφέρουσι κατὰ
 φύσιν, ὡς δῆλον, καὶ τὸ ζῶον εἶναι ἰδίωμα τοῦ σώματος, τὸ λογικὸν ἰδίω-
 μα τοῦ πνεύματος, ἐπειδὴ ἂν δὲν ἦτον τὸ ζῶον ἰδίωμα τοῦ σώματος,
 35 πῶς εὐρίσκετο εἰς τὸν ἵππον καὶ τὸν λέοντα; Καὶ πάλιν ἂν δὲν ἦτον τὸ

1 λογικόν, ἤγουν τὸ νοητικὸν ἰδίωμα τοῦ πνεύματος πᾶς εἶναι εἰς τὸν ἄγγελον, ὅπου εἶναι καθαρὸν πνεῦμα; Λοιπὸν ἀληθῆς ἢ ἐλάττων.

Λύσις τῶν ἐντάσεων

5 Προτείνουσι α^α: τὸ ζῶον εἶναι ἀρχὴ τοῦ αἰσθάνεσθαι. Ἄλλ' ἡ ἀρχὴ τοῦ αἰσθάνεσθαι περιλαμβάνει τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν. Λοιπὸν τὸ ζῶον δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸ λογικόν.

Ἀποκρίνομαι: διαιρῶ τὴν ἐλάττονα: ἡ ἀρχὴ τοῦ αἰσθάνεσθαι περιλαμβάνει τὸ σῶμα καὶ τὴν αἰσθητικὴν ψυχὴν, ὅπου εἶναι τὰ ζωτικὰ πνεύματα, ἤγουν τὰ καθαρότερα μέρη τοῦ αἵματος. Ὁμολογῶ τὴν ψυχὴν τὴν
10 λογικὴν, ὅπου εἶναι καθαρότατον πνεῦμα, ἀρνοῦμαι.

Προτείνουσι β^β: ὅλος ὁ ἄνθρωπος λέγεται σωματικὸς καὶ λογικὸς. Λοιπὸν τὸ σωματικὸν καὶ τὸ λογικὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲν διακρίνονται πραγματικῶς.

Ἀποκρίνομαι: διαιρῶ τὸ προηγούμενον: ὅλος ὁ ἄνθρωπος λέγεται σωματικὸς καὶ λογικὸς κατὰ τὴν προσηγορίαν, ὁμολογῶ, κατὰ τὴν ὄντοτητα, ἀρνοῦμαι. Ὅλος ὁ ἄνθρωπος ὀνομάζεται λογικὸς καὶ σωματικὸς, διὰ τὴν προσηγορίαν εἶναι ὅλου τοῦ προσώπου καὶ τῆς ὑποστάσεως. Ἄλλὰ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ὄντοτης λογικῆς, ἤγουν πνευματικῆς, μήτε ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ὄντοτης σωματικῆς.

20 Προτείνουσι γ^γ: τὸ λογικὸν ὀρίζεται παρὰ τῶν σχολαστικῶν, ἀρχὴ τοῦ συλλογιζέσθαι διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων. Λοιπὸν τὸ λογικὸν περιλαμβάνει τὸ σῶμα.

Ἀποκρίνομαι: διαιρῶ τὸ προηγούμενον: τὸ λογικὸν ὀρίζεται ἀρχὴ τοῦ συλλογιζέσθαι διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων ὀρθῶς, ἀρνοῦμαι, φαύλως ὁμολογῶ. Ἐπειδὴ περὶ πολλῶν συλλογιζόμεθα, τὰ ὅποια δὲν διαβαίνουσι ἐκ τῶν αἰσθήσεων, ὡσάν περὶ τῶν νοητῶν. Πάλιν εἶναι κακὸν τὸ συμπέρασμα, διὰ τὴν ἂν καὶ καθ' ὑπόθεσιν διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων συλλογιζέται ὁ νοῦς, ὅμως οἱ στοχασμοὶ ὅπου κάνει διὰ τῶν αἰσθήσεων, ὅπου εἶναι τὰ ἔργα τῆς συλλογιστικῆς ἀρχῆς, δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸ σῶμα, ἀλλὰ ἀπὸ
30 τὴν ψυχὴν μόνην.

1 Ζήτημα η^ο: Πότερον ἡ οὐσία καὶ ἡ ὑπαρξίς διακρίνονται πραγματικῶς ἐν τοῖς κτιστοῖς ἢ οὐ;||

φ.31γ Περιβόητον εἶναι τὸ ζήτημα τοῦτο ἀναμεταξὺ τῶν περιπατητικῶν, ἐπειδὴ διαιροῦνται εἰς τρεῖς γνώμας. Οἱ θωμισταὶ κηρύττουσιν, ὅτι εἰς 5 τὸν Θεὸν ἡ οὐσία καὶ ὑπαρξίς διακρίνονται νοερῶς μόνον τῇ μείζονι νοερᾷ διακρίσει, εἰς τὰ κτιστὰ δὲ λέγουσιν, ὅτι πραγματικῶς διαιροῦνται. Οἱ σκωτισταὶ ἐξ ἐναντίας λέγουσιν ὅτι τόσον εἰς τὸν Θεόν, ὡσάν καὶ εἰς τὰ κτιστὰ διακρίνονται τῇ εἰδικῇ διακρίσει ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος. Οἱ ἄλλοι περιπατητικοί, μεθ' ὧν καὶ ἡμεῖς, λέγομεν, ὅτι διακρίνονται νο- 10 ερῶς μόνον τῇ ἐλάττονι νοερᾷ διακρίσει. Διὰ περισσοτέραν κατάληψιν λοιπὸν τοῦ ζητήματος σημειῶσαι, ὅτι οὐσία τοῦ πράγματος, ἡγουν ἡ φύσις καὶ τὸ εἶναι τοῦ πράγματος λέγεται ὅ,τι νοεῖται α^ο, εἰς τὸ πρᾶγμα ὡς συστατικὸν τοῦ ἰδίου πράγματος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀκολουθοῦσι τὰ ἄλλα ιδιώματα ὅπου ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὡσάν, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα εἰς τὸν 15 ἄνθρωπον. Ὑπαρξίς τοῦ πράγματος εἶναι ἡ θέσις τοῦ πράγματος ἔξω τοῦ μηδενός, ἢ σαφέστερα ὑπαρξίς εἶναι ἡ παρουσία τοῦ πράγματος εἰς τὴν φύσιν τῶν ὄντων, ὡσάν ὁ οὐρανὸς ὑπάρχει διατὶ εἶναι παρὼν εἰς τὴν φύσιν τῶν ὄντων, ὁ ἀντίχριστος δὲν ὑπάρχει διατὶ δὲν εἶναι παρὼν εἰς τὴν φύσιν ἔξω τοῦ μηδενός. Ζητοῦσι λοιπὸν ἂν εἰς τὰ κτιστὰ πράγματα ὅπου 20 ὑπάρχουσι πραγματικῶς ἔξω νοερᾶς ἐπινοίας ἄλλο εἶναι ἡ οὐσία καὶ ἄλλο ἡ ὑπαρξίς.

Πρότασις: ἡ οὐσία καὶ ὑπαρξίς εἰς τὸ ἴδιον πρᾶγμα ἐν τοῖς κτιστοῖς δὲν διακρίνονται πραγματικῶς, ἀλλὰ νοερῶς τῇ ἐλάττονι διακρίσει.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως κατὰ τὸ α^ο μέρος: Ἐκεῖνα ὅπου 25 εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἀδιαίρετον δὲν διακρίνονται πραγματικῶς, ὡς δῆλον. Ἄλλ' ἡ οὐσία καὶ ὑπαρξίς εἰς τὰ κτιστὰ εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Λοιπὸν δὲν διακρίνονται πραγματικῶς. Δείκνυται ἡ ἐλάττων: ἡ οὐσία, λόγου χάριν, τοῦ Πέτρου ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἐπειδὴ τοῦτα νοοῦνται πρῶτον ὡς συστατικὰ τοῦ Πέτρου καὶ 30 πάλιν ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἰδίου Πέτρου ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τὸ ἴδιον σῶμα καὶ ἡ ἰδία ψυχὴ, καθὼς ἀπὸ τὸ μηδὲν ἐφέρθησαν εἰς τὴν φύσιν τῶν ὄντων. Λοιπὸν ἡ οὐσία καὶ ὑπαρξίς δὲν διακρίνονται πραγματικῶς.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως κατὰ τὸ β^ο μέρος: Ὅσα νοοῦνται κατὰ διάφορον στοχασμὸν διακρίνονται νοερῶς μόνον, ὡς δῆλον, ἀλλ' ἡ 35 οὐσία καὶ ἡ ὑπαρξίς εἰς τὰ κτιστὰ νοοῦνται κατὰ διάφορον στοχασμὸν. Λοιπὸν διακρίνονται νοερῶς. Δείκνυται ἡ ἐλάττων: ἡ οὐσία νοεῖται ὡς

1 δύναμις καὶ ἡ ὑπαρξὶς ὡς ἐνέργεια, ἐκείνη ὡς ἀναγκαία καὶ τούτῃ ὡς ἐνδεχομένη, λοιπὸν νοοῦνται κατὰ διάφορον στοχασμὸν.

Λύσις τῶν ἐνστάσεων.

Προτείνουσι α'': ἀνίσως καὶ ἡ οὐσία δὲν διακρίνεται πραγματικῶς ἀπὸ
5 τὴν ὑπαρξιν, ἀκολουθεῖ τὸ κτίσμα νὰ εἶναι τὸ αὐτοῦ εἶναι, ἀλλὰ μόνος ὁ
φ. 31ν Θεὸς ἐστὶ τὸ αὐτοῦ εἶναι. Λοιπὸν ἡ οὐσία ἢ καὶ ἡ ὑπαρξὶς πραγματικῶς
διακρίνονται.

Ἀποκρίνομαι, διαφῶ τὴν ἀκολουθίαν τῆς μείζονος, ἀκολουθεῖ τὸ κτί-
σμα νὰ εἶναι τὸ αὐτοῦ εἶναι, τούτέστι νὰ ὑπάρχη τὸ κτίσμα ἐξ αὐτοῦ,
10 ἀρνοῦμαι τὴν μείζονα, τούτέστι νὰ μὴ διαφείται τὸ εἶναι τοῦ κτίσματος
ἀπὸ τὸ ἴδιον κτίσμα, ὁμολογῶ τὴν μείζονα. Ὅταν οὖν λέγουσιν οἱ θεολό-
γοι, ὅτι μόνος ὁ Θεὸς ἐστὶ τὸ αὐτοῦ εἶναι, ἡ ἔννοια εἶναι αὕτη, πῶς δη-
λαδὴ μόνος ὁ Θεὸς εἶναι αἰτία τῆς ὑπάρξεώς του, καὶ ὑπάρχει ἐξ αὐτοῦ
μὴ λαμβάνων τὸ εἶναι παρ' ἐτέρου τινός. Καὶ ὁ τρόπος τοῦτος δὲν ἀλη-
15 θεύει εἰς τὰ κτίσματα, μήτε ἀκολουθεῖ ἀπὸ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας
καὶ ὑπάρξεως.

Προτείνουσι β'': τὸ περιεχόμενον ὡς ἐνέργεια ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ
πραγματικῶς διακρίνεται ἐκ τῆς δυνάμεως ἐκείνης. Ἀλλὰ ἡ ὑπαρξὶς
περιέχεται ὡς ἐνέργεια ἐν τῇ οὐσία καὶ δυνάμει, λοιπὸν ἡ ὑπαρξὶς πραγ-
20 ματικῶς διακρίνεται ἐκ τῆς οὐσίας. Σαφῆς ἡ μείζων, ἐπειδὴ τὸ ἴδιον δὲν
περιέχεται ἐν αὐτῷ ἀλλ' ἄλλο τὸ περιεχόμενον καὶ ἄλλο τὸ περιέχον. Ἡ
ἐλάττων δείχεται, διότι κοινῶς λέγομεν, ὅτι τὰ κτίσματα λαμβάνουσι
τὴν ὑπαρξιν ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἴδου οὖν ὅπου περιέχεται ἡ ὑπαρξὶς εἰς τὴν
οὐσίαν τῶν κτισμάτων.

Ἀποκρίνομαι: τὸ περιεχόμενον ὡς ἐνέργεια ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ,
πραγματικῶς διακρίνεται ἐκ τῆς δυνάμεως ἐκείνης, διαφῶ, ὅτε περιέχε-
ται ὡς ἐνέργεια φυσικὴ ἐν δυνάμει φυσικῇ, ὁμολογῶ, ὅτε περιέχεται ὡς
ἐνέργεια μεταφυσικὴ, ἐν δυνάμει μεταφυσικῇ, ἀρνοῦμαι τὴν μείζονα.
Πρὸς τὴν ἐλάττονα: ἀλλὰ ἡ ὑπαρξὶς περιέχεται ὡς ἐνέργεια μεταφυσικὴ
30 ἐν τῇ οὐσίᾳ, ὡς δυνάμει φυσικῇ, ἀρνοῦμαι, ὡς ἐνέργεια μεταφυσικὴ ἐν
δυνάμει μεταφυσικῇ, ὁμολογῶ τὴν ἐλάττονα, καὶ ἀρνοῦμαι τὴν συνέπει-
αν. Διττὴ εἶναι ἡ ἐνέργεια καὶ διττὴ ἡ δύναμις, φυσικὴ καὶ μεταφυσικὴ.
Ἐνέργεια φυσικὴ εἶναι ἐκείνη ἡ ὅποια προσθέτει τί φυσικὸν καὶ ἀληθὲς
τῇ δυνάμει καὶ ποτὲ μὲν εἶναι πρᾶγμα διηρημένον ἐκ τοῦ ὑποκειμένου,
35 ποτὲ δὲ συμβεβηκός. Ὡσάν, ἡ ψυχὴ λέγεται ἐνέργεια φυσικὴ τοῦ σώ-

1 ματος, διατί προσθέτει τί φυσικὸν κατ' ἔννοιαν τῷ σώματι καὶ ποιεῖ τὸν
 ἄνθρωπον. Ὁμοίως ἡ λευκότης εἰς τὸ τεῖχος εἶναι φυσικὴ ἐνέργεια. Με-
 ταφυσικὴ ἐνέργεια εἶναι, ἡ ὁποία μόνον ὀνομάζει καὶ προσαγορεύει τὴν
 δύναμιν, δηλαδή τὸ ὑποκείμενον, μὰ δὲν προσθέτει τί φυσικὸν εἰς ἐκεῖνο,
 5 ὡσάν ἡ αὐλότης καὶ τὰ αὔλα πράγματα. Δύναμις φυσικὴ εἶναι τὸ ὑπο-
 κείμενον, ὅπου φυσικῶς καὶ κατὰ προσθήκην λαμβάνει τὴν φυσικὴν
 ἐνέργειαν, ὡσάν τὸ τεῖχος λαμβάνει τὴν λευκότητα. Δύναμις μεταφυ-
 σικὴ εἶναι ἔν καὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὴν ἐνέργειαν καὶ κατὰ διάφορον στοχασμὸν
 10 λέγεται δύναμις καὶ ἐνέργεια. Ὡσάν, ἄγγελος θεωρούμενος ὡς οὐσία λέ-
 γεται δύναμις, θεωρούμενος ὡς αὔλος, λέγεται ἐνέργεια, διότι ἐκ τῆς
 αὐλότητος ὀνομάζεται αὔλος. Ἐπειδὴ οὖν ἡ οὐσία εἶναι μεταφυσικὴ δύ-
 15 φ. 32γ ναμις καὶ ἡ ὑπαρξίς μεταφυσικὴ ἐνέργεια, διακρίνονται πραγματικῶς.

Προτείνουσι γ': τὸ ἀναγκαῖον καὶ τὸ ἐνδεχόμενον πραγματικῶς διακρίνον-
 ται ἀλλὰ ἡ οὐσία εἶναι ἀναγκαία καὶ ἡ ὑπαρξίς εἶναι ἐνδεχομένη, ὡς εἴπαμεν
 15 εἰς τὴν λογικὴν, εἰς τὸ περὶ ἐπιστήμης, καὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς τῆς ἐπι-
 στήμης. Λοιπὸν ἡ οὐσία καὶ ἡ ὑπαρξίς διακρίνονται πραγματικῶς.

Ἀποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὴν μείζονα: ἐπειδὴ τὸ ἀντικείμενον λέγεται
 ἀναγκαῖον καὶ ἐνδεχομένον κατὰ διάφορον θεωρίαν. Ὡσάν, ὁ ἴδιος Πέτρος
 θεωρούμενος κατ' οὐσίαν, καθὼς δηλαδή σύγκριται ἔκ τινων οὐσιωδῶν
 20 κατηγορημάτων, δίχως τὰ ὁποία δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἶναι, λέγεται ἀνα-
 γκαῖος: θεωρούμενος πάλιν κατὰ τὴν ὑπαρξίν καθὰ δύναται ὑπάρχειν ἢ
 μὴ ὑπάρχειν, λέγεται ἐνδεχόμενος.

Προτείνουσι δ'': ὅσα χωρίζονται πραγματικῶς διακρίνονται, ἀλλὰ ἡ
 ὑπαρξίς τῆς ἀνθρωπότητος ἐν τῷ Χριστῷ ἦτον κεχωρισμένη ἐκ τῆς
 25 αὐτῆς ἀνθρωπότητος. Λοιπὸν ἡ ὑπαρξίς πραγματικῶς διακρίνεται ἐκ
 τῆς οὐσίας. Δείχνεται ἡ ἐλάττων: ἡ ἀνθρωπότης ἐν τῷ Χριστῷ δὲν
 ὑπῆρχε καθ' ὑπαρξίν κτιστήν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ λόγου.
 Λοιπὸν πραγματικῶς ἦτον κεχωρισμένη ἐκ τῆς ἰδίας ὑπάρξεως. Δείκνυ-
 ται τὸ προηγούμενον παρὰ τῆς ἕκτης Συνόδου λεγούσης ἐν τῇ ἐπιστολῇ
 30 τοῦ Σωφρονίου: ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ λόγῳ καὶ οὐχ ἐν
 ἑαυτῇ εἴληφεν ὑπαρξίν μίαν. Ταῦτα εἰσὶν ἐκ τῆς λατινίδος φωνῆς.

Ἀποκρίνομαι: δεξάμενος τὴν μείζονα, ἀρνοῦμαι τὴν ἐλάττονα, πρὸς
 τὴν βεβαίωσιν τῆς ὁποίας ἀρνοῦμαι τὸ προηγούμενον. Πρὸς τούτου πά-
 λιν τὴν βεβαίωσιν σαφηνίζω τὸ ρητὸν τοῦ Σωφρονίου. Ὁ Σωφρόνιος δὲν
 35 λέγει, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶχεν ἰδίαν ὑπαρξίν, ἀλλέως
 πῶς ἤθελεν ἦτον εἰς τὸν Χριστὸν ἓνα πρᾶγμα ὅπου δὲν ὑπῆρχε, μήτε ἡ
 ὑπαρξίς τοῦ λόγου ἔκανε νὰ ὑπάρχη ἓνα πρᾶγμα ἑτεροῦσιον. Μόνον οὖν

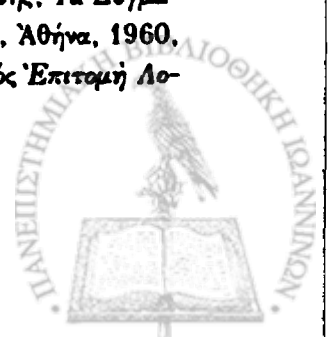

- 1 ὁ Σωφρόνιος ἠρνήθη τὴν ὑποστατικὴν ὑπαρξίν τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ, διότι εἰς τὸν Χριστὸν ἡ ἀνθρωπότης δὲν ὑπῆρχεν ὡς ὑπόστασις ἄλλ' ὡς φύσις, καὶ διὰ τοῦτο πιστεύομεν μίαν ὑπόστασιν ἐν δυσὶ φύσεσι. Ἡ ἀνθρωπότης λοιπὸν τοῦ Χριστοῦ εἶχεν ἰδίαν ὑπαρξίν ὡς φύσις
- 5 εἰς τὸν Χριστὸν, μὰ δὲν εἶχεν ὑπαρξίν ὡς ὑπόστασις, διατὶ ὑποστατικῶς ἠνώθη μὲ τὸν λόγον.

Ζήτημα θ': Πότερον ὁ ἀριθμητικὸς πολυπλασιασμὸς λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ὕλην σημειωμένην μὲ διωρισμένην ποσότητα ἢ οὐ;

- Ἄνάμεσα εἰς τὰ ἰδιώματα τοῦ ὄντος εἶπαμεν, ὅτι εἶναι καὶ ἡ ἐνότης, δηλαδὴ τὸ ἐνιαῖον, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ πρᾶγμα λέγεται ἐν, ἤγουν ἀδιαίρετον ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐκ παντὸς ἐτέρου διηρημένον. Τούτῃ ἡ ἐνότης καλεῖται καὶ ἀτομικὴ διαφορὰ καὶ ἀρχὴ τοῦ ἀριθμητικοῦ πολυπλασιασμοῦ, διότι δύο ἄτομα καὶ ἐνικὰ πράγματα κείμενα ὑποκάτω εἰς ἓνα εἶδος διαφέρουσι τῷ
- φ.32ν ἀριθμῷ καὶ πολυπλασιάζουσι τὸ εἶδος αὐτῶν. Ἐδῶ οὖν ζητεῖται ἢ τί πρᾶγμα κάνει μίαν φύσιν ἐνικὴν, ἤγουν ποία εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ρίζα τῆς ἀριθμητικῆς ἢ ἀτομικῆς διαφορᾶς καὶ τοῦ ἀριθμητικοῦ πολυπλασιασμοῦ. Πρὸς τὴν κατάληψιν τοῦ ζητήματος σημειῶσαι τρία εἶδη τῆς ἀτομικῆς διαφορᾶς: α': λέγεται ποιητικόν, ἤγουν αἰτία ποιητικὴ τῆς ἐνότητος. β': εἶναι δηλωτικόν, τὸ ὁποῖον μᾶς φέρει εἰς τὴν ἐπίγκωσιν τοῦ ἐνικοῦ πράγματος. Εἰς τοῦτον τὸν τρόπον ἀρχὴ τῆς ἀτομικῆς διαφορᾶς εἶναι ἡ σύλληξις τῶν ἀτομικῶν συμβεβηκότων, τὰ ὅποια συμβεβηκότα φανερώνουσι τὰ ἄτομα, περὶ τῶν ὁποίων συμβεβηκότων εἶπαμεν εἰς τὴν λογικὴν. γ': εἶναι τὸ εἰδικὸν γένος τῆς ἀτομικῆς διαφορᾶς, τὸ ὁποῖον δηλαδὴ καθίστησιν ἐνικὸν τὸ πρᾶγμα, καὶ περὶ τούτου ζητεῖται. Οἱ θαμισταὶ λέγου-

1. Santi Sophronii Hierosolymitani, *Epistola Synodice ad Sergium Patriarcham Constantinopolitanum*, PL 87, σ. 3165 B: "μόνην δὲ κατὰ ψυχὴν ἀσπαζόμεθα τὴν ἀσύγχυτον ὁμοῦ καὶ ἀμέριστον θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος ἔνωσιν, ἣν μόνην γυμνάζουσαν ἐπίσταται ἡ φυσικὴ καθ' ὑπόστασιν σύνοδος". Καὶ σ. 3166 B: "solam autem ex animo veneratur inconfusam, simulque indivisam deitatis atque humanitatis unionem, quam solam cognoscit naturalis secundum subsistentiam conventio". Τὸ κείμενο αὐτὸ τοῦ Σωφρονίου, ὡς πραγματεία μεγάλης δογματικῆς σημασίας, περιλήφθη στὴν ια' πράξιν τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Βλ. Ι. Καρμίρης, *Τὰ Δογματικά καὶ συμβολικά μνημεῖα τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς ἐκκλησίας*, τ. 1, Ἀθήνα, 1960, σ. 203, σημ. 1-219, ὅπου τὸ δημοσιεύει ὁλόκληρο. 24 Βικ. Δαμοδός *Ἐπιτομὴ Λογικῆς καὶ τέχνης ρητορικῆς*, σ. 64 κ. ε.

1 σιν, ὅτι τὰ πράγματα γίνονται ἐνικά καὶ πολυπλασιάζονται ἀριθμητικῶς
 διὰ μέσου τῆς ὕλης σημειωμένης με̄ διωρισμένην ποσότητα, δηλαδὴ
 ὅπου ἔχει διωρισμένην ποσότητα. Ὅθεν, τὰ αὔλα δὲν πολυπλασιάζονται
 τῷ ἀριθμῷ, ἀλλὰ τῷ εἶδει. Οἱ ἄλλοι λέγουσιν, ὅτι τὰ πράγματα γίνονται
 5 ἐνικά κατὰ τὴν ὄντοτητα αὐτῶν, ἤγουν, καθὼς εἶπαμεν εἰς τὴν μετα-
 φυσικὴν, κατὰ τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν. Ἐπειδὴ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, λόγου
 χάριν, καθ' αὐτὴν θεωρουμένη δὲν σημαίνει μῆτε ἐνότητα, μῆτε κοινό-
 τητα ἀλλὰ καθὼς ὑπάρχει γίνεται μία. Προβάλλομεν οὖν κατὰ τῶν θωμι-
 στῶν τὴν πρότασιν τούτην.

10 Πρότασις: ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀριθμητικοῦ πολυπλασιασμοῦ δὲν λαμβάνε-
 ται ἀπὸ τὴν ὕλην σημειωμένην με̄ διωρισμένην ποσότητα, ἀλλ' ἀπὸ τὴν
 ὑπαρξιν τῶν πραγμάτων.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως κατὰ τὸν α' μέρος: Ἀνίσως καὶ ἡ
 ἀρχὴ τῆς ἀριθμητικῆς διαφορᾶς καὶ πολυπλασιασμοῦ ἦτον ἡ ὕλη με̄ διορι-
 15 σμένην ποσότητα, ἡκολούθει νὰ μὴ πολυπλασιάζωνται τὰ πράγματα δί-
 χως τὸν πολυπλασιασμόν τῆς ὕλης, διὰ τῆς ὁποίας καθίστανται ἐνικά
 καὶ πολυπλασιάζονται, ὡς δῆλον. Ἀλλὰ τὰ πράγματα γίνονται ἐνικά
 καὶ πολυπλασιάζονται δίχως τὸν πολυπλασιασμόν τῆς ὕλης. Λοιπὸν ἡ
 ἀρχὴ τῆς ἀριθμητικῆς διαφορᾶς καὶ πολυπλασιασμοῦ δὲν λαμβάνεται
 20 ἀπὸ τὴν ὕλην. Δείχεται ἡ ἐλάττων: τὸ σφαιρικὸν σχῆμα ἀφαιρεῖται ἀπὸ
 τὸ ὑποκείμενον καὶ πάλιν ἐπιστρέφεται, ὡσὰν τὸ ἴδιον κερὶ χάνει τὴν
 στρογγυλότητα καὶ πάλιν γίνεται στρογγύλον. Τότε διαμένει ἐν τὸ ὑπο-
 κείμενον, δηλαδὴ ἡ ὕλη εἶναι μία καὶ τὸ σφαιρικὸν σχῆμα πολυπλασιάζε-
 ται. Ὁμοίως ἡ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων πολυπλασιάζονται δίχως νὰ μετέ-
 25 χουν ἀπὸ ὕλην. Λοιπὸν τὰ πράγματα πολυπλασιάζονται δίχως τὸν πο-
 λυπλασιασμόν τῆς ὕλης.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως κατὰ τὸν β' μέρος. Ἀρχὴ τῆς ἀριθ-
 μητικῆς διαφορᾶς καὶ τοῦ ἀριθμητικοῦ πολυπλασιασμοῦ εἶναι ἐκεῖνη
 ὅπου καθίστησι τὸ πρᾶγμα ἐνικόν καὶ πολυπλασιάζει αὐτὸ ὑποκάτω εἰς
 30 τὸ ἴδιον εἶδος, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ. Ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπάρξεως τὸ
 πρᾶγμα γίνεται ἐνικόν, λοιπὸν ἡ ὑπαρξις εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀτομικῆς δια-
 φορᾶς. Δείχεται ἡ ἐλάττων: καμία φύσις κοινὴ δὲν ὑπάρχει, διότι ὑπάρ-
 φ.33Γ χουσα χάνει τὸν κοινὸν λόγον. Ἐπειδὴ διὰ τῆς ὑπάρξεως τὸ πρᾶγμα γί-
 νεται ἐνικόν.

Προτείνουσιν οἱ θωμισταί: ἡ ἀριθμητικὴ διαφορὰ καλεῖται ὑλική,

25 ἡ ψυχαῖς M

- 1 καθὼς ἡ οὐσιώδης λέγεται εἰδική, λοιπὸν λαμβάνεται ἐκ τῆς ὕλης.
 Ἄποκρίνομαι. ἀρνοῦμαι τὸ συμπέρασμα. Ἐπειδὴ ἡ ἀριθμητικὴ δια-
 φορὰ καλεῖται ὑλική, ὄχι διατὶ λαμβάνεται ἐκ τῆς ὕλης, ἀλλὰ διατὶ ση-
 μαίνει πολλὰ ἔχοντα ἐν εἶδος, κατὰ τὸ ὅποιον δὲν διαφέρουσιν, ὅθεν δὲν
 5 ἢμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ εἰδική.

Ζήτημα ι': Πότερον ἡ ὑπερφυσικὴ δύναμις διακρίνεται πραγματικῶς ἐκ
 τῆς φυσικῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων ἢ οὐ;

- Περὶ ἐνεργείας καὶ δυνάμεως εἴπαμεν τί εἶναι εἰς τὴν μεταφυσικὴν, μό-
 νον ἐκεῖ ἀφήσαμεν τὸν ὀρισμὸν τῆς ὑπερφυσικῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν
 10 καὶ δύναμιν καθ' ὑπακοὴν ὀνομάζουσιν οἱ σχολαστικοί, διὰ τοῦτο πρέπει
 νὰ ἐξηγήσωμεν ἐδῶ τί εἶναι. Ἡ δύναμις οὖν κοινῶς σημαίνει ἐπιτηδειό-
 τητα τοῦ ἐνεργεῖν καὶ πάσχειν, ἡ ὁποία ἐπιτηδειότης ἢ εἶναι φυσικὴ ἢ
 ὑπερφυσικὴ. Φυσικὴ εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία διορίζεται εἰς ἔργον φυσικόν,
 ὅπου γίνεται δηλαδὴ μὲ ταῖς φυσικαῖς δυνάμεις. Ὡσάν τὸ κερὶ ἔχει ἐπι-
 15 τηδειότητα παθητικὴν νὰ δεχθῇ διάφορα σχήματα καὶ ἡ ἀνθρωπίνη θέλη-
 σις ἔχει ἐπιτηδειότητα ἐνεργητικὴν ν' ἀγαπήσῃ ἢ νὰ μισήσῃ τὰ ὁποῖα
 εἶναι ὅλα ἔργα φυσικά. Δύναμις ὑπερφυσικὴ εἶναι ἐκείνη μὲ τὴν ὁποίαν τὸ
 κτίσμα μὲ τὴν ὑποταγὴν ὅπου ἔχει εἰς τὸν κτίστην, διορίζεται εἰς ἔργον
 20 ὑπερφυσικόν. Ὡσάν ὅταν ὁ ἄνθρωπος ποιῇ θαύματα καὶ τὸ ὕδωρ εἰς τὸ
 βάπτισμα μεταδίδῃ ὀργανικῶς τὴν θεῖαν χάριν τῆς υἰοθεσίας.

Πρότασις: ἡ ὑπερφυσικὴ καὶ καθ' ὑπακοὴν δύναμις διακρίνεται νοερῶς μό-
 νον ἀπὸ τὴν φυσικὴν.

- Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ἡ ὑπερφυσικὴ δύναμις ἄλλο δὲν
 εἶναι, παρὰ οὐσιώδης ὑποταγὴ τοῦ κτίσματος πρὸς τὸν κτίστην, διὰ τῆς
 25 ὁποίας ὑψώνεται νὰ ἐνεργήσῃ ἔργον ὑπερφυσικόν, ὡσάν ὁ ἄνθρωπος
 ὑψώνεται νὰ λάβῃ τὰ χαρίσματα τοῦ ἀγίου πνεύματος. Ἄλλ' αὕτη ἡ
 οὐσιώδης ὑποταγὴ τοῦ κτίσματος νοερῶς μόνον διακρίνεται ἀπὸ τὴν φυ-
 σικὴν δύναμιν. Λοιπὸν ἡ ὑπερφυσικὴ καὶ καθ' ὑποταγὴν δύναμις διακρί-
 νεται νοερῶς μόνον ἀπὸ τὴν φυσικὴν δύναμιν. Δείχεται ἡ ἐλάττων.
 30 Τούτῃ ἡ οὐσιώδης ὑποταγὴ ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ἡ φυσικὴ δύναμις τοῦ
 κτίσματος, εἰς ὅσον κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ ὑψοῦται εἰς ἔργον ὑπερφυσικόν,

1 μὰ δὲν εἶναι ὄντοτης ὑπερφυσικῆ κειμένη εἰς τὸ κτίσμα, ὡς νοοῦσι πάντες οἱ καλῶς συνιέντες. Λοιπὸν αὕτη ἡ οὐσιώδης ὑποταγὴ τοῦ κτίσματος νοερῶς μόνον διακρίνεται ἀπὸ τὴν φυσικὴν.

φ.33v Προτείνουσιν: ἡ καθ' ὑπακοὴν δύναμις εἶναι ὑπερφυσικῆ. Λοιπὸν δια-
ρεῖται ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἢ διότι τὸ φυσικὸν ἀντιλέγει νὰ εἶναι ὑπερφυσικόν.

Ἀποκρίνομαι: διαιρῶ τὴν πρότασιν: ἡ καθ' ὑπακοὴν δύναμις εἶναι ὑπερφυσικῆ ἐξωτερικῶς καὶ κατὰ τὸν ὄρον πρὸς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται ὁμολογῶ, εἶναι ὑπερφυσικῆ ἐσωτερικῶς καὶ ἐν αὐτῇ, ἀρνοῦμαι. Ἡ καθ' ὑπακοὴν δύναμις λοιπὸν λέγεται ὑπερφυσικῆ εἰς ὅσον διορίζεται εἰς πρᾶγμα καὶ ἔργον ὑπερφυσικόν, τὸ ὁποῖον καλεῖται ὄρος καὶ τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἐξωτερικόν, ἤγουν ἐξω τῆς δυνάμεως, μὰ δὲν λέγεται ὑπερφυσικῆ ὡς ὄντοτης ὑπάρχουσα εἰς τὸ κτίσμα.

Ζήτημα ια': Πότερον ἡ ὑπόστασις εἶναι ὄντοτης προστιθεμένη εἰς τὴν φύσιν ἢ οὐ;

15 Εἰς τὴν μεταφυσικὴν εἶπαμεν, ὅτι τὸ ὄν καὶ ἡ οὐσία καθὼς ἐστὶ καθ' αὐτὸ ὑπάρχον, ἄλλη εἶναι πεπληρωμένη καὶ ὅλον, καὶ ἄλλη μέρος τοῦ ὅλου. Ὡσὰν ὁ Πέτρος εἶναι οὐσία πεπληρωμένη ἤγουν ἐν ἑαυτῇ διωρισμένη καὶ δὲν ἀναφέρεται εἰς ἄλλην οὐσίαν ὡς μέρος αὐτῆς. Μὰ τὰ χέρια τοῦ Πέτρου δὲν λέγονται οὐσία καὶ ὄντα πεπληρωμένα, διατὶ ὡς μέρη ἀναφέρονται πρὸς ἐκεῖνον. Διὰ τοῦτο ὅταν ἐργάζεται ἡ πεπληρωμένη οὐσία, τὰ ἔργα ἀποδίδονται αὐτῆς. Ὡσὰν ὅταν ὁ Πέτρος ἐργάζεται, τὸ ἔργον λέγεται τοῦ Πέτρου, μὰ ὅταν ἐργάζεται ἡ μὴ πεπληρωμένη οὐσία, ὡσὰν ἂν τὸ χεῖρ τοῦ Πέτρου φονεύσῃ, τότε δὲν ἀποδίδεται εἰς ἐκείνην τὸ ἔργον, ὅθεν δὲν λέγομεν τὸ χεῖρ ἐφόνευσεν, ἀλλ' ὁ Πέτρος ἐφόνευσεν διὰ τῆς χειρὸς αὐτοῦ. Ἡ τελειότης λοιπὸν τούτη καὶ τὸ πλήρωμα, διὰ τοῦ ὁποῖου τελειοῦται ἡ οὐσία καὶ διορίζεται ἐν αὐτῇ καὶ δὲν ἀναφέρεται πρὸς ἄλλην ὡς τελειότεραν, ἀλλ' ἐργάζεται ἐξ αὐτῆς, καλεῖται ὑπόστασις, ἤγουν ἐν ἑαυτῇ στάσις. Ὅθεν ὅ,τι πράττει μία φύσις ὁποῦ ἔχει ὑπόστασιν, ἀποδίδεται αὐτῆς, ὄχι ἐτέρας. Ὅθεν διατὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἰς τὸν Χριστὸν δὲν εἶχε τούτην τὴν τελειότητα, μὰ ἠνώθη ὑποστατικῶς μετὰ τὸν λόγον, διὰ τοῦτο δὲν ἦτον ἐν ἑαυτῇ διωρισμένη, μὰ ἰννομάζετο φύσις τοῦ λόγου καὶ τὰ ἔργα δὲν ἀποδίδονται αὐτῆς ἀλλὰ τοῦ λόγου, διότι ὅ,τι ἔπραξε καὶ ἔπαθεν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις

1 τοῦ Χριστοῦ, τὰ ἔργα καὶ τὰ πάθη, ἀποδίδονται εἰς τὸν Χριστόν, ἦσαν
εἰς τὸν λόγον, ὅθεν λέγομεν ἀπέθανεν ὁ Θεός, ἐπειδὴ πάντα ἔπραξε καὶ
ἔπαυεν ὁ λόγος διὰ μέσου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Σημειώσαι, ὅτι τὸ
ὄνομα τῆς ὑπόστασεως λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ προσώπου, κυρίως ὅμως
5 ὁ δὲ σημαίνει πρόσωπον παρὰ ὅταν εἰσέλθῃ εἰς οὐσίαν νοεράν, ἄλλο οὐκ
εἶναι ὑπόστασις καὶ ἄλλο πρόσωπον φιλοσοφικῶς. Ὑπόστασις εἶναι ἡ τε-
λειότης τῆς φύσεως, ὅταν ὑπάρχῃ, ἐν ἑαυτῇ, καὶ ἐργάζεται ἐξ αὐτῆς καὶ
δὲν ἀναφέρεται εἰς ἄλλην οὐσίαν διὰ νὰ λάβῃ, ἀπ' αὐτῆν τὴν ἀρχὴν τῆς
πράξεως. Πρόσωπον εἶναι μόνη ἡ νοερά οὐσία, ὡς ἂν ὁ ἄγγελος, ὁ Θεός,
10 ὁ ἄνθρωπος. Ὅθεν ἓνα δεύτερον λέγεται ὑπόστασις, μὰ δὲν λέγεται
πρόσωπον. Ὅμως, ὡς εἶπα, κατὰ τὴν θεολογίαν τῆς ὑπόστασεως, τὸ
ὄνομα λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ προσώπου εἰς τὰ θεῖα. Ζητοῦσι λοιπὸν αἱ φι-
2. 34r λόσοφοι ἢ καὶ θεολόγοι ἂν ἡ ὑπόστασις καὶ τελειότης τοῦτ' ἢ τῆς φύσεως
εἶναι ὀνότως ἀετημένη, καὶ προσθεμένη, εἰς τὴν φύσιν. Ἡμεῖς λέγομεν,
15 ὅτι δὲν εἶναι, μὰ πρὶν τῆς ἀποδείξεως σημειώσαι ὅτι ὁτιῶς ἐξηγεῖται ἡ
ὑπόστασις, καταρατικῶς καὶ ἀπορατικῶς. Καταρατικῶς ὅταν ἐξη-
γῶμεν αὐτὴν διὰ καταρατικῶν φωνῶν, ὡς ἂν, ἡ ὑπόστασις εἶναι τελει-
ότης τῆς οὐσίας ἀπορατικῶς, ὡς ἂν ἡ ὑπόστασις εἶναι ἀνησις κοινωμίας
τῆς φύσεως εἰς ἄλλην φύσιν, τὰ ὅποια σημαίνουσι τὸ ἰδίον. Καθ' ἡμᾶς
20 λοιπὸν ἡ ὑπόστασις διακρίνεται ἐκ τῆς φύσεως ὡς ἀναφορά καὶ σχέσις
τις, ὅπου ἔχει ἡ φύσις.

Πρότασις: ἡ ὑπόστασις δὲν εἶναι ὀνότως προσθεμένη, εἰς τὴν φύσιν.
Ἀποδείξεις τῆς προτάσεως: Ἡ ὑπόστασις ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τε-
λειότης τῆς οὐσίας, μὲ τὴν ὁποῖαν ἡ οὐσία γίνεται τελεία καὶ ἀλόκληρος
25 ἀρχὴ τῶν αὐτῆς ἔργων καὶ ἰδιωμάτων. Ἄλλ' ἡ τελειότης αὐτῆ, δὲν προ-
σθέτει καμίν ὀντότητα καταρατικὴν εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ μόνον τὴν
ἀκοινωνησίαν τῆς φύσεως εἰς ἄλλην φύσιν. Ὡς καθὼς τὸ ἄκρον τοῦ σώ-
ματος δὲν προσθέτει τι εἰς τὸ σῶμα ἀλλὰ τὴν ἀνησιν μόνην περισσοτέ-
ρας ἐκτάσεως. Λοιπὸν ἡ ὑπόστασις δὲν προσθέτει ὀντότητα καταρα-
30 τικὴν εἰς τὴν φύσιν.

Λύσις τῶν ἐνοστάσεων

Προτείνουσι α': κατὰ τοὺς θεοὺς πατέρας ὁ θεὸς λόγος ἔλαβε τὴν
ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ δὲν ἔλαβε τὴν ἀνθρωπίνην ὑπόστασιν. Λοιπὸν ἡ
ὑπόστασις ὅπου λαμβάνεται καὶ δὲν λαμβάνεται εἶναι ὀνότως καταρα-
35 τικῆ.

Ἀποκρίνομαι, ἀπαρῶ τὸ προηγουμένον κατὰ τὸν β' μέρος. Ὁ θεὸς
λόγος δὲν ἔλαβε τὴν ἀνθρωπίνην ὑπόστασιν ἁπλῶς, εἰς ὅσον ἔσται νὰ

1 μὴν εἶναι ὀλόκληρος ἀρχὴ τῶν ἔργων τοῦ Χριστοῦ ἢ ἀνθρωπίνη φύσις, ὁμολογῶ, κυρίως εἰς ὅσον ἄφησε καμίαν ὄντοτητα προστιθεμένην εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀρνοῦμαι. Καθὼς οὖν μία σταλαματιὰ ὕδατος πίπτουσα εἰς τὸν ποταμὸν χάνει τὸ εἶναι τοῦ ὄλου καὶ γίνεται μέρος τοῦ ποταμοῦ, ἀγκαλὰ νὰ μὴν χάνη καμίαν ὄντοτητα καταφατικὴν, ἔτζι καὶ ἢ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶχεν ὑπόστασιν, διατὶ δὲν ὑπῆρχεν ἐν ἑαυτῇ ἀλλ' ἐν τῷ λόγῳ. Ὅθεν ἢ ὑπόστασις δὲν προσθέτει τί εἰς τὴν φύσιν.

10 Προτείνουσι β^α: ἀνίσως καὶ ἢ ὑπόστασις δὲν διακρίνεται ὡς ὄντοτης καταφατικὴ ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀληθῶς εἰς τὸν Χριστὸν ἦτον ἢ ἀνθρωπίνη ὑπόστασις, τὸ ὁποῖον εἶναι κατὰ τῶν πατέρων. Λοιπὸν ἢ ὑπόστασις εἶναι ὄντοτης.

15 Ἀποκρίνομαι: διαιρῶ τὸ προηγούμενον: εἰς τὸν Χριστὸν ἦτον ἢ ἀνθρωπίνη ὑπόστασις κατὰ τὴν ὄντοτητα, ὁμολογῶ, κατὰ τὴν σχέσιν, ἀρνοῦμαι. Ἐπειδὴ εἰς τὸν Χριστὸν μένει ἢ ἀνθρωπίνη ὑπόστασις, καθὼς μένει εἰς τὸν ποταμὸν ἢ ὀλότης τῆς σταλαματιᾶς τοῦ ὕδατος πεσάσης εἰς αὐτόν, ἤγουν μένει κατὰ τὴν ὄντοτητα. Διατὶ ἂν πάλιν ἐχωρίζαμεν τὴν σταλαματιὰν ἀπὸ τὸν ποταμὸν, ἐκείνη ἦτον ἕνα ὄλον δίχως προσθή-
φ. 34v κην νέας ὄντοτητος. Ὅμοίως ἢ ἂν ὁ Χριστὸς ἐχώριζεν ἐξ αὐτοῦ τὴν
20 ἀνθρώπινην φύσιν, τούτη ὑπῆρχεν ἐν ἑαυτῇ δίχως νέαν ὄντοτητα. Ἀλλὰ καθὼς πάλιν ἢ σταλαματιὰ τοῦ ὕδατος εἰς τὸν ποταμὸν δὲν ἔχει τὸν λόγον, τὴν σημασίαν καὶ τὴν σχέσιν τοῦ ὄλου ἀλλὰ τοῦ μέρους, ἔτζι ἢ ἀνθρωπίνη φύσις εἰς τὸν Χριστὸν δὲν ἔχει τὴν ἀληθινὴν σημασίαν καὶ σχέσιν τῆς ὑποστάσεως ἐπειδὴ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰς πράξεις αὐτῆς ὡς ἀρχὴ ὀλόκληρος. Ὅθεν εἶναι εἰς τὸν Χριστὸν κατὰ τὴν ὄντοτητα δύο ὑποστάσεις, μὰ ὄχι κατὰ τὴν σχέσιν καὶ τὸν λόγον τῆς ὑποστάσεως.

25 Λέγεις λοιπὸν κατὰ τίνα τρόπον εἶναι δύο πρόσωπα εἰς τὸν Χριστόν.

30 Ἀποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὸ συμπέρασμα, διατὶ τὸ ὄνομα τοῦ προσώπου σημαίνει σχέσιν καὶ δὲν προσήκει πάση νοητικῇ φύσει, ἀλλ' ἐκείνη, ἢ ὁποία δὲν εἶναι ὑποστατικῶς ἠνωμένη μετ' ἄλλην ὡς εὐγενεστέραν, μὰ εἶναι ἀρχὴ ὀλόκληρος τῶν αὐτῆς πράξεων. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς τὸν Χριστὸν δὲν εἶναι δύο ἀρχαῖς ὀλόκληραις τῶν πράξεων, διὰ τοῦτο δὲν εἶναι δύο πρόσωπα καὶ δύο ὑποστάσεις.

35 Προτείνουσι γ^α: ἢ ἀνθρωπίνη φύσις εἰς τὸν Χριστὸν ἦτον ἐλευθέρα, λοιπὸν ἦτον ἀρχὴ τῶν ἰδίων πράξεων.

1 Ἀποκρίνομαι, διαφῶ τὸ συμπέρασμα: λοιπὸν ἦτον ἀρχὴ ὁλόκληρος
 τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ἀρνοῦμαι, ἦτον ἀρχὴ ὡς φύσις ὅπου ἔπρατ-
 τεν ὁμοῦ μὲ τὴν ὑπόστασιν τοῦ θείου λόγου, ὡς αὐτῇ, ἡνωμένη, ὁμο-
 λογῶ. Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἰς τὸν Χριστὸν ἡνώθη μὲ τὸν θεῖον λόγον
 5 ὑποστατικῶς, εἰς ὅσον ἡ δύο φύσεις ἀνθρωπίνη καὶ θεία ἦσαν μία ὑπό-
 στασις: ἡ θεϊκὴ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἦτον κυρίως ἀρχὴ ὁλόκληρος τῶν ἰσίων
 πράξεων, διατὶ δὲν ἔπλαττεν εἰς τὸν Χριστὸν πρόσωπον ἀνθρώπινον,
 ἀλλὰ θεῖον πρόσωπον διὰ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Ὅθεν τὰ ἔργα τοῦ
 Χριστοῦ λέγονται θεανόρικα, ὡς γεγόμενα ἀπὸ θεῖαν ὑπόστασιν, διὰ μέ-
 10 σου ἀνθρώπινης φύσεως.

Ζήτημα 16^ο: Πότερον, τὸ τελικὸν αἴτιον εἶναι ἀληθινὸν αἴτιον καὶ πᾶς κι-
 νεῖ τὸ ποιητικόν; ἢ οὐ;

Τί εἶναι τὸ αἴτιον καὶ πόσα τὰ εἶδη αὐτοῦ, εἶπαμεν εἰς τὴν μεταφυσικὴν,
 ἀκολουθεῖ τώρα νὰ διαλύσωμεν κάποια ζητήματα, ὅπου γίνονται διὰ τὰ
 15 αἴτια. α^ο οὖν ζητεῖται ἂν τὸ τελικὸν αἴτιον διὰ τὸ ὅποιον γίνεται ἓνα
 πράγμα καὶ κινεῖ τὸ ποιητικόν εἰς πράξιν, εἶναι ἀληθῶς αἴτιον.

Πρότασις α^ο: Τὸ τελικὸν αἴτιον εἶναι ἀληθῶς αἴτιον κατὰ τὸ ἀντικεί-
 μενον.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ἐκεῖνο λέγεται ἀληθῶς αἴτιον
 20 κατὰ τὸ ἀντικείμενον, τὸ ὅποιον νοηθὲν ἀπὸ τὸν νοῦν ὡς ἀντικείμενον κι-
 νεῖ τὴν ποιητικὴν αἰτίαν νὰ πράξῃ ἓνα πράγμα Ἄλλ': τὸ τελικὸν αἴτιον
 ὡς ἀντικείμενον κινεῖ τὴν ποιητικὴν αἰτίαν νὰ πράξῃ, ἐπειδὴ κάθε νοη-
 τικὴ αἰτία ποιητικὴ δὲν κινεῖται νὰ πράξῃ ἓνα πράγμα ὄχι καὶ νοήσῃ ἢ
 φ.35γ εἰς τὸν νοῦν ὡς ἀντικείμενον κανένα τέλος τῆς πράξεως. Λοιπὸν τὸ τε-
 25 λικὸν αἴτιον εἶναι ἀληθῶς κατὰ τὸ ἀντικείμενον αἴτιον.

Ζητεῖται δεύτερον, ἂν τὸ τελικὸν αἴτιον κινεῖ τὴν ποιητικὴν αἰτίαν εἰς
 πράξιν κατὰ τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ εἶναι, ὡς λέγουσι, δηλαδὴ κατὰ τὴν
 ἀγαθότητα, ὅπου εἰς αὐτὸ γκωρῖζει ἡ ποιητικὴ αἰτία ἢ κατὰ τὸ νοερόν
 αὐτοῦ εἶναι, δηλαδὴ καθὼς ἐστὶ τέλος τῆς πράξεως.

30 Πρότασις β^ο: τὸ τελικὸν αἴτιον κινεῖ κατὰ τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ
 εἶναι, ὄχι κατὰ τὸ νοερόν.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Κατ' ἐκεῖνον τὸν λόγον κινεῖ τὸ
 τελικὸν αἴτιον κατὰ τὸν ὅποιον προσκαλεῖ τὸ ποιητικόν εἰς τὴν πράξιν,
 καὶ διὰ τοῦτο καλεῖται ἡ κίνησις αὐτοῦ μεταφυσικὴ. Ἀλλὰ μὴν τὸ τε-

- 1 λικόν αἴτιον προσκαλεῖ τὸ ποιητικὸν εἰς πράξιν κατὰ τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ εἶναι, δηλαδή κατὰ τὴν ἀγαθότητα ὅπου ἔχει, ὄχι κατὰ τὸ νοερόν, δηλαδή κατὰ τὴν σημασίαν τοῦ τέλους. Ὡσάν, ὅταν ὁ ἄρρωστος λαμβάνει τὸ ποτόν τοῦ ἰατροῦ, τὸ λαμβάνει διὰ τὴν ὑγείαν, ὄχι διατὶ γνωρίζει τὴν ὑγείαν ὡς ὑγείαν εἰδικῶς, ὡς δῆλον. Λοιπὸν τὸ τελικὸν αἴτιον κινεῖ τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ εἶναι, ὄχι κατὰ τὸ νοερόν.

Προτείνουσι: πολλάκις τὸ τέλος δὲν ἔχει εἶναι πραγματικόν.

- Ἀποκρίνομαι, ὅτι τὸ ἐπιχείρημα εἶναι ὁμώνυμον. Ἐπειδὴ ἡμεῖς διὰ τὸ πραγματικὸν εἶναι δὲν νοοῦμεν τί ὑπάρχον ἔξω τοῦ νοός, διατὶ κατὰ 10 τοῦτον τὸν τρόπον πολλαῖς φοραῖς τὸ τελικὸν αἴτιον δὲν ὑπάρχει. Ἀλλὰ διὰ τὸ πραγματικὸν εἶναι νοοῦμεν τὴν ἀγαθότητα τοῦ τέλους καθὼς ὑπάρχει εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἐνεργουῦντος ἢ ὅποια ἔννοια διαφέρει ἀπὸ τὴν νοεράν καὶ εἰδικὴν σημασίαν τοῦ ἰδίου τέλους.

- 15 Ζήτημα ιγ': Πότερον ὅλα τὰ πράγματα πράττουσι διὰ κάποιον τέλος ἢ οὐ;

Κάθε ποιητικὸν αἴτιον ἢ εἶναι διανοητικόν, ὅπου ἔχει γνῶσιν, ὡσάν, ὁ Θεός, ὁ ἄγγελος καὶ ὁ ἄνθρωπος ἢ εἶναι ἄλογον καὶ ὑστερημένον γνώσεως, ὡσάν τὰ ζῶα καὶ τὰ ἄλλα σωματικὰ αἴτια. Ὅθεν ζητεῖται πῶς ἐργάζονται.

- 20 Πρότασις πρώτη: κάθε διανοητικὸν αἴτιον ἐργάζεται πάντοτε διὰ κάποιον τέλος.

- Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ὅτι πράττει μὲ στοχασμὸν εἰς τέλος καὶ σκοπὸν, ἐκεῖνο ἐργάζεται διὰ κάποιον τέλος, ὡς δῆλον. Ἀλλὰ 25 κάθε διανοητικόν, αἴτιον, ὡσάν ὁ Θεός, ὁ ἄγγελος καὶ ὁ ἄνθρωπος πράττουσι μὲ στοχασμὸν σκοποῦ, ἐπειδὴ διὰ τοῦτο λέγεται αἴτιον διανοητικόν, διατὶ ἔχει σκοπὸν εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ. Ὅθεν ὁ Θεός τῶν ἔργων του δὲν ἔχει ἄλλο τέλος παρὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰς παρομιίας τοῦ Σολομῶντος κψ' ιστ' ἔδαφίω δ': λοιπὸν κάθε διανοητικὸν αἴτιον ἐργάζεται διὰ κάποιον τέλος.

- 30 Πρότασις δευτέρα: τὰ σωματικὰ πράγματα κινουῦνται εἰς τὸ τέλος, μὰ δὲν ἐργάζονται διὰ τὸ τέλος.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως. Ἢ Ἐκεῖνα ὅπου ἐξ αὐτῶν δὲν

27 Παλαιὰ Διαθήκη, Παρομιῶν κεφ. ιστ', 4: "Ὁ Κύριος ἔκαμε τὰ πάντα δι' ἑαυτὸν, ἔτι καὶ τὸν ἀσεβῆ διὰ τὴν ἡμέραν τὴν κακὴν".

1 διορίζονται εἰς συμβουλήν καὶ πράξιν, ἀλλὰ διορίζονται, κινουῦνται καὶ διά-
 κεινται ἀπὸ τὸν πάνσοφον ποιητὴν, ἐκεῖνα κινουῦνται εἰς τέλος καὶ δὲν
 ἐργάζονται διὰ τὸ τέλος, ὡς δῆλον. Ἀλλὰ τὰ σωματικά πράγματα καὶ
 ὑστερημένα γνώσεως δὲν ἔχουσι συμβουλήν καὶ διορίζονται ἀπὸ τὸν
 5 πάνσοφον δημιουργὸν εἰς τέλος, ὡς καθὼς διορίζεται ἡ σαῖτα ἀπὸ τὸν το-
 ξότην. Λοιπὸν τὰ σωματικά πράγματα κινουῦνται εἰς τέλος μὰ δὲν ἐργά-
 ζονται διὰ τὸ τέλος.

Ζητεῖται ἀνάμεσα εἰς τοὺς φιλοσόφους εἰς ποῖον τρόπον ἐργάζονται τὰ
 ἄλογα ζῶα. Ἐάν ἐργάζονται δηλαδὴ διὰ τὸ τέλος ὑλικῶς ἢ εἰδικῶς.
 15 Ἐκεῖνα ἐργάζονται διὰ τὸ τέλος εἰδικῶς, τὰ ὁποῖα φέρονται εἰς τέλος
 γνωρίζοντας ὅτι εἶναι τέλος τῆς πράξεως αὐτῶν. Ἐκεῖνα πάλιν ἐργάζονται
 διὰ τὸ τέλος ὑλικῶς τὰ ὁποῖα φέρονται εἰς τὸ τέλος μὰ δὲν γνωρίζουσι
 πῶς εἶναι τέλος.

Πρότασις τρίτη: Τὰ ἄλογα ζῶα ἐργάζονται διὰ τὸ τέλος μόνον
 20 ὑλικῶς καὶ ὄχι εἰδικῶς.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ὅσα δὲν γνωρίζουσι τὸ τέλος πῶς
 εἶναι τὸ τέλος καὶ δὲν ἐκλέγουσι τὰ μέσα διὰ τὸ τέλος, δὲν ἐργάζονται
 εἰδικῶς, ἀλλ' ὑλικῶς διὰ τὸ τέλος, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ μὴν τὰ ἄλογα ζῶα
 δὲν γνωρίζουσι τὸ τέλος ὡς τέλος, μήτε ἐκλέγουσι τὰ μέσα διὰ ἐκεῖνο.
 25 ἐπειδὴ διὰ τοῦτα εἶναι ἀναγκαῖα ἡ γνώσις καὶ ὁ νοῦς ὁποῦ δύναται νὰ συγ-
 κρίνη τὰ μέσα διὰ νὰ εὔρη τὰ ἀρμοδιώτερα καὶ νὰ νοήσῃ τὰ πράγματα.
 Λοιπὸν τὰ ἄλογα ζῶα ἐργάζονται ὑλικῶς διὰ τὸ τέλος. ὄχι εἰδικῶς.

Λύσις τῶν ἐνοστάσεων

Προτείνουσι α': τὰ ἄλογα ζῶα ἔχουσι ὀλίγην γνώσιν, λοιπὸν ἐργάζονται
 30 διὰ τὸ τέλος εἰδικῶς. Βεβαιούται τὸ προηγούμενον· εἰς πολλὰ ζῶα εἶναι
 μεγάλη ἢ εὐμάθεια καὶ ἡ ἐπιτηδειότης, ὅθεν ὅταν δέρκωνται διὰ ἓνα
 πρᾶγμα, ἄλλην φοράν δὲν τὸ πράττουσι. Λοιπὸν τὰ ζῶα ἔχουσι ὀλίγην
 γνώσιν.

Ἀποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὸ προηγούμενον. Πρὸς βεβαίωσιν αὐτοῦ δι-
 35 αιρῶ τὸ προηγούμενον: εἰς πολλὰ ζῶα εἶναι εὐμάθεια καὶ ἐπιτηδειότης
 ἀκύρως, ὁμολογῶ, κυρίως, ἀρνοῦμαι. Πᾶσα εὐμάθεια, ἐνθιμήσις καὶ
 ἐπιτηδειότης εἰς τὰ ζῶα γεννᾶται ἀπὸ τὴν συνάφειαν τῶν ζωτικῶν
 πνευμάτων καὶ σωματικῶν εἰκόνων οὐσῶν ἐν ταῖς αἰσθήσεσι τῶν ζώων
 μὰ δὲν γεννᾶται ἀπὸ τὴν γνώσιν.

40 Προτείνουσι β': τὰ ζῶα λαμβάνουσι τὰ μέσα διὰ τὸ τέλος, ὡσάν ἢ

1 χελιδόνες λαμβάνουσι τὰ ἄχυρα διὰ νὰ κάμουν τὴν φωλεάν. Λοιπὸν τὰ ζῶα ἐργάζονται εἰδικῶς διὰ τὸ τέλος.

Ἀποκρίνομαι, διαιρῶ τὸ προηγούμενον, λαμβάνουσι τὰ μέσα μὴ γνωρίζοντας πῶς εἶναι μέσα, ὁμολογῶ, γνωρίζοντας πῶς εἶναι μέσα,
5 ἄρνοῦμαι. Ἡ χελιδὼν κατὰ τὸν παροξυσμὸν τῆς φύσεως λαμβάνει τὰ ἄχυρα, ὄχι διατὶ γνωρίζει πῶς εἶναι μέσα διὰ τὴν φωλεάν, ὡς καθὼς τὸ ὠρολόγιον σημαίνει τὰς ὥρας κατὰ τὴν τεχνικὴν διάθεσιν, ὄχι διατὶ γνωρίζει τὸν καιρὸν τῆς ὥρας.

φ. 36r Ζήτημα ιδ': Ἢ Πότερον ἓνας ἢμπορεῖ νὰ προβάλλη τοῦ ἑαυτοῦ του πολ-
10 λὰ ἔσχατα τέλη ἢ οὐ;

Ἔσχατον καὶ τελευταῖον τέλος λέγεται ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρονται ὅλα τὰ πράγματα. Ζητοῦσι λοιπὸν, ἀνίσως καὶ ἓνας ἢμπορεῖ νὰ ἔχη
πολλὰ ἔσχατα τέλη, εἰς τρόπον ὅπου τὸ ἓνα νὰ μὴν ἀναφέρεται εἰς τὸ
ἄλλο, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνα νὰ ἀναφέρονται ὅλαις ἢ ἐπιθυμίαις του. Καὶ βέβαια
15 ὄντας ὁ ἄνθρωπος τρεπτῆς φύσεως εἰς διαφόρους καιροὺς ἢμπορεῖ νὰ ἔχει
διάφορα τέλη ἔσχατα. Ὡσὰν οἱ νέοι ἐπιθυμοῦσι τὰς ἡδονάς, μὰ ὅταν γη-
ράσουν ἐπιθυμοῦσι τὰ πλούτη. Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι ἀνίσως καὶ εἰς τὸν
ἴδιον καιρὸν ἢμπορῆ τινὰς νὰ ἔχη ὁμοῦ πολλὰ ἔσχατα τέλη.

Πρότασις: οὐδεὶς δύναται νὰ ἔχη ὁμοῦ πολλὰ ἔσχατα τέλη, ἢγουν
20 νὰ δουλεύσῃ τῷ Θεῷ καὶ Μαμμονᾷ.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ἔσχατον τέλος εἶναι πρὸς τὸ ὁποῖον ἀνάγονται τὰ ἄλλα τέλη καὶ ἐκεῖνο δὲν ἀνάγεται εἰς ἄλλο. Ἀλλὰ
οὐδεὶς δύναται νὰ ἔχη τέτοια τέλη πολλὰ, ἐπειδὴ ἂν καθ' ὑπόθεσιν τινὰς
ἔχη διὰ ἔσχατα τέλη τὰ πλούτη καὶ τὰς τιμάς, τότε ἢ ἀναφέρει τὰ
25 πλούτη εἰς τὰς τιμάς ἢ τὰς τιμάς εἰς τὰ πλούτη καὶ ἔτσι ἢ τὸ ἓνα μόνο
ἢ τὸ ἄλλο εἶναι τὸ ἔσχατον τέλος. Ἀνίσως πάλιν καὶ δὲν ἀναφέρῃ τὰς
τιμάς εἰς τὰ πλούτη ἢ τὰ πλούτη εἰς τὰς τιμάς, ἀκολουθεῖ νὰ μὴν εἶναι
ἔσχατον τέλος, διατὶ πρὸς τί ἔσχατον ἀναφέρονται ὅλα. Λοιπὸν οὐδεὶς
δύναται νὰ ἔχη ὁμοῦ πολλὰ ἔσχατα τέλη.

30 Ζήτημα ιε': Πότερον ὁ Θεὸς εἶναι τὸ α" ποιητικὸν αἴτιον, καὶ ἐδύνητο νὰ
πλάσῃ ἀπ' αἰῶνος, δηλαδὴ αἰδίως τὸν κόσμον ἢ οὐ;

Εἰς τοῦτο τὸ ζήτημα μόνοι οἱ θωμισταὶ δοξάζουσιν, ὅτι ἢμπορίεν ἢ θεία
δύναμις νὰ πλάσῃ αἰωνίως τὸν κόσμον, εἰς τρόπον ὅπου νὰ εἶναι ὁ κόσμος
σύγχρονος μὲ τὸν Θεὸν δίχως νὰ προϋπάρχη ὁ Θεός, τὴν διδασκαλίαν

1 τούτην τὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ Ἀκινάτου Θωμᾶ, μέρος α' ζητήματι μσ' ἀρθρω β'. Κατὰ τῶν θωμιστῶν ἔστω.

Πρότασις: ὁ κόσμος δὲν ἐδύνετο νὰ πλασθῆ αἰδίως.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ἐκεῖνο ὅπου ἀναγκαστικῶς ἔπρεπε νὰ
5 λάβῃ ἀρχὴν δὲν ἐδύνετο νὰ πλασθῆ αἰωνίως, διὰ τὸ ὅτι ὑπάρχει αἰδίως
ἀρχὴν δὲν ἔχει χρονικὴν. Ἀλλὰ πᾶν κτιστὸν ἔπρεπε νὰ λάβῃ ἀρχὴν χρο-
νικὴν, ἐπειδὴ ἂν εἶναι κτιστὸν πρέπει εἰς κάποιαν στιγμὴν νὰ μὴν ᾔτον,
ὄντας ἢ κτίσις παραγωγῆ ἐκ τοῦ μηδενός, ἀλλέως πᾶς ἐγένετο ἀπὸ τὸ
μηδὲν ἐκεῖνο, ὅπου κατὰ τοὺς ἀντιπάλους ὑπῆρχε πάντοτε καὶ δὲν
10 ἐστάθη ποτὲ ὄχιως ὑπαρξίν. Λοιπὸν ὁ κόσμος δὲν ἐδύνετο νὰ κτισθῆ αἰ-
δίως.

Λύσις τῶν ἐνστάσεων.

Προτείνουσι α': ὅσον ὁ Θεὸς ἐδύνετο νὰ κτίσῃ τὸν κόσμον αἰδίως,
ὅσον ἐδύνετο ὁ ἥλιος νὰ ἐκχύσῃ τὸ φῶς τοῦ ἂν ᾔτον αἰδίως. Ἀλλ' ἂν
φ.36v εἶχεν ᾔτον αἰδίως ὁ ἥλιος, εἶχεν ἢ ἐκχύσει τὸ φῶς αἰδίως. Λοιπὸν ὁ Θεὸς
ἐδύνετο νὰ κτίσῃ αἰδίως τὸν κόσμον.

Ἀποκρίνομαι: ἀρνοῦμαι τὴν μείζονα καὶ τὴν ὁμοίωσιν. Ἡ ἀνομοιότης
εἶναι αὕτη, ὅτι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου δὲν εἶναι πρᾶγμα διηρημένον ἀπὸ τὸν
ἥλιον, ἀλλὰ ἰδίωμα οὐσιωδὲς καὶ φυσικὸν τοῦ ἡλίου, ἡγούμιν εἶναι κινήσις
20 τῶν μερῶν τὰ ὅποια πανταχοῦ κινουὺν τὰς ἀκτῖνας τῆς λεπτοτάτης
ὕλης. ὄχιως τὴν ὁμοίωσιν κινήσιν ὁ ἥλιος δὲν ᾔτον ἥλιος· μὰ ὁ κόσμος εἶναι
πρᾶγμα διηρημένον ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ προϋπάρχῃ
τοῦ κόσμου ὁ Θεός.

Προτείνουσι β': δὲν εἶναι στιγμὴ εἰς τὴν ὁμοίωσιν νὰ μὴν ἐδύνετο ὁ Θεὸς
25 νὰ κτίσῃ τὸν κόσμον, διότι εἰς κάθε στιγμὴν καιροῦ δύναται νὰ ἐνεργήσῃ.
Λοιπὸν ἐδύνετο αἰδίως νὰ κτίσῃ τὸν κόσμον.

Ἀποκρίνομαι, διακρῶ τὸ προηγουμένον, δὲν εἶναι στιγμὴ καιροῦ εἰς
τὴν ὁμοίωσιν νὰ μὴν ἐδύνετο ὁ Θεὸς νὰ κτίσῃ τὸν κόσμον διανεμητικῶς,
ὁμολογῶ, συλλεκτικῶς ἀρνοῦμαι. Εἶναι ἀληθινόν ὅτι δὲν ἔμπορεῖ ὁ νοῦς
30 νὰ στοχασθῆ καμίας στιγμὴν καιροῦ διανεμητικῶς ὅπου νὰ μὴν ἐδύνετο
νὰ κτίσῃ τὸν κόσμον ὁ Θεός, ἐπειδὴ ὁ νοῦς νοεῖ πᾶς ὁ Θεὸς ἔμπορεῖ νὰ
πλάσῃ τὸν κόσμον χυλίου χρόνου, λόγου χάριν, προτῆτερα ἀπ' ὅ,τι τὸν
ἐπλάσε καὶ πάλιν προτῆτερα ἀπεράντως· μὰ δὲν εἶναι καμία στιγμὴ εἰς
τὴν ὁμοίωσιν νὰ ἔμπορεῖ νὰ πλάσῃ ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὄχιως νὰ στοχασθῆ

28. διανεμητικῶς B ἢ 30 διανεμητικῶς B

1 Θ. Ἀκιν. *Somma theol.* I, qu. XLVI, art. I: "utrum universitatis creaturarum semper fuerit".

- 1 ἄλλην στιγμὴν προτῆτερα ὁ νοῦς καὶ τοῦτο θέλει νὰ εἰπῆ συλλεκτικῶς.
 Προτείνουσι γ'': δὲν ἀντιμάχεται κανένα πρᾶγμα νὰ πλασθῆ ὁ κόσμος αἰδίως μῆτε ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, διατὶ ἐδύνητο πάντοτε νὰ πράξῃ, μῆτε ἐκ τῆς κτίσεως, διατὶ γίνεται εὐθέως εἰς μίαν στιγμὴν δίχως καιροῦ ἀναβολῆν, μῆτε ἐκ μέρους τοῦ κόσμου, διατὶ πάντοτε ἐδύνητο νὰ κτισθῆ.
 5 Λοιπὸν ἐδύνητο νὰ πλασθῆ αἰδίως ὁ κόσμος.
 Ἀποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὸ προηγούμενον, ἐπειδὴ ἀντιμάχεται ἡ αἰδιος πλάσις τοῦ κόσμου καὶ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκ μέρους τοῦ κόσμου. Πρῶτον μὲν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, διατὶ εἰς κάθε στιγμὴν ὅπου ὁ Θεὸς εἶχε πλάσῃ τὸν κόσμον, πάντοτε ἤμπόριε νὰ τὸν πλάσῃ προτῆτερα ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. β'' ἐκ μέρους τοῦ κόσμου, διατὶ μέλλοντας νὰ λάβῃ ἀρχὴν κτιστὴν ἔπρεπε νὰ εἶναι χρονικὴ, ἀλλέως πῶς ἐφέρετο ἀπὸ τὸ οὐδὲν εἰς τὸ εἶναι, ἂν δὲν ἀλήθευε πρῶτα εἰς μίαν στιγμὴν, νῦν οὐκ ἔστιν ὁ κόσμος;

- 15 Ζήτημα ις': Πότερον ἡ πρᾶξις καὶ ἐνέργεια εἶναι ὄντοτης διηρημένη ἀπὸ τὸ ἐνεργὸν καὶ ποιητικὸν αἷτιον ἢ οὐ;

Τοῦ ἀποτελέσματος ἡ παραγωγὴ ἐκ τῆς αἰτίας, λέγεται τοῦ ἐνεργουῦντος ἐνέργεια καὶ πρᾶξις, διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖται ἂν εἶναι ὄντοτης διηρημένη ἀπὸ τὴν ἰδίαν αἰτίαν ἢ ἂν εἶναι ἡ ἴδια αἰτία καθὼς ἐργάζεται καὶ ἐνεργεῖ. ||

- φ. 37τ Πρότασις: Ἡ ἐνέργεια δὲν εἶναι ὄντοτης διηρημένη ἀπὸ τὸ ἐνεργὸν καὶ τὸ ὑποκείμενον εἰς τὸ ὁποῖον ἐνεργεῖ.

- Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ἐκεῖνο ὅπου δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ αὐτὸ ποιητικὸν αἷτιον καθὼς ἐνεργεῖ εἰς τὸ ὑποκείμενον, δὲν εἶναι ὄντοτης διηρημένη ἀπὸ τὸ αἷτιον καὶ τὸ ὑποκείμενον. Ἄλλ' ἡ ἐνέργεια ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τὸ ποιητικὸν αἷτιον καθὼς ἐνεργεῖ εἰς τὸ ὑποκείμενον. Λόγου χάριν ἡ ἀγάπη τοῦ ἀγαθοῦ δὲν νοεῖται ὡσάν ὄντοτης διηρημένη ἀπὸ τὴν θέλησιν, καθὼς φέρεται εἰς τὸ ἀγαθόν. Ὅμοίως ἡ καῦσις ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τὸ πῦρ ὅπου καίει καὶ τὸ πρᾶγμα ὅπου καίεται.
 25
 30 Λοιπὸν ἡ ἐνέργεια δὲν εἶναι ὄντοτης διηρημένη ἀπὸ τὸ ἐνεργὸν αἷτιον καθὼς ἐνεργεῖ εἰς τὸ ὑποκείμενον.

Λύσις τῶν ἐνστάσεων

- Προτείνουσι α'': Κανένα πρᾶγμα πλὴν τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἡ αὐτοῦ ἐνέργεια, λοιπὸν ἡ ἐνέργεια εἶναι ὄντοτης διηρημένη ἀπὸ τὸ ἐνεργὸν αἷτιον.
 30 Ἀποκρίνομαι, διαιρῶ τὸ προηγούμενον. Κανένα πρᾶγμα πλὴν τοῦ Θεοῦ,

1 δὲν εἶναι ἡ αὐτοῦ ἐνέργεια δίχως ὑποταγὴν εἰς ἄλλο ἀνώτερον αἷτιον, ὁμολογῶ, μὲ ὑποταγὴν εἰς ἄλλο ἀνώτερον καὶ πρῶτον αἷτιον, ἀρνοῦμαι. Ὁ Θεός μόνος εἶναι ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ δίχως ὑποταγὴν, διατὶ δὲν κρέμεται ἀπὸ ἄλλο αἷτιον, μὰ τὰ κτιστὰ ὅλα κρέμονται ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἐνεργήσουν, διὰ τοῦτο σχετικῶς πρὸς τὸ Θεὸν λέγονται πῶς δὲν εἶναι ἡ αὐτῶν ἐνέργεια.

Προτείνουσι β': Πολλάκις ἡ πράξις τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως εἶναι ὑπερφυσική· λοιπὸν διαφεῖται ἀπὸ τὴν θέλησιν, ὅπου εἶναι φυσική.

Ἀποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὸ συμπέρασμα. Ἐπειδὴ ἡ πράξις ἐκείνη δὲν λέγεται ὑπερφυσική ὡς ὄντοτης τις ὑπερφυσική προστιθεμένη εἰς τὴν θέλησιν, ἀλλ' ἐξωτερικῶς εἰς ὅσον δὲν γίνεται μὲ τὰς φυσικὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπερφυσικὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.

Προτείνουσιν γ': Ἡ ἐνέργεια εἶναι συμβεβηκὸς καὶ τὸ ἐνεργὸν οὐσία. Ἄλλὰ τὸ συμβεβηκὸς διαφεῖται ἐκ τῆς οὐσίας, λοιπὸν ἡ ἐνέργεια διαφεῖται ἐκ τοῦ ἐνεργοῦντος.

Ἀποκρίνομαι, ὅτι ἡ ἐνέργεια εἶναι συμβεβηκὸς σχετικόν, ὅχι ἀπολελυμένον. Κατ' ἀναφορὰν γὰρ πρὸς τὸ πάσχον ὁ ἐνεργῶν ἔχει τὴν ἐνέργειαν.

Ἀποκρίνομαι β', ὅτι τὸ συμβεβηκὸς δὲν διαφεῖται ὡς ὄντοτης ἐκ τῆς οὐσίας καθ' ἡμᾶς ἀλλ' ὡς τρόπος τοῦ ὄντος τῇ πραγματικῇ ἐλάττωσι διακρίσει καὶ οὕτως διακρίνεται ἡ ἐνέργεια ἐκ τοῦ ἐνεργοῦντος.

Σημειώσις: Συμπέρανον α' ὅτι μῆτε τὸ πάθος δὲν εἶναι ὄντοτης δηρημένη ἐκ τοῦ πάσχοντος, ὡτάν ὁ δαρμός εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα ὅπου ἐδάρθη ἀπὸ ἄλλον.

25 Συμπέρανον β': ὅτι ὅσα βάνονται εἰς διαφοροὺς κατηγορίας δὲν ἀκολουθεῖ καὶ διακρίνονται ἢ πάντοτε τῇ μείζονι πραγματικῇ διακρίσει, ἐπειδὴ φ.37v ἀρκεῖ καὶ διακρίνωνται ἢ τῇ ἐλάττωσι πραγματικῇ ἢ τῇ νοεῶ. Ὡτάν τὸ ἐνεργὸν καὶ πάσχον εἶναι εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς οὐσίας, μὰ ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ πάθος ποιοῦν ἄλλας κατηγορίας, ἀγκαλὰ καὶ καὶ μὴν εἶναι ὄντοτητες 30 δηρημέναις ἀπὸ τὸν ἐνεργοῦν καὶ τὸ πάσχον. Ὁμοίως ἡ θερμότης καθὼς εἶναι κίνησις τῶν μερῶν τοῦ πυρός ὅπου τρέχουσιν εἰς τὸ χέρι, λέγεται ἐνέργεια, καθὼς πάλιν εὐρίσκονται εἰς τὸ χέρι τὰ μέρη ἐκεῖνα, λέγεται πάθος. Ἴδου ὅπου τὸ ἴδιον πρᾶγμα κατὰ διάφορον θεωρίαν τίθεται εἰς διαφοροὺς κατηγορίας.

1 Ζήτημα ιζ': Πότερον τὸ σωματικὸν ποιητικὸν αἴτιον πράττει εἰς διάστασιν ἢ οὐ;

Πᾶσα ἐνέργεια σωματικὴ εἰς ἄλλο σῶμα γίνεται διὰ μόνης κινήσεως. Ὅθεν ἄλλο δὲν εἶναι κυρίως παρὰ κινήσεις ἐνὸς σώματος ἐπιτρέχοντος εἰς ἄλλο σῶμα, ὡσάν, ὅταν ἓνας λίθος ἀμπόνη ἄλλον λίθον. Διὰ τοῦτο εἰς 5 κάθε ἐνέργειαν σωματικὴν εἶναι ἀναγκαία ἢ ἀφή ἢ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως. Ἀμέσως εἶναι ἢ ἀφή, ὅταν ἓνα σῶμα κινήῃ ἄλλο προσεχῶς δίχως ἄλλο μέσον, ὡσάν, ὅταν ὁ λίθος πέφτῃ εἰς ἄλλον λίθον. Ἐμμέσως εἶναι, ὅταν 10 ἓνα σῶμα ἐνεργῇ εἰς ἄλλο μὲ μέσον, ὡσάν, ὁ ἥλιος θερμαίνει ἡμᾶς διὰ μέσον τῆς κινήσεως τῶν αἰθερίων σωμάτων, δηλαδὴ τοῦ ἀέρος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πρὸς ἡμᾶς φθάνει ἡ θερμότης. Ζητεῖται οὖν ἂν ἴσως καὶ φυσικῶς δύνηται ἓνα σῶμα νὰ ἐνεργήσῃ εἰς ἄλλο, ὅπου εἶναι μικρὸν κατὰ τὴν διάστασιν, δίχως ἄλλα μέσα σώματα, ὡσάν, ἂν τὸ πῦρ εἶναι εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ἢμπορῇ νὰ καύσῃ φυσικὰ ἄνθρωπον εἰς τὴν Ζάκυνθον.

20 Πρότασις: δὲν δίδεται φυσικῶς ἐνέργεια σώματος εἰς ἄλλο σῶμα ὅπου κατὰ διάστασιν εἶναι μακράν, ἂν δὲν ἐκπεμφθῇ διὰ τῶν μέσων σωμάτων.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Δὲν δίδεται καμία σωματικὴ ἐνέργεια, εἰ μὴ διὰ μέσου τῆς κινήσεως ὡς εἴρηται, ἀλλὰ μὴν ἢ κινήσεις ἐκείνη 25 τοῦ σώματος δὲν μεταδίδεται εἰς ἄλλο σῶμα παρὰ διὰ μέσου τῆς ἀφῆς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου. Ὅθεν κατὰ τὴν δοκιμὴν δίδεται, ὡς λέγουσι, τῆς ἐνεργείας σφαῖρα, εἰς τὴν ὁποῖαν τριγύρωθεν ἐνεργεῖ τὸ σῶμα καὶ ἔξω αὐτῆς δὲν κάνει ἐνέργειαν, ὡσάν τὸ πῦρ, λόγου χάριν, δὲν καιεῖ εἰς κάθε διάστασιν, ἀλλ' εἰς μίαν διωρισμένην ὡς δῆλον. Λοιπὸν δὲν δίδεται 30 φυσικῶς ἐνέργεια σώματος εἰς ἄλλο σῶμα ὅπου κατὰ τὴν διάστασιν εἶναι μακράν, ἂν δὲν ἐκπεμφθῇ διὰ τῶν μέσων σωμάτων.

Προτείνουσιν: ὁ βασιλίσκος βλέποντας μόνον προξενᾷ τὸν θάνατον καὶ ὁ συμπαθητικὸς χνοῦς εἰς κάποιαν διάστασιν ἰατρεύει τὰς πληγὰς. Λοιπὸν ψευδὴς ἢ πρότασις. ||

φ. 38γ Ἀποκρίνομαι, ὅτι, ἂν εἶναι ἀληθινόν τὸ ἔργον τοῦ βασιλίσκου (τὸ ὁποῖον ὡς μῦθον ἀρνοῦνται οἱ φιλόσοφοι), ἐξηγεῖται κατὰ τὰς οὐσιώδεις ἐπιρροὰς ὅπου ἐκπέμπει ὡς βέλη θανατηφόρα τὸ σῶμα τοῦ βασιλίσκου εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐξόχως ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ. Εἰς τὸν ἴδιον

1 τρόπον ἐξήγησε καὶ τὴν βασκανίαν τῶν γυναικῶν καὶ ὅμοια ἄλλα παραδείγματα. Ἔτι καὶ ἡ ἐνέργεια ὅπου ἔχει ὁ συμπαθητικὸς χνοὺς ἐξηγεῖται μὲ τὴν ἐπιρροὴν τῶν λεπτοτάτων μερῶν ἐκείνου, τὰ ὅποια ἐμπαίνοντας εἰς τὰς πληγὰς τὰς ἰατρούουσι.

5 Ζητήματα ἐκ τοῦ 6^{ου} μέρους τῆς μεταφυσικῆς, δηλαδὴ ἐκ τῆς πνευματολογίας.

Ζήτημα πρῶτον: Πότερον ἡ γνῶσις καὶ ἰδέα τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς εἶναι ἔμφυτος καὶ φυσικὴ ἢ ἐπίσακτος καὶ εἰσχεκρυμμένη;

10 Εἰς τὴν λογικὴν ἐδιαφέσαμεν τὴν ἰδέαν καὶ ἐπλήψην εἰς φυσικὴν ἦτοι ἔμφυτον καὶ εἰς ἐπίσακτον ἦτοι εἰσχεκρυμμένην. Φυσικὴ ἰδέα εἶναι ἡ ἔννοια ἐκείνη, τὴν ὅποιαν ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἀπ' ἀρχῆς τῆς γεννήσεώς μας, ἐπίσακτος ἰδέα εἶναι πάλιν ἐκείνη τὴν ὅποιαν δὲν ἐλάβομεν ἀπὸ τὸ Θεόν, ἀλλ' ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων.

15 Ζητοῦσιν οὖν ἐδῶ οἱ νεώτεροι φιλόσοφοι καὶ οἱ περιπατητικοί, ἂν ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ εἶναι φυσικὴ εἰς ἡμᾶς εἰς τρόπον ὅπου νὰ τὴν ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν ἴδιον Θεὸν ἢ ἐπίσακτος, ἐκπεμφθεῖσα εἰς τὸν νοῦν διὰ τῶν αἰσθήσεων. Οἱ περιπατητικοὶ θεμελιωμένοι εἰς τὸ περιβόητον ῥητὸν τοῦ Ἀριστοτέλους κακῶς νοοῦμενον: οὐδὲν ἐστὶν ἐν τῇ διανοίᾳ, μὴ προϋπάρχον ἐν ταῖς αἰσθήσεσι, λέγουσιν ὅτι εἶναι ἐπίσακτος. Ἐξ ἐναντίας οἱ νεώτεροι λέγουσι πῶς εἶναι φυσικὴ.

20 Πρώτασις: Τοῦ Θεοῦ ἡ ἰδέα εἶναι φυσικὴ εἰς ἡμᾶς, ὄχι ἐπίσακτος.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Φυσικὴ ἰδέα εἶναι ἐκείνη τὴν ὅποιαν λαμβάνομεν ἐκ τῆς ἡμῶν γεννήσεως οὐρανόθεν ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἐπίσακτος ἰδέα εἶναι ἐκείνη, ἡ ὅποια γεννᾶται εἰς τὸν νοῦν διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων. Ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ἡ ἰδέα δὲν ἔρχεται εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐδόθη ἡμῖν. Λοιπὸν τοῦ Θεοῦ ἡ ἰδέα εἶναι φυσικὴ εἰς ἡμᾶς, ὄχι ἐπίσακτος. Δείκνυται ἡ ἐλάττων: πᾶσα ἰδέα ὅπου ἔρχεται διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἀναγκαίως εἶναι ἐπλήψις πραγμάτων αἰσθητικῶν, ὅπου νὰ κέφτουσιν ὑποκάτω ὑπὸ ταῖς αἰσθηταῖς, ὡς δῆλον. Ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ἡ ἰδέα δὲν εἶναι αἰσθητὴ, διότι τὸ παντέλειον ὄν, ὅπου εἶναι ὁ Θεός, δὲν εἶναι μήτε χρωματῶδες, μήτε ἠχῶδες μήτε γευστόν, μήτε ἔχει καμμίαν ἄλλην ποιότητα αἰσθητῆν. Λοιπὸν τοῦ Θεοῦ ἡ ἰδέα δὲν εἶναι ἐκ τῶν αἰσθήσεων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ φυσικῶς.

Λύσις τῶν ἐνστάσεων II

φ.38v Προτείνουνσι α^ο: ἡ ἰδέα ἐκείνη δὲν εἶναι ἔμφυτος καὶ φυσική, ἡ ὁποία
 διαβαίνει διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων. Ἄλλὰ μὴν ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ διαβαίνει
 5 διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων, ὡς λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος πρὸς Ρωμαί-
 ους κεφ. α^ο, ἐδαφίω, κ^ο, τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ νοοῦνται ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου
 ἐποίησεν ὁ Θεός. Λοιπὸν τοῦ Θεοῦ ἡ ἰδέα δὲν εἶναι φυσική.

Ἄποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὴν ἐλάττονα, ἐπειδὴ ἂν ἡμεῖς εἴχαμεν τοῦ
 Θεοῦ τὴν ἰδέαν ἀπὸ τὴν ἐπίληψιν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ἔπρεπε νὰ
 συνθέσωμεν τὸν Θεὸν ἀπὸ τὰς τελειότητας ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὰ
 10 αἰσθητὰ πράγματα. Λόγου χάριν, ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τῶν ἀστέρων,
 ἀπὸ τὴν θερμότητα τοῦ πυρός, ἀπὸ τὴν λευκότητα τῆς χιόνης καὶ ὁμοί-
 ων. Ἄλλὰ μὴν ἐκ τούτων τῶν τελειότητων δὲν ἠμποροῦμεν νὰ συνθέ-
 σωμεν τοῦ Θεοῦ τὴν ἰδέα, ἀλλέως ἔπρεπε νὰ νοοῦμεν τὸν Θεὸν λαμπρὸν
 15 ὡς τὸν ἥλιον, θερμὸν ὡς τὸ πῦρ, λευκὸν ὡσάν τὴν χιόνα. Λοιπὸν τοῦ Θε-
 οῦ ἡ ἰδέα δὲν λαμβάνεται ἐκ τῶν αἰσθήσεων. Πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ
 ἀποστόλου λέγω, ὅτι τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ νοοῦνται ἀπὸ τὰ πεποιημένα
 κατ' εὐκαιρίαν, εἰς ὅσον ἐγείρουσι καὶ ξυπνοῦσιν εἰς ἡμᾶς τὴν φυσικὴν
 ἰδέαν τοῦ Θεοῦ, μὰ δὲν νοεῖται ὁ ἀπόστολος, ὅτι τὰ πεποιημένα εἶναι ποι-
 20 ητικὸν αἷτιον τῆς ἰδέας τοῦ Θεοῦ, ὅπου νὰ τὴν γεννῶσιν εἰς τὸν νοῦν.
 Οἶδα ὅμως τί λέγουσιν οἱ περιπατητικοὶ μὲ τὸν Γασσένδον μέρει α^ο τῆς
 λογικῆς κεφ.γ^ο: τοῦτοι λέγουσιν, ὅτι πᾶσα ἰδέα γεννᾶται ἀπὸ τὰς αἰσθή-
 σεις ἢ κατὰ σύνθεσιν καὶ σμίξιν πολλῶν ἰδεῶν, ἢ κατ' αὔξησιν καὶ ἐλάτ-
 τωσιν τῶν ἰδεῶν, ἢ κατὰ μεταφορὰν τῶν ἰδεῶν, ὅταν τὴν ἰδέαν τοῦ ἐνός
 25 μεταφέρουσι εἰς τὸν ἄλλον, καὶ εἰς τοῦτον τὸν τρόπον λέγουσι, πῶς εἶναι
 ἐκ τῶν αἰσθήσεων τοῦ Θεοῦ ἡ ἰδέα. Ἄλλὰ κατ' αὐτῶν ἐπιχειροῦμαι
 οὔτως: α^ο μὲν τοῦ Θεοῦ ἡ ἰδέα δὲν γίνεται κατὰ σύνθεσιν πολλῶν ἰδεῶν,
 καθὼς γίνεται τοῦ χρυσοῦ ὄρους, ἐκ τῆς ἰδέας τοῦ ὄρους καὶ τοῦ χρυσί-
 ου. Ἐπειδὴ πολλαῖς ἀτελεῖς ἰδέαις ὁμοῦ δὲν παρασταίνουσι ποτὲ πρᾶγμα
 30 τέλειον, ὡσάν εἶναι ὁ Θεός. β^ο δὲν γίνεται κατ' αὔξησιν ἢ ἐλάττωσιν ἰδέ-
 ας αἰσθητῆς, ὡς καθὼς ἀπὸ μικρὸν ἄνθρωπον νοοῦμεν ἕνα γίγαντα καὶ
 ἀπὸ γίγαντα ἕνα πυγμαῖον, ἐπειδὴ ὁ Θεός δὲν ἔχει καμίαν ἔκτασιν. Τε-
 λευταῖον δὲν γίνεται κατὰ μεταφορὰν, ὡσάν ὅταν ἀπὸ τὸν πόλεμον τῶν
 ὀρνέων νοοῦμεν τὴν μάχην δύο στρατευμάτων, ἐπειδὴ δὲν εἶναι καμία

17 ἐγύρουσι B || 20 τασσένδον B || 33 δύω M

6 Ρωμ., Α' 20: "Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται".

1 ἀναφορά καὶ ὁμοίωσις μεταξύ τῶν αὔλων καὶ ὑλικῶν πραγμάτων, τῶν ἀτελῶν καὶ τελείων. Λοιπὸν τοῦ Θεοῦ ἡ ἰδέα δὲν εἰσάγεται ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις.

5 Προτείνουσι β^α: ὁ Θεὸς κοινῶς νοεῖται ὡς ἓνας γέρον σεβάσμιος, καθὼς νοεῖται ὁ ἄγγελος ὡσάν εὐμορφος πτερωτὸς νεανίσκος. Ἄλλὰ μὴν τούτῃ ἡ ἰδέα ἔρχεται ἐκ τῶν αἰσθήσεων. Λοιπὸν τοῦ Θεοῦ ἡ ἰδέα εἶναι ἐπέισακτος.

10 Ἄποκρίνομαι, διαιρῶ τὴν μείζονα: κοινῶς νοεῖται ὁ Θεὸς ὡς γέρον σεβάσμιος ὀρθῶς, ἀρνοῦμαι, φαύλως, ὁμολογῶ. Ἐπειδὴ τούτῃ ἡ ἐπίληψις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄτοπος. Ἄν ἴσως καὶ ὀρθῶς ἐνοούσαμεν τὸν Θεὸν ὡς γέ-
φ. 39γ ροντα, διατὶ ὀνομάζεται εἰς τὴν γραφὴν παλαιὸς τῶν ἡμερῶν, ἢ ἔπρεπε νὰ τὸν νοοῦμεν καὶ ὡς πῦρ, διατὶ ὀνομάζεται πῦρ. Μὰ τούτῃ ἦτον γνώμη τῶν ἀνθρωπομορφῆτων αἰρετικῶν· ὁ Θεὸς γὰρ οὐ σωματικὸς, ὡς καθὼς τὸν φανερώνει ἡ ἰδέα τοῦ σεβασμίου γέροντος.

15 Προτείνουσι γ^α: ἂν εἴχαμεν τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ, ἐγνωρίζαμεν τί εἶναι ὁ Θεός. Ἄλλὰ μὴν οὐδεὶς γινώσκει τί εἶναι ὁ Θεός. Λοιπὸν δὲν ἔχομεν τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ.

20 Ἄποκρίνομαι, διαιρῶ τὴν μείζονα, ἐγνωρίζαμεν τί εἶναι ὁ Θεὸς τελείως, ἀρνοῦμαι, ἀτελῶς, ὁμολογῶ. Ἡ ἰδέα λοιπὸν τοῦ Θεοῦ, ὅπου ἔχομεν εἶναι ἀτελής, ἀγκαλὰ καὶ νὰ εἶναι σαφὴς καθαρὰ διηρημένη, διατὶ δὲν μᾶς παρασταίνει ὅλα τὰ ιδιώματα καὶ μυστήρια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μόνον τὰ ιδιώματα ἐκεῖνα τὰ οὐσιώδη ὅπου προσήκουσι τοῦ Θεοῦ μόνου καὶ διαιροῦσιν αὐτὸν ἐκ παντὸς ἑτέρου.

25 Ζήτημα β^α: Πότερον δύναται νὰ κτιστῇ πράγμα ἀπεράντως τέλειον κατηγορηματικῶς ἢ οὐ;

30 Τί εἶναι τὸ κατηγορηματικὸν καὶ συγκατηγορηματικὸν ἀπέραντον, εἴπαμεν εἰς τὴν μεταφυσικὴν, ὅπου ἐδειξάμεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀπέραντος κατὰ πᾶσαν τελειότητα κατηγορηματικῶς. Ζητοῦσιν ὁμῶς ἀνίσως καὶ ὁ Θεὸς ἤμπορεῖ νὰ πλάσῃ ἓνα κτίσμα ἀπέραντον, κατηγορηματικῶς τέλειον, ἢ γουν τόσον τέλειον, ὅπου νὰ μὴν δυνηθῇ νὰ πλάσῃ τελειότερον.

1 ὁμοίως M || 9 φαῦλος B || 16 ἀλλά... ὁ Θεός: παραλείπει M || 20 καὶ διηρημένη M || 24 κτισθῇ M || 30 δανεισθῇ BM

27 Συνταγμάτων μεταφυσικῆς. Μέρος Β', κεφ. γ'.

- 1 *Εἰς τοῦτο συμφωνοῦσιν ὅλοι, ὅτι δὲν ἤμπορεῖ νὰ γένη τέτοιον κτίσμα.*
Πρότασις: Κανένα κτίσμα δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἶναι τέλειον ἀπεράντως
κατηγορηματικῶς.
- 5 *Ἄποδειξις τῆς προτάσεως: Ἀπεράντως τέλειον ἦτον τὸ κτί-*
σμα ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου ἡ τελειότης δὲν εἶχεν τέλος, ἤγουν εἰς τὸ ὁποῖον
δὲν ἤμπορεῖ νὰ προστεθῇ ἄλλη τελειότης. Ἀλλὰ μὴν δὲν δύναται νὰ δοθῇ
τέτοιον κτίσμα, ἐπειδὴ πάντοτε ἔλειπε τοῦ κτίσματος ἡ τελειότης νὰ
εἶναι ἐξ αὐτοῦ, ἀλλέως δὲν ἦτον κτίσμα. Δεύτερον, δὲν ἤμπορεῖ ἓνα κτί-
σμα νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν τόσαις τελειότητες, ὅπου νὰ μὴν ἤμπορεῖ νὰ
10 *λάβῃ προσθήκην, ἀλλέως δὲν ἦτον ἀκένωτος τοῦ Θεοῦ ὁ θησαυρός.*
Λοιπὸν κανένα κτίσμα δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἶναι τέλειον ἀπεράντως κατηγο-
ρηματικῶς.
Λύσις τῶν ἐνστάσεων.
- 15 *Προτείνουσι α" ἓνα αἷτιον ἀπεράντως τέλειον, ὡσὰν ὁ Θεὸς δύναται νὰ*
κάμῃ ἔργον ἀπεράντως τέλειον.
Ἄποκρίνομαι: ἀρνοῦμαι τὴν πρότασιν, διατι τὸ αἷτιον ἀπεράντως τέ-
λειον ἔχει ἀκένωτον τῶν τελειοτήτων τὸν θησαυρόν. Ὅθεν δὲν ἤμπορεῖ
νὰ κάμῃ ἓνα ἔργον, δίχως νὰ ἤμπορέσῃ νὰ κάμῃ ἄλλο τελειότερον, ἀλλέ-
ως εἶχε τέλος ὁ θησαυρὸς τῶν χαρίτων.
- 20 *Προτείνουσι β" τῇ πρώτῃ ἐνεργείᾳ, ἤγουν τῇ δυνάμει, ἀνταποκρίνε-*
ται ἡ πράξις. Λοιπὸν ὄντας τοῦ Θεοῦ ἡ δύναμις ἀπεράντος, ἤμπορεῖ νὰ
κάμῃ κτίσμα ἀπεράντον. ||
- φ.39v *Ἄποκρίνομαι: ἀρνοῦμαι τὸ συμπέρασμα, ἐπειδὴ δὲν συμπεραίνει*
ὀρθῶς. Τότε ἐσυμπεραίνεν, ἀνίσως καὶ τῇ δυνάμει ἀνταπεκρίνετο τὸ
25 *ἀποτέλεσμα, ὄχι ἡ πράξις. Ἡ πράξις γὰρ καὶ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι*
ἀπεράντος, μὰ τὰ ἀποτελέσματα καὶ ποιήματα τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἀπέ-
ραντα. Ἀπεράντος εἶναι ἡ πράξις κατὰ τὴν ἀρχήν, καθὼς δηλαδὴ προέρ-
χεται ἀπὸ τὸν Θεόν, μὰ δὲν εἶναι ἀπεράντος κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα ὅπου
ἐργάζεται.
- 30 *Ζήτημα γ': Πότερον δύναται νὰ δοθῇ πλῆθος, μέγεθος ἢ ποιότης ἀπέρα-*
ντος κατηγορηματικῶς ἢ οὔ;
Τὸ παρὸν ζήτημα εἶναι ὅμοιον μὲ τὸ ἄνωθεν, ἐπειδὴ ζητοῦσιν, ἂν ὁ
Θεὸς ἤμπορῇ νὰ κάμῃ ἓνα πλῆθος πραγμάτων τόσον πολὺ ἢ ἓνα μέγε-

1 θος τόσον μακρόν ἢ μίαν ποιότητα τόσον μεγάλην, ὅπου νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ τὴν αὐξήσῃ περισσότερον.

Πρότασις. Ἀντιλέγει πλήθος, μέγεθος, καὶ ποιότης ἀπέραντος κατηγορηματικῶς.

5 Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Πλήθος, μέγεθος καὶ ποιότης ἀπέραντος ἦτον, ὅταν δὲν ἡμπούριε νὰ λάβῃ προσθήκην ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἀλλὰ μὴν δὲν ἡμπορῇ νὰ κτισθῇ κανένα πλήθος, μέγεθος, καὶ ποιότης τοιαύτη, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀριθμὸς τοῦ ὁποίου νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ δοθῇ προσθήκη, δὲν εἶναι μέγεθος ὅπου νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ λάβῃ ἔκτασιν, δὲν εἶναι ποιότης, ὡσὰν σοφία, ὅπου νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ λάβῃ αὐξήσιν. Λοιπὸν ἀντιλέγει πλήθος, μέγεθος καὶ ποιότης ἀπέραντος κατηγορηματικῶς.

Λύσις τῶν ἐνστάσεων.

15 Προτείνουσι α^α: εἶναι δυνατὸν πλήθος ἀπέραντον. Λοιπὸν ψευδὴς ἡ πρότασις. Δείχεται τὸ προηγούμενον: ὁ Θεὸς δύναται νὰ κάμῃ ἀνθρώπους δίχως τέλος. Λοιπὸν εἶναι δυνατὸν πλήθος ἀπέραντον.

Ἀποκρίνομαι: ἀρνοῦμαι τὸ προηγούμενον, πρὸς τοῦ ὁποίου τὴν βεβαίωσιν διαφῶ τὸ προηγούμενον. Ὁ Θεὸς δύναται νὰ κάμῃ ἀνθρώπους δίχως τέλος διανεμετικῶς. Ὁμολογῶ, συλλεκτικῶς ἀρνοῦμαι. Ὁ Θεὸς ἀληθῶς ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ διανεμετικῶς ἀνθρώπους δίχως τέλος, διατὶ πάντοτε ἡμπορεῖ νὰ προσθέσῃ ἄλλους εἰς κάθε ἀριθμὸν ὅπου κάμῃ, μὰ δὲν ἡμπορεῖ συλλεκτικῶς νὰ κάμῃ δίχως τέλος ἀνθρώπους, ἤγουν νὰ φθάσῃ εἰς ἓνα ἀριθμὸν, ὅπου νὰ μὴν δέχεται προσθήκην.

Προτείνουσιν β^α: μέγεθος ἀπέραντον δὲν ἀντιλέγει μῆτε ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, μῆτε ἐξ αὐτοῦ. Λοιπὸν εἶναι δυνατὸν.

25 Ἀποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὸ προηγούμενον. α^α μὲν ἀντιλέγει ἐκ μέρους φ. 40 τοῦ Θεοῦ ἢ διατὶ ἔχει ἀκένωτον τὴν δύναμιν. β^α ἐξ αὐτοῦ διατὶ κάθε σωματικὸν μέγεθος εἶναι ἀπέραντον συγκατηγορηματικῶς, ἐπειδὴ πάντοτε δύναται νὰ λάβῃ προσθήκην, καθὼς ἴσουσι πάντες οἱ ὀρθῶς συνιέντες.

30 Ζήτημα δ^α: Πότερον τὸ κτίσμα κατὰ θεϊαν χάριν δύναται νὰ κτίσῃ ἄλλο κτίσμα ἢ οὐ;

Μεταξὺ τῶν φιλοσόφων καὶ θεολόγων γίνεται ζήτημα, ἀνίσως καὶ ἡ δημιουργικὴ δύναμις εἶναι τόσον ἴδια τοῦ Θεοῦ, ὅπου νὰ μὴν ἡμπορεῖ νὰ μεταδοθῇ ποτέ εἰς τὸ κτίσμα, μῆτε εἰς ἀρχὴν ποιητικὴν, μῆτε εἰς ἀρχὴν

1 ὀργανικὴν. Ὅθεν ἔστω διὰ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

Πρότασις α': Τὸ κτίσμα ἠμπορεῖ νὰ εἶναι αἰτία καὶ ἀρχὴ ὀργανικῆς τῆς κτίσεως, ἢ γοῦν ἀρχὴ κατ' εὐκαιρίαν.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως. Ἐκεῖνη λέγεται αἰτία καὶ ἀρχὴ
 5 ὀργανικῆ καὶ κατ' εὐκαιρίαν τῆς κτίσεως, ἢ ὁποῖα δύναται νὰ διορίσῃ ὡς εὐκαιρία τὸν Θεὸν νὰ κάμῃ κανένα πλάσμα, ἀλλὰ μὴν τὸ κτίσμα ἠμπορεῖ νὰ διορίσῃ τὸν Θεὸν νὰ κτίσῃ ἓνα πλάσμα. Λόγου χάριν δὲν εἶναι ἀδύνατον εἰς ἀναζήτησιν τινὸς ἀγίου νὰ πλάσῃ ὁ Θεὸς ἓνα κτίσμα, ὡς καθὼς ἔκαμε καὶ ἔσταμάτησεν ὁ ἥλιος εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ,
 10 καὶ ὡς καθὼς καθ' ἡμέραν διὰ τὴν ἀφορμὴν τοῦ ὀργανικοῦ σώματος, ὁποῦ γεννᾶται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός, κτίζει ὁ Θεὸς τὴν λογικὴν ψυχὴν. Λοιπὸν τὸ κτίσμα ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἀρχὴ ὀργανικῆ, δηλαδὴ κατ' εὐκαιρίαν τῆς κτίσεως. Σημειώσαι οὖν ὅτι διὰ ὀργανικὴν αἰτίαν ἐδῶ νοοῦμεν τὴν κατ' εὐκαιρίαν, ὅχι κυρίως τὴν ὀργανικὴν, ὡς καθὼς ἡ πριῶν
 15 εἶναι ὄργανον τοῦ τεχνίτου, διατὶ εἰς τοῦτον τὸν τρόπον τὸ κτίσμα δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι αἰτία τῆς κτίσεως, ἔτσι καὶ τὰ ὄργανα ἐνεργοῦσιν εἰς τὴν ὕλην, ὅχι εἰς τὸ μηδέν.

Πρότασις β': Τὸ κτίσμα δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἀρχικὴ καὶ ποιητικὴ αἰτία τῆς κτίσεως.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ἐκεῖνο ὁποῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ παράγῃ
 20 ἀπὸ τὸ μηδέν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ γένη αἰτία ἀρχικὴ τῆς κτίσεως. Ἡ γὰρ κτίσις, παραγωγὴ ἐστὶν ἐκ τοῦ μηδενός, ἀλλὰ μὴν κανένα κτίσμα δὲν ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν δύναμιν νὰ παράγῃ ἀπὸ τὸ μηδέν, ἢ γὰρ δημιουργικὴ δύναμις οὐσιώδης ἐστὶ καὶ συστατικὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀκοινωνήτος.
 25 Ὅθεν οἱ θεῖοι πατέρες ἐνόησαν τὴν δύναμιν ταύτην ὡς χαρακτηριστικὴν τῆς θείας οὐσίας καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τῶν ἀρειανῶν ἔδειξαν αἰδῖον τὴν γέννησιν τοῦ θεοῦ λόγου, διατὶ πάντα ἐπλάθησαν ἐκ τοῦ λόγου. Λοιπὸν τὸ κτίσμα δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἀρχικὴ καὶ ποιητικὴ αἰτία τῆς κτίσεως.

Προτείνουσι, διὰ τὴν πλάσιν ἐνὸς πράγματος δὲν εἶναι ἀναγκαῖα ἀπε-
 30 ραντος δύναμις, λοιπὸν ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ ἓνα κτίσμα τὴν δημιουργικὴν δύναμιν. ||

φ.40ν Ἀποκρίνομαι: ἀρνοῦμαι τὸ προηγούμενον, διατὶ εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἀπε-
 ραντος δύναμις, ἔτσι καὶ τὸ δημιουργικὸν αἷτιον πρέπει νὰ εἶναι ὄν κατ' οὐσίαν καὶ παντοδύναμον καὶ ἐξ αὐτοῦ.

1 Ζήτημα ε^ο: Πότερον ἡ εὐθεΐα συντήρησις εἶναι ἐνέργεια τῆς κτίσεως διηρημένη ἢ οὐ;

Ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ὁποῖαν ἐν ἀρχῇ ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν λέγεται κτίσις, κατὰ θεωρίαν τῆς πρώτης στιγμῆς τοῦ καιροῦ, εἰς
 5 τὴν ὁποῖαν ἔλαβαν τὸ εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ. Μὰ ἐπειδὴ τὸ ρῆμα τοῦ Θεοῦ, ἤγουν ἡ ἐνέργεια τῆς βουλήσεως τοῦ Θεοῦ δὲν διαβαίνει ἀλλὰ διαμένει, διὰ τοῦτο δὲν θεωρεῖται μόνον εἰς τὴν πρώτην στιγμὴν, μὰ καὶ εἰς τὴν ἀκόλουθον διαμονὴν τῶν πεπονημένων καὶ τότε καλεῖται συντήρησις, δι' ἧς ὁ Θεὸς φυλάττει ὅλα εἰς τὴν ὑπαρξιν. Ὅθεν ὀρίζεται ἡ συντήρησις
 10 συνεχῆς καὶ ἀδιάκοπος κτίσις, ἤγουν εἶναι ἡ αὐτὴ ἐνέργεια τῆς κτίσεως, ὅπου δὲν διαμένει μόνον εἰς τὴν α^α στιγμὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἀκόλουθον καιρὸν. Τούτῃ ἡ συντήρησις ἄλλη εἶναι εὐθεΐα, ἄλλη πλαγία. Εὐθεΐα εἶναι τούτῃ ὅπου ὠρίσαμεν, πλαγία εἶναι ἀπόκλεισις ὄλων ἐκείνων ὅπου ἠμποροῦν νὰ βλάψουν τὸ πρᾶγμα, ὡσάν, ὅταν ἕνας ἐναντίον
 15 τοῦ ἀνέμου σκεπάσῃ τὴν ἀναμμένην λαμπάδα. Ζητεῖται τῶρα ἂν ἡ εὐθεΐα συντήρησις εἶναι ἐνέργεια διηρημένη ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς κτίσεως, ὡς λέγουσι πολλοὶ τῶν περιπατητικῶν.

Πρότασις: ἡ εὐθεΐα συντήρησις δὲν εἶναι ἐνέργεια διηρημένη ἀπὸ τὴν κτίσιν.

20 Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ὅτι δὲν εἶναι ἄλλο παρά ἡ αὐτὴ κτίσις διαμένουσα δὲν εἶναι διηρημένη ἐνέργεια. Ἄλλ' ἡ εὐθεΐα συντήρησις τοῦ Θεοῦ ἄλλο δὲν εἶναι, παρά ἡ αὐτὴ διαμένουσα κτίσις εἰς ὅσον δηλαδὴ ὁ Θεὸς δὲν ἀλλάξε τὴν ἐνέργειαν τῆς βουλήσεώς του, ὅταν εἶπε. γεννηθήτω τὸ στερέωμα, ἐπειδὴ τόσον διαμένουσι τὰ πράγματα, ὅσον
 25 διαμένει τοῦ Θεοῦ ἡ ἐνέργεια, δι' ἧς ἔδωσε τὸ εἶναι. Μήτε εἶναι χρεῖα νὰ προσθέσῃ ὁ Θεὸς ἄλλην ἐνέργειαν διὰ τὴν συντήρησιν, διατὶ τοῦ Θεοῦ ἡ ἐνέργειαις διαμένουσι διὰ πάντα ἕως νὰ ταῖς ἀλλάξῃ ὁ ἴδιος. Λοιπὸν ἡ εὐθεΐα συντήρησις δὲν εἶναι ἐνέργεια διηρημένη ἀπὸ τὴν κτίσιν.

30 Λέγεις, ἡ κτίσις καὶ ἡ συντήρησις ἔχουσι διαφόρους ὀρισμούς, λοιπὸν διαφέρουσι.

Ἀποκρίνομαι, διαφῶ τὸ συμπέρασμα: λοιπὸν διαφέρει κατὰ τὴν σχέσιν, ὁμολογῶ, κατὰ τὸ πρᾶγμα, ἀρνοῦμαι. Ἡ διαφορὰ λοιπὸν τοῦ ὀρισμοῦ τῆς κτίσεως καὶ τῆς συντηρήσεως προέρχεται ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῆς σχέσεως ὅπου ἔχουσιν, ὄχι ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῆς ὄντοτης, ἐπειδὴ

1 ἡ κτίσις σημαίνει τὸ πρᾶγμα ὅπου δὲν ἦτον πρῶτα καὶ ἡ συντήρησις σημαίνει πῶς εἶναι τὸ πρᾶγμα. Ὅθεν τοῦτοι οἱ διάφοροι ὀρισμοὶ εἶναι μερικοὶ κατὰ τὴν θεωρίαν.¶

φ. 41r 5 Λέγεις πάλιν: ἡ κτίσις γίνεται εἰς μίαν στιγμὴν καιροῦ καὶ ἡ συντήρησις διαμένει διὰ πολὺν καιρὸν, λοιπὸν διαφέρουσιν.

Ἀποκρίνομαι, διαιρῶ: ἡ κτίσις γίνεται εἰς μίαν στιγμὴν, εἰς ὅσον δίδει τὴν ὑπαρξίν τοῦ πράγματος, ὁμολογῶ, εἰς ὅσον φυλάττει τὴν ὑπαρξίν τοῦ πράγματος ἄρνούμαι, ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν ὁμολογοῦμεν, πῶς χάνεται εἰς μίαν στιγμὴν τοῦ Θεοῦ ἢ ἐνέργεια καθὼς χάνεται ἢ ἀνθρώπινος.

10 Ὅθεν τούταις ἡ διαφοραῖς προέρχονται ἀπὸ τὸν διάφορον στοχασμὸν.

Ζήτημα στ^ο: Πότερον τὰ κτίσματα ὅλα ἔχουσι χρεῖαν ἀπὸ τὴν συντήρησιν τοῦ Θεοῦ ἢ οὐ;

Ἡ ἔννοια τοῦ ζητήματος εἶναι ἀνίσως καὶ τὰ κτίσματα ἢμποροῦν νὰ διαμείνουν εἰς τὴν ὑπαρξίν ὅπου ἔλαβαν, δίχως τὴν παντοτινὴν συντήρησιν τοῦ Θεοῦ, ἢ ἂν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ τὰ φυλάττη ὁ Θεὸς εἰς τὸ εἶναι ὅπου ἔχουσι.

Πρότασις: Τὰ κτίσματα ὅλα ἔχουσι χρεῖαν ἀπὸ τὴν παντοτινὴν συντήρησιν τοῦ Θεοῦ.

20 Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν ἢμποροῦν νὰ διαμείνουν εἰς τὴν ὑπαρξίν δίχως τοῦ Θεοῦ τὴν συντήρησιν ἔχουσι χρεῖαν ἀπὸ τὴν συντήρησιν τούτην ὡς δῆλον. Ἄλλ' τὰ κτίσματα δὲν ἢμποροῦν νὰ διαμείνουν εἰς τὴν ὑπαρξίν δίχως τὴν συντήρησιν τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὄντας πράγματα κατὰ μέθεξιν καὶ μὴν ἔχοντας τὴν ὑπαρξίν παρὰ ἀπὸ τὴν θείαν βούλησιν, εἶναι ἀδύνατον νὰ διαμείνουν δίχως τὴν θέλησιν τοῦ δημιουργοῦ, καὶ ὡς καθὼς ἐπιχειρεῖται Καρτέσιος, διατὶ τώρα ὑπάρχω, δὲν ἀκολουθεῖ νὰ ὑπάρχω καὶ εἰς μίαν ὥραν ἔπειτα, ἂν δὲν λάβω τὴν ὑπαρξίν ἀπὸ τὸν Θεόν. Λοιπὸν τὰ κτίσματα ὅλα ἔχουσι χρεῖαν ἀπὸ παντοτινὴν συντήρησιν τοῦ Θεοῦ.

Λύσις τῶν ἐνστάσεων.

30 Προτείνουσι α^ο: τὸ τεχνητὸν ἔργον διαμένει δίχως τὴν συντήρησιν τοῦ τεχνήτου, λοιπὸν τὸ φυσικὸν ἔργον δύναται νὰ ὑπάρχη δίχως τὴν συντήρησιν τοῦ δημιουργοῦ.

31 τεχνητοῦ M

25 R. Descartes, *Discours*, 4, 39. *Princ. philos.*, 1,20 καὶ 21. *Medit.*, 3,42 κεφ. ε^ο.

1 Ἀποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὸ συμπέρασμα καὶ τὴν ὁμοίωσιν. Ἐπειδὴ τὸ
τεχνητὸν ἔργον δὲν ἔλαβε τὸ εἶναι ἀπλῶς ἀπὸ τὸν τεχνήτην, ἀλλὰ τὸ
οὕτως εἶναι, ἤγουν τὴν διάθεσιν τῶν μερῶν, διατὶ τὰ μέρη τοῦ τεχνητοῦ
5 πράγματος κατὰ τὴν ὄντοτητα πρότερον ὑπῆρχον, καὶ ἡ ὑπαρξὶς αὐτῶν
δὲν ἐκρέματο ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ τεχνήτου, μὰ τὸ φυσικὸν ἔργον, δη-
λαδὴ τὰ κτίσματα, εἶναι κατὰ μέθεξιν ὄντα, τὰ ὅποια ὑπάρχουσι, διατὶ
θέλει ὁ Θεὸς νὰ ἔχουν τὴν ὑπαρξιν.

Προτείνουσι β^ο: ὅ,τι ἔλαβε μίαν φορά τὸ εἶναι, δὲν ἤμπορεῖ νὰ παύσῃ
νὰ μὴν ὑπάρχει. Ἀλλὰ τὰ κτίσματα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κτίσεως ἔλαβαν
10 τὸ εἶναι. Λοιπὸν δὲν ἤμποροῦν νὰ παύσων νὰ εἶναι.

Ἀποκρίνομαι, διαιρῶ τὴν μείζονα: ὅ,τι ἔλαβε μίαν φορά τὸ εἶναι δὲν
ἤμπορεῖ νὰ παύσῃ νὰ εἶναι καθ' αὐτό, ὁμολογῶ, διὰ τὴν ἀρνήσιν τῆς συντη-
φ.41v ρήσεως τοῦ δημιουργοῦ, ἀρνοῦμαι. Ἢ Ἦγουν τὰ κτίσματα καθ' αὐτὰ
δὲν ἤμποροῦν νὰ στραφοῦν εἰς τὸ μηδέν, ἀλλὰ δύνανται νὰ χάσουν τὴν
15 ὑπαρξιν, ὅταν τοὺς ἀρνηθῇ ὁ Θεὸς τὴν συντήρησίν του.

Ζήτημα ζ': Πότερον ὁ Θεὸς διορίζει καὶ πῶς διορίζει τὴν θέλησιν τοῦ
ἀνθρώπου εἰς τὰ ἔργα αὐτῆς;

Περὶ τοῦ διορισμοῦ, ὅπου καὶ κινήσις καὶ προδιορισμὸς ὀνομάζεται, κατὰ
συντομίαν εἴρηται εἰς τὸ Συνταγματίον τῆς Μεταφυσικῆς, ὅμως διὰ σαφε-
20 στέραν τοῦ ζητήματος κατάληψιν, πρέπει νὰ εἰποῦμε τί εἶναι καὶ πόσα
εἶναι τὰ εἶδη αὐτοῦ. Ὄνόματι λοιπὸν κινήσεως, ὀρισμοῦ καὶ προορισμοῦ νο-
οῦσιν οἱ φιλόσοφοι πράξιν καὶ ἐνέργειαν μιᾶς αἰτίας, διὰ τῆς ὁποίας κινεῖται
καὶ διορίζεται εἰς ἔργον ἄλλη αἰτία. Τοῦτος ὁ διορισμὸς ἄλλος εἶναι γενικὸς
ἄλλος μερικὸς. Γενικὸς εἶναι κλίσις φυσικὴ δοθεῖσα ἀπὸ τὸν Θεὸν ἀπ' ἀρχῆς
25 τῆς γεννήσεως εἰς ὅλα τὰ πνεύματα, διὰ τῆς ὁποίας κλίσεως φέρονται
πάντοτε εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς εὐτυχίας καὶ φεύγουσι τὴν δυστυχίαν. Ὡ-
σάν, ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις εἰς κάθε ἀνθρώπον φεύγει τὸ κακίον κοινῶς καὶ
ἐπιθυμεῖ κοινῶς τὸ ἀγαθόν, ἀγκαλὰ πολλάκις νὰ τὸ ζητῇ εἰς πράγματα,
ὅπου προξενοῦσι ζημίαν. Διορισμὸς μερικὸς εἶναι ἐκεῖνος, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ
30 νοητικὴ οὐσία κινεῖται καὶ ἐγείρεται νὰ πράξῃ κανένα μερικὸν ἔργον. Καὶ
τοῦτο πάλιν ἄλλος εἶναι φυσικὸς ἄλλος ἠθικὸς. Διορισμὸς μερικὸς φυσικὸς
εἶναι ἐνέργεια διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς ἐσωθεν φυσικῶς καὶ ἐνεργητικῶς κινεῖ
τὴν θέλησιν τοῦ πνεύματος κάνοντας αὐτὸ νὰ θελήσῃ καὶ νὰ πράξῃ ἕνα
ἔργον, ὡς καθὼς τὸ χεῖρ κινεῖ τὴν μάλιστα καὶ ὁ τεχνήτης τὴν πρίονα,
35 καθὼς παραδειγματίζουσι οἱ θαυμισταί.

- 1 Σαφέστερον δὲ ἀπὸ τούτους περιπατητικούς ἐξηγοῦσι τὸν φυσικὸν διορισμὸν οἱ νεώτεροι κατὰ σχέσιν πρὸς τὴν διάνοιαν καὶ πρὸς τὴν θέλησιν. Φυσικὸς διορισμὸς κατὰ σχέσιν πρὸς τὴν διάνοιαν εἶναι φωτισμὸς τῆς διανοίας, τὸν ὁποῖον λαμβάνει ὁ νοῦς ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ νοεῖ τὰ πράγματα,
- 5 ἐπειδὴ εἰς ἄλλον τρόπον δὲν κινεῖται ἡ διάνοια, παρὰ καθὼς φωτίζεται. Φυσικὸς μερικὸς προσδιορισμὸς σχετικῶς πρὸς τὴν θέλησιν εἶναι τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις διορίζεται νὰ πράξῃ κα-
νένα ἀγαθὸν ἔργον καὶ νὰ μακραινῇ ἀπὸ τὸ κακόν, ἢ εἶναι ἐνέργεια τοῦ θεοῦ διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς ὁμοῦ μὲ τὴν ἡμετέραν θέλησιν γεννᾷ εἰς ἡμᾶς
- 10 τὴν ἀγάπην καὶ ἐπιθυμίαν τινὸς ἀγαθοῦ καὶ τὸ μῖσος τινὸς κακοῦ, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν κινεῖ εἰς ἄλλον τρόπον τὴν κτιστὴν θέλησιν, παρὰ ἐνεργώντας εἰς αὐτὴν τὴν ἀγάπην τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ τοῦ κακοῦ τὸ μῖσος. "Ὅθεν ἐπειδὴ ἡ κτιστὴ θέλησις διορίζεται εἰς τὰ φυσικὰ ἀγαθὰ διὰ τῆς γενικῆς κινήσεως καὶ γενικοῦ διορισμοῦ, μὲ τὸν
- 15 ὁποῖον πολλάκις ἐπιθυμεῖ τὰ κακὰ σκεπασμένη εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ἀγαθοῦ: ἀκολουθεῖ, ὅτι ὁ μερικὸς φυσικὸς διορισμὸς νὰ ἔχῃ τόπον μόνον εἰς τὰ ὑπερφυσικὰ ἀγαθὰ καὶ νὰ μὴν διαφέρῃ ἀπὸ τὴν θριαμβεύουσαν χάριν τοῦ Θεοῦ, ὅπου καὶ ἐνεργοῦσα καλεῖται, ἢ ὁποία ἐνεργοῦσα χάρις κατὰ τὸν θειὸν Αὐγουστίνον διβλίω: Περὶ πνεύματος καὶ γράμματος,
- 20 ἀριθμῶ νᾶ^ο ἢ κφ^ο κθ^ο, κάνει νὰ τέρπη καὶ νὰ εὐφραίνῃ περισσότερο ἐκεῖνο ὅπου προστάζει ὁ Θεός, παρὰ τὸ ἐναντίον τοῦ θείου προστάγματος. II
- φ.42ν "Ἦγουν ὁ Θεὸς διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος φωτίζοντας τὸν νοῦν νὰ γνωρίσῃ τὸ ἀληθινὸν ἀγαθὸν καὶ ἀληθινὸν κακόν γεννᾷ ἐνεργῶν εἰς τὴν θέλησιν με-
25 γάλην τέρψιν καὶ χαρὰν καὶ εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν παρακινεῖ τὴν ἰδίαν θέλησιν μὲ τρόπον ἀσυνήθιστον, δηλαδὴ ὑπερφυσικὸν ν' ἀγαπήσῃ τὸ θεῖον πρόσταγμα καὶ νὰ μισήσῃ ὅ,τι ἐκώλυσεν εἰς τὸν νόμον του. Διορισμὸς μερικὸς ἠθικὸς εἶναι μία παρακίνησις τῆς κτιστῆς θελήσεως γινομένη κατὰ τὴν κοινὴν συ-
νήθειαν τῶν ἀνθρώπων, ἡγουν ἐξωτερικῶς, παρακαλώντας, φοβερίζοντας ἢ
30 μ' ἄλλον ὅμοιον τρόπον παρακαλώντας. Καὶ τούτῃ ἡ παρακίνησις δὲν νικᾷ τὴν θέλησιν, μήτε προξενᾷ, εἰς αὐτὴν τὴν προθυμίαν τοῦ ἐνεργεῖν, ἀλλὰ μόνον ἐγείρει αὐτήν, ἔτσι ὁ κῆρυξ παρακινεῖ τοὺς ἀκροατὰς νὰ κάμουν ἐλεημο-
σύνην καὶ ἕνας πτωχὸς τοὺς χριστιανούς νὰ τὸν ἐλέησουν. Ζητοῦσιν ἐδῶ οἱ φιλόσοφοι πῶς κινεῖ ὁ Θεὸς καὶ διορίζει τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν. Οἱ θωμισταὶ
35 λέγουσιν, ὅτι ὁ Θεὸς φυσικῶς μερικῶς διορίζει τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς

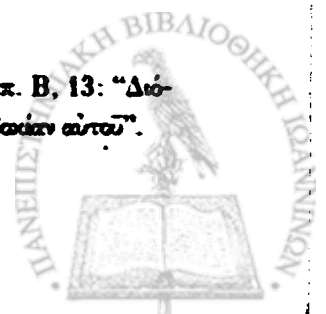
19 Αὐγουστίνος, *De spiritali et litterali*, I, cap. XXIX, 51, PL. 44, 232.

- 1 κάθε ἔργον ἢ κακίον ἢ καλόν φυσικόν, εἰς τρόπον ὅπου ὀχως τὸν φυσικὸν τοῦτον διορισμὸν τοῦ Θεοῦ ἢ θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου δὲν κινεῖται οὔτε ἀποφασίζει νὰ πράξῃ κανένα καλόν ἢ κακίον. Ὅ,τι δοξάζομεν ἡμεῖς τὸ φανερώνομεν διὰ διαφορῶν προτάσεων.
- 5 Πρότασις πρώτη: Ὁ Θεὸς προδιορίζει τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν μὲ τὸν γενικὸν διορισμὸν.
Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Γενικὸς διορισμὸς, ὡς εἴρηται, εἶναι κλίσις φυσική, ὅπου λαμβάνει ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ἐπιθυμῇ κοινῶς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν εὐτυχίαν. Ἀλλὰ μὴν ὁ Θεὸς κινεῖ τὴν θέλησιν μὲ τέτοιαν κλίσιν, ἐπειδὴ ἡ θέλησις ἐξ αὐτῆς δὲν ἔχει τέτοιαν κλίσιν ὅπου μὲ τὴν δοκιμὴν γνωρίζομεν ὅλοι εἰς ἡμᾶς, ἔστι καὶ τὸ κτίσμα ἐξ αὐτοῦ δὲν ἔχει τίποτε, ὡς δῆλον. Λοιπὸν ὁ Θεὸς διορίζει τὴν θέλησιν.
Λέγεις, ἂν ὁ Θεὸς μὲ τὸν γενικὸν διορισμὸν πάντοτε κινεῖ εἰς τὸ ἀγαθὸν τὴν θέλησιν, λοιπὸν δὲν ἔμπορεῖ νὰ θελήσῃ τὸ κακίον ἢ θέλησιν.
- 15 Ἀποκρίνεται εἰς τέτοιαν ἐνστάσιν ὁ Ἀκινάτης Θωμᾶς μέρει α' καὶ β' ζητήματι θ' ἄρθρω στ' εἰς τὴν ἀπόκρισιν τῆς α' ἀπορίας. Ὁ Θεὸς (λέγει) κινεῖ τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου ὡσάν γενικὸς κινητὴς εἰς τὸ κοινὸν ἀντικείμενον τῆς θελήσεως, ὅπου εἶναι τὸ ἀγαθὸν καὶ ὀχως τούτῃ τὴν κοινὴν κίνησιν, ὁ ἀνθρώπος δὲν ἔμπορεῖ νὰ θελήσῃ κανένα πρᾶγμα. Μὰ ὁ ἀνθρώπος ὡς λογικὸς διορίζει τὸν ἑαυτὸν του νὰ θελή τούτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἀγαθόν, ἢ ἀληθῶς ἀγαθὸν ἢ κατὰ φαντασίαν. Ὅθεν ἀπὸ τὰ λόγια τούτα φαίνεται ἀσυλλόγιστον τὸ συμπέρασμα τοῦ ἀντιπάλου.
Πρότασις δευτέρα: Ὁ Θεὸς διορίζει μὲ φυσικὸν μερικὸν διορισμὸν τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν εἰς τὰ ὑπερφυσικὰ ἀγαθὰ, ὡσάν εἰς τὰ ἔργα τῆς πίστεως, ἀγάπης, ἐλπίδος καὶ τὰ ἐξῆς.
- 25 φ.42ν Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ἢ Ὁ Θεὸς κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον ἐνεργεῖ εἰς ἡμᾶς κατὰ τὴν ἀγαθὴν μας προαίρεσιν τὸ θέλειν καὶ τὸ τελειοῦν τὰ θελήματα, ὁ Θεὸς ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοχίας. Πρὸς Φιλιππισίους κεφ. β' εἰσαρχῶ γ', ἤγουν ἐνεργεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν ὑπερφυσικὴν ἀγάπην τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κάνει μὲ τὴν χάριν του νὰ ἐπιθυμοῦμεν τὰ αἰῶνα ἀγαθὰ καὶ νὰ μὴν εὐφρανόμεθα εἰς τὰ πρόσκαιρα. Λοιπὸν ὁ Θεὸς διορίζει μὲ φυσικὸν μερικὸν διορισμὸν τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν εἰς τὰ ὑπερφυσικὰ ἀγαθὰ, ἐπειδὴ ἡ ἐνέργεια ὅπου κάνει νὰ θελωμεν λέγεται φυσικὸς διορισμὸς κατὰ τοὺς δοθέντας ὁρισμούς. Διὰ

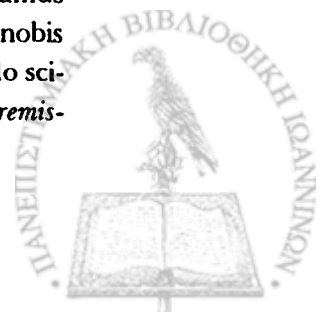
28 ἐν ἡμῖν M Ἢ 34 τοὺς ὁρισμούς M

15 Θ. Ἀκιν. *Summa theol.*, α' καὶ β' ζητήματι θ' ἄρθρω στ', 29 Φιλεπ. B, 13: "Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν, καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ".

- 1 τοῦτο ἔλεγεν ὁ Δαυῖδ. “καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεὸς καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου”. Καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ κστ’ “ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ. θέλει σᾶς κάμω νὰ περιπατήσετε εἰς τὰς ἐντολάς μου καὶ νὰ φυλάξετε τὰς κρίσεις μου”.
- 5 “Ὅθεν ὁ Αὐγουστῖνος σημειοῖ εἰς τὸ βιβλίον “Περὶ χάριτος”, ἀριθμῶ λα’, ὅτι ἡ διαφορὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἀδάμ, ὅπου ἔδωκεν ὁ Θεὸς ὡς ποιητῆς, μὲ τὴν χάριν ὅπου δίδει ὁ Χριστὸς ὡς λυτρωτῆς εἶναι τούτη: ἡ χάρις ἐκείνη ἐκρέματο ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἀδάμ καὶ τῶν Ἀγγέλων νὰ συνεργήσουν μὲ ἐκείνην, μὰ ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ διορίζει τὴν θέλησιν νὰ ἐνεργήσῃ καὶ ἔττι εἶναι ἰσχυροτέρα. Εἰς ποῖον τρόπον ἡ θριαμβεύουσα αὕτη χάρις, ὅπου δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν φυσικὸν διορισμὸν κάνει τὴν θέλησιν νὰ ἐνεργῇ, ἐξηγεῖ ὁ ἴδιος Αὐγουστῖνος εἰς τὸ Ἐγχειρίδιον “Περὶ πίστεως, ἐλπίδος καὶ ἀγάπης, πρὸς Λαυρέντιον”, ἀριθμῶ κβ’, μὲ ταῦτα τὰ λόγια: “διὰ δύο ἀφορμὰς ἀμαρτάνομεν, ἢ διατὶ ἀκόμη δὲν ἤξεύρομεν
- 10 τί πρέπει νὰ κάμωμεν ἢ διατὶ δὲν κάνομεν ὅ,τι ἤξεύρομεν πῶς ἔπρεπε νὰ κάμωμεν: τῶν ὁποίων δύο κακῶν ἐκεῖνο λέγεται τῆς ἀγνωσίας καὶ τοῦτο τῆς ἀδυναμίας καὶ ἐναντίον εἰς αὐτὰ πρέπει ἡμεῖς νὰ ἀντιπολεμοῦμεν. Μὰ δίχως ἄλλο νικώμεθα ἂν δὲν λάβωμεν τὴν θεῖαν βοήθειαν ὅχι μόνον διὰ νὰ ἰδοῦμεν τί πρέπει νὰ πράξωμεν, μὰ ἀκόμη ἐρχομένης
- 15 τῆς τέρψεως εἰς ἡμᾶς, ἢ τέρψις τῆς δικαιοσύνης νὰ νικήσῃ τὴν χαρὰν τῶν πραγμάτων ἐκείνων, τὰ ὅποια ἡ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἔχωμεν ἢ φοβούμενοι νὰ χάσωμεν βλέποντες καὶ ἤξεύροντες, ἀμαρτάνομεν”. Καὶ εἰς τὸ α’, βιβλίον “Περὶ ἀμαρτιῶν”, ἀριθμῶ κστ’, λέγει: “δὲν θέλουσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ κάμουν τόσον δίκαιον, ἢ διατὶ δὲν ἤξεύρουσιν ἂν εἶναι δίκαιον ἢ διατὶ δὲν τέρπει καὶ δὲν εὐφραίνει, ἐπειδὴ τόσον σφοδρότερα θέλομεν ἓνα πράγμα, ὅσον βεβαιότερα ἤξεύρομεν πῶς εἶναι ἀγαθὸν καὶ λαμβάνομεν χάριν ἀπὸ αὐτό. Λοιπὸν εἶναι τῆς ἀγνωσίας καὶ τῆς ἀδυναμίας ἐλατ-

1 Ψαλμ. ΝΑ', 10, 2 Ἰεζεκιήλ, κστ', 27 5 Αὐγουστῖνος II *Liber de gratia Christi*, cap. XXX, 31, PL 44, 375: "istam gratiam qua justificamur, id est qua charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. 12 Αὐγουστῖνος, *Enchiridion ad Laurentium sive de fide, spe e caritate*, XXIII, 81. PL 40, 231-290. "Corpus Christianorum, Series Latina XL VI, Turnholti MCMLXIX, σ. 94: Duabus ex causis peccamus, aut nondum videndo quod facere debeamus, aut non faciendo quod debere fieri iam videmus; quorum duorum illud ignorantiae malum est, hoc infirmitatis. Contra quae quidem rugnare nos convenit. Sed profecto vincimur, nisi divinitatus adiuvemur ut non solum videamus quid faciendum sit, sed etiam accedente sanitate delectatio iustitiae vincat in nobis earum rerum delectationes, quas vel habere cupiendo vel amittere metuendo scientes vindentesque peccamus". 23 Αὐγουστῖνος, *De peccatorum meritis et remissione*, I. cap. XX, 26. PL 44, 123.

1 τώματα, ὅπου ἐμποδίζουσι τὴν θέλησιν νὰ μὴν κινήθῃ νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθὸν ἔργον ἢ νὰ ἀπέχη ἀπὸ τὸν κακόν. Διὰ νὰ φανῇ λοιπὸν καὶ νὰ γνωρισθῇ τὸ ἄγνωστον καὶ νὰ γένη τερπνὸν ἐκεῖνο ὅπου πρῶτα δὲν ἐπροξένει τέρψιν, εἶναι ἴδιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅποια βοηθεῖ τῆς θελήσεως τῶν ἀνθρώπων”.

5 Ἄπο τὰ ἄνωθεν ῥητὰ καὶ ἄλλα ἀναρίθμητα τοῦ Αὐγουστίνου συναγομεν, ὅτι ἡ θεία χάρις ἢ ἐνεργοῦσα καὶ θριαμβεύουσα ἔχει ὡσὰν δύο μέ-
φ.43γ ρη, ἧγουν τὸν φωτισμὸν μὲ τὸν ὁποῖον ἢ φωτίζεται καὶ λαμπρύνεται ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου διὰ νὰ γνωρίσῃ τί πρέπει νὰ πράξῃ καὶ τὴν τέρψιν ἢ
10 ἀγάπην ἀπὸ τὴν ὁποῖαν διορίζεται βεβαίως νὰ πράξῃ τὸ ἔργον, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐργάζεται ὁμοῦ εἰς ἡμᾶς μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν γλυκυτάτην τέρψιν καὶ τὴν ὑπεφυσικὴν ἀγάπην τοῦ ἀγαθοῦ. Ὅθεν τὸ φῶς διώκει τὴν ἀγκυσιάν καὶ τὰ σκότη τοῦ νοῦς καὶ ἡ τέρψις νικᾷ τὰς κακίας καὶ κοσμικὰς ἐπιθυμίας. Διὰ τοῦτο ὁ ἴδιος Αὐγουστίνος βιβλίῳ δ' ἐναντίον εἰς
15 δύο ἐπιστολάς τῶν Πελαγιατικῶν πρὸς Βονιφάτιον, κεφ. ε", ὀρίζει τὴν ἐνεργοῦσαν χάριν ἐμπνευστὴν ἀγάπης, διὰ νὰ πράξωμεν μὲ προθυμίαν τὰ γνωρισμένα ἀγαθὰ. Ὅταν τούτῃ ἡ θεία ἐμπνευσις τῆς ἀγάπης δὲν εἶναι τόσοσιν δυνατή, ὅπου νὰ διορίξῃ βεβαίως τὴν θέλησιν εἰς ἔργον, ἀλλ' ἐγείρει μόνον αὐτὴν εἰς ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀληθῶς δὲν ἐνεργεῖ ἡ ἐμπνευσις. τότε δὲν λέγεται χάρις ἐνεργοῦσα καὶ θριαμβεύουσα, ἀλλ' ἐσωτερικὴ ἐνεργούσα.

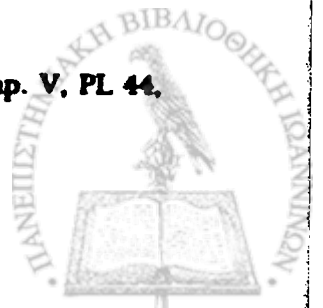
Πρότασις γ': Ὁ Θεὸς διορίζει τὴν θέλησιν μὲ ἠθικὸν διορισμὸν.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Διορισμὸς ἠθικὸς λέγεται ἐκεῖνος, διὰ τοῦ ὁποῖου ἓνα πρᾶγμα ἐγείρεται ἀπὸ ἄλλο νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τὴν
25 συνήθειαν τῶν ἀνθρώπων, ἧγουν ἢ μὲ παρακάλεσιν ἢ μὲ φοβερικὸν ἢ μὲ ἄλλον ὅμοιον τρόπον. Ἀλλὰ μὴν ὁ Θεὸς διορίζει εἰς τοῦτον τὸν τρόπον τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν, ἐπειδὴ μᾶς παρασταίνει τῶρα τὰ παραδείγματα τῆς εὐπλαχνίας του, τῶρα τὰ παραδείγματα τῆς δικαιοσύνης του, τῶρα μᾶς κράζει εἰς μετάνοιαν διὰ μέσου τῶν ἱερῶν κηρύκων τοῦ
30 Εὐαγγελίου. Λοιπὸν ὁ Θεὸς διορίζει τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν μὲ ἠθικὸν ὀρισμὸν.

Σημείωσις: Αὕτῃ ἡ πρότασις τῶ ποιῶντι ὅ,τι ἐστὶν ἐν ἑαυτῶ ὁ Θεὸς οὐκ ἀρνεῖται τὴν χάριν, εἶναι ἀληθὴς καὶ ἐξόχως εἰς τοὺς χριστιανοὺς ὅπου κάνουντι ὅ,τι εἶναι εἰς αὐτοὺς διὰ μέσου τῆς ὑπεφυσικῆς βοηθείας

32 ἐν αὐτῶ M II

14 Αὐγουστίνος, *Das epistolas Pelagianorum ad Bonifacium*, IV, cap. V, PL 44, 549, 615-617.

- 1 τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὅποιος συνεργεῖ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, λαμβάνει τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ διαμένῃ εἰς τὸ ἀγαθόν. Ὅθεν εἰς κάθε πιστὸν καὶ δίκαιον ἄνθρωπον ἔξω ἀπὸ τὴν φυσικὴν δύναμιν, ἤγουν ἔξω ἀπὸ ἐλευθέρων θέλησιν διὰ τῆς ὁποίας ἡμπορεῖ νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ φύγῃ τὸ κακόν, εὐρίσκεται καὶ ἡ καθ' ἑξῆς λεγομένη χάρις ὅπου καλεῖται καὶ ἀγιάζουσα καὶ δικαιοῦσα. Καὶ τότε νοεῖται ὡς ἀγαθὴ ἕξις διαμένουσα εἰς τὴν ψυχὴν, ὅπου κάνει τὸν ἄνθρωπον εἰδικῶς ἅγιον, ὡς καθὼς ἡ σοφία ποιεῖ σοφὸν τὸν ἄνθρωπον εἰδικῶς, ὅχι ποιητικῶς, ἤγουν ὡς εἰδική, ὅχι ὡς ποιητικὴ αἰτία. Καὶ ἡ χάρις αὐτὴ καθ' αὐτὴν δίδει ἀρκετὴν βοήθειαν τοῦ δικαίου νὰ μὴν ἀμαρτάνῃ, ἀρκετὴν ὅσον μὲν σχετικῶς πρὸς τὴν δύναμιν ὡς ἐξηγεῖ ὁ Ἀκινάτης, δηλαδὴ ἔχοντας τέτοιαν χάριν δὲν λείπει τίποτε τῆς θελήσεως διὰ νὰ ἡμπορεῖ νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθόν. Μὰ ἡ ἀρκετὴ τούτῃ βοήθεια πληροῦται πάλιν καὶ τελειοῦται, ἤγουν ἐνδυναμοῦται διὰ τῆς ἐγειρούσης ἢ ἐνεργούσης χάριτος, διότι ἡ ἐγείρουσα χάρις κάνει ἐτοιμὴν καὶ πρόθυμον τὴν θέλησιν νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθόν // μὰ ἡ ἐνεργοῦσα κάνει δίχως ἄλλο τὴν θέλησιν νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθόν. Ἡ ἄνωθεν πρότασις πάλιν, τῷ ποιῶντι ὅ,τι ἐστὶν ἐν αὐτῷ διὰ τῶν φυσικῶν δυνάμεων μόνον ὁ Θεὸς δίδει τὴν χάριν του, εἶναι ψευδὴς εἰς τοῦτον τὸν τρόπον, ἐπειδὴ ἡ ἀνθρωπίνῃ θέλησιν μετὰ τὸ ὀλίστημα τοῦ Ἀδάμ δὲν εἶναι αἰτία κατ' εὐκαιρίαν τῆς θείας χάριτος, μήτε ἡμπορεῖ νὰ γένη ἄξιος τινὰς τῆς χάριτος μὲ τὰς φυσικὰς πράξεις, ἀλλὰ μὲ τὰς ὑπερφυσικὰς γινομένας διὰ μέσου τῆς θείας χάριτος, δι' ἧς προτῆτερα ἐδικαιώθη ὁ ἄνθρωπος.

Πρότασις δ': Ὁ φυσικὸς μερικὸς διορισμὸς εἰς τὰ ὑπερφυσικὰ ἀγαθὰ δὲν βλάπτει τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἐλευθερίαν.

- 25 Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ἐκεῖνο δὲν βλάπτει τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν, τὸ ὁποῖον ἀφίνει τῆς θελήσεως δύναμιν πρὸς τὸ ἐναντίον ἔργον. Ἀλλὰ μὴν ὁ φυσικὸς μερικὸς διορισμὸς πρὸς μόνον τὰ ἀγαθὰ ὑπερφυσικὰ ἔργα, ἀφίνει τὴν θελήσεως δύναμιν πρὸς τὸ ἐναντίον ἔργον, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος μὴν ἔχοντας χρεῖαν ἀπὸ τὸν φυσικὸν διορισμὸν εἰς τὰ φυσικὰ ἔργα, φυλάττει πάντοτε ἐν ἑαυτῷ τὴν δύναμιν τοῦ κακῶς πράττειν καὶ τοῦ ἀπέχειν ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ, τὴν ὁποῖαν δύναμιν δὲν εἶχεν, ὅταν τοῦ ἦτον ἀναγκαῖος ὁ διορισμὸς τοῦτος ὁ φυσικὸς, διὰ νὰ πράξῃ τὸ κακόν καὶ νὰ ἀπέχη ἀπὸ τὸ ἀγαθόν εἰς τὸ ὁποῖον ἐδιορίσθη. Λοιπὸν ὁ φυσικὸς μερικὸς διορισμὸς εἰς μόνον τὰ ὑπερφυσικὰ ἀγαθὰ ἔργα δὲν βλάπτει τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἐλευθερίαν.

18-19 ἐπειδὴ καὶ ἀνθρωπίνῃ M // 31 εἶχεν ὅταν τοῦ: παραλείπει M

1

Λύσις τῶν ἐνστάσεων.

Προτείνουν α" ἐκεῖνο βλάπτει τὴν ἐλευθερίαν, τὸ ὁποῖον δὲν ἀφίνει δύναμιν τοῦ μὴ πράττειν. Ἄλλ' ὁ φυσικὸς διορισμὸς εἰς τὰ ὑπερφυσικὰ ἀγαθὰ δὲν ἀφίνει δύναμιν τοῦ μὴ πράττειν, λοιπὸν βλάπτει τὴν ἐλευθερίαν, βεβαιοῦται ἢ ἐλάττων. Ὁ φυσικὸς διορισμὸς πάντοτε ἀπολαμβάνει τὸ αὐτοῦ ἀποτέλεσμα καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν πράξῃ ὁ ἄνθρωπος τὸ ἀγαθὸν ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδιωρίσθη διὰ τοῦ φυσικοῦ διορισμοῦ. Λοιπὸν ἀληθὴς ἢ ἐλάττων.

5

Ἀποκρίνομαι, διαιρῶ τὴν ἐλάττονα: ὁ φυσικὸς διορισμὸς δὲν ἀφίνει δύναμιν τοῦ μὴ πράττειν ἐπὶ συνθέσει, ὁμολογῶ, ἐπὶ διαίρεσει ἀρνοῦμαι. Ὁ φυσικὸς διορισμὸς πρὸς τὰ ὑπερφυσικὰ ἀγαθὰ μεταλάττει τὴν θέλησιν καὶ ἀπὸ μὴ θέλουσαν τὴν κάνει νὰ θέλῃ, ἀπὸ διαφωνοῦσαν τὴν κάνει νὰ συμφωνῇ, καθὼς λέγει ὁ Αὐγουστίνος βιβλίῳ δ', πρὸς Βονιφάτιον κερ. θ' "ἐπειδὴ οὖν οὐκ ἔχουσιν ἐνωθῆναι ἅμα ἢ τε συγκατάθεσις τῆς θελήσεως καὶ ἀντιμαχία, τῶτοι καὶ ἐπὶ συνθέσει οὐκ ἔα δύναμιν τοῦ μὴ πράττειν". Μὰ ἂν ἡ θέλησις θεωρηθῇ ἀπολελυμένως καθ' αὐτὴν καὶ διηρημένως τοῦ φυσικοῦ διορισμοῦ, φυλάττει τὴν δύναμιν αἰεὶ πρὸς τὸ πράττειν, ἀκόμη τότε ὅπου φυσικῶς διορίζεται, διατὶ δίχως ἄλλον φυσικὸν διορισμὸν ἢμπορεῖ νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθόν. Μόνη δὲ ἡ δύναμις πρὸς τὸ ἐναντίον ἐπὶ διαίρεσει ἀρκεῖ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλέως δὲν εἶναι κανένας ἐλεύθερος, διατὶ ὅταν λόγου χάριν περιπατῇ δὲν ἢμπορεῖ ὁμοῦ νὰ μὴν περιπατήσῃ. ἢ Λέγεις, ἂν ἦτον ὀρθὴ ἢ ἀπόκρισις, ὅταν τινὰς βάνεται εἰς τὴν φυλακὴν, πρέπει νὰ ὀνομάζεται ἐλεύθερος, διατὶ ἔχει δύναμιν ἐπὶ διαίρεσει νὰ μὴν ἐμβῇ εἰς τὴν φυλακὴν.

15

20

φ. 44γ

25

30

Ἀποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὴν ὁμοίωσιν. Ἡ ἀνομοιότης ἔστω αὕτη: ὅποιος βάνεται εἰς τὴν φυλακὴν κινεῖται ἀπὸ ἐξωτερικὸν αἴτιον παρὰ τὴν ἰδίαν κλίσιν τῆς αὐτοῦ θελήσεως, μὰ ὅποιος διορίζεται ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸ ὑπερφυσικὸν ἀγαθὸν ἔσωθεν, διορίζεται καὶ κινεῖται κατὰ τὴν φυσικὴν κλίσιν, διὰ νὰ πράξῃ θεληματικῶς, ἐπειδὴ διὰ τοῦ φυσικοῦ διορισμοῦ δὲν χάνεται ἡ θέλησις, μὰ ἀλλάττεται ἀπὸ κακὴν εἰς καλήν, καθὼς λέγει ὁ Αὐγουστίνος βιβλίῳ "Περὶ χάριτος καὶ ἐλευθερίας", κφ' κ". Ὅθεν ἡ ἐπὶ διαίρεσει δύναμις πρὸς τὸ ἐναντίον οὐκ ἀρκεῖ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἐκείνους, ὅπου κινοῦνται μόνον ἐξωτερικῶς ἐναντίον τῆς κλίσεως καὶ ἐπιθυμίας αὐτῶν. Λέγεις πάλιν, ὅποιος διορίζεται φυσικῶς εἰς τὸ ἀγαθόν, δὲν διορίζει τὸν ἑαυτὸν του. Λοιπὸν δὲν εἶναι ἐλεύθερος.

1 Ἀποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι, ἢ διαιρῶ τὸ προηγούμενον: δὲν διορίζει τὸν
 εαυτὸν του ὡς πρῶτον αἴτιον, ὁμολογῶ, ὡς δεύτερον αἴτιον, ἀρνοῦμαι.
 Ἐπειδὴ ποῖος ἀρνεῖται, ὅτι ὁ Θεὸς δύναται νὰ διορίσῃ εἰς τὸ ἔργον τὴν
 θέλησιν καὶ εἰς τὸν τρόπον τοῦ ἔργου, ἤγουν νὰ κάμῃ τὴν θέλησιν νὰ
 5 πράξῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ τὸ πράξῃ ἐλευθέρως. Ὅθεν φησὶν ὁ Αὐγουστίνος
 εἰς τὸ "Περὶ χάριτος καὶ ἐλευθερίας" κφ' ιστ': βέβαιον εἶναι, πῶς ἡμεῖς
 θέλομεν, ὅταν θέλωμεν, μὰ ἐκεῖνος (ἤγουν ὁ Θεός) κάνει νὰ θέλωμεν τὸ
 ἀγαθὸν ὅπου εἶπεν, ἐτοιμάζεται ἢ θέλησις ἀπὸ τοῦ Κυρίου. Βέβαιον
 εἶναι, πῶς πράττομεν ὅταν πράττωμεν, μὰ ἐκεῖνος κάνει νὰ πράττωμεν
 10 δίδοντας δυνάμεις ἐνεργητικὰς τῆς θελήσεως, ὅπου εἶπε: θέλει κάμω νὰ
 περιπατήσῃτε εἰς τὰς ἐντολάς μου.

Προτείνουσι β': ὅποιος φυσικῶς διορίζεται, δὲν εἶναι ἀδιάφορος. Λοιπὸν
 δὲν εἶναι ἐλεύθερος.

Ἀποκρίνομαι, διαιρῶ τὸ προηγούμενον: δὲν εἶναι ἀδιάφορος ἀποφατικῶς,
 15 ὁμολογῶ, καταφατικῶς, ἀρνοῦμαι. Ἀδιαφορία ἀποφατικὴ εἶναι ἢ στέρη-
 σις παντός διορισμοῦ, ἀδιαφορία καταφατικὴ εἶναι δύναμις τῶν ἐναντίων.
 Ὅθεν ἡ θέλησις διωρισμένη φυσικῶς φυλάττει τὴν δύναμιν πρὸς τὸ ἐναν-
 τίον ἐπὶ διαιρέσει.

Προτείνουσι γ': ἡ θέλησις διωρισμένη πρὸς τὸ ἀγαθόν, δὲν ἐξουσιάζει
 20 τὸ ἔργον της. Λοιπὸν δὲν διαμένει ἐλευθέρω. Ἀποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὴν
 πρότασιν, διατὶ ἔχει πάντοτε τὴν δύναμιν πρὸς τὸ κακῶς πράττειν.

Λέγεις, ἡ θέλησις δὲν εἶναι κυρία τοῦ διορισμοῦ. Λοιπὸν δὲν ἐξουσιάζει
 τὸ ἔργον.

Ἀποκρίνομαι, ὅτι ἀληθῶς δὲν εἶναι κυρία τοῦ διορισμοῦ, ἀλλὰ δέχεται
 ἐλευθέρως τὸν διορισμόν, διότι ἔχει δύναμιν πρὸς τὸ ἐναντίον. II

φ.44ν Λέγεις πάλιν, διὰ νὰ εἶναι κυρία καὶ διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τὸ ἔργον της ἡ
 θέλησις πρέπει νὰ ἔχῃ ὅλα ἔτοιμα εἰς τὴν ἐξουσίαν της διὰ νὰ πράξῃ.
 Ἀλλὰ μὴν ὄντας κυρία τοῦ διορισμοῦ δὲν ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν της ὅλα
 τὰ ἀναγκαῖα νὰ πράξῃ. Λοιπὸν δὲν ἐξουσιάζει τὸ ἔργον.

30 Ἀποκρίνομαι, τὴν μείζονα διαιρῶ: πρέπει νὰ ἔχῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν της
 ὅλα ἔτοιμα διὰ νὰ πράξῃ ὡς β' αἴτιον ὁμολογῶ, ὡς α' αἴτιον ἀρνοῦμαι.
 Ἦγουν ἡ θέλησις ἢμπορεῖ νὰ πράξῃ κάθε φυσικὸν ἔργον μὲ τὴν συνηθι-
 σμένην βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἢ ἔργον ὑπερφυσικὸν μὲ τὴν ὑπερφυσικὴν
 βοήθειαν.

5 Αὐγουστίνος, *De gratia et libero arbitrio*, I, cap. XVI. PL 44, 375: "Istam gratiam qua justificamur, id est qua charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis".

1 Λέγεις πάλιν ἂν ἴσως καὶ πράττωμεν τὰ ἀγαθὰ διὰ μέσου τοῦ φυσικοῦ διορισμοῦ, ἤγουν διὰ τῆς θείας χάριτος, ἡμεῖς δὲν ἔχομεν καμίαν ἀξίαν διὰ τὸ βραβεῖον τοῦ Θεοῦ.

Ἀποκρίνομαι, ὅτι πάντοτε ἔχομεν ἀξίαν, διατὶ αὕτη εἶναι χάρισμα τῆς
 5 χάριτος. Ὅθεν, λέγει ὁ Ἰουστίνος α* πάπας Ρώμης εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Γαλλίας Πρόσπερον καὶ Ἰάριον τοὺς ἀγίους. τόση εἶναι ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ὅπου θέλει νὰ εἶναι ἐδική μας ἀξία ὅ,τι εἶναι ἐδικόν του χάρισμα. Τὸ ἴδιον λέγει καὶ ὁ Αὐγουστίνος βιβλίῳ "Περὶ Χάριτος καὶ ἐλευθερίας" κφ* στ*: "τὰ ἑαυτοῦ
 10 χαρίσματα στεφανοῖ ὁ Θεός, ὅχι τὰς ἀξίας σου", μὲ τὸ ὅποιον δείχνει πᾶς ὁ ἄνθρωπος δίχως τῆς χάριτος δὲν εἶναι ἀξίος στεφάνου.

Περὶ τοῦ ζητήματος μεταξὺ τῶν θωμιστῶν καὶ τῶν ἄλλων φιλοσόφων.

Τῶν θωμιστῶν ἡ δόξα, μὲ τὴν ὁποίαν ἔγιναν περιβόητοι, εἶναι αὕτη: ὁ
 Θεός, λέγουσι, διορίζει τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν εἰς κάθε πράξιν ἀγαθὴν ἢ
 15 κακὴν φυσικῶς μερικῶς, κἀνοντας τὴν θέλησιν νὰ θελήσῃ καὶ νὰ πράξῃ ὅ,τι ἔργον κάνει εἰς τρόπον ὅπου δίχως τοῦ Θεοῦ τὸν φυσικὸν διορισμόν, ἡ θέλησις δὲν ἐδύνετο νὰ θελήσῃ κανένα πράγμα, μήτε καλόν, μήτε κακόν. Ὅθεν ὁ διορισμὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι αἰτία καὶ ἀρχὴ τῶν θελημάτων τοῦ ἀνθρώπου, τόσον εἰς τὰ κακά, ὡσάν καὶ εἰς τὰ καλά, ὡς καθὼς ἂν ἕνας
 20 ζωγράφος ἀπὸ λόγου του ἔπιανε τὸ χέρι ἐνός καὶ τὸ ἔβανε νὰ ζωγραφίσῃ, ἐλέγετο αἰτία τῆς ζωγραφίας, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε κάμει ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος δίχως τὴν κίνησιν τοῦ ζωγράφου. Ἐναντίον τέτοιας γνώμης εἶναι αἱ περισσότεροι σχολαστικοί, μεθ' ὧν καὶ ἡμεῖς.

Πρότασις ε': Ὁ Θεός δὲν διορίζει φυσικῶς τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν
 25 εἰς τὰ φυσικὰ ἔργα ὅπου κρέμονται ἀπ' αὐτήν.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως: Ὁ Θεός ἔκαμε ἐνεργητικὴν τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ κυρίαν τῶν φυσικῶν αὐτῆς πράξεων, εἰς τρόπον ὅπου κατ' ἀρέσκειαν ἠμπορεῖ νὰ πράξῃ καὶ νὰ μὴν πράξῃ. Καὶ τούτην τὴν ἐνεργητικὴν δύναμιν καθ' ἕνα τὴν δοκιμάζει εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Λόγου χάριν ἠμπορεῖ νὰ διορισθῶ ἀπὸ λόγου μου νὰ γράψω ἢ νὰ μὴν

5 πάππος ΒΜ ἢ 6 Πρόπερον Μ ἢ 20 τὸν ἔβανε ἢ 24 Ὁ Θεός διορίζει φυσικῶς Β

9 Αὐγουστίνος, *De gratia et libero arbitrio*, cap XVI, PL 44, 900-901: "Certum est nos facere, cum facimus; sed ille facit ut faciamus, praebeomodo vires efficacissimas voluntanti, qui dixit: Faciam ut in justificationibus meis ambuletis et iudicia mea observetis et faciatis".

1 γράψω δίχως χρείαν νά μέ διορίση ἄλλος. Λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν διορίζει φυσικῶς τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν εἰς τὰ φυσικὰ ἔργα. II

φ. 45r Δείχεται β^ο: ἀνίσως καὶ ὁ Θεὸς φυσικῶς ἐδιόριζε τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς ὅλα τὰ φυσικὰ ἔργα, τὴν ἐδιόριζεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐπειδὴ κατὰ τοὺς θωμιστάς εἰς τὸ ἔργον ἐκεῖνο δὲν διορίζεται ἡ θέλησις δίχως τὸν φυσικὸν διορισμόν. Ἄλλ' ὁ Θεὸς δὲν διορίζει τὴν θέλησιν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλέως ἦτον ἀρχηγὸς τῆς ἁμαρτίας, ὡς δῆλον, λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν διορίζει φυσικῶς τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν εἰς τὰ φυσικὰ ἔργα ἀγαθὰ καὶ κακά.

10 Δείχεται γ^ο: ἀνίσως καὶ φυσικῶς ἐδιόριζεν ὁ Θεὸς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς ὅλα τὰ ἔργα, ἡ θέλησις δὲν ἦτον ἐλευθέρα, διατὶ ἔτζι δὲν ἔμενεν εἰς τὸν ἄνθρωπον δύναμις τοῦ πράττειν καὶ μὴ πράττειν κατ' ἀρέσκειαν, ἐπειδὴ καθ' αὐτὴν ἡ θέλησις δὲν ἐδύνετο νά διορισθῆ εἰς τὸ ἔργον ἀλλ' εἶχε χρείαν νά τὴν διορίση ὁ Θεὸς, ὅθεν ἀπὸ τὴν θέλησιν δὲν κρέμεται τὸ ἔργον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸν διορισμόν. Λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν διορίζει φυσικῶς εἰς τὰ φυσικὰ ἔργα τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου.

Πρὸς ἐκεῖνο ὅπου λέγομεν πῶς ἐδιόριζεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἀποκρίνονται οἱ θωμισταί, ὅτι δὲν διορίζει ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἁμαρτίαν εἰδικῶς, ἤγουν εἰς τὴν κακίαν τῆς πράξεως, ὅπου εἶναι 20 διαφωνία αὐτῆς μὲ τὸν θεϊκὸν νόμον, ἀλλὰ τὸν διορίζει εἰς τὴν ἁμαρτίαν ὑλικῶς, ἤγουν εἰς τὴν ἰδίαν πράξιν, ὅπου φυσικῶς ὡς πράξις εἶναι καλή, ὡς καθὼς λέγουσιν ἂν τινὰς ἔγραφε μὲ κακὸν κάλαμον, δὲν ἐδιόριζε τὸν κάλαμον εἰς τὸ κακῶς γράφειν, ἀλλ' ἀπλῶς εἰς τὸ γράφειν. Ἔτζι καὶ ὁ Θεὸς διορίζοντας τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πράξιν ὑλικῶς, δὲν διορίζει εἰς τὴν 25 κακίαν τῆς πράξεως. Ὅθεν συμπεραίνουσι, καθὼς ὁ Θεὸς συντρέχοντας εἰς τὸ ὑλικὸν τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς αὐτοῦ συνδρομῆς, περὶ τῆς ὁποίας ὕστερα, δὲν εἶναι αὐτουργὸς τῆς ἁμαρτίας, ἔτζι καὶ διορίζοντας τὸ ὑλικὸν τῆς ἁμαρτίας δὲν γίνεται πταιστήτης.

Ἔπρεπε ὅμως νά καταλάβουν οἱ θωμισταί, ὅτι εἶναι μεγάλη διαφορά 30 μεταξὺ τῆς θείας συνδρομῆς καὶ τοῦ φυσικοῦ διορισμοῦ. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς διὰ τῆς συνδρομῆς δὲν διορίζει τὸν ἄνθρωπον νά πράξῃ, ἀλλὰ διορίζεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον νά τὸν συντηρήσῃ εἰς καιρὸν ὅπου ἁμαρτάνει καὶ διὰ τοῦτο ἡ κακία τῆς ἁμαρτίας δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ μὲ τὸν φυσικὸν διορισμόν ὁ Θεὸς δὲν διορίζεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ διορίζει 35 τὴν θέλησιν εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ εἰς τὸ ἔργον ἐκεῖνο ὅπου ἀντιμάχεται τὸν θεῖον νόμον. Εἰς ἓνα λόγον, ὁ Θεὸς διὰ τῆς συνδρομῆς συγχωρεῖ νά ἁμαρτήσῃ ὁ ἄνθρωπος, διατὶ φυλάττει αὐτὸν ἁμαρτάνοντα, μὰ διὰ τοῦ

1 φυσικοῦ διορισμοῦ κάνει τὸν ἄνθρωπον νὰ θέλῃ τὴν ἀμαρτίαν. Πρὸς τὸ παράδειγμα τοῦ καλάμου λέγομεν, ὅτι ἂν τὸ κακὸν γράψιμον ἦτον κακία ἠθικὴ, ὄχι φυσικὴ, τότε ὅποιος ἐδιόριζε τὸν κακὸν κάλαμον νὰ γράψῃ, ἀμάρτανε, διατὶ διορίζοντας τὸν κάλαμον εἰς τὸ γράφειν, τὸν ἐδιώριζεν

5 ἀκόμη εἰς τὸ ἐλάττωμα τοῦ γράμματος· ἐπειδὴ ἂν δὲν ἐδιώριζετο ὁ κάλαμος νὰ γράψῃ, δὲν ἔγραφε κακά. Ἀκολουθεῖ οὖν πῶς ὅποιος διορίζει εἰς τὸ ὑλικὸν τῆς ἀμαρτίας διορίζει καὶ εἰς τὸ εἰδικόν, διατὶ τοῦτο εἶναι ἀδιάφ-

φ.45ν ρετον ἀπὸ ἐκεῖνο. Ἢ Ὡσαὶν ὁ φόνος καθὼς ἐστὶ στέρησις ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου λέγεται ὑλικὸν τῆς πράξεως, καθὼς πάλιν εἶναι ἐναντία τοῦ θείου νόμου ἢ στέρησις τούτῃ τῆς ζωῆς λέγεται εἰδικόν. Ὅθεν ἂν ὁ Θεὸς διο-

10 ρίζει εἰς τὸ ὑλικόν, διορίζει καὶ εἰς τὸ εἰδικόν τῆς ἀμαρτίας.

Λύσις τῶν ἐνοστάσεων.

Ἐκεῖνο πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅλοι, δίχως τὸ ὁποῖον δὲν διαμένει ἡ ὑποταγὴ τῆς δευτέρας αἰτίας ἀπὸ τὴν πράξιν. Ἀλλὰ μὴν δίχως τὸν φυσικὸν τοῦ Θεοῦ διορισμὸν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου δὲν διαμένει ἡ ὑποταγὴ τοῦ κτίσματος ἀπὸ τὸν Θεόν, λοιπὸν ἀναγκαίως δίδεται ὁ φυσικὸς διορισμός. Βεβαιοῦται ἡ ἐλάττων: δίχως τὸν φυσικὸν διορισμὸν εἰς ὅλα τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου δὲν νοεῖται ὁ Θεὸς ὁ α' κινητῆς. Λοιπὸν ἀληθῆς ἡ ἐλάττων.

20 Ἀποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὴν ἐλάττονα, ἐπειδὴ δίχως τὸν φυσικὸν διορισμὸν τὸ κτίσμα πάντοτε κρέμεται ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ εἰς τὸ εἶναι καὶ εἰς τὸ πράττειν. Κρέμεται εἰς τὸ εἶναι, διατὶ ἀπὸ τὸν Θεόν τὸ κτίσμα ἔλαβε τὴν ὑπαρξιν, κρέμεται καὶ εἰς τὸ πράττειν, διατὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον Θεόν ἔλαβε τὴν ἐνεργητικὴν δύναμιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐργάζεται. Πρὸς τὴν βεβαίωσιν τῆς ἐλάττονος ἀρνοῦμαι τὸ προηγουμένον, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς νοεῖται α' κινητῆς δίχως τὸν φυσικὸν διορισμὸν εἰς ὅσον κοινῶς κινεῖ τὴν θέλησιν μὲ τὸν γενικὸν διορισμὸν καὶ διατὶ κάθε ἀρχὴ κινήσεως εἰς τὸ κτίσμα εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν ὡς α' αἷτιον.

30 Προτείνουσι β' : ὅ,τι εἶναι ἀδιάφορον πρὸς τὸ πράττειν, δὲν διορίζεται παρὰ ἀπὸ ἄλλο πρᾶγμα εἰς τὸ ἔργον. Ὡσαὶν τὸ ξύλον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδιάφορον νὰ καῆ, καὶ νὰ μὴν καῆ, δὲν γίνεται ποτὲ πῦρ ἂν δὲν διορισθῇ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλ' ἡ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀδιάφορος νὰ πράξῃ ἢ νὰ μὴν πράξῃ, ἐπειδὴ εἶναι ἐλεύθερα. Λοιπὸν διορίζεται φυσικῶς ἀπὸ τὸν Θεόν.

35 Ἀποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὴν μεῖζονα καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ ξύλου δὲν εἶναι ἀρμόδιον. Ἐπειδὴ ἡ ἀδιαφορία ἄλλη εἶναι ἐνεργητικὴ καὶ ἄλλη παθητικὴ. Παθητικὴ εἶναι ἡ δύναμις ὅπου ἔχει ἓνα πρᾶγμα νὰ λάβῃ ἓνα πάθος, ὡσαὶν τὸ ξύλον καὶ ὅ,τι πρᾶγμα εἶναι παθητικῶς ἀδιάφορον, πρέ-

- 1 πει νὰ διορίζεται ἀπὸ ἄλλο εἰς ἔργον. Ἐνεργητικὴ ἀδιαφορία εἶναι ἡ δύναμις τοῦ πράττειν καὶ μὴ πράττειν κατ' ἀρέσκειαν καὶ τούτῃ δὲν ἔχει χρεῖαν ἀπὸ διορισμὸν φυσικὸν μερικόν, ἀλλ' ἀρκεῖ ὁ γενικὸς διορισμὸς, ὅπου ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς ὅλα τὰ πνεύματα.
- 5 Προτείνουσι γ': εἰς τὸ καὶ κεφ^ο τῶν Παροιμιῶν ἐδαφίῳ α' φησὶν Σολομών: "ὡςπερ ὀρμὴ ὕδατος οὕτω καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ Θεοῦ, οὐδ' ἐὰν θέλων νεῦσαι, ἐκεῖ ἔκλινεν αὐτήν." Λοιπὸν ἂν ὁ Θεὸς κλίνει ὅπου θέλει τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, προδιορίζει φυσικῶς τὴν θέλησιν.
- 10 Ἀποκρίνομαι, ὅτι τοῦτο καὶ ὅμοια ρητὰ δὲν βεβαιοῦσι τὴν ἀστόχαστον γνώμην τῶν θωμιστῶν, ἀλλὰ φανεροῦσι μόνον, πῶς ὁ Θεὸς ὅταν θέλῃ προορίζει φυσικῶς μὲ τὴν θείαν του χάριν εἰς τὸ ἀγαθὸν μόνον τὸν ἀνθρώπου τὸ ὑπερφυσικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπερφυσικὸν ἀγαθὸν μόνος ὁ ἀνθρώπος δίχως τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ δὲν διορίζεται. Καὶ τοῦτο τὸ ἐδειξάμεν ἄνωθεν, δὲν ἀκολουθεῖ ὅμως νὰ διορίξῃ ὁ Θεὸς ἀναγκαίως εἰς τὰ φυσικὰ
- 15 φ. 46γ ἔργα κακὰ ἢ καλὰ τὴν ἡ θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου.
- Προτείνουσι δ': τὸ αἷτιον ἐκεῖνο ὅπου ἀποβλέπει εἰς τὸ ἔσχατον τέλος πρέπει νὰ διορίξῃ τὰ ἄλλα αἷτια εἰς τὸ ἴδιον τέλος. Ἀλλὰ μὴν ὁ Θεὸς εἶναι τὸ γενικὸν αἷτιον, ὅπου ἀποβλέπει εἰς τὸ ἔσχατον τέλος, καὶ διὰ τοῦτο ὅλα τὰ κτίσματα λέγονται ὄργανα τοῦ Θεοῦ, διατὶ δουλεύεται ἀπ'
- 20 αὐτὰ διὰ τὸ ἔσχατον τέλος. Λοιπὸν δίδεται ὁ φυσικὸς διορισμὸς.
- Ἀποκρίνομαι, τὴν μείζονα διαιρῶ. Τὸ αἷτιον ὅπου ἀποβλέπει εἰς τὸ ἔσχατον τέλος πρέπει νὰ διορίξῃ τὰ δεύτερα αἷτια εἰς τὸ ἔσχατον τέλος μὲ τὸν γενικὸν διορισμὸν, ὁμολογῶ, μὲ τὸν φυσικὸν μερικόν, ἀρνοῦμαι. Μόνος ὁ γενικὸς διορισμὸς λοιπὸν ἀρκεῖ, διὰ νὰ διορίξῃ ὁ Θεὸς τὰ λογικὰ
- 25 ὅλα εἰς τὸ ἔσχατον τέλος. Πρὸς ἐκεῖνο ὅπου τὰ κτίσματα λέγονται ὄργανα τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀφορμὴ εἶναι, διατὶ διορίζονται ὅλα μὲ τὸν γενικὸν διορισμὸν εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ὅπου εἶναι τὸ ὕστερον τέλος, καὶ διατὶ κρέμονται ἀπὸ τὸν Θεόν, ὡς καθὼς τὰ ὄργανα κρέμονται ἀπὸ τὸν τεχνήτην, ὅχι πῶς διορίζονται φυσικῶς, ὡς κακῶς διορίζονται τὰ ὄργανα ἀπὸ τὸν
- 30 τεχνήτην, ὅπου εἶναι ὑλικά καὶ ἄψυχα, ἀλλ' ἡ ὁμοίωσις στέκει εἰς τοῦτο μόνον: Ὡς καθὼς τὰ ὄργανα δὲν εἶναι ἀρχικαὶ αἷτια τῶν ἀποτελεσμάτων, ἔτσι μὴτε τὰ κτίσματα δὲν εἶναι α' αἷτιον ἐξ αὐτοῦ πράττον, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔχουσι κάθε ἐνεργητικὴν δύναμιν.
- Σημείωσαι οὖν, ὅτι ὅσα ρητὰ γραφῆς ἢ πατέρων φέρουσιν οἱ θωμισταί, μὲ τὰ ὁποῖα φαίνεται πῶς κινεῖ ὁ Θεὸς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦτα νοοῦνται ἢ διὰ τὸν γενικὸν διορισμὸν, μὲ τὸν ὁποῖον φέρονται εἰς τὸ

5 ἐδαφίῳ στ' Β Μ ἢ 10 φανερόνουσι Μ ἢ 21 ἐπιβλέπει Β

4 Παροιμ. 21, 1

1 ἀγαθὸν κοινῶς ἢ διὰ τὸν φυσικὸν διορισμὸν εἰς τὰ ὑπερφυσικά ἀγαθὰ, εἰς τὰ ὅποια ὁ ἄνθρωπος δὲν διορίζεται ἐξ αὐτοῦ δίχως τῆς θείας χάριτος, ἢ διὰ τὸν ἠθικὸν διορισμὸν, μὰ δὲν νοοῦνται ποτὲ διὰ τὸν φυσικὸν διορισμὸν, εἰς τὰ φυσικά καλὰ ἢ κακὰ ἔργα, διατὶ εἰς τοῦτα δὲν εἶναι ἀναγκαίως.

5 Ζήτημα η': Πότερον ὁ Θεὸς συντρέχει εἰς ὅλα τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου ἢ οὐ;

Μετὰ τὴν κίνησιν καὶ τὸν διορισμὸν ἀκολουθεῖ νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν συνδρομὴν τοῦ Θεοῦ ἢ ὅποια συνδρομὴ κοινῶς ὀρίζεται συνέργεια ἑνὸς μὲ ἄλλο αἷτιον διὰ νὰ κάμουν τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα, ὡσάν ὅταν δύο βαστοῦσιν ἓν φόρτωμα. Ὀρίζεται ἡ συνδρομὴ καὶ εἰς ἄλλον τρόπον, βοήθεια ὅπου δίδει ἓνα αἷτιον ἑτέρου αἷτιου διὰ νὰ πράξῃ τὸ ἔργον, καὶ εἰς ἄλλον τρόπον, βοήθεια ὅπου δίδει ἓνα αἷτιον ἑτέρου αἷτιου διὰ νὰ πράξῃ τὸ ἔργον. Καὶ εἰς τοῦτον τὸν τρόπον συντρέχει ὁ Θεὸς μὲ τὰ κτίσματα εἰς κάθε πράξιν ὅπου κάμουσιν, εἰς ὅσον ὁ Θεὸς φυλάττει τὰ κτίσματα εἰς τὸ εἶναι, ὅταν πράττουσι καὶ κατὰ τούτην τὴν ἔννοιαν, λέγομεν πῶς συνεργεῖ ὁ Θεὸς μὲ τὰ κτίσματα.

15 Πρώτασις: Ὁ Θεὸς συντρέχει μὲ τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν εἰς ὅλας τὰς πράξεις αὐτῆς.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως. Ἐκεῖνο ὅπου συνεργεῖ καὶ βοηθεῖ φ.46v τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν εἰς κάθε πράξιν ὅπου κάμει, συντρέχει ἢ μὲ αὐτὴν εἰς τὰς πράξεις, ὡς δῆλον. Ἄλλ' ὁ Θεὸς βοηθεῖ τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς κάθε ἔργον ὅπου κάνει, ἐπειδὴ διαφυλάττει τὸν ἄνθρωπον ὄχι μόνον εἰς τὸ ὑπάρχειν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ εἰς καιρὸν ὅπου ἐργάζεται. Λοιπὸν ὁ Θεὸς συντρέχει μὲ τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν εἰς ὅλας τὰς πράξεις αὐτῆς. 25 Συμπέρανον ὅτι ἡ θεία συνδρομὴ δὲν εἶναι ἐνέργεια διηρημένη ἀπὸ τὴν θείαν συντήρησιν, διὰ τῆς ὁποίας διαφυλάττει ὁ Θεὸς εἰς τὸ εἶναι τὸν ἄνθρωπον εἰς καιρὸν ὅπου ἐργάζεται. Ἀκόμη διαφέρει ἡ θεία συνδρομὴ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην, ἐπειδὴ ἓνας ἄνθρωπος συντρέχει μὲ ἄλλον εἰς ἓνα ἔργον, εἰς ὅσον ὁμοῦ πράττουσιν ἓνα πρᾶγμα, ὡσάν ὅταν 30 τραβοῦσι δύο ἄνθρωποι τὴν ἄγκυραν τοῦ πλοίου, μὰ ὁ Θεὸς συντρέχει μὲ τὸν ἄνθρωπον εἰς ὅσον φυλάττει εἰς τὸ εἶναι τὸν ἄνθρωπον ὅταν ἐργάζεται.

Λύσις τῶν ἐνστάσεων.

35 Προτείνουσι α': τὰ σωματικά αἷτια, ὡσάν τὸ πῦρ, ἔχουσι τελείαν δύναμιν τοῦ ἐνεργεῖν, τελείαν λοιπὸν δὲν ἔχουσι χρεῖαν ἀπὸ τὴν συνδρομὴν τοῦ Θεοῦ.

1 Ἀποκρίνομαι, τὸ προηγούμενον διαιρῶ: ἔχουσι. δύναμιν τοῦ ἐνεργεῖν με ὑποταγὴν ἀπὸ τὸ α^ο αἷτιον, ὅπου εἶναι ὁ Θεός, ὁμολογῶ, δίχως τὴν ὑποταγὴν τούτην ἀρνοῦμαι. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Θεὸς διαφυλάττει τὰ σωματικὰ αἷτια εἰς τὸ εἶναι, ὅταν πράττουσι, συντρέχει με αὐτά.

5 Προτείνουσι β^ο: ἂν ὁ Θεὸς συντρέχη εἰς ὅλα τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου, ἀκολουθεῖ νὰ συντρέχη εἰς τὴν ἀμαρτίαν. Λοιπὸν εἶναι ἀρχηγὸς τῆς ἀμαρτίας.

Ἀποκρίνονται κοινῶς διαιροῦντες τὸ προηγούμενον: Ἀκολουθεῖ νὰ συντρέχη εἰς τὴν ἀμαρτίαν ὑλικῶς, ὁμολογοῦσιν, εἰδικῶς, ἀρνοῦμαι. Ὑλικὸν τῆς ἀμαρτίας εἶναι ἡ πράξις ὅπου γίνεται, εἰδικὸν εἶναι ἡ κακία τῆς πράξεως, ἡγουν ἡ ἀντιμαχία ὅπου ἡ πράξις ἔχει με τὸν θεϊκὸν νόμον. Ὡσὰν τὸ ἔργον τῆς κλοπῆς λέγεται τὸ ὑλικὸν καὶ φυσικὸν τῆς κλοπῆς, εἰς ὅσον τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἐναντίον τοῦ θεϊκοῦ νόμου λέγεται τὸ εἰδικὸν καὶ ἠθικὸν αὐτῆς.

10 Ἀποκρίνομαι καὶ ἐγὼ β^ο, ἀρνοῦμαι τὸ συμπέρασμα, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν συντρέχει εἰς τὴν ἀμαρτίαν κατὰ τὴν συνδρομὴν τῶν ἀνθρώπων πράττειν ἔργον ἀμαρτωλόν, ἀλλὰ διαφυλάττων εἰς τὴν πράξιν τούτην τὸν ἄνθρωπον, τὸ ὁποῖον δὲν κάνει ἀρχηγὸν τῆς ἀμαρτίας τὸν Θεόν. Ὅθεν ἡ συνδρομὴ τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ καλὰ λέγεται συνδρομὴ συγχωρήσεως, εἰς ὅσον δὲν κλίνει τὸν ἀμαρτωλὸν νὰ ἀμαρτήσῃ, καὶ ἡ συνδρομὴ εἰς τὰ καλὰ λέγεται εὐδοκία, διατὶ θέλει ὁ Θεὸς τὰ ἔργα ἐκεῖνα.

15 Λέγεις, κατὰ τὸν νόμον ἀμαρτάνει ὅποιος δὲν κωλύει ἡμπορώντας τὴν ἀμαρτίαν. Λοιπὸν ὁ Θεὸς ὅπου δὲν κωλύει τὰ κακὰ ἀμαρτάνει.

Ἀποκρίνομαι, ὅτι ὁ νόμος νοεῖ διὰ τὰ μερικὰ αἷτια, ὄχι διὰ τὸ γενικὸν αἷτιον ὅπου εἶναι ὁ Θεός, διατὶ ἂν ὁ Θεὸς ἐκώλυεν, ἔβλαπτε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου δίχως τὴν συντήρησιν τοῦ Θεοῦ δὲν ἡμπορεῖ νὰ φ. 47r πράξῃ ὅ,τι θέλει. Μερικὸν αἷτιον εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὅπου ἡμπορώντας δὲν ἐμποδίζει τὸ κακόν.

Ἐρωτοῦσιν ὧδε ἂν εἶναι ἡ αὐτὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ συντρέχοντος καὶ τοῦ κτίσματος ἐνεργοῦντος.

30 Ἀποκρίνομαι, ὅτι κυρίως δὲν εἶναι μία κατὰ τὴν ἀρχὴν. Διατὶ ὄντας ἡ ἐνέργεια ἓνα πᾶγμα με τὸ ἐνεργόν, ὄντας δύο ἐνεργοῦντα αἷτια ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι καὶ ἡ ἐνέργειαις κατὰ τὴν ἀρχὴν. Ἀνίσως ὅμως καὶ ἡ ἐνέργεια τούτη θεωρηθῆ κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα, λέγεται μία κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν, ὡς καθὼς λέγεται μία ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ 35 τοῦ καλάμου με τὸν ὁποῖον γράφει.

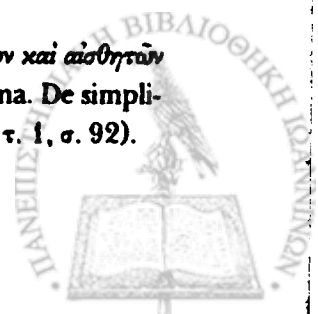
11 ἡγουν ἀντιμαχία M ἢ 16 πράττων M ἢ 20 εὐδοκίας M

- 1 Ζήτημα θ': Πότερον ἢ ἰδέαις γεννῶνται εἰς τὴν διάνοιαν ἢ ἔχουσι τὸ εἶναι ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις;
- 5 Οἱ σχολαστικοὶ κοινῶς ὁμοῦ μὲ τὸν Ἀριστοτέλην νομίζουσι, ὅτι ἡμεῖς, ὅταν γεννηθῶμεν ἔχομεν τὸν νοῦν ὡσάν ἕνα πίνακα ξηστόν, ὅπου μὴν ἔχοντας κανένα σχῆμα εἶναι ἐπιτήδειος διὰ ὅλα τὰ σχήματα. Ἔτσι καὶ εἰς τὸν νοῦν, λέγουσι, δὲν εἶναι καμία γνώσις πραγμάτων, ἀλλ' ἢ εἰκόνες καὶ αἱ γνώσεις τῶν πραγμάτων εἰσέρχονται εἰς τὸν νοῦν ἔξωθεν μὲ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν αἰσθήσεων, εἰς τρόπον ὅπου δίχως τὰς σωματικὰς αἰσθήσεις ὁ νοῦς δὲν νοεῖ τίποτε καὶ εἶναι ὡσάν ἕνα νεκρὸν πρᾶγμα. Ἀπὸ τὴν
- 10 διδασκαλίαν τούτην ἐδιδάχθη τὸ περιβόητον ἐκεῖνο ἀξίωμα τῶν περιπατητικῶν: "οὐδὲν ἐστὶν ἐν τῇ διανοίᾳ ὃ οὐκ ἦν πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει". Ἐπειδὴ ὁ νοῦς ἐπιλαμβάνει μόνον καὶ γινώσκει εἰς τούτην τὴν ζωὴν ὅσα ἀπερνοῦν εἰς αὐτὸν διὰ τῆς θύρας τῶν αἰσθήσεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας αἰσθήσεις διαβαίνουσι ἢ ὑλικαῖς εἰκόνες ἐκπεμφθεῖσαι ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα εἰς
- 15 εἰς τὴν διάνοιαν καὶ τούταις ἢ εἰκόνες φθάνοντας εἰς τὸν νοῦν, ἔχουσι δύναμιν νὰ προξενουῖσιν ἐκεῖ τὰς γνώσεις τῶν πραγμάτων, τὰς ὁποίας γνώσεις καλοῦσιν εἰκόνας εἰδικάς. Μὲ τὴν διδασκαλίαν τούτην συμφωνεῖ καὶ ὁ Γασσένδος ὁ ὁποῖος εἰς τὴν λογικὴν του λέγει: "πᾶσα ἰδέα ὅπου εἶναι εἰς τὸν νοῦν γεννᾶται ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις". Ὅθεν κατὰ τὴν δόξαν
- 20 τῶν περιπατητικῶν, ὁ νοῦς διὰ νὰ νοήσῃ, ἀναγκαίως κρέμεται ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις, εἰς τρόπον ὅπου ἂν ἢ αἰσθήσεις δὲν ἔπεμπον τὰ φαντάσματα εἰς τὸν νοῦν, ὁ νοῦς δὲν ἐσχημάτιζε καμίαν νόησιν. Καθὼς ὁμοῦ συμφωνοῦσιν εἰς τοῦτο ὅλοι οἱ σχολαστικοί, ἔτσι διαφωνοῦσιν εἰς τὸ νὰ εὔρουν τὴν ἀφορμὴν, ὅπου ἀναγκάζει τὸν νοῦν νὰ μὴν νοῇ δίχως τὸ μέσον τῶν αἰσθήσεων. Οἱ θωμισταὶ λέγουσι, ὅτι τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔνωσιν
- 25 τῆς ψυχῆς μὲ τὸ σῶμα ἢ ὁποία ἔνωσις ζητᾷ τὴν βοήθειαν τοῦ σώματος εἰς τὰς νοήσεις τῆς διανοίας. Οἱ σκωτισταὶ πάλιν λέγουσι, πῶς τοῦτο δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔνωσιν τῆς ψυχῆς μὲ τὸ σῶμα, ἀλλὰ πῶς τὴν ἀνάγκην τούτην τῆς σωματικῆς βοηθείας τὴν ἔλαβεν ἢ ψυχὴ διὰ τιμωρίαν τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας, διὰ τοῦτο πρὶν τοῦ ἀδαμικοῦ ὀλισθήματος ἢ ψυχὴ ἐδύνετο νὰ νοῇ δίχως τὴν ὑπηρεσίαν τῶν αἰσθήσεων. Αὕτη ἐστὶν ἢ δόξα τῶν περιπατητικῶν. Ἡμεῖς εἰς τὴν μεταφυσικὴν ἐδειξάμεν πῶς ἢ
- 30 φ.47v ἢ διάνοια εἶναι παθητικὴ καὶ πῶς λαμβάνει παρὰ Θεοῦ τὰς ἰδέας τῶν

1 Ζήτημα ια' Μ ἢ 13 διὰ τὰς θύρας Β ἢ 18 Γασσένδος Β

11 Π6. Ἀριστ., *Περὶ Ψυχῆς Γ'*, 7 431a 16-17· Ἀριστ., *Περὶ αἰσθήσεων καὶ αἰσθητῶν* 6, 445b 16-17 ἢ 18. Petrus Gassendus, *Institutionis Logicae. Pars Prima. De simpliciterum imaginatione, Canon II* (Opera Omnia, Στουτγάρδη, 1964, τ. 1, σ. 92).

1 πραγμάτων ἀμέσως ἢ ἐμμέσως. Διὰ τοῦτο εἰς ἀντίρρησην τῶν περιπα-
τητικῶν λέγομεν, δίδονται ἔμφυτοι ἰδέαι εἰς τὸν νοῦν, ἢ ὁποῖαις δὲν δια-
βαίνουσιν ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις, ὅθεν ἢ ἰδέαις δὲν γεννῶνται φυσικῶς ἀπὸ
5 τὰς αἰσθήσεις, ἀλλὰ διαθετικῶς, ἤγουν ἢ αἰσθηταῖς δὲν εἶναι φυσικὸν καὶ
ποιητικὸν αἷτιον τῶν ἰδεῶν, ἀλλ' αἷτιον κατ' εὐκαιρίαν καὶ διάθεσιν, εἰς
ὅσον δίδουσιν ἀφορμὴν νὰ γεννηθῶν εἰς τὸν νοῦν.

Πρότασις: Τῶν πραγμάτων ἢ ἰδέαις καὶ γνώσεις δὲν γεννῶνται φυ-
σικῶς καὶ ποιητικῶς ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως. Ἡ ὑλικαῖς εἰκόνες καὶ σωματικαῖς
10 παρεμβολαῖς, δὲν ἤμποροῦν νὰ ἐνεργήσουν παρὰ εἰς τὰ σώματα.
Ἐπειδὴ τὸ σῶμα μόνον δέχεται κίνησιν τοπικὴν καὶ σωματικὴν παρεμ-
βολὴν ἤτοι σωματικὴν ἀφήν, ὡς δῆλον. Ἄλλ' ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι
ἀσώματος ὑστερημένος ἀπὸ μέρη καὶ σωματικὰ σχήματα, καθὼς εἶπο-
15 μεν εἰς τὴν μεταφυσικὴν καὶ καθὼς οἱ ἴδιοι ἀντίπαλοι ὁμολογοῦσι. Λοιπὸν
εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐνεργήσουν καὶ νὰ γεννήσουν φυσικῶς μὲ τὴν σωμα-
τικὴν ἀφήν τῆς ἰδέας τῶν πραγμάτων ἢ ὑλικαῖς καὶ σωματικαῖς εἰκόνες.

Δείχεται 6^α: ὅταν ἐγὼ στοχάζωμαι τὴν ἀπορίαν λόγου χάριν ὅπου
ἔχω εἰς κανένα φιλοσοφικὸν ζήτημα, ἐγὼ νοῶ καθαρῶς καὶ διηρημένως
τὴν ἰδέαν τῆς ἀπορίας, διατὶ διαίρω τούτην ἀπὸ κάθε ἄλλο πρᾶγμα ὅπου
20 νοῶ. Ἄλλ' ἢ ἰδέα τῆς ἀπορίας (τὸ ἴδιον εἰπέ καὶ διὰ τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ
καὶ πολλῶν ἄλλων) δὲν ἀπέρασεν εἰς τὸν νοῦν διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων,
μήτε διὰ μέσου τῆς ὑλικῆς εἰκόνας. Λοιπὸν ὑπάρχουσιν εἰς τὸν νοῦν ἰδέ-
αις ὅπου δὲν γεννῶνται διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων. Βεβαιοῦται ἢ ἐλάτ-
των. Ἡ ἰδέα τῆς ἀπορίας δὲν ἀπέρασεν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπειδὴ δὲν
25 εἶναι πρᾶγμα χρωματῶδες καὶ φωτεινόν, μήτε ἀπὸ τὰ ὠτα, διατὶ δὲν
εἶναι ἠχῶδες, μήτε ἀπὸ τὴν γεῦσιν, διατὶ δὲν εἶναι γευστόν, μήτε ἀπὸ
τὴν ἀφήν, διατὶ δὲν ἔχει ποιότητα σωματικὴν καὶ δὲν εἶναι οὔτε πρᾶγμα
ξηρόν, οὔτε πρᾶγμα ὀμαλόν, οὔτε ψυχρόν, οὔτε θερμόν. Λοιπὸν ἢ ἰδέα
τῆς ἀπορίας δὲν ἀπέρασεν εἰς τὸν νοῦν διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων. Ὅθεν
30 ἀναντιρρήτως ἐπιχειρεῖται ὁ Αὐγουστίνος ὅταν λέγη: τίς ἐκφωνεῖ, ἐκ τοῦ
μηδενός οὐδὲν γίνεται, ἀπὸ τὸν ἐκφωνοῦντα δὲν ἀκούεται ἄλλο παρὰ
ἓνας ἦχος φωνῆς, ὅπου ἐγγίζει εἰς τὰ ὠτα. Ἄλλ' ἐγὼ δὲν νοῶ τὸν ἦχον,
ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα σημαίνόμενον διὰ τοῦ ἦχου. Ἐρωτῶ λοιπὸν πόθεν νοῶ
τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἀξιώματος τούτου; ὅταν ὁ ἦχος ἐγγίξη τὰ ὠτα, ὁ ἦχος
35 δὲν παρασταίνει τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἀξιώματος, ἐπειδὴ μεταξὺ τοῦ ἦχου

2 ἔμφυται B || 18 καθαρῶς διηρημένης M || 27 δὲν πρᾶγμα M

1 καὶ τῆς ἀληθείας αὐτῆς δὲν εἶναι καμία ἀναλογία καὶ φυσικὴ συνάρεια,
 ὄντας αἱ φωναὶ σημεῖα κατ' ἀρέσκειαν τῶν πραγμάτων καὶ διὰ τοῦτο
 εἶναι πολλαπλάσιος ἢ φωνῆ ἑλληνικῆ, λατινικῆ, ἑβραϊκῆ, μὰ τὸ πρᾶγμα
 φ. 48γ εἶναι πάντοτε ἓνα μόνον καὶ ἢ δὲν εἶναι μήτε λατινικόν, μήτε ἑλληνικόν,
 5 μήτε ἑβραϊκόν. Λοιπὸν τούτην τὴν ἀλήθειαν τὴν νοῦ εἰς τὸν νοῦν ὡς
 ἔμφυτον γινώσκῃ καὶ δὲν λαμβάνῃ τὴν ἰδέαν ἀπὸ τὴν αἰσθησῃ ὡς αἰτίαν
 ποιητικὴν, ἀλλὰ διαθετικὴν.

Λύσις τῶν ἐντάσεων.

10 Προτείνουσι α^ο: ἡ ψυχὴ εἶναι ἠνωμένη μὲ τὸ σῶμα, λοιπὸν δὲν πράτ-
 τει δίχως ὑποταγῆν εἰς τὸ σῶμα.

Ἄποκρίνομαι, ἀντιστρέφω τὸν συλλογισμόν: τὸ σῶμα εἶναι ἠνωμένον
 μὲ τὴν ψυχὴν, λοιπὸν δὲν πράττει δίχως ὑποταγῆν εἰς τὴν ψυχὴν.
 Λοιπὸν ἀγνοοῦσθαι τῆς ψυχῆς τὸ αἷμα δὲν τριγυρίζει εἰς τὸ σῶμα καὶ ἢ
 ἀρτηρίας δὲν κινοῦνται. Καθὼς λοιπὸν ἡ ἔνωσις τοῦ σώματος δὲν ἐμπο-
 15 δίζει τὸ ἴδιον σῶμα νὰ ἐργάζεται δίχως τὴν θέλησιν τῆς ψυχῆς, ἔτι δὲν
 ἐμποδίζει καὶ τὴν ψυχὴν νὰ νοῆ δίχως τὴν ὑποταγῆν εἰς τὸ σῶμα.

Ἄποκρίνομαι β^ο: κατὰ μορφήν ἀρνοῦμαι τὸ συμπέρασμα, ἐπειδὴ ἡ
 ἔνωσις τῆς ψυχῆς μὲ τὸ σῶμα δὲν ἀλλάσσει εἰς αὐτὰ τὸν τρόπον τοῦ
 πράττειν, ἀλλ' ἕως ἡσὺν ἐν διαίῳ, ἡ ἔνωσις τούτῃ μόνον εἰσάγει ἀντα-
 20 πόκρισιν ἀμοιβαίαν μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, εἰς ὅσον μὲ τὴν
 νόησιν ἡ ψυχὴ ἐγείρει τινὰς σωματικὰς κινήσεις καὶ τὸ σῶμα μὲ τὰς κι-
 νήσεις ἐγείρουσι διαφόρους νοήσεις εἰς τὴν ψυχὴν.

Προτείνουσι β^ο: ὅταν ἀλλάσσεται τὸ σωματικὸν ὄργανον καὶ ἀλλοι-
 οῦται ἡ διάθεσις τῶν ζωτικῶν πνευμάτων εἰς τὸν ὁμιελόν, ἀλλάσσεται
 25 καὶ ὁ τρόπος τοῦ νοεῖν, καθὼς συμβαίνει εἰς τοὺς ἔξω φρενῶν. Λοιπὸν ὁ
 νοῦς δὲν νοεῖ δίχως τὴν συνδρομὴν τοῦ σώματος.

Ἄποκρίνομαι, διαιρῶ τὸ συμπέρασμα. Λοιπὸν ὁ νοῦς δὲ νοεῖ δίχως τῆς
 συνδρομῆς τοῦ σώματος κατ' εὐκαιρίαν, ὁμολογῶ, φυσικῶς, ἀρνοῦμαι.
 Ὁ νοῦς λοιπὸν κρέμεται διαθετικῶς ἀπὸ τὸ σῶμα, εἰς κάποια πάθη καὶ
 30 ἔργα καὶ διὰ τοῦτο ὅταν ἀλλάσσονται τὰ σωματικὰ ὄργανα ἀλλάσσεται ὁ
 τρόπος τοῦ νοεῖν.

Προτείνουσι γ^ο: ὅταν ἀκούῃ τούτῃ τὴν φωνήν: ἄγγελος, εὐθὺς νοῦ
 τὴν φύσιν τοῦ ἀγγέλου ὡς καθὼς ὅταν βλέπω γεγραμμένον τὸ ὄνομα:
 Θεός, νοῦ τὸν Θεόν. Λοιπὸν ἡ ἰδέα τοῦ ἀγγέλου ἀπέρασεν εἰς τὸν νοῦν

1 αὐτῆς ταύτης M || 3 μὲ ἑβραϊκόν B || μὲ ἑβραϊκόν M || 24 ὁμιελόν M

1 διὰ τῆς ἀκοῆς καὶ τοῦ Θεοῦ ἢ ἰδέα, διὰ τῆς ὁράσεως.

Ἄποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὸ συμπέρασμα, ἐπειδὴ εἶναι γελοῖον. Πῶς
διὰ τῆς ἀκοῆς ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν ἢ ἰδέα τοῦ ἀγγέλου καὶ διὰ τῆς ὁράσε-
ως ἢ ἰδέα τοῦ Θεοῦ, μὴ ἔχοντας καμίαν ἀναλογίαν ὁ ἦχος καὶ τὸ σχῆμα,
5 νὰ παραστήσουν τὰς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀγγέλου. Ἡ ἀκοή οὖν καὶ
ἡ ὄρασις εἶναι μόνον εὐκαιρία ὅπου δίδει ἀφορμὴν τοῦ ἀνθρώπου νὰ νοήσῃ
καμίαν φοράν τὸν ἄγγελον, ἢ τὸν Θεόν, ὡς καθὼς ἡ πληρωμὴ εἶναι
εὐκαιρία, ὅπου παρακινεῖ τὸν ζωγράφον νὰ κάμῃ τὴν εἰκόνα.

Προτείνουσι δ^ο: ἂν τις ἦτον δίχως καμίαν αἴσθησιν, τοῦτος δὲν ἐδύ-
10 νετο νὰ νοήσῃ κανένα πρᾶγμα. Λοιπὸν ἡ νόησις κρέμεται ἀπὸ τὴν αἴσθη-
σιν.

Ἄποκρίνομαι α^ο: διαίρω τὸ συμπέρασμα. Λοιπὸν ἡ νόησις κρέμεται
φ.48v ἀπὸ τὴν αἴσθησιν ἢ ποιητικῶς, ἀρνοῦμαι, κατ' εὐκαιρίαν, ὁμολογῶ.

Ἄποκρίνομαι β^ο: διαίρω τὸ προηγούμενον, ἂν τις ἦτον δίχως αἰσθή-
15 σεις, δὲν ἐδύνετο νὰ νοήσῃ κανένα πρᾶγμα αἰσθητόν, ὁμολογῶ, νοητόν,
ἀρνοῦμαι. Ἡ αἴσθησις μόνον κατ' εὐκαιρίαν εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐπί-
ληψιν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων καὶ διὰ τοῦτο ὅποιος δὲν εἶδε τὸ ρόδον,
ποτέ δὲν ἤμπροεὶ νὰ τὸ νοήσῃ, μὰ δὲν εἶναι ἀναγκαῖαις διὰ τὴν ἐπίληψιν
τῶν νοητῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν σωματικὰς ποιότητας.
20 Ὅθεν ἓνας δίχως αἰσθησαίς ἐννοεῖ τὸν Θεόν, τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ μέ-
σου τοῦ συλλογισμοῦ πολλὰ ἄλλα ἰδιώματα ὅπου ἐσυμπέραινε ἀπὸ τὴν
γνώσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὡσὰν τὴν ὑπαρξιν ὅπου ἔχει πῶς
πρῶτα δὲν ἦτον εἰς τὴν φύσιν τῶν ὄντων καὶ ὅμοια.

25 Ζήτημα δέκατον: Πότερον αἱ ψυχικαὶ ἕξεις εἶναι ὄντοτητες ἢ ποιότητες
διηρημέναι ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἢ οὐ;

Ἄγκαλὰ καὶ αἱ ψυχικαὶ ἕξεις δὲν κρέμονται μόνον ἀπὸ τὴν ψυχὴν ἀλλὰ
καὶ ἀπὸ τὸ σῶμα, καθὼς ἐσημειώσαμεν εἰς τὸ προοίμιον τῆς μεγάλης
λογικῆς, ὅθεν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἀναφέρονται τόσον εἰς τὴν μετα-
φυσικὴν, ὅσον καὶ εἰς τὴν φυσικὴν· μ' ὅλον τοῦτο μοῦ ἐφάνει ἀρμοδιώτε-
30 ρον νὰ τὰς ἐξηγήσω ἐδῶ εἰς τὴν μεταφυσικὴν, ὅπου θεωρεῖ τῆς ψυχῆς
τὴν φύσιν καὶ τὰ ἰδιώματα. Ἐξίς λοιπὸν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην κοινῶς

28 Βλ. Λογικὴ ἐλάττων, "Προοίμιον" τῆς Λογικῆς (=Χφ. 2891, Μονῆς Ἐσφιγμένου Ἁγίου Ὁρους, φφ. 2 κ. ἐ.).

31 Βλ. Ἄριστ., Ἠθικῶν Νικομαχείων, Β1, 1103a-b, ἰδ. b21-23: "καὶ ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται. διὸ δεῖ τὰς ἐνεργείας ποίας ἀποδιδόναί· κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις".

- 1 εἶναι ποιότης γινομένη ἀπὸ τὰς συχνὰς πράξεις, ἐπειδὴ, ὅταν τινὰς
 πράξη συχνὰ ἓνα πράγμα, γενῶ εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὡσάν μίαν ποιότητα
 ὅπου λέγεται εὐκολία τοῦ πράττειν. Ἀπὸ τὰς ἕξεις, ἄλλαι εἶναι ὑπερ-
 φυσικαῖς τὰς ὁποίας προχέει εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός, ὡσάν ἡ πίστις, ἡ ἐλπίς, καὶ
 5 ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ περὶ τῶν ὁποίων ὁμολογοῦσιν οἱ θεολόγοι, ἄλλαι εἶναι
 φυσικαῖς, ἡ ὁποίαις διὰ τῶν συχνῶν πράξεων γίνονται εἰς ἡμᾶς καὶ κρέ-
 μονται ἀπὸ ἡμᾶς. Ὅθεν σαφέστερον ἡ φυσικὴ ἕξις ὀρίζεται εὐκολία τοῦ
 πράττειν, ὅπου ἐγεννήθη ἀπὸ τὰς συχνὰς πράξεις, μὲ τὰς ὁποίας πολλά-
 κισ ἐπράξαμεν τὸ ἴδιον πράγμα. Τούτῃ ἡ φυσικὴ ἕξις πάλιν ἢ λέγεται
 10 ψυχικὴ ἢ τοι νοερά, διατὶ βοηθεῖ τὴν ψυχὴν εἰς τὰς πράξεις αὐτῆς, ἢ σω-
 ματικὴ, διατὶ διορίζει καὶ βοηθεῖ τὰς σωματικὰς δυνάμεις νὰ πράττουσι
 καὶ κάθε μία ἀπὸ τὰς ἕξεις αὐτὰς ἢ εἶναι καλὴ ἢ κακὴ. Ἡ καλὴ λέγεται
 ἀρετὴ, ἡ κακὴ ἐλάττωμα. Πάλιν ἡ ψυχικὴ ἕξις ἢ εἶναι διανοητικὴ ἢ ἠθι-
 κή. Διανοητικὴ εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία βοηθεῖ διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ νοῦς καὶ
 15 τούταις ἢ διανοητικαῖς ἕξαις εἶναι πέντε κατὰ τοὺς φιλοσόφους: νοῦς, σο-
 φία, ἐπιστήμη, φρόνησις καὶ τέχνη, τὰς ὁποίας ἐξηγήσαμεν εἰς τὴν λογι-
 κήν. Καὶ διατὶ ἢ ἕξαις τούταις εἶναι καλαῖς, λέγονται ἀκόμη ἀρεταὶ τῆς
 διανοίας, πρὸς διαφορὰν τῆς πλάνης καὶ τῆς αἰρέσεως, ὅπου λέγονται
 ἐλαττώματα τῆς διανοίας. Μὰ ἡ ἐπιληψις καὶ ἡ ἀνθρωπίνη πίστις, ὅπου
 20 γίνονται ἀπὸ δικαιώματα πιθανὰ λέγονται ἕξεις ἀδιάφοροι, μήτε καλαί,
 μήτε κακαί. Ἐξίς ἠθικὴ λέγεται ἐκείνη ὅπου κλίνει τὴν θέλησιν εἰς τὸ
 φ.49r ἠθικὸν ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἂν κλίνῃ εἰς τὸ καλόν, λέγεται ἀρετὴ ἠθικὴ, ἢ ἂν
 κλίνῃ εἰς τὸ κακόν λέγεται ἐλάττωμα ἠθικόν. Τὰ ἔργα τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς
 κρατοῦσι τὸ ἴδιον ὄνομα καὶ λέγονται ἀρεταὶ μὰ τὰ ἔργα καὶ πράξεις τοῦ
 25 ἐλαττώματος λέγονται ἀμαρτίαι. Ζητοῦσι τῶρα ποῦ κεῖται ἡ φύσις τῶν
 ψυχικῶν ἕξεων. Διὰ νὰ εὐρωμεν τὴν ἀλήθειαν τοῦ ζητήματος πρέπει νὰ
 ξαναθυμηθῶμεν τὸν φυσικὸν νόμον ὅπου ἐδιώρισεν ὁ Θεός μεταξὺ τῆς
 ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καθὼς ἐξηγήσαμεν εἰς τὸ προοίμιον τῆς μεγά-
 λης λογικῆς, ὅτι δηλαδὴ ὁ νοῦς μὲ τὴν ἀφορμὴν τῶν κινήσεων τοῦ σώ-
 30 ματος διορίζεται εἰς κάποιαν κίνησιν καὶ ἀντιστρόφως μὲ τὴν ἀφορμὴν
 τῶν νοήσεων τῆς ψυχῆς διορίζεται τὸ σῶμα εἰς κάποιαν κίνησιν. Ἐπειδὴ
 οὖν μὲ τὴν ἀφορμὴν διαφόρων νοήσεων ἔτρεξαν τὰ ζωτικὰ πνεύματα εἰς
 τὰ ἴδια μέρη τοῦ σώματος, ἀνοιξον ἐκεῖ πλατύτερον τὴν ὁδὸν ἀπὸ τὴν
 ὁποίαν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν γυρίζοντας πάλιν, δίδουν αἰτίαν νὰ γεννηθῶν εἰς

32 διαφόρων κινήσεων M

16-17 Ἐπίτομος Λογικῆ, καὶ Τέχνη Ρητορικῆ, σ. 12 κ.ε.

- 1 τὸν νοῦν ἢ ἰδίαις νόησιν ἀπὸ ταῖς ὁποίαις ἔλαβον τὴν κίνησιν.
 Πρότασις πρώτη: αἱ διανοητικαὶ ἔξεις, ὡσάν, ἢ ἐπιστήμαις καὶ τέχναις, δὲν εἶναι ὄντοτητες ὑπάρχουσαι εἰς τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ κρέμονται ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν διόδουσιν τῶν πνευμάτων τῶν ζωτικῶν.
- 5 Ἄποδειξις τῆς προτάσεως. Διὰ ὄντοτητας ὅπου ὑπάρχουσιν εἰς τὸν νοῦν, τὰς ὁποίας λέγουσι νὰ εἶναι διανοητικαῖς ἔξεις, νοοῦσι τὰς εἰκόνας, τὰς ὁποίας σχηματίζει ὁ νοῦς, ὡς ὄρους τῆς γνώσεως καὶ ἀποτελέσματα διαμένοντα μετὰ τὴν γνῶσιν. Ἄλλ' ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν δύναται νὰ πλάσῃ ἀπὸ τὸ μηδὲν ὄντοτητας πραγμάτων, διατὶ ἡ δημιουργικὴ δύναμις εἶναι ἰδία τοῦ Θεοῦ καὶ πάλιν ἂν ἦτον ὄντοτητες διηρημένα ἀπὸ τὴν ψυχὴν αἱ ἔξεις, ἐδύνοντο νὰ ὑπάρχουν ἔξω τοῦ νοός, ὡς καθὼς λέγουσιν οἱ περιπατητικοὶ πὺς ὑπάρχουν εἰς τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας τὰ συμβεβηκότα ἔξω τοῦ ὑποκειμένου ὡς ὄντοτητες. Λοιπὸν αἱ διανοητικαὶ ἔξεις δὲν εἶναι ὄντοτητες ὑπάρχουσαι εἰς τὸν νοῦν.
- 10
- 15 Λύσις τῶν ἐνστάσεων.
 Προτείνουσιν α'': αἱ διανοητικαὶ ἔξεις εἶναι διαθέσεις καὶ πάθη τῆς διανοίας, ὅθεν δὲν στέκουσιν εἰς τὴν πλατυτέραν καὶ ἐλευθέραν διόδουσιν τῶν ζωτικῶν πνευμάτων.
- 20 Ἄποκρίνομαι, ἀρνοῦμαι τὸ προηγούμενον. Ἐπειδὴ μία ἀπλῆ διάθεσις τοῦ νοός δὲν ἔμπορεῖ νὰ περιέχῃ ὀλόκληρον μίαν ἐπιστήμην, ὅπου συντίθεται ἀπὸ διάφορα μέρη, καὶ πάλιν ὄντας πνευματικὴ διάθεσις τούτη δὲν ἐδύνετο νὰ ἐξαλειφθῇ μήτε με ἀρρώστιαν, μήτε διὰ μακρότητα καιροῦ, ὡς καθὼς ἐξαλείφονται αἱ διανοητικαὶ ἔξεις.
- 25 Προτείνουσι β'': ἂν αἱ διανοητικαὶ ἔξεις κρέμονται ἀπὸ τὰ ζωτικὰ πνεύματα, ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι σωματικαί, ὄχι ψυχικαί, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄτοπον.
- Ἄποκρίνομαι, ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι σωματικαὶ κατὰ τὴν οὐσίαν, ὁμολογῶ, κατὰ τὴν χρῆσιν, ἀρνοῦμαι. Αἱ διανοητικαὶ ἔξεις δὲν λέγονται ψυχικαί, διατὶ ἡ οὐσία αὐτῶν εἶναι πνευματικὴ, ἀλλὰ διατὶ δουλεύεται ἀπ' αὐταῖς μία ψυχικὴ δύναμις, ὅθεν λέγονται κατὰ τὴν χρῆσιν μόνον ψυχικαί. ||
- φ.49v Προτείνουσι γ'': αἱ διανοητικαὶ ἔξεις γίνονται διὰ μέσου τῶν πράξεων τοῦ νοός, ὅπου εἶναι ψυχικαὶ καὶ νοεραὶ κατὰ τὴν οὐσίαν. Λοιπὸν καὶ αἱ ἔξεις εἶναι νοεραὶ κατὰ τὴν οὐσίαν.
- 35 Ἄποκρίνομαι, διαίρω τὸ προηγούμενον. Γίνονται αἱ ἔξεις διὰ μέσου τῶν νοερῶν πράξεων, κατ' εὐκαιρίαν, ὁμολογῶ, ποιητικῶς ἀρνοῦμαι. Αἱ

1 νοεραὶ πράξεις δὲν γεννῶσι ποιητικῶς τὰ διανοητικὰς ἔξεις, ἀλλὰ δίδουσι ἀφορμὴν τοῦ γενέσθαι.

Προτείνουσι δ^ο: αἱ ὑπερφυσικαὶ ἔξεις, ὡσάν ἡ πίστις, ἡ ἐλπίς εἶναι ὀντότητες προστιθέμεναι εἰς τὸν νοῦν. Λοιπὸν καὶ αἱ φυσικαὶ ἔξεις εἶναι
5 ὀντότητες.

Ἀποκρίνομαι α^ο: ὅτι δεδομένου ὡς ἀληθοῦς τοῦ προηγουμένου, οὐχ ἔπεται τὸ συμπέρασμα, διατὶ αἱ ὑπερφυσικαὶ ἔξεις δίδονται ἀπὸ τὸν Θεόν, μὰ αἱ φυσικαὶ ἔξεις κρέμονται ἀπὸ τὴν κίνησιν τῶν ζωτικῶν πνευμάτων.

Ἀποκρίνομαι β^ο: ὅτι εἶναι ψευδὲς τὸ προηγουμένον, καθὼς θεωρεῖ ὁ σοφώτατος ἀνὴρ Ἰωάννης Μορίνος βιβλίου περὶ μετανοίας κφ^ο κ' καὶ εἰς τὸ κεφ: ζ^ο ἐπαριθμεῖ πολλοὺς θεολόγους ὅπου ἐξήγησαν τὴν δικαιοσύνην τοῦ ἁμαρτωλοῦ δίχως αὐτὰς τὰς περιπατητικὰς ὀντότητας καὶ ἀληθῶς ἂν ἦτον ὀντότητες κτισταί, τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὡς καθὼς δογμα-
10 τίζουσι οἱ περισσότεροι θεολόγοι τῶν λατίνων, ἔπρεπε νὰ ἴμποροῦν νὰ ὑπάρχουν ἔξω τῶν ἀνθρώπων. Αὗται λοιπὸν αἱ ὑπερφυσικαὶ ἔξεις εἶναι ὡσάν καλὴ διάθεσις, λ.χ.: ὡσάν ἡ ὑγεία καὶ ἡ δύναμις εἰς τὸ σῶμα ὅπου δὲν εἶναι ὀντότης δηρημένη ἀπὸ τὸ σῶμα. Ἀληθῶς εἶπεν ὁ Αὐγουστίνος διὰ τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν, πῶς εἶναι διάθεσις κακῆς ποιότητος, ὡσάν ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ ἀδυναμία εἰς τὸ σῶμα, βιβλίω α^ο: περὶ γάμου κφ. κε^ο "οὐ κατ' οὐσίαν", εἶναι λόγια τοῦ Αὐγουστίνου, "οὐ κατ' οὐσίαν μένει, ὡσάν σῶμα ἢ πνεῦμα. Ἀλλὰ εἶναι πάθος κακῆς ποιότητος, ὡσάν ἀσθένεια".
15

Πρότασις β^ο: Αἱ εἰδικαὶ ἔξεις, ὡσάν ἡ δικαιοσύνη καὶ ἀδικία, ἔξω ἀπὸ τὴν διάθεσιν τοῦ νοός, ὅπου λέγεται τὸ ἀνώτερον μέρος τῶν ἔξεων, ἔχουσι κάποιαν εὐκολίαν τοῦ πράττειν, προερχομένην ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν
20 δίοδευσιν τῶν ζωτικῶν πνευμάτων.

Ἀπόδειξις τῆς προτάσεως. Ἐξεις ἠθικαὶ εἶναι ἐκεῖναι, ὅπου κλίνουσι καὶ διορίζουσι τὴν θέλησιν εἰς τὸ κακὸν ἢ ἀγαθὸν ἠθικόν, ὡσάν ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀδικία, ἡ σωφροσύνη καὶ ἀκρασία. Ἀλλ' αὗται αἱ ἔξεις

7 διατὶ ὑπερφυσικαὶ M || 10 Διορίνας M καὶ Δορήνας E || 17 ὀντότητες δηρημένα M || 28 ἡ ἀδικία, σωφροσύνη M

10. Πρόκειται γιὰ παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Jean Morin (Blois 1599-1659), Γάλλου Θεολόγου τοῦ τάγματος τοῦ Oratoire. Προφανῶς ἀναφέρεται στὸ ἔργο του *Commentarius historicus de disciplina in administratione sacramenti Poenitentiae*, Παρίσι, 1651. 17-21 Αὐγουστίνος, *De nuptiis concupiscentia*, I, cap. XXV. PL 44, 430: "Non enim substantialiter manet, sicut aliquid corpus, aut spiritus; sed affectio est quaedam malae qualitatis, sicut languor".

- 1 παρά τὴν καλὴν καὶ κακὴν διάθεσιν τοῦ νοός, ἤγουν παρά τὴν ἀγάπην τῆς τάξεως, ἂν εἶναι καλὴ ἔξις, ἢ τὴν ἀποστροφήν ἀπὸ τὴν τάξιν, ἂν εἶναι κακὴ, ζητοῦσιν ἀκόμη κάποιαν εὐκολίαν τοῦ πράττειν, ἢ ὁποία εὐκολία στέκει εἰς τὴν κίνησιν τῶν ζωτικῶν πνευμάτων καὶ εἰς τὰς δια-
- 5 θέσεις τοῦ σώματος, ἐπειδὴ ἡ θέλησις φυσικῶς διὰ μόνης τῆς ἐπιλήψεως τοῦ νοός διορίζεται νὰ πράξῃ καὶ δὲν ἔχει ἄλλην δυσκολίαν, παρά ἐκείνην ὅπου προέρχεται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἀπὸ τὰς ἐναντίας κινήσεις τοῦ σώματος. Ὅθεν πρέπει νὰ νικήσῃ μόνον τὴν ἀντίστασιν ὅπου γεννᾶται ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ τοῦτο γίνεται διὰ τῆς ἐναντίας διαθέσεως τοῦ σώματος,
- φ. 50r ὅπου κρέμεται || ἀπὸ τὴν κίνησιν τῶν ζωτικῶν πνευμάτων. Λοιπὸν αἱ ἠθικαὶ ἔξεις ἔξω ἀπὸ τὴν διάθεσιν τοῦ νοός ἔχουσι κάποιαν εὐκολίαν τοῦ πράττειν, ὅπου προέρχεται ἀπὸ τὴν διόδουσιν τὴν ἐλευθέραν τῶν ζωτικῶν πνευμάτων.

Σημείωσις.

- 15 Συμπέρανον πρῶτον, ὅτι τὰ ποιητικὰ αἷτια τῶν φυσικῶν ἔξεων εἶναι αἱ συχναὶ πράξεις, ἢ σαφέστερα εἶναι τὰ ζωτικὰ πνεύματα, εἰς ὅσον διορισμένα ἀπὸ τὰς συχνὰς πράξεις, ἀνοίγουσι πλατύτερον τὴν ὁδὸν καὶ εἰσάγουσι βαθύτερα τὰ πατήματα εἰς τὸν μυελόν. Ὅθεν αἱ φυσικαὶ ἔξεις αὐξάνουσι καὶ στερεοῦνται ἢ, ὡς λέγουσιν οἱ φιλόσοφοι, ἐκτείνονται διὰ
- 20 τῆς βαθυτέρας παρεμβολῆς τῶν διαβημάτων, ἢτοι πατημάτων τῶν πνευμάτων εἰς τὸν μυελόν καὶ διὰ τῆς ἐλευθέρως κινήσεως τῶν ἰδίων ζωτικῶν πνευμάτων.

- Συμπέρανον 6^ο: ὅτι αἱ φυσικαὶ ἔξεις σμικρύνονται διὰ τὰ ἐνάντια αἷτια, ἤγουν ὅταν τὰ διαβήματα ἀπ' ὀλίγον ὀλίγον χρόνου κρύπτωνται
- 25 καὶ χάνωνται εἰς τὸν μυελόν ἢ περισφαλίζεται τῶν ζωτικῶν πνευμάτων ἡ ὁδὸς καὶ συστέλλεται. Μὰ ἀνίσως καὶ τελείως ἐξαλειφθοῦν τὰ διαβήματα, ἤγουν σημεῖα τῶν ζωτικῶν πνευμάτων εἰς τὸν μυελόν, ἢ παντελῶς κλεισθῇ ἡ ὁδὸς ἐκείνων, τότε τελείως χάνεται ἡ ἔξις.

Τέλος, τῷ δὲ Θεῷ δόξα

21 μυελόν M II 25 πνευμάτων: παραλείπει M.

The first part of the report deals with the general situation in the country. It is noted that the economy is in a state of depression and that the government is unable to meet its obligations. The report also mentions that the population is suffering from lack of food and shelter. The second part of the report discusses the political situation. It is noted that the government is weak and that there is a lack of unity among the different groups. The report also mentions that the military is in a state of disarray. The third part of the report discusses the social situation. It is noted that there is a high level of unemployment and that the social services are inadequate. The report also mentions that there is a high level of crime and that the law is not being enforced. The fourth part of the report discusses the international situation. It is noted that the country is isolated and that there is a lack of support from the other nations. The report also mentions that the country is in a state of economic crisis.

The report concludes that the country is in a state of crisis and that the government is unable to meet its obligations. It is recommended that the government should take immediate steps to improve the economy and to provide for the basic needs of the population. It is also recommended that the government should strengthen its political and military institutions. The report also recommends that the country should seek support from the other nations.

The report is signed by the author and dated 1944. It is noted that the report is confidential and that it should not be distributed outside of the government. The report is also noted to be a draft and that it is subject to change.

SECRET

CONFIDENTIAL

TOP SECRET

[The following text is extremely faint and illegible due to heavy noise and low contrast in the scan. It appears to be a large block of typed or printed text.]

[A single line of text, likely a signature or a reference line, which is also illegible.]

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Ἐπιμέλεια: Νίκου Κ. Ψημμένου

AMITIA

AMITIA

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

- A) Προσώπων
- 38.29· 42.1, 9· 64.28· 82.1·
96.15· 99.11
- Ἄβελ 13.20
- Ἄδὰμ 13.20· 97.6 κ.ξ.· 99.19·
(108.30)
- Ἀλέξανδρος Ἀφροδισιεὺς 1.5-6
- Ἄρειος 16.12
- Ἀριστοτέλης 1.3 κ.έ.· 35.9· 45.5·
48.12· 54.17· 86.16· 108.3· I-
II.31 κ.έ.
- Αὐγουστῖνος 25.29· 30.12-18·
36.23, 30· 37.23· 39.4· 95.19·
97.5 κ.έ.· 98.6 κ.έ.· 100.13,
31· 101.5 κ.έ.· 102.9 κ.έ.·
109.30 κ.έ.· 114. 17 κ.έ.
- Βονιφάτιος 98.15· 100.13
- Γαβριήλ 41.7· 42.32 κ.έ.
- Γασσένδος (Pierre Gassendi) 87.20·
108.18 κ.έ.
- [Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός] 26.18
- Δαυῖδ 97.1
- Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης 41.15
- Ἐζεκίας 31.29
- Εὐτυχῆς (αἵρεσιάρχης) 16.15
- Ἡσαΐας 30.21
- Ἡσαῦ 37.23
- Θεολόγος βλ. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός
- Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης 30.8· 33.13·
- Ἰακώβ 37.22, 29
- Ἰεζεκιήλ 97.2
- Ἰερώνυμος 30.21· 42.13
- Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ 19.5 κ.έ.· 91.9
- Ἰάριος (ἅγιος) 102. 6
- Ἰούδας 30.18
- Ἰουστῖνος Α΄ (Πάπας) 102.5 κ.έ.
- Ἰωάννης Δαμασκηνός 33.9
- Ἰωάννης Εὐαγγελιστής 26.10 κ.έ.·
30.16 κ.έ.
- Ἰωάννης Φιλόπονος 1.6
- Ἰωάννης Χρυσόστομος 19.9· 25.27·
33.20
- Ἰῶβ 42.4
- Καρτέσιος (René Descartes) 93.25.
- Λαυρέντιος 97.13
- Μαλημπράμχνας, Νικόλαος (Nicolas
Malebranche) 47.5
- Ματθαῖος 19.10· 42.15· 43.18·
44.14 κ.έ.
- Μιχαήλ 63.17 κ.έ.
- Μορίνος Ἰωάννης (Jean Morin)
114.10 κ.έ.
- Μωϋσῆς 37.22 κ.έ.· 42.3· 56.29
- Νεστόριος 16.13
- Παῦλος (Ἀπόστολος) 33.26· 37.14

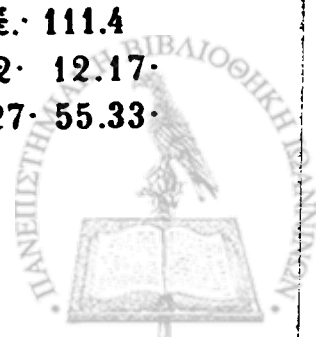

κ.έ.· 87.4 κ.έ.· 96.27
 Πλάτων 35.9
 Πορφύριος 6.21 κ.έ.
 Πρόσπερος (ἅγιος) 102.6
 Ραφαήλ 43.14· 63. 33 κ.έ.
 Σαβέλιος (αἵρεσιάρχης) 16.11
 Σκῶτος (Duns Scotus) 12.22
 Σολομῶν 79.28· 105.6 κ.έ.
 Σωφρόνιος (ὁ Α΄ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων) 71.30 κ.έ.
 Τυραννίων (γραμματικὸς) 1.9
 Τωβίας 43.15
 Χριστὸς 16.14-34· 36.16· 41.8
 κ.έ.· 43.19· 44.14· 55.31·
 71.24 κ.έ.· 75.30 κ.έ.· 77.1
 κ.έ., 27 κ.έ.· 97.7 κ.έ.
 Ὀριγένης 30.18.

Β) Θεμάτων

* Ἄγγελος 1.17 κ.έ.· 4.18 κ.έ.· 10.6
 κ.έ.· 11.32· 16.5· 17.1 κ.έ.·
 21.34 κ.έ.· 36.22· 41.2-43.32·
 52.15 κ.έ.· 63.18 κ.έ.· 68.2·
 71.9 κ.έ.· 76.9 κ.έ.· 79.24 κ.έ.·
 88.5· 110.32 κ.έ.· ἀγγελικὴ φύ-
 σις - οὐσία 63. 18 κ.έ.· 64.5-
 65.4
 ἅγια γραφή 56.38· 88.11· 105.34
 ἀγνωσία 97.16 κ.έ.· 98.12 κ.έ.
 αἵρεσις 16.10-18· 112.18 αἵρετικοί
 28.15· 88.13
 αἴσθημα 56.23

αἴσθησις 45.21 κ.έ.· 46.22· 48.11
 κ.έ.· 68.24 κ.έ.· 80.38· 86.12
 κ.έ.· 87.3 κ.έ.· 108.1-111.23
 αἰσθάνεσθαι 56.22 κ.έ.· 59.6·
 68.4 κ.έ.
 αἰτία-αἴτιον 13.25· 14.2· 17.28 κ.έ.·
 18.7-20.4· 21.9 κ.έ.· 25.21
 κ.έ.· 28.9· 32.33· 34.36· 35.2
 κ.έ.· 39.11 κ.έ., 29 κ.έ.· 89.14·
 91.2 κ.έ.· 94.22 κ.έ.· 100.26·
 101.2,31· 102.18 κ.έ.·
 103.14· 104.28· 105.18 κ.έ.·
 106.9 κ.έ., 34 κ.έ.· 107.2 κ.έ.,
 31 κ.έ.· 112.34 κ.έ.· 115.24
 αἰτία ἀρχικὴ 91.21· 105.31 ποιη-
 τικὴ αἰτία 72.18· 99.9 δημιουρ-
 γικὸν αἴτιον 91.33 διανοητικὸν
 αἴτιον 79.16 κ.έ. ἐνεργὸν-ποιη-
 τικὸν αἴτιον 83.15· 84.34· 87.19
 ἠθικὸν αἴτιον 18.34 κ.έ. σωμα-
 τικὸν ποιητικὸν αἴτιον 85.1-86.4·
 110.6 κ.έ. τελικὸν - ποιητικὸν
 αἴτιον 78.11-79.13· 79.16 κ.έ.·
 80.30 κ.έ. ὑλικὸν αἴτιον 18.11
 κ.έ. φυσικὸν αἴτιον 19.2 κ.έ.·
 31.15,25 κ.έ.
 ἀλήθεια 10.31· 20.14· 43.32·
 112.26 ἀλήθεια ἀξιώματος
 109.34 κ.έ. μεταφυσικὴ ἀλήθεια
 13.5 κ.έ. κανὼν ἀληθείας 20.16
 κ.έ. κατάφασις ἀληθείας 49.30
 κ.έ. κριτήριον ἀληθείας 20.25 κ.έ.·
 22.26
 ἀναλογία 10.32· 14.34 κ.έ.· 15.16·
 54.34 κ.έ.· 110.1 κ.έ.· 111.4
 ἀναφορὰ 3.26· 10.32· 12.17·
 13.26-14.35· 26.27· 55.33·

- 76.20 κ.έ. διαβατική αναφορά
14.16 κατηγορική αναφορά 14.14
κ.έ.
- άνθρωπότης 7.21· 8.12· 10.22·
16.20 κ.έ.· 17.36· 65.9 κ.έ.·
71.24 κ.έ.· 77.6 κ.έ.
- αντίχριστος 3.19· 9.10· 69.18 κ.έ.
- ἀξίωμα 3.7· 20.5-21.23· 22.26·
25.4· 109.34
- ἀπέραντον 88.24-89.29 ἀπέραντος
δύναμις 91.29 κ.έ. ποιότης ἀπέ-
ραντος 90.3 κ.έ.
- ἀποκάλυψις 2.2,30· 22.3· 23.10·
48.6 κ.έ.
- ἀρειανοὶ 91.26
- ἀρχὴ 2.8, 17 κ.έ.· 3.6· 13.15 κ.έ.·
16.35· 17.29 κ.έ.· 18.9 κ.έ.·
25.21 κ.έ.· 28.17 κ.έ.· 41.23
κ.έ.· 42.12· 65.17· 68.4 κ.έ.·
76.8 κ.έ.· 77.1 κ.έ., 31 κ.έ.·
82.5· 89.27· 102.18· 104.27·
107.30 κ.έ. ἀρχὴ ἀριθμητικῆς δια-
φορᾶς 73.14 κ.έ.· ἀρχὴ ἀριθμητι-
κοῦ πολυπλασιασμοῦ 72.12 κ.έ.
ἀρχὴ ἀτομικῆς διαφορᾶς 72.20
κ.έ.· 73.31 κ.έ. ἀρχὴ γνώσεων
20.18 κ.έ. ἀρχὴ ὀργανικῆ 90.34
κ.έ. ἀρχὴ ποιητικῆ 90.34 κ.έ.
ἀρχὴ ὑπάρξεως 26.9 ἀρχὴ χρόνου
26.25 ἀρχαὶ ἐπιστημῶν 20. 11
κ.έ. πρῶται ἀρχαὶ 20. 5-21.23
- αὐτοῦπαρξίς 58.2 κ.έ.· 61.1 κ.έ.
- ἀφαίρεσις 1.18· 58.17 κ.έ.· 60.14-
61.30 ἀφαίρεσις νοερὰ 58. 31
κ.έ.
- ἀφερετότης 58.2 κ.έ.
- Βασκανία 86.1
βία 34.15 κ.έ.
- βουλκῆ-βούλησις 44.25 κ.έ. βουλῆ
Θεοῦ 34.31 κ.έ.· 37.2· 49.31
κ.έ. βούλησις Θεοῦ 29.17-33.32·
92.6 κ.έ.· 93.24 κ.έ.
- Γαλλία 102.6
- γένος 6.9 κ.έ.· 7.24 κ.έ.· 8.20 κ.έ.·
10.16 κ.έ.· 13.10, 21· 15.11,
17· 17.5· 25.2· 52.23· 54.7
κ.έ.· 57.31 κ.έ. εἰδικὸν γένος
72.23 γένος τελειοτήτων 25.1
κ.έ. γένη τῶν ὄντων 4.22 κ.έ.
- γεωμετρία 14.35
- γνώσις 2.7 κ.έ.· 12.18· 14.10 κ.έ.·
18.29 κ.έ.· 20.4,17 κ.έ.· 22.19
κ.έ.· 23.30 κ.έ.· 31.16 κ.έ.·
34.23 κ.έ.· 43.8 κ.έ.· 47.1·
50.32 κ.έ.· 80.4 κ.έ.· 108.6
κ.έ.· 112.14 γνώσις θεωρητικῆ
30.5 κ.έ. γνώσις ἀπλῆς νοήσεως
29.33 κ.έ. γνώσις Θεοῦ 29.23-
32.25· 86.6 κ.έ.· 111.22 γνώσις
νοήσεως καὶ θεωρίας 31.19 κ.έ.
γνώσις πρακτικῆ 29.34 κ.έ.
γνώσις φυσικῆ 43.8 κ.έ. ὄρος γνώ-
σεως 113.7.
- Γραικοὶ 18.4
- Διάθεσις 3.23· 10.26· 113.16·
114.16 κ.έ. διάθεσις τοῦ νοός
115.11 διάθεσις τοῦ ὄντος 3.31
- διάκρισις 10.35-13.4 διάκρισις εἰδικῆ
12.23 νοερὰ διάκρισις 12.31·
69.5 κ.έ.
- διάνοια 5.7 κ.έ.· 7.40 κ.έ.· 11.19

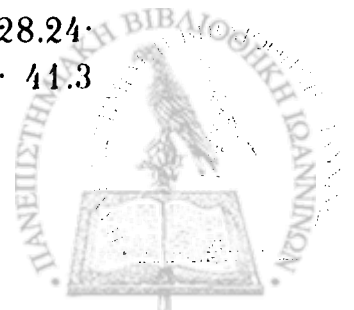

- κ.έ.· 12.8 κ.έ.· 18.30· 21.29·
 27.35· 30.23· 44.25 κ.έ.·
 46.38· 52.26· 53.16· 62.14
 κ.έ.· 66.9 κ.έ.· 67.22 κ.έ.·
 79.12· 86.17· 95.2 κ.έ.· 108.
 1-111.23· 113.3 κ.έ. διανοητική
 ἔξις 112.14 κ.έ.· 113.2 κ.έ. πά-
 θη διανοίας 53.22 κ.έ.
- διορισμός 31.6· 32.13 κ.έ.· 94.18-
 106.4· 106.7 ἠθικός διορισμός
 94.31 κ.έ.· 95.27 κ.έ.· 98.22
 κ.έ.· 106.3 φυσικός διορισμός
 94.31 κ.έ.· 95.1 κ.έ.· 96.1 κ.έ.·,
 23 κ.έ.· 100.3 κ.έ.·, 29 κ.έ.·
 103.6 κ.έ.· 104.1 κ.έ.
- δύναμις 10.11 κ.έ.· 17.3 κ.έ.·
 19.25· 21.7 κ.έ.· 23.7· 25.3·
 28.28 κ.έ.· 34.2 κ.έ.· 41.17
 κ.έ.· 43.20· 44. 24 κ.έ.· 45.7
 κ.έ.· 46.21· 48.19· 49.7 κ.έ.·
 59.7· 70.1 κ.έ.· 71.4 κ.έ.·
 74.6-75.12· 89.20 κ.έ.· 90.26·
 99.10 κ.έ.· 100.3 κ.έ.· 101.10
 κ.έ.· 103.12 κ.έ.· 104.36 κ.έ.·
 106.34 κ.έ.· 108.14 κ.έ.·
 112.11 κ.έ. ἀπέραντος δύναμις
 91.24 κ.έ. δημιουργική δύναμις
 27.2 κ.έ.· 90.32 κ.έ. ἐνεργητική
 δύναμις 101.10· 102.29·
 104.24 κ.έ.· 105.33· 113.10
 θεία δύναμις 81.32 κ.έ. μεταφυ-
 σική δύναμις 70.32 κ.έ. οὐσιώδης
 δύναμις 91.24 ὑπερφυσική δύνα-
 μις 40.16· 74.6-75.12 φυσική
 δύναμις 31.5 κ.έ.· 36.14· 48.25
 κ.έ.· 70.32 κ.έ.· 74.6-75.12·
 84.11· 99.3, 17 δύναμις ψυχῆς
- 48.30· 49.7 κ.έ.· 113.29 κ.έ.
- Εἶδος 6.9 κ.έ.· 8.18, 28 κ.έ.· 10.6.
 κ.έ.· 13.8,21· 14.28 κ.έ.·
 17.5,34· 21.13· 28.27· 42.18
 κ.έ.· 44.10 κ.έ.· 52.23· 57.29
 κ.έ.· 72.13 κ.έ.· 73.4, 30· 74.4
 κ.έ. εἶδος ἀτομικῆς διαφορᾶς 72.17
 κ.έ.
- ἐκκλησία 16.17· 23.14
- ἐλευθερία 21.30· 31.8 κ.έ.· 32.8
 κ.έ.· 34.18, 38· 49.11 κ.έ.·
 97.8 κ.έ.· 100.2 κ.έ.· 107.24
 κ.έ. ἐλευθερία ἀνθρωπίνης θελήσε-
 ως 32.12 κ.έ.· 99.3 κ.έ. ἐλευθε-
 ρία Θεοῦ 29.17-32.25· 34.1-30
 ἐλευθερία πράξεων 32.8 κ.έ. ἐλευ-
 θερία ψυχῆς 49.6-34 ἐλευθέρα
 πράξις 31.1 κ.έ.
- ἐνέργεια 5.5. κ.έ.· 10.11 κ.έ.· 16.3,
 28 κ.έ.· 17.3 κ.έ.· 28.33· 29.9·
 24.20 κ.έ.· 35.2 κ.έ.· 36.31·
 39.11 κ.έ.· 70.1 κ.έ.· 71.3 κ.έ.·
 74.8 κ.έ.· 83.15-84.34· 85.3
 κ.έ.· 89.20 κ.έ.· 92.1-93.10·
 94.22 κ.έ.· 106.25 κ.έ.· 107.31
 κ.έ. ἐνέργεια ἀνθρωπίνης ψυχῆς
 44.3 κ.έ. ἐνέργεια Θεοῦ 35.30-
 39.4· 39. 24 κ.έ.· 89.25· 92. 1-
 93.10· 95.7 κ.έ. μεταφυσική
 ἐνέργεια 70.28 κ.έ. φυσική ἐνερ-
 γεια 10.20 κ.έ.· 27.8 κ.έ.·
 70.27 κ.έ. ἐνεργητική ἀδιαφορία
 104.35 ἐνεργητική δύναμις
 101.10· 102.29· 104.24·
 105.33 ἐνεργητική θέλησις
 102.26 κ.έ. ἐνεργητικός νοῦς

46.7 κ.έ.
 ἔννοια 2.17, 24· 4.3 κ.έ.· 6.24·
 11.23 κ.έ.· 12.6 κ.έ.· 14.32·
 20.21· 22.6 κ.έ.· 23.16, 30·
 48.10· 59.27 κ.έ.· 60.3 κ.έ., 26
 κ.έ.· 61.21 κ.έ.· 62.10 κ.έ.·
 66.29· 86.10 κ.έ.· 106.15·
 111.5 ἔννοια θεϊκῆς οὐσίας 23.18
 κ.έ. ἔννοια νοερὰ 1.18· 4.8, 15·
 12.26 κ.έ. πρώτη ἔννοια 3.6 φυ-
 σικῆ ἔννοια 22.6 κ.έ.
 ἐντελέχεια 10.11 κ.έ.
 ἔξις 111. 24-115. 28 ὑπερφυσικαὶ
 ἔξεις 112.3 κ.έ.· 114.3 κ.έ. ψυ-
 χικαὶ ἔξεις 112.25 κ.έ.
 ἐπαγωγή 21.1 κ.έ.
 ἐπίληψις 2.23· 3.7· 5.13 κ.έ.· 7.33·
 8.8 κ.έ.· 20.21 κ.έ.· 21.21·
 22.24· 29.29 κ.έ.· 44.2 κ.έ.·
 45.12 κ.έ.· 46.27 κ.έ.· 48.11·
 50.29 κ.έ.· 86.8 κ.έ.· 88.9 κ.έ.·
 112.19· 115.5 κ.έ.
 ἐπίνοια 64.18, 32· 69.20
 ἐπιστήμη 1.2, 12· 2.3 κ.έ.· 20.11·
 21.26· 50.10 κ.έ.· 71.15·
 112.16· 113.2, 20 ἐπιστήμη θε-
 ωρητικὴ 2.3 κ.έ.
 ἔσχατον τέλος 81.9-29· 105.16 κ.έ.
 ἑτερότης - ἕξετερότης 58.1 κ.έ.·
 60.33 κ.έ.
 Ζῶον λογικόν 4.21· 56.24· 65.10
 Ἠθικὴ ἀγαθότης 13.12 ἠθικὴ ἀρετὴ
 112.22 ἠθικὴ ἔξις 112.14 κ.έ.·
 114.26 κ.έ.· 115.11 ἠθικόν
 ἀγαθόν 112.22· 114.27 ἠθικόν

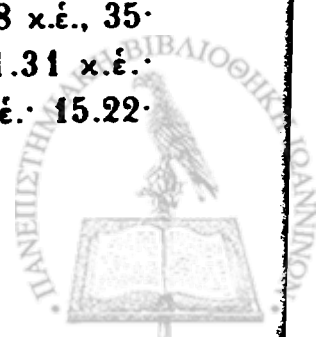
αἴτιον 18.34 κ.έ. ἠθικὸς διορισμὸς
 - προσδιορισμὸς 39.19 κ.έ.·
 95.27 κ.έ.· 98.22 κ.έ.
 Θέλημα 10.27· 36.3· 44.4 θέλημα
 Θεοῦ 41.7 κ.έ.
 θέλησις 18.30· 21.29· 26.17·
 27.28· 32.12 κ.έ., 30 κ.έ.·
 41.11· 43.27· 44.25 κ.έ.·
 45.29 κ.έ.· 46.30 κ.έ.· 49.6-
 34· 53.21 κ.έ.· 74.15 κ.έ.·
 83.28· 84.7 κ.έ.· 94.16-106.4·
 110.15· 112.21· 114.27·
 115.5 ἀνθρωπίνη θέλησις 31.6
 κ.έ.· 32.12-25· 38.14· 39.15
 κ.έ.· 40.4 κ.έ.· 99.18 κ.έ.·
 102.14 κ.έ.· 103.2 κ.έ.· 104.15
 κ.έ.· 105.15 κ.έ.· 106.17 κ.έ.
 ἐνεργητικὴ θέλησις 102.26 κ.έ.
 θεία θέλησις 39.2 θέλησις Θεοῦ
 20.2 κ.έ. κτιστὴ θέλησις
 95.11,28 φυσικὴ θέλησις 84.8
 Θεολογία 1.30 κ.έ.· 25.32 κ.έ.·
 76.11 κ.έ. Θεολογία φυσικὴ 2.15
 Θεολόγοι 24.14· 27.16· 30.9 κ.έ.·
 31.18 κ.έ.· 33.13 κ.έ.· 34.20
 κ.έ.· 36.21· 39.4· 43.7 κ.έ.·
 70.11 κ.έ.· 76.13· 90.31 κ.έ.·
 91.6 κ.έ.· 112.5· 114.11 κ.έ.
 Θεὸς 1.17, 28 κ.έ.· 2.9 κ.έ.· 3.18·
 4.18 κ.έ.· 34· 5.1· 5.41-6.12·
 6.34 κ.έ.· 7.24 κ.έ.· 9.32 κ.έ.·
 10.7· 11.24· 12.4 κ.έ.· 13.10
 κ.έ., 30 κ.έ.· 14.4 κ.έ.· 16.5
 κ.έ.· 17.1· 19.7-20.4· 21.32
 κ.έ.· 22.4-23.10· 23.11-28.24·
 29.3 κ.έ.· 29.17-40.38· 41.3

κ.έ.· 42.4 κ.έ.· 43.7 κ.έ.· 46.2
 κ.έ.· 47.11 κ.έ.· 48.8 κ.έ.·
 52.15 κ.έ.· 56.1-57.26· 58.6
 κ.έ.· 65.23· 67.18 κ.έ.· 69.7·
 70.6 κ.έ.· 74.31· 76.2 κ.έ.·
 79.24 κ.έ.· 81.20· 81.30-
 83.14, 28 κ.έ.· 86.6 κ.έ.· 87.3
 κ.έ.· 88.2 κ.έ.· 88.27-90.28·
 90.32 κ.έ.· 93.11-107.35·
 109.20 κ.έ.· 110.34 κ.έ.·
 111.22· 112.4 κ.έ.· 113.10·
 115.29 γνῶσις Θεοῦ 29.23-
 32.25· 86.6 κ.έ.· 111.22 ἔλευ-
 θερία Θεοῦ 29.17-32.25· 34.1-
 30 ἐνέργεια Θεοῦ 35.30-39.4·
 39.24 κ.έ.· 89.25· 92.1-93.10·
 95.7 κ.έ. ἰδέα Θεοῦ 22.14· 86.6
 κ.έ.· 87.3 κ.έ.· 111.1 ἰδιώματα
 Θεοῦ 6.34 κ.έ.· 12.19· 23.11-
 28.24· 88.21 κ.έ. κατηγορούμε-
 να Θεοῦ 23.11-28.24· 29.19
 κ.έ. κίνησις Θεοῦ 39.5-40.38
 οὐσία Θεοῦ 25.34 κ.έ. πρόνοια
 Θεοῦ 35.29-39.4 σοφία Θεοῦ
 12.11 κ.έ. φύσις Θεοῦ 25.34 κ.έ.
 θεία γραφή 41.28 θεία δικαιοσύνη
 12.26· 66.1-67.30 θεία δύναμις
 81.32 κ.έ. θεία-θεϊκὴ οὐσία 23.18
 κ.έ.· 24.23 κ.έ.· 25.22· 34.27·
 91.26 θεία πρόγνωσις 29.17-
 32.25 θεία πρόνοια 36.9 κ.έ. θεία
 σοφία 12.26 θεία φύσις 23.26·
 25.16 θεία χάρις 90.29 κ.έ. θεῖον
 ἰδιώμα 6.34 κ.έ.· 12.19· 23.11-
 28.24· 88.21 κ.έ. θεῖον πρόσω-
 πον 25.18· 26.16, 33· 27.2 κ.έ.
 θεῖος λόγος 16.18 κ.έ.· 91.27

θεῖος-θεϊκὸς νόμος 40.30· 103.20
 κ.έ.· 104.9 κ.έ.· 107.11 κ.έ.
 θεότης 16.21· 18.2· 23.18· 26.1
 κ.έ.· 27.2
 θωμισταὶ 5.44· 7.16, 38 κ.έ.· 8.6
 κ.έ.· 9.32 κ.έ.· 10.3 κ.έ.· 12.2,
 11, 21· 31.18 κ.έ.· 35.20 κ.έ.·
 38.21· 39.3· 40.25 κ.έ.· 42.8-
 12· 44.27· 56.5· 62.8 κ.έ.·
 66.26 κ.έ.· 69.4 κ.έ.· 72.24
 κ.έ.· 73.35 κ.έ.· 81.32 κ.έ.·
 94.35· 95.34 κ.έ.· 102.12 κ.έ.·
 103.5 κ.έ.· 105.10 κ.έ.· 108.25
 κ.έ.

Ἰδέα 2.17, 23· 5.13· 8.8. κ.έ.· 20.6
 κ.έ.· 21.2 κ.έ.· 23.32 κ.έ.·
 29.29· 47.33· 48.4 κ.έ.·
 50.23-51.28· 52.9· 63.19 κ.έ.·
 87.21· 108.1-111.23 ἰδέα
 αἰσθητὴ 87.29 κ.έ. ἔμφυτος ἰδέα
 45.33 κ.έ.· 47.3 κ.έ.· 48.15·
 86.7 κ.έ.· 87.2 κ.έ.· 109.2 κ.έ.·
 ἐπείσαστος ἰδέα 45.33 κ.έ.· 47.3
 κ.έ.· 48.14· 86.7 κ.έ.· καθαρὰ
 ἰδέα 20.33 κ.έ.· 21.7 κ.έ.· 29.29
 κ.έ. νοερὰ ἰδέα 48.11 πρώτη ἰδέα
 3.7 φυσικὴ ἰδέα 48.8· 86.7 κ.έ.·
 87.2 κ.έ. ἰδέα τῆς ἀγγελικῆς
 οὐσίας 63.18 κ.έ. ἰδέα τοῦ Θεοῦ
 22.14· 86.6 κ.έ.· 87.3 κ.έ.·
 111.1 ἰδέα τοῦ προσώπου 63.19
 κ.έ. ἰδέα τῆς ψυχῆς 44.23-46.41
 ἰδιότης 16.1· 22.15· 47.19
 ἰδιώμα 1.25· 2.4, 13· 6.8 κ.έ., 35·
 7.4 κ.έ.· 8.19· 11.31 κ.έ.·
 12.12 κ.έ.· 13.6 κ.έ.· 15.22·

16.22 κ.έ.· 20.7· 25.5 κ.έ.·
 26.34 κ.έ.· 44.3 κ.έ.· 50.7 κ.έ.·
 67.34· 68.1· 69.14 κ.έ.· 72.9
 κ.έ.· 76.25· 77.2 κ.έ.· 111.21,
 31 ιδιώματα Θεοῦ 6.34 κ.έ.·
 12.19· 23.11-28.24· 88.21
 κ.έ. προσωπικά ιδιώματα 63.34-
 65.4 φυσικά ιδιώματα 6.8 κ.έ.

Καθαυτότης 58.1 κ.έ.
 καθόλου 7.39 κ.έ.· 17.4
 κανών 52.12 κανών ἀληθείας 20.16
 κ.έ.
 καρτεσιανοί 45.4, 28 κ.έ.· 46.5 κ.έ.,
 35 κ.έ.· 47.2 κ.έ.· 48.15 κ.έ.
 κατάληψις 24.16 κ.έ.· 27.33·
 33.23· 42.22 κ.έ.· 69.10 κ.έ.·
 72.17· 94.20 κ.έ.

κατηγορήμα 63.33· 71.20 φυσικά
 κατηγορήματα 64.33 κ.έ.

κατηγορία 14.15· 84.25 κ.έ. κατηγο-
 ρία τοῦ ὄντος 55.7 κ.έ.

κατηγορούμενον 1.20· 3.4 κ.έ.· 6.8
 κ.έ.· 7.19· 8.16 κ.έ.· 8.22-
 15.19· 15.20-20.4· 20.5-
 21.23· 27.4 κ.έ.· 61.34 κ.έ. δια-
 βατικά κατηγορούμενα 8.25 κ.έ.
 κατηγορούμενα Θεοῦ 23. 11-
 28.24· 29.19 κ.έ. οὐσιώδη κατη-
 γορούμενα 6.13 κ.έ.· 8.27 κ.έ.·
 12.3 φυσικά κατηγορούμενα
 6.13· 8.19 κατηγορηματικὸν
 29.2 κ.έ.

κίνησις 21.17 κ.έ.· 39.8 κ.έ.· 48.17
 κ.έ.· 82.19 κ.έ.· 84.31· 85.3
 κ.έ.· 94.18 κ.έ.· 95.14 κ.έ.·
 96.19 κ.έ.· 102.22· 104.27·

106.7 κ.έ.· 109.11 κ.έ.· 110.21
 κ.έ.· 112.29 κ.έ.· 114.12·
 115.7 κ.έ.· κίνησις Θεοῦ 39.5-
 40.38 κίνησις μεταφυσική 78.34
 κ.έ. κίνησις φυσική 40.11 κ.έ.

κόσμος 5.2· 22.5 κ.έ.· 23.5 κ.έ.·
 26.17· 27.9 κ.έ.· 33.6· 35.11
 κ.έ., 30 κ.έ.· 38.5· 42.1 κ.έ.·
 81.31-83.14

κριτήριον 20.18 κ.έ. κριτήριον ἀληθείας
 22.26

κτίσμα 6.2· 7.29· 9.33 κ.έ.· 11.15·
 12.4· 13.30 κ.έ.· 14.5
 κ.έ.· 29.15 κ.έ. 30.13 κ.έ.· 36.4
 κ.έ.· 39.5-40.38· 56.1-57.26·
 74.18 κ.έ.· 75.1 κ.έ.· 84.4 κ.έ.·
 88.29 κ.έ.· 89.22· 90.29-
 91.34· 93.11-94.15· 104.16
 κ.έ.· 105.19 κ.έ.· 106.13 κ.έ.·
 107.29

κτίσις 29.2· 34.29 κ.έ.· 35.2 κ.έ.,
 30. κ.έ.· 82.8 κ.έ.· 83.4· 91.3
 κ.έ.· 92.1-93.10 ἐνέργεια τῆς
 κτίσεως 36.1 κ.έ. κτιστὴ θέλησις
 95.28 κτιστὴ ὄντοτης 114.13
 κτιστὸν 4.35· 29.13· 41.9 κ.έ.·
 56.18 κ.έ.· 58.5· 59.13 κ.έ.·
 69.1-72.6· 82.6 κ.έ. κτιστὸν
 πνεῦμα 46.35 κ.έ.

Λατίνοι 18.1· 26.22· 30.9 κ.έ.·
 114.14

λογικὴ 1.9 κ.έ.· 2.21 κ.έ.· 50.5 κ.έ.·
 51.9 κ.έ.· 52.11, 32· 58.18·
 59.29· 60.12· 62.15· 71.15·
 72.22· 86.8· 87.21 λογικὴ ψυχὴ
 21.34· 91.11 κ.έ.

λογικόν 7.6 κ.έ.· 57.32· 59.5· 62.1
κ.έ.· 63.11 κ.έ.· 67.26 κ.έ.·
105.24· 108.18· 111.28·
112.16 κ.έ. λογικόν ζῶον 4.21·
9.7 κ.έ.· 56.24· 65.10 λογικόν
ὄν 58.11 κ.έ. λογικόν ὑποκείμενον
4.2 κ.έ.

λογισμὸς 43.16-28

λόγος 2.16· 13.23· 14.3 κ.έ., 32·
16.20, 31· 54.12· 56.31·
58.16· 59.25 κ.έ.· 60.21 κ.έ.·
71.27, 37· 72.6· 76.2 κ.έ. λό-
γος ἔμφυτος 2.30 λόγος ἐνδιάθετος
25.2· 45.25· 48.24 θεῖος λόγος
76.32 κ.έ.· 91.27 κοινὸς λόγος
73.33 νοερὸς λόγος 10.14 φυ-
σικὸς λόγος 21.33 φυσικὸς λόγος
τοῦ νοῦς 1.29 κ.έ.· 2.16 λόγος
τοῦ αἰσθητοῦ 59.3 κ.έ. λόγος τοῦ
νοῦς 45.10 κ.έ.· 48.23-49.5·
50.21· 52.33 κ.έ.· 54.12, 30·
59.2 κ.έ.· 75.31 κ.έ.· 77.7, 26
λόγος τοῦ ὄντος 57.11 κ.έ.·
58.15 κ.έ., 35· 59.7 κ.έ.· 60.20
κ.έ.· 61.26 κ.έ.· 78.32 κ.έ.

Μέθεξις 4.28 κ.έ.· 6.3· 13.11·
93.22 κ.έ.· 94.6

μεταφυσικά κατηγορήματα 64.33

μεταφυσικά κατηγορούμενα 6.22 κ.έ.

μεταφυσική σύνθεσις 7.33

μεταφυσικοὶ βαθμοὶ 6.14· 12.4 κ.έ.,
20, 30· 13.1· 61.31-68.30

μηδὲν 3.29 κ.έ.· 9.9 κ.έ.· 35.3 κ.έ.·
55.8 κ.έ.· 69.16 κ.έ.· 82.8·
91.17 κ.έ.· 94.14· 109.31 Βλ.
καὶ λ. οὐδέν.

μνήμη 48.23 κ.έ.

μορφή 14.18 κ.έ.· 15.4 κ.έ.· 17.16
κ.έ.· 18.12 κ.έ.· 21.13· 44.9
κ.έ.· 64.34 κ.έ.· 110.17

νεώτεροι 6.1· 19.12 κ.έ.· 50.26 κ.έ.·
56.5 86.13 κ.έ.· 95.2

Νινεβῆτες 31.32

νοερὸν 4.9 κ.έ.· 5.38· 79.2 κ.έ. νοερά
διάκρισις 11.7-12.21 νοερά εἰκῶν
8.10· 45.9 κ.έ. 46.7 νοερά ἔννοια
5.38· 12.26 κ.έ.· 48.16 κ.έ.·
61.29 νοερά ἔννοια τοῦ ὄντος 4.8
νοερά ἔξις 112.10· 113.32 κ.έ.
νοερά ἐπιληψις 8.13 κ.έ.· 20.19
κ.έ.· 21.21 νοερά ἐπίνοια 64.18·
69.20 νοερά οὐσία 5.6 κ.έ.·
41.10· 44.5 κ.έ.· 76.5 κ.έ. νοερά
πρᾶξις 113.35 κ.έ. νοερὸν ὄν
5.10· 50.21· 52.21-53.34 νο-
ερὸν πρᾶγμα 4.7 κ.έ.· 49.3 κ.έ.
νοερὸς λόγος 10.14.

νόησις 10.27· 12.13· 21.30 κ.έ.·
26.4 κ.έ.· 29.33 κ.έ.· 31.19
κ.έ.· 32.29 κ.έ.· 43.5· 44.3 κ.έ.·
45.3 κ.έ.· 46.10, 36· 47.2 κ.έ.·
48.6· 49.4 κ.έ.· 58.18· 108.22
κ.έ.· 110.21 κ.έ.· 111.10 κ.έ.
νόησις λόγου 58.32 κ.έ.· νόησις
ψυχῆς 112. 31 νοερά νόησις
62.10 κ.έ. γνῶσις νοήσεως 36.27
κ.έ.· 31.19 κ.έ. πρόγνωσις νοήσε-
ως 36.27 κ.έ. νοητικὴ αἰτία
78.22 κ.έ. νοητικὴ οὐσία 21.26
κ.έ. νοητικὴ φύσις 77.29 νοητὸν
68.26· 111.15 κ.έ.

νόμος 95.27 θεῖος-θεϊκὸς νόμος 40.30·
103.20 κ.έ.· 104.9 κ.έ.· 107.11

- κ.έ. φυσικός νόμος 31.20 κ.έ.
40.27 κ.έ.· 107.21 κ.έ.
- νοῦς 1.18, 29 κ.έ.· 2.16, 23 κ.έ.
4.13 κ.έ.· 5.7 κ.έ.· 7.30· 8.7·
10.24· 11.9 κ.έ.· 12.5 κ.έ.·
14.19 κ.έ.· 24.15, 21· 27.27
κ.έ.· 33.23· 44.23-46.41·
47.1-48.22· 49.2,10· 50.22
κ.έ.· 51.30 κ.έ.· 52.16 κ.έ., 25
κ.έ.· 53.14 κ.έ.· 59.24 κ.έ.·
61.28 κ.έ.· 63.34 κ.έ.· 64.31-
68.30· 78.20 κ.έ.· 79.9· 80.25·
82.29 κ.έ.· 86.12 κ.έ.· 95.4
κ.έ.· 23 κ.έ.· 98.9 κ.έ.· 108.6
κ.έ.· 109.2 κ.έ.· 110.5 κ.έ.· 29
κ.έ.· 111.3 κ.έ.· 112.14 κ.έ.·
113.6 κ.έ.· 114.4, 23 νοῦς ἐνεργη-
τικὸς 46.7 κ.έ. ἐπίληψις τοῦ
νοῦς 115.5 κ.έ. κρίσις νοῦς 49.29
κ.έ.· 52.16· 62.13· 63.3 πάθος
τοῦ νοῦς 53.4 νοητικὴ οὐσία
94.30
- Ὅμοίωσις 18.19 κ.έ.· 35.28· 88.1·
94.1· 105.30
- ὄνομα 3.11 κ.έ.· 14.9 κ.έ.· 17.30·
25.28· 27.3 κ.έ.· 76.4 κ.έ.
- ὀνομαστικοί 12.18 κ.έ.
- ὀντολογία 1.24· 3.1-21.24· 50.17-
52.18
- ὄντοτης 6.36· 9.11 κ.έ.· 10.29·
14.24 κ.έ.· 16.32· 53.33· 54.6·
55.21 κ.έ.· 63.3· 68.15 κ.έ.·
73.5 κ.έ.· 26 κ.έ.· 75.13-
78.10· 83.15-84.34· 92.34
κ.έ.· 94.4 κ.έ.· 111.24-115.28
κτιστὴ ὄντοτης 114.13
- οὐδὲν 15.18· 21.9· 23.7· 55.6 κ.έ.·
83.13. Βλ. καὶ λ. μηδέν.
- οὐσία 2.5· 3.15 κ.έ.· 4.2, 28· 5.7,
32 κ.έ.· 6.6· 8.27 κ.έ.· 9.5 κ.έ.·
10.11 κ.έ.· 11.6, 33· 15.21
κ.έ.· 16.4· 17.9· 21.27 κ.έ.·
22.9 κ.έ.· 23.13 κ.έ.· 25.32
κ.έ.· 29.26 κ.έ.· 35.15 κ.έ.·
36.21· 51.1-55.34· 57.7 κ.έ.·
58.3 κ.έ.· 63.6 κ.έ.· 69.1-72.6·
75.15 κ.έ.· 76.8 κ.έ.· 84.20
κ.έ.· 91.34· 113.27 κ.έ.·
114.20 οὐσία ἀγγελικὴ 63.18-
65.4 οὐσία ἀνθρωπίνη 41.14
οὐσία ἐκτεταμένη 44.21 οὐσία
ἐνικὴ 17.11 οὐσία Θεοῦ 25.34
κ.έ. οὐσία θεία-θεϊκὴ 23.18 κ.έ.·
24.23 κ.έ.· 25.22· 34.27·
91.96 οὐσία νοερὰ 41.10 κ.έ.·
44.5 κ.έ.· 76.5 κ.έ.· οὐσία νοη-
τικὴ 94.30 οὐσία πνευματικὴ
2.5· 22.7 κ.έ.· 36.21 οὐσίας πά-
θος 54.6 οὐσιώδη κατηγορούμενα
8.27 κ.έ. οὐσιώδης διαφορὰ 23.20
κ.έ.· 74.1 οὐσιώδης δύναμις
91.24 οὐσιώδης ἐπίρροη 85.42.
κ.έ.
- Παράδεισος 32.34
- παράστασις 21.21· 47.33
- Πατέρες 6.5· 30.8 κ.έ.· 56.38·
76.32 κ.έ.· 77.11· 91.25·
105.34
- Πελαγίανοι 37.28
- Περιπατητικοί 5.10 κ.έ.· 6.26· 7.15·
8.15· 9.31 κ.έ.· 12.14, 20·
14.14 κ.έ.· 19.13 κ.έ.· 45.4

- κ.έ.· 46.5,23· 48.10 κ.έ.· 49.33
 κ.έ.· 50.20 κ.έ.· 51.7 κ.έ.·
 52.1-18, 26 κ.έ.· 53.13 κ.έ.·
 55.6 κ.έ.· 56.3 κ.έ.· 57.33 κ.έ.·
 62.23· 69.3 κ.έ.· 86.13 κ.έ.·
 87.20 κ.έ.· 92.17· 95.1·
 108.10 κ.έ.· 113.12· 114.12
 πνεῦμα 1.27· 2.12 κ.έ.· 28 κ.έ.·
 4.17 κ.έ.· 7.1 κ.έ., 20. κ.έ.·
 21.26 κ.έ.· 25.29 κ.έ.· 27.20
 κ.έ.· 39.12 κ.έ.· 41.3 κ.έ.·
 42.21 κ.έ.· 44.4 κ.έ., 29· 67.32
 κ.έ.· 80.38· 94.25 κ.έ.· 95.19
 κ.έ.· 97.1 κ.έ.· 110.24· 112.32·
 113.4 κ.έ.· 114.8· 115.21
 πνεῦμα ἅγιον 25.24· 114.13
 πνεῦμα ζωτικόν 113.4 κ.έ.·
 114.25 πνεῦμα κτιστόν 41.9·
 46.35 κ.έ. πνευματική οὐσία 2.5·
 22.7· 36.21 πνευματική τελειό-
 της 25.1 κ.έ. πνευματικοὶ βαθμοὶ
 7.3 κ.έ.· 62.2 κ.έ., 35 κ.έ. πνευ-
 ματικόν 4.9 κ.έ.· 6.32 κ.έ.· 13.2·
 8.18 πνευματικόν ὄν 4.23 κ.έ.
 πνευματολογία 1.28· 21.24-22.3·
 50.13 κ.έ.· 86.5-88.23
 πρόγνωσις 29.17-32.25· 36.27 κ.έ.·
 37.10 κ.έ.· 38.3 κ.έ.
 πρόνοια 35.29-39.4
 προδιορισμός 39.10 κ.έ.· 94.18 κ.έ.
 πρόσωπον 16.4 κ.έ.· 23.17 κ.έ.·
 25.33-27.14· 42.17· 63.19
 κ.έ.· 68.17 κ.έ.· 76.4 κ.έ.·
 77.27 κ.έ.· 78.7 κ.έ.· 97.2 κ.έ.
 πρόσωπον θεῖον 25.18· 26.16,
 33· 27.2 κ.έ. προσωπικά ἰδιώμα-
 τα 25.5 κ.έ.· 63.34-65.4
 Σκωτισταὶ 5.42· 7.17, 37-8.4·
 12.14, 21, 29· 14.24 κ.έ.· 56.3
 κ.έ.· 62.7 κ.έ., 30 κ.έ.· 69.7
 κ.έ.· 108.27 κ.έ.
 σοφία 2.3,6· 11.25· 12.11 κ.έ.·
 24.9 κ.έ., 28 κ.έ.· 27.3 κ.έ.·
 28.28 κ.έ.· 90.10· 99.7 κ.έ.·
 112.15 κ.έ. ἀνθρωπίνη σοφία 29.5
 κ.έ. Θεοῦ σοφία 22.11 κ.έ.
 στοχασμός 4.14· 7.26· 10.2· 24.20,
 33· 27.34· 43.17· 46.26· 48.3
 κ.έ.· 63.11· 66.10 κ.έ.· 68.28·
 69.34 κ.έ.· 71.8 κ.έ.· 79.22
 κ.έ.· 93.10.
 σύγκρισις 14.19 κ.έ.
 συλλογισμός 18.31· 24.29 κ.έ.·
 111.21 συλλογίζεσθαι 59.6·
 68.24 κ.έ.
 συμβεβηκός 3.15 κ.έ.· 5.32 κ.έ.·
 8.17 κ.έ.· 32 κ.έ., 13.33· 15.25
 κ.έ.· 17.12 κ.έ.· 19.28 κ.έ.·
 24.23· 51.1-55.34· 57.7 κ.έ.·
 58.5 κ.έ.· 70.35· 72.21 κ.έ.·
 84.13 κ.έ.·
 συνείδησις 47.28 κ.έ.· 48.1 κ.έ.·
 συντήρησις 35.32 κ.έ.· 92.1-94.15·
 106.26 κ.έ.· 107.25
 συνώνυμον-συνωνύμως 52.31 κ.έ.·
 54.1 κ.έ.· 56.1-57.26
 σχολαστικοὶ 6.14· 23.24· 25.4·
 28.33· 39.4· 62.4 κ.έ.· 68.20
 κ.έ.· 74.10 κ.έ.· 102.23· 108.3
 κ.έ.
 Τάξις 13.17-26
 τελειότης 12.25· 17.16· 21.11·
 22.9 κ.έ.· 23.22-25.8· 27.29

- κ.έ.· 28.30-29.12· 32.6 κ.έ.·
56.36· 75.25 κ.έ.· 76.13 κ.έ.·
87.9 κ.έ.· 88.28 κ.έ. πνευματική
τελειότητα 25.1 κ.έ.
- Ἦλη 1.14 κ.έ., 23 κ.έ.· 4.7 κ.έ., 23·
6.25· 10.4 κ.έ.· 18.6 κ.έ.· 35.3
κ.έ.· 42.12· 44.22· 49.3 κ.έ.·
64.35· 72.7-74.5· 82.21·
91.17 ὑλική διαφορά 73.35 κ.έ.
ὑλική εἰκὼν 108.14 κ.έ.· 109.9
κ.έ. ὑλική φύσις 4.26 ὑλικὸν
44.13· 88.1· 103.26 κ.έ.·
104.7 κ.έ.· 105.30· 107.9 κ.έ.
ὑλικὸν αἷτιον 18.11 κ.έ. ὑλικὸν
ὑποκείμενον 1.26· 2.27 ὑλικῶς
103.21 κ.έ.
- Ἵπαρξις 3.12 κ.έ.· 4.11 κ.έ.· 5.2,33·
9.2 κ.έ.· 10.1,8 κ.έ.· 13.12, 15·
18.35· 21.3· 22.5 κ.έ.· 23.4·
25.20 κ.έ.· 26.9, 21· 29.28
κ.έ.· 36.6· 41.27· 54.15,32·
56.21 κ.έ.· 57.3 κ.έ.· 58.6 κ.έ.·
61.3· 69.1-72.6· 73.6 κ.έ., 31
κ.έ.· 82.10· 92.9· 93.7, 20 κ.έ.·
94.15· 104.24· 111.22 κ.έ.
πραγματική Ἵπαρξις 53.4, 31 φυ-
σική Ἵπαρξις 53.12 κ.έ., 29 κ.έ.
- Ἵπερφυσικὸν 105.12 Ἵπερφυσική ἀγά-
πη 96.30 Ἵπερφυσική ἀγάπη τοῦ
ἀγαθοῦ 98.12· 99.23 Ἵπερφυσική
βοήθεια 98.34 κ.έ.· 101.33 κ.έ.
Ἵπερφυσική δύναμις 40.16· 74.6-
75.12 Ἵπερφυσική ἔξις 112.3
κ.έ.· 114.3 κ.έ. Ἵπερφυσική
πρᾶξις 31.1 κ.έ.· 84.7 κ.έ.·
99.21· Ἵπερφυσικὸν ἀγαθὸν
95.17· 96.24 κ.έ.· 99.34·
100.3 κ.έ. Ἵπερφυσικὸν ἔργον
40.8 κ.έ.· 99.27 κ.έ.· 101.33
Ἵπερφυσικὸν τέλος 36.14 κ.έ.
Ἵπερφυσικός τρόπος 48.6· 95.26
ὑποκείμενον 1.19, 26· 2.27· 3.17
κ.έ.· 5.3 κ.έ.· 6.18-33· 7.43·
8.9· 10.4,21· 14.1 κ.έ.· 15.6
κ.έ., 26· 17.12 κ.έ.· 21.22·
29.3· 53.23 κ.έ.· 61.31 κ.έ.·
62.5 κ.έ.· 63.22· 71.5 κ.έ.·
83.22 κ.έ.· 113.13 λογικὸν ὑπο-
κείμενον 4.2 κ.έ.· ὑλικὸν ὑποκεί-
μενον 1.26· 2.27 φυσικὸν ὑποκεί-
μενον 3.17 κ.έ.· 21.27 κ.έ.·
58.3 κ.έ.
- ὑπόστασις 7.14· 15.31-16.35·
17.19 κ.έ.· 23.14 κ.έ.· 25.16
κ.έ.· 26.9 κ.έ.· 68.17 κ.έ.· 72.2
κ.έ.· 75.13-78.10
- Φαντασία 45.21 κ.έ.· 48.23 κ.έ.·
95.15
- φάντασμα 108.21 κ.έ.
- φιλοσοφία πρώτη 2.16
- Φυσική 1.10 κ.έ.· 2.25· 11.29
- φύσις 1.13 κ.έ., 24 κ.έ.· 2.1, 13·
3.13· 4.13, 26· 5.9· 6.19 κ.έ.·
7.17, 38, 42 κ.έ.· 8.5 κ.έ.· 9.2
κ.έ.· 13.20· 14.11· 15.31· 16.4
κ.έ.· 17.29· 23.13 κ.έ.· 25.32
κ.έ.· 34.17· 41.13· 50.7 κ.έ.·
25 κ.έ.· 62.8, 26 κ.έ.· 63.7 κ.έ.·
64.5 κ.έ.· 67.28 φύσις ἀγγελική
63.29· 64.5 κ.έ. φύσις ἐνική
72.15 κ.έ.· 69.8 κ.έ.· 72.3·
73.6, 32· 75.13-78.10· 81.5·

110.33· 111.31 κ.έ. φύσις Θεοῦ
 25.34 κ.έ. φύσις τοῦ λόγου
 75.32 κ.έ. φύσις νοητική 77.29
 φύσις ὄντων 3.13· 9.11· 69.16
 κ.έ.· 111.23 φύσις ὑλική 4.26
 φύσις ψυχικῶν ἔξεων 112.15 κ.έ.
 φύσις θεία 23.26· 25.16 φυσική
 ἀνάγκη 49.16 κ.έ.· φυσική γνῶσις
 43.8 κ.έ.· φυσική δύναμις 31.5
 κ.έ.· 36.14· 48.25 κ.έ.· 70.32
 κ.έ.· φυσική ἔξις 112.5 κ.έ.·
 114.8· 115.15 κ.έ.· φυσική θέλη-
 σις 84.8 74.6-75.12· 84.11·
 99.3.17 φυσική ἔννοια 22.6 κ.έ.
 φυσική ἐνέργεια 10.20 κ.έ.· 27.8
 κ.έ.· 70.27 κ.έ.· φυσική θεολογία
 2.15 φυσική ἰδέα 48.8· 86.6 κ.έ.·
 87.2 κ.έ.· φυσική κίνησις 40.11
 κ.έ.· φυσική κλίσις 39.13 κ.έ.·
 49.14 κ.έ.· 94.24 κ.έ.· 96.8
 κ.έ.· 100.28 κ.έ.· φυσική πράξις
 31.4 κ.έ.· 99.21· 102.27 φυσική
 σοφία 27.11 φυσική συνάφεια
 100.1 κ.έ.· φυσική σύνθεσις 7.34·
 27.31 φυσική ὑπαρξις 53.4, 12
 κ.έ., 29 κ.έ.· φυσικὸν 71.1 κ.έ.
 φυσικὸν ἀγαθὸν 95.13 κ.έ.· φυσικὸν
 αἷτιον 19.2 κ.έ.· 31.15 κ.έ.· φυ-
 σικὸν ἔργον 40.15 κ.έ.· 101.32·
 102.25· 103.4 κ.έ.· 105.14 κ.έ.

φυσικὸν ἰδίωμα 6.8 κ.έ.· φυσικὸν
 κατηγορημα 64.33 κ.έ.· φυσικὸν
 ὑποκείμενον 3.17 κ.έ.· φυσικὸς διο-
 ρισμὸς 94.31 κ.έ.· 104.1 κ.έ.· φυ-
 σικὸς λόγος 21.33 φυσικὸς λόγος
 τοῦ νοός 1.29 κ.έ.· 2.16 φυσικὸς
 νόμος 31.26 κ.έ.· 40.27 κ.έ.·
 107.21 κ.έ.· 112.27 φυσικὸς
 προδιορισμὸς 39.19 κ.έ.

Χάρις 2.1· 26.23· 27.29· 29.14
 κ.έ.· 31.2· 36.16-37.9· 40.9
 κ.έ.· 74.20· 89.19· 90.29 κ.έ.·
 95.17 κ.έ.· 96.31· 97.5 κ.έ.·
 98.4 κ.έ.· 99.2 κ.έ.· 101.6·
 102.2 κ.έ.· 105.11 κ.έ.· 106.2
 χρόνος 13.19· 23.5· 26.25· 35.23
 κ.έ.· 56.4

Ψυχὴ 1.17, 29· 4.19· 5.4· 7.15·
 9.14 κ.έ., 35 κ.έ.· 10.9· 16.2·
 17.8, 27· 18.30 κ.έ.· 44.1-22·
 44.23-46.41· 47.30 κ.έ.·
 48.30 κ.έ.· 66.16 κ.έ.· 68.5-
 30· 69.14 κ.έ.· 70.35 κ.έ.· 99.7
 κ.έ.· 108.26 κ.έ.· 110.9 κ.έ.· λο-
 γικὴ ψυχὴ 21.34· 41.5 κ.έ.·
 91.11 κ.έ.· δύναμις ψυχῆς 49.7
 κ.έ.· ἐλευθερία ψυχῆς 49.6-34 πά-
 θη ψυχῆς 47.30 κ.έ.· ψυχικὴ ἔξις
 111.24-115.28

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ

Ἐτοιμάζονται γιὰ ἔκδοση

1. Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, *Εἰσαγωγή τῆς Λογικῆς Πραγματείας*. Ἐπιμ., Κώστας Θ. Πέτσιος.
2. Γεράσιμος Βλάχος, *Εἰσαγωγή Λογικῆς*. Ἐπιμ., Αἰκατερίνη Κορδούλη.
3. Γεώργιος Σουλγούρης, *Εἰς τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους περί Γενέσεως καί φθορᾶς Διαλέξεις*. Ἐπιμ., Κώστας Θ. Πέτσιος.
4. Γεώργιος Σουλγούρης, *Εἰς τὰ τοῦ Φιλοσόφου περί φυσικῆς ἀκροάσεως ὑπομνήματα*. Ἐπιμ., Χαρίτωνας Καρανάσιος.
5. Βικέντιος Δαμοδός, *Σύνοψις τῆς Ἠθικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς Νικόμαχον κατὰ τὴν ἐρμηνεία τῶν περιπατητικῶν*. Ἐπιμ., Κώστας Θ. Πέτσιος.
6. Βικέντιος Δαμοδός, *Λογικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους ἢ Λογικὴ κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Σταγειρίτου εἰς ἀπλὴν φράσιν*. Ἐπιμ., Βασιλικὴ Μπόμπου-Σταμάτη – Κώστας Θ. Πέτσιος.
7. Νικόλαος Ζεφζούλης – Δωρόθεος Λέσβιος, *Τὰ κείμενα μιᾶς ἐπιστολμαίας φιλοσοφικῆς διαμάχης (1759)*. Ἐπιμ., Κώστας Θ. Πέτσιος.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

DECLARATION OF THE PRESIDENT OF THE UNITED STATES

Main body of faint, illegible text, likely the body of a presidential declaration or proclamation.

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ANN ARBOR, MICHIGAN
48106-1000
TEL: 734 763 7719

ΤΟ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΟΝ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ
ΤΟΥ ΒΙΚΕΝΤΙΟΥ ΔΑΜΟΔΟΥ ΜΕ ΕΠΙΜΕ-
ΛΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΜΠΟΜΠΟΥ-
ΣΤΑΜΑΤΗ, ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑ-
ΦΕΙΟ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ ΣΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ,
ΓΑΡΙΒΑΛΔΗ 10, ΤΗΛ. 26510 77358

